Riksdagens protokoll 1990/91:125

Tisdagen den 4 juni

Kl. 9.00–17.56
19.00–21.33

Protokoll 1990/91:125

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 29 maj.

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1990/91:KU46
Finansutskottets betänkande 1990/91:FiU35
Skatteutskottets betänkanden 1990/91:SkU37 och SkU38
Utbildningsutskottets betänkanden 1990/91:UbU5, UbU12 och UbU16–UbU20
Trafikutskottets betänkanden 1990/91:TU28 och TU29
Näringsutskottets betänkande 1990/91:NU46
Bostadsutskottets betänkande 1990/91:BoU19

3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 31 maj och den 3 juni

Företogs till avgörande socialförsäkringsutskottets betänkande 1990/91:SfU13, jordbruksutskottets betänkande 1990/91:JoU30 och utrikesutskottets betänkande 1990/91:UU19 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 123 och 124).

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU13

Mom. 1 (statens invandrarverks verksamhet med flyktingmottagning)

Först biträddes reservation 1 av Margit Gennser m.fl. med 65 röster mot 35 för reservation 3 av Karin Israelsson och Rune Backlund. 201 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 171 röster mot 60 för reservation 1 av Margit Gennser m.fl. 73 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (medelsanvisning till förläggningskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 16 för reservation 4 av Jan-Olof Ragnarsson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (asylsökandes boende)
Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 39 för reservation 6 av Barbro Sandberg och Maria Leissner.

Mom. 9 (kollektiva hemförsäkringar för asylsökande)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Jan-Olof Ragnarsson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (ensamma flyktingbarn)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Barbro Sandberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (hälso- och sjukvård och tandvård för barn)
Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 71 för reservation 11 av Barbro Sandberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 14 (tortyrskador)
Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 32 för reservation 13 av Jan-Olof Ragnarsson.

Mom. 16 (arbete för asylsökande)
Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 174 röster mot 129 för utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservation 16 av Margit Gennser m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 30 (organisationers m.fl. roll i flyktingmottagningen)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Margit Gennser m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU30
Återförvisningsyrkandet
Kammaren avslog med 290 röster mot 16 det av Marianne Samuelsson under överläggningen framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare beredning.

Mom. 1 (inriktningen av miljöpolitiken)
Först biträddes reservation 4 av Annika Åhnberg med 25 röster mot 17 för reservation 5 av Marianne Samuelsson. 263 ledamöter avstod från att rösta.
Härefter biträddes reservation 3 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander med 34 röster mot 16 för reservation 4 av Annika Åhnberg. 256 ledamöter avstod från att rösta.
Därpå biträddes reservation 2 av Sören Norrby och Lars Ernestam med 37 röster mot 34 för reservation 3 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 233 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträddes reservation 1 av Sven Eric Lorentzon m.fl. med 61 röster mot 38 för reservation 2 av Sören Norrby och Lars Ernestam. 206 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 142 röster mot 60 för reservation 1 av Sven Eric Lorentzon m.fl. 103 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (atmosfären och klimatet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (gränsöverskridande luftföroreningar m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 10 av Sören Norrby och Lars Ernestam, *dels* reservation 12 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (fortsatt användning av ekonomiska styrmedel m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Sören Norrby och Lars Ernestam – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (koldioxidskatten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (trafikens miljöeffekter)

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 98 för reservation 29 av Sven Eric Lorentzon m.fl. 24 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 35 (föroreningar av gränsvattnen)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 146 för reservation 44 av Karl Erik Olsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 37 (miljö och folkrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 46 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (miljö och handel)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 30 för reservation 47 av Annika Åhnberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 42 (sambandet mellan yttre och inre miljö)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för reservation 50 av Annika Åhnberg. 7 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 50 (miljökvalitetsnormer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 57 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 51 ("ren produktion")

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 38 för reservation 58 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 54 (utsläppstak inom geografiskt bestämda områden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 60 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 60 (miljöombudsman)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 69 av Karl Erik Olsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 66 (en särskild statsåklagare i miljömål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 75 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 98 (utvidgad tillståndsprövning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo89 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 100 (omhändertagande av industrins processvatten m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo118 yrkande 14 av Claes Roxbergh m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 102 (stabila organiska ämnen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 93 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 109 (inriktningen av kemikaliehanteringen)

Först biträddes reservation 101 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander med 51 röster mot 16 för reservation 102 av Annika Åhnberg. 239 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 235 röster mot 49 för reservation 101 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 111 (substitutionsprincipen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo710 yrkande 9 av Åsa Domeij m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 112 (principen om den omvända bevisbördan)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 18 för reservation 104 av Marianne Samuelsson.

Mom. 117 (sekretessen för produktregistret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Jo710 i motsvarande del av Åsa Domeij m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 118 (utvidgat bemyndigande för kemikalieinspektionen och naturvårdsverket m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionerna Jo119 yrkande 25 av Inger Schörling m.fl. och Jo710 yrkande 11 av Åsa Domeij m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 119 (vissa lagändringar med anknytning till kemikaliekontrollen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Jo710 i motsvarande del av Åsa Domeij m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 127 (kadmium m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo119 yrkandena 32–36 av Inger Schörling m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 129 (klorerade organiska lösningsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Sk625 yrkande 19 av Roy Ottosson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 137 (ozonnedbrytande lösningsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo119 yrkandena 19 och 20 av Inger Schörling m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 138 (avfallsreducering m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 116 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander, *dels* reservation 117 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 139 (lag om avfall och återvinning m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 119 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 142 (ekonomiska styrmedel inom avfallsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo119 yrkande 8 av Inger Schörling m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 145 (katalysatorer och smörjoljor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 128 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 151 (miljömärkning m.m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 134 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 157 (flygtrafiken)
Utskottets hemställan – som ställdes mot motion Jo120 i motsvarande del av Claes Roxbergh m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 172 (gränsvärde för benseninnehåll i motorbränsle)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 160 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 176 (nationalparksplanen)
Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo751 yrkande 6 av Inger Schörling m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 179 (principerna för naturvården, m.m.)
Först biträddes reservation 164 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – som ställdes mot reservation 165 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – med acklamation.
Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 164 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – genom uppresning.

Mom. 180 (holistiskt synsätt på naturvårdsarbetet, m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 18 för reservation 166 av Annika Åhnberg. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 182 (hänsynsområden m.m.)
Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 39 för reservation 168 av Sören Norrby och Lars Ernestam. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 184 (världsstrategi m.m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 170 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 190 (långsiktigt arealmål)
Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo751 yrkandena 1 och 2 av Inger Schörling m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 200 (ersättningsprinciperna)
Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 71 för reservation 183 av Sören Norrby m.fl.

Mom. 229 (jordbrukets betydelse för en god miljö)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 203 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 240 (minskad användning av handelsgödselkväve)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 212 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 250 (disposition av miljöavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 225 av Marianne Samuelsson – bifölls med acklamation.

Mom. 252 (miljöförbättrande åtgärder i jordbruket)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 35 för reservation 226 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander.

Mom. 256 (statens naturvårdsverk)

Först biträddes reservation 227 av Sören Norrby och Lars Ernestam – som ställdes mot reservation 230 av Marianne Samuelsson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 202 röster mot 55 för reservation 227 av Sören Norrby och Lars Ernestam. 50 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 261 (bidrag till miljöarbete)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 139 för reservation 234 av Jan Fransson m.fl.

Mom. 264 (investeringar inom miljöområdet)

Först biträddes reservation 235 av Sven Eric Lorentzon m.fl. – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Jo104 yrkande 18 av Claes Roxbergh m.fl. – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 232 röster mot 60 för reservation 235 av Sven Eric Lorentzon m.fl. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 271 (visst internationellt miljösamarbete)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 138 för reservation 239 av Jan Fransson m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU19

Mom. 15 (internationella miljöfonder)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 48 för reservation 8 av Pär Granstedt och Birgitta Hambraeus. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Elisaet Franzén (mp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 19 (förhållandet mellan internationella miljökonventioner och den nationella rätten)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för reservation 12 av Per Gahrton.

Mom. 22 (internationell miljödomstol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Per Gahrton – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (villkor för medlemsansökan till EG)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 32 för reservation 15 av Bertil Måbrink och Per Gahrton.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU30 Granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

Anf. 1 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Som vanligt kan vi konstatera att vid en debatt då riksdagen utnyttjar sin kontrollmakt till att granska regeringen finns inget statsråd närvarande. Jag har den erfarenheten att man från regeringens sida inte är särskilt intresserad av vad riksdagen säger i dessa sammanhang. Kanske beror den bristande respekten för riksdagen på vad en av regeringens allra käraste vänner inom fackföreningsrörelsen sade till mig för ett tag sedan: "Någon regering har vi inte längre – bara ett antal befordrade statssekreterare."

Fru talman! Att försöka göra en slutsummering av den mandatperiod som nu lider mot sitt slut är frestande även om granskningen formellt bara omfattar det senaste året. Ett stort antal "affärer" har rullat förbi, och de offentliga utskottsutfrågningarna har blivit ett inslag i det politiska livet, lika uppskattat bland allmänheten som ogillat av regeringsmakten.

Sett i den politiska backspegeln förefaller det märkligt att vi faktiskt bara har haft detta hjälpmedel för KUs granskning sedan 1988. Det är intressant att tänka sig vad som hänt om vi hade haft offentliga utskottsutfrågningar långt tidigare. Säkerligen skulle mycket ha sett annorlunda ut i svenskt politiskt liv då.

Därmed inte sagt, fru talman, att utfrågningarna i alla avseenden varit perfekta. Det tar tid för nya arbetsformer att få en utformning som fyller de krav som man rimligen kan ställa så länge frågan om sanningsförsäkran inte lösts, får vi dess värre finna oss i att hela sanningen inte kommer fram vid KU-utfrågningarna.

Nu granskar konstitutionsutskottet inte bara s.k. affärer utan också admi-

nistrativ praxis. Inledningsvis skall vi också behandla ett antal frågor med anknytning till detta.

Under de borgerliga regeringsåren brukade den socialdemokratiske vice ordföranden i konstitutionsutskottet, Hilding Johansson i Trollhättan, hålla långa utläggningar om regeringsmaktens förfall. Det var ingen hejd på eländet, vilket enligt herr Johansson berodde på att det fanns så starka meningsskiljaktigheter inom de borgerliga partierna och inom de aktuella ministärerna, att regeringssamarbetet – ja, hela vårt demokratiska statsskick, hela parlamentarismen – blev lidande.

Nu har vi fått ett vittnesbörd om hur arbetet och politiken har fungerat inom de socialdemokratiska regeringar som suttit sedan 1982. Jag tänker bl.a. på Kjell-Olof Feldts memoarer. Om man skall tro dessa – och sanningshalten skall nog inte bestridas, även om hans partivänner är mindre förnöjda med den feldtska frispråkigheten – var de borgerliga regeringsåren rena idyllen jämfört med de maktkamper och lappkast som vi har fått uppleva sedan dess.

Jag tycker, fru talman, att de här interiörerna väldigt klart visar att den kritik som man från socialdemokratiskt håll riktade under de borgerliga regeringsåren sannerligen inte var särskilt bärande, om man nu om några minuter kommer och påstår – vilket jag förmodar att Olle Svensson gör – att allt har varit frid och fröjd och perfekt.

Vad jag tycker är alldeles klart när man tittar tillbaka är att det har varit en bristande respekt för lag och ordning inom regeringskansliet. Det har varit en bristande respekt för vår konstitution. Att de s.k. affärerna har kunnat inträffa beror i ett flertal fall – inte bara när det gäller Ebbe Carlsson-affären – på att man tagit lätt på lagar och förordningar och ansett sig stå över någonting så enkelt som regler för regeringsarbetet och för parlamentarismen. Det har under de här regeringsåren funnits en klar nonchalans, och den nonchalansen har straffat sig.

Hela den s.k. Ebbe Carlsson-affären hade ju aldrig kunna inträffa, om man hade följt de regler som finns för regeringsarbetet. Ebbe Carlsson-affären var inget olycksfall i arbetet. Den hade aldrig behövt inträffa, om man hade hållit sig till gällande regler.

Det gäller också en rad andra affärer. Med större känsla för lag och rätt, med större respekt för de regler som gäller och med bättre juridiskt kunnande hade sådant här inte kunnat inträffa.

Jag vill påstå att den regering, och de två regeringar, som vi har haft under 1980-talet inte har, fru talman, drabbats av otur – inte alls. De många affärer som har ägt rum är i stor utsträckning självförvållade, och de kunde ha undvikits. Det finns därför ingen anledning att tycka synd om regeringarna Palme och Carlsson, för att de har råkat särskilt illa ut. De har sig själva att skylla.

Det är naturligtvis inget grundlagsbrott att man tycker olika i en regering, som Feldts memoarer så vältaligt vittnar om, men det finns faktiskt anledning att peka på hur besvärligt det kan vara för också en formellt homogen enpartiregering att sköta sina åligganden.

Vi har haft enpartiregeringar under de här åren, men de har också varit minoritetsregeringar, varför det har varit naturligt att söka stöd åt olika håll.

Detta ingår i det parlamentariska spelet. Ett instrument i detta sammanhang har varit s.k. partiledaröverläggningar.

Utskottet har behandlat dessa. Det finns all anledning att understryka att information till oppositionspartierna självfallet är ett acceptabelt, för att inte säga önskvärt, inslag i ett demokratiskt samhälle. Vad som är mera tveksamt är om partiledaröverläggningar ersätter de beredningsorgan som finns, t.ex. riksdagsutskott, utredningar, parlamentariska beredningar m.m. Om man använder den senare typen av samråd med oppositionen sker en kontroll och en dokumentation av arbetet. Det är viktigt från parlamentarisk synpunkt. Inte minst tar sig denna kontroll uttryck i direktiv, som är offentliga – protokollering etc.

Annorlunda är det faktiskt med partiledaröverläggningarna. Det är viktigt att slå fast att regeringen har det fulla politiska och juridiska ansvaret för alla regeringsbeslut, även om de har föregåtts av partiledaröverläggningar. Det går inte att skylla ifrån sig på att partiledarna har nickat bifall.

Fru talman! Det är viktigt att också i fortsättningen hålla ögonen på partiledaröverläggningar. De är förvisso i vissa situationer och vad gäller vissa frågor berättigade, men de kan aldrig ersätta den normala beredningss- och ansvarsprocessen. Inte minst finns det från riksdagens synpunkt anledning att hävda deras roll när det gäller att fatta politiska beslut.

Fru talman! Detta är Olle Svenssons sista granskningsdebatt, även om – av skäl som jag skall återkomma till senare under dagen – jag hoppas att hans KU-arbete inte skall upphöra under sommaren. Olle Svensson har varit ordförande i KU under en dramatisk period av utskottets historia. En rad s.k. affärer har väckt stort uppseende och intresse – också utanför politikernas led. På så sätt har KU, under hans ordförandetid, kommit att spela en viktig roll i det som kallas för riksdagens kontrollmakt.

Ibland har Olle Svensson fått kritik i dessa sammanhang. Nu är det faktiskt inte Olle Svensson som har ställt till dessa affärer, utan kritiken bör riktas mot regeringen och de mer eller mindre osannolika figurer, som gjort KU den äran under Olle Svenssons ordförandetid. Olle Svensson har naturligtvis haft en svår uppgift under dessa intensiva år. Det har emellertid, tycker jag, i allmänhet gått mycket bra tack vare hans intresse för arbetsuppgifterna och tack vare det förnämliga kansli, som konstitutionsutskottet förfogar över och vars insatser inte skall underskattas.

Olle Svenssons engagemang för utskottets arbete har varit obestridligt. Han har haft ett intresse för riksdagens arbetsformer och för ledamöternas arbetssituation, som varit föredömligt. Om KU under hans ledning hade haft litet mer att säga till om i dessa avseenden hade mycket sett annorlunda och bättre ut.

Olle Svensson har därutöver haft en egenskap som är av stor betydelse, inte minst för en utskottsordförande. Han har kunnat skilja på person och sak. Det har alltid varit ett nöje att samarbeta med honom. Jag vill rikta ett varmt tack till Olle Svensson, för det samarbete som vi har haft under åren.

Anf. 2 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Granskningsdebatten uppdelas liksom tidigare år i flera avsnitt. Varje avsnitt behandlas som ett självständigt ärende och talarlistan för de olika av-

snitten kan därför utökas med ytterligare talare. Då alla under ett avsnitt anmälda talare haft ordet övergår kammaren omedelbart till att debattera nästa avsnitt. Voteringarna äger rum i ett sammanhang sedan samtliga avsnitt slutdebatterats.

Först debatteras alltså avsnittet Regeringen och regeringsarbetet allmänt.

Anf. 3 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Någon kan kanske tycka att detta år, rent publikt sett, är något av ett mellanår vad avser konstitutionsutskottets granskning av regeringen. Det har varit ganska litet skriverier, och det är endast några få av våra öppna utskottsförfrågningar som har väckt intresse och därigenom samlat en större skara åhörare.

Bakgrunden är delvis, tror jag, att många av de ärenden som vi har behandlat i år också har granskats tidigare under en följd av år. Det gäller utlänningsärenden, krigsmateriel och Ebbe Carlsson-affären, och därmed har dessa frågor mist något av nyhetens behag och fräschör.

För oss, som skall sköta den konstitutionella granskningen, är det naturligtvis viktigt att vi kan gå på djupet i alla ärenden och att vi också kan avsluta dem. Arbetet är inte mindre viktigt, menar jag, även om det publika intresset inte är särskilt stort.

Några av dessa långärenden återstår fortfarande att avsluta. Det gäller, numera omdöpt, olovlig avlyssning, som är en utlöpare av Ebbe Carlsson- och Anna-Greta Lejon-affären. Det gäller också några få rester av krigsmaterielexporten, exempelvis den export som har skett ifrån FFV.

Fru talman! Det finns ändå en del nya ärenden för året, vilka tidigare, när det var mer aktuella än de är i dag, väckte stort intresse. Det gäller polisens massarresteringar, statsministerns brev till Saddam Hussein och statens personalpolitik, som handlar om regeringens avskedande av alla anställda på SÖ. Dessa frågor är stora och viktiga, och de har väckt ett stort och brett intresse i många grupper. Jag tycker det är en brist att vi inte i riksdagens kammare kan diskutera dessa frågor när de är som mest aktuella.

Detta förhållande aktualiserar frågan om huruvida utskottet löpande under året borde avge delrapporter, i stället för att samla på sig alla ärenden till en redovisning och slutdiskussion i maj eller juni månad.

Fru talman! Jag vet att man, i regeringskansliet, säger att konstitutionsutskottet ser oss. Under de senaste åren har kontrollmakten i Sverige fått en ökad betydelse. Från min egen regeringsperiod minns jag inte alls att konstitutionsutskottet spelade samma roll. Förvisso försökte vi att ålägga oss disciplinen att fatta lagliga beslut och att följa regler och förordningar. Men jag minns inte att man någonsin hänvisade till att konstitutionsutskottet kunde komma att ingripa i efterhand.

I dag förhåller det sig annorlunda, vilket jag välkomnar. I en demokrati är kontrollmakten en viktig funktion. Nu återstår att få riksdagens revisorer att fungera på ungefär samma sätt. Talmannens nytillsatta utredning när det gäller hur arbetet skall gå till i riksdagen är därför viktig. I det arbetet ingår till en del att försöka stärka kontrollmakten i Sverige.

Nu är det naturligtvis så, att fokus har litet olika orsaker. En sak är att vi har haft öppna utskottsförhör, vilket har ökat intresset för utskottets arbete.

Men det är klart att även de stora affärerna har givit bränsle till den mer publika delen av utskottets arbete. Under de senaste åren har det varit smärtsamt, eftersom vi har kunnat uppdaga maktmissbruk ifrån regeringspartiets sida, då vi har sett att regeringsmakten har hanterats som en privatsak, som privat egendom. Detta är naturligtvis utslag av den socialdemokratiska hegemonin, som har vuxit sig stark under de senaste 60 åren. Jag skulle vilja säga att det inte minst ur detta perspektiv är viktigt att vi efter valet i höst får ett regeringsskifte.

Som sagt vet vi att utskottets granskning har betydelse för regeringens arbete. Aldrig någonsin mer kommer krigsmaterielexporten att hanteras så sangviniskt och oorganiserat som fallet har varit under en följd av år. Det är också min förhoppning att den här sammanblandningen av makten mellan olika myndigheter och regeringen skall upphöra. Här kan vi ännu inte se några resultat. Det återstår bara att hoppas att det skall bli på det sättet.

Låt mig ta ett litet exempel som vi har fördjupat oss i vid årets granskning. Vi har fått ett exempel på att regeringen har bättrat sig. Förra året granskade vi ett byggnadsärende i bostadsdepartementet och kunde konstatera att det hade tagit flera år för departementet att fatta ett beslut. Vi aviserade då en förnyad granskning och en sådan har vi också gjort. Det visar sig då att ärendebalanserna ökade dramatiskt under 1988 och 1989. Nästan hälften av de ärenden som bostadsdepartementet hade att behandla när det gäller planärenden under de här åren var obearbetade och obehandlade vid årets slut. Det skedde en dramatisk förändring jämfört med början av 80-talet. Detta är naturligtvis ett resultat av den avisering som utskottet gjorde vid behandlingen av det förra granskningsbetänkandet och då vi sade att vi skulle återkomma till ärendebalanserna inom bostadsdepartementet. Vi gratulerar departementet till att det efter krafttag har kunnat åstadkommas en bättring för medborgarna. Dessa slipper nu att vänta lika länge på utslag från regeringen som de tidigare tvingades till vid den försämring som inträdde då Ulf Lönnqvist började som bostadsminister.

En viktig fråga för inte minst medborgarna men också för tillståndet i landet över huvud taget är beslutsfattandet i denna kammare. Det finns önskemål om att vi skall kunna fatta mer övergripande beslut, att kunna se litet mer långsiktigt på politiken, att vi inte skall gräva ned oss i olika detaljer. Tyvärr har vi inte kommit så långt med det arbetet, men det har ändå påbörjats. I detta avseende är det viktigt att man kan se konsekvenserna av de stora och övergripande beslut som vi fattar i denna kammare.

Då kommer jag in på en annan del av den granskning som vi har ägnat oss åt när det gäller bostadsdepartementet. Riksdagen fattade ju förra året ett mycket viktigt beslut om en ny bostadsfinansiering. Lånen sträcker sig över en 40-årsperiod. Det har stora ekonomiska konsekvenser både för medborgarna och för statsbudgeten, men departementet hade bara orkat att beskriva de ekonomiska effekterna för statsbudgeten under de närmaste fyra åren och kunde då visa på en förbättring av statens budget med mellan åtta och elva miljarder kronor, en ganska substantiell besparing. Men varför har departementet inte försökt att göra en konsekvensbeskrivning på längre sikt med tanke på att varje individuellt lån kommer att löpa under en 40-årsperiod? Svaret från departementets och ministerns sida har varit att de inte kan

beräkna konsekvenserna. Detta betyder i klartext att departementet säger att det struntar i konsekvenserna – efter oss syndafloden. Vi har i denna kammare under årens lopp fattat en mängd beslut om stora, tunga stödsystem av olika slag på samma sangviniska sätt som nu socialdemokraterna och kommunisterna har gjort när det gäller bostadsfinansieringen. Man vägrar att försöka bedöma konsekvenserna. Nu har beräkningar gjorts på olika oberoende håll, beräkningar som visar att bostadsfinansierieringssystemet kanske efter bara 10–12 år återigen kommer att innebära en större belastning på statens budget än det nuvarande bostadsfinansieringssystemet. Jag vill påstå att denna kammare beträffande denna nya bostadsfinansiering inte har vetat vilket beslut som har fattats.

När det gäller konsekvensanalyser av olika propositioner som har kommit till riksdagen har vi tagit hjälp av andra utskott. De har bistått oss med ett mycket värdefullt arbete. Det har tagits fram exempel på olika propositioner där det har saknats konsekvensanalyser eller där analyserna har varit bristfälliga. Jag tycker att den typen av samarbete mellan utskotten har bidragit till att höja kvaliteten på vårt granskningsbetänkande detta år.

I demokratins väsen ligger ju att partier och politiker samtalar med varandra, att man kan träffa överenskommelser. Det finns många som hävdar att det faktum att demokratier inte kommer i krig med varandra beror på just detta att man löser konflikter genom samtal och överenskommelser. Har man en minoritetsregering är det naturligtvis nödvändigt att det förs samtal mellan partierna, mellan opposition och regering. Det tillhör minoritetsregerandets villkor och är därmed väsentligt och grundläggande. Under senare år har vi sett att överläggningarna har blivit fler, både mellan partierna och mellan partiledarna. Det finns litet olika slag av överläggningar mellan partiledarna. Det gäller t.ex. att förbereda propositioner som skall läggas fram i denna kammare. Det ger ett mer politiskt innehåll åt överläggningarna. Egentligen ligger det utanför konstitutionsutskottets ansvarsområde att granska den typen av överläggningar. På ett annat sätt förhåller det sig när regeringen informerar oppositionen om viktiga regeringsbeslut eller ibland också rent av samråder om regeringsbeslut i förvaltningsärenden. När det gäller dessa frågor – och det konstaterar utskottet samfällt – har regeringen helt ensam ansvar för de beslut som till sist fattas. Jag vet att förvaltningslagen innehåller bestämmelser för myndigheter, innebärande att man beträffande de ärenden som skall handläggas måste tillhandahålla de uppgifter som har betydelse för handläggningen. Dessa regler gäller inte regeringskansliet, men regeringskansliet har sagt att man trots detta skall följa bestämmelserna i fråga. Utskottet gör då samfällt för regeringen ett påpekande om att det naturligtvis finns tillfällen då partiöverläggningarna måste innebära att väsentlig information för ärendets avgörande skall tillföras ärendet. Men det är kanske inte det viktigaste.

Folkpartiet har en reservation när det gäller partiledaröverläggningarna. Den har sitt ursprung i att regeringen har försökt att smita ifrån sitt ansvar för beslut fattade i förvaltningsärenden vid några tillfällen. Man har försökt att skjuta över ansvaret på oppositionen här i riksdagen.

Förra året prickade vi utrikeshandelsministern när det gällde översändandet av riksrevisionsverkets rapport till Indien. I samband med att utskottet

offentliggjorde detta skickade statsrådet Anita Gradin ut ett pressmeddelande där hon hävdade att överläggningar hade skett med de borgerliga partiledarna före regeringens beslut och att de borgerliga partiledarna hade godkänt detta beslut. För att ta loven av utskottets kritik skickade alltså Anita Gradin ut detta pressmeddelande. Nu har det uppdagats att det innehöll en helt felaktig information. Regeringen hade fattat beslutet innan man träffade partiledarna. Regeringen hade själv gjort bedömningen att en öppen del av rapporten skulle gå till Indien och en hemlig del skulle stanna i Sverige. Några överläggningar av detta slag hade alltså inte skett.

Jag tycker att det är viktigt att man kan föra samtal mellan partierna, men dessa frågor måste skötas på ett riktigt sätt. När regeringen försöker ge intryck av att oppositionen skulle vara delaktig i regeringens beslut, riskerar man att undergräva möjligheterna för oppositionspartierna att motta förtrolig information från regeringen. Vi har från folkpartiets sida velat peka på denna risk, för att möjliggöra förtroliga överläggningar mellan oppositionspartierna och regeringen också i framtiden.

Fru talman! Detta är Olle Svenssons sista granskningsdebatt. Jag har emellertid låtit mig informeras om att Olle Svensson kommer att delta i fler debatter i denna kammare senare under riksmötet. Därför tänker jag inte vända mig direkt till Olle Svensson i denna debatt, utan jag återkommer vid ett senare tillfälle.

Till sist yrkar jag bifall till reservation 3, som handlar om utseende av föreståndare vid byggforskningsrådet – vi återkommer till den senare i debatten – och till reservation 5, som handlar om statsministerns brev till Saddam Hussein.

Anf. 4 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Det är alldeles uppenbart att KUs verksamhet under senare år dels har blivit alltmer omfattande, dels har uppmärksammats på ett sätt som inte var vanligt tidigare. Det är alltså ett aktivt konstitutionsutskott som utövar sina grundlagsenliga skyldigheter. Denna aktivitet har också medverkat till att utskottets synpunkter har fått ett större genomslag.

Jag brukar i olika sammanhang betona att en viktig effekt av konstitutionsutskottets verksamhet är den preventiva, den förebyggande. Det är många som ansluter sig till den synpunkten. Även tidigare talare här i dag har varit inne på att man i kanslihuset, inte minst handläggande tjänstemän, vet om att det som göms i snö kommer upp i tö, när konstitutionsutskottet fäster sina varma blickar på naturen i kanslihuset.

Det är naturligtvis glädjande att konstitutionsutskottet har kunnat upprätta denna status, som ju höll på att förfalla fram till början av 1970-talet. Jag tror för min del att konstitutionsutskottets intensiva verksamhet kommer att fortsätta, oavsett vilka som sitter i utskottet i framtiden. Det har blivit en etablerad ordning.

Utskottet har under de uppmärksammade affärer som har behandlats under senare år fått en hel del kritik, inte minst från företrädare för rättsväsendet, fristående advokater m.fl. Utskottet har också fått en del beröm. Kritiken har bl.a. gått ut på att utskottet lägger sig i sådant som utskottet egentligen inte har med att göra, dvs. utskottet går för långt utanför regeringens

aktiviteter i strävan att få fram sanningen. Jag tycker att den kritiken missar målet. Det är alldeles givet att utskottet ibland måste gräva djupare för att få en korrekt belysning av hur regeringen har hanterat sina ärenden och hur statsråden har levt upp till sitt ansvar.

Utvecklingen av det mest uppmärksammade ärendet, den s.k. Ebbe Carlsson-affären, med smuggling, buggning och allt vad det nu är, illustrerar att utskottet har klarat avgränsningen ganska bra. Utskottet koncentrerade sig på regeringen och regeringskansliet och gjorde en mycket stor insats när det gällde att ta fram sådant som verkligen borde belysas ur konstitutionell synpunkt. Utskottets agerande fick också, som vi vet, politiska konsekvenser.

Vi har sedan fått en efterföljande rättsprocess, där det ordinarie rättsväsendet har tagit hand om det som kan rubriceras som brottsligt beteende. Det är den ordning som skall tillämpas. Konstitutionsutskottet sätter nålarna i regeringen och regeringens handläggning av ärendet. Om det därvid uppdagas oegentligheter av olika slag som faller under strafflagstiftningen eller annan lagstiftning, är det rättsväsendets uppgift att agera.

Om man gör en summering av dessa frågor finner man att utskottet har fyllt sin funktion på ett bra sätt och att den uppdelning som måste förekomma också har fungerat ganska bra.

Årets granskning har inte uppmärksammats på samma sätt som tidigare års – jag tror att Birgit Friggebo var inne på det också. Det är naturligt att det går litet upp och ned. Det får nu inte hindra utskottet från att träget arbeta vidare. I själva verket finns det också i det aktuella betänkandet en lång rad viktiga frågor som har fått en mycket ingående belysning.

Det finns inte så många reservationer i utskottsbetänkandet i år. Det beror i mycket stor utsträckning på att det har varit möjligt att i utskottet komma fram till skrivningar som har kunnat tillgodose önskemål även från dem som har varit kritiska mot regeringens handlande på en rad punkter. I de inledande avsnitten i utskottets betänkande finner man att det nästan under varje punkt förekommer kritiska anmärkningar från utskottet. Det är alltså anmärkningar som vi har gjort i största enighet. Därmed blir de inte uppmärksammade av massmedia på samma sätt som om det föreligger bittra reservationer. Det är en särskild styrka att konstitutionsutskottet på detta sätt kan markera sin uppgift som ett fristående granskningsorgan. Det tycker jag är bra.

Det finns en del frågor i årets betänkande som är av speciellt intresse för riksdagen och från konstitutionell synpunkt. Jag har inte tänkt beröra alla dessa frågor inledningsvis, utan jag nöjer mig med att ta upp ett par.

I samband med regeringskrisen under våren förra året bestämde sig regeringen för att man skulle organisera sitt arbete på ett delvis annorlunda sätt. Det var svårt att få grepp om vad omorganisationen gick ut på. Det har fått till följd att vi i årets granskningsbetänkande har sett närmare på denna omorganisation.

Tanken var att man inom regeringen skulle ha tre särskilda grupper, en för utrikes- och säkerhetspolitik, en för näringspolitik och en för sociala välfärdsfrågor. Därutöver skulle det finnas en särskild ledningsgrupp med statsministern som ordförande och där ordförandena för de olika arbetsgrup-

perna skulle ingå. Man genomförde alltså ett slags nyordning av regeringsarbetet, och det är naturligtvis av intresse för riksdagen att få veta hur denna nyordning har fungerat.

Även om vi har haft en del utfrågningar på den här punkten, har det inte blivit någon absolut klarhet i hur det hela har fungerat. Men det är ändå av intresse att man har fått besked om att de olika arbetsgrupperna under deras ordföranden inte har någon beslutanderätt. Ansvaret återfaller således på de statsråd som är chefer för departementen eller som efter särskilda förordnanden handlägger olika ärenden.

Arbetsgrupperna skulle tydligen vara till för att göra regeringsarbetet effektivare. Det kan diskuteras om det har blivit så. Vi i riksdagen har ju inte upplevt regeringen som någon särskilt effektiv initiativtagare eller planerare för de förslag som man vill att riksdagen skall ta ställning till.

Jag tänker då säga några ord om propositionsavlämnandet, som ju har en väldigt stor betydelse för möjligheten att över huvud taget organisera arbetet i riksdagen på ett vettigt sätt. Senast under gårdagens debatt hördes ganska upprörda tongångar när det gäller möjligheterna för riksdagen att på ett adekvat sätt bereda de ärenden som regeringen vill att riksdagen skall ta ställning till.

Det är lätt att instämma mera generellt i den kritiken. Regeringen har ju inte alls varit särskilt duktig på att planera sitt eget arbete. Man får en stark känsla av att det ibland har varit stundens ingivelse som har varit avgörande för vad regeringen har bestämt sig för.

Utskottet har sett på propositionsavlämnandet förra året. Detta redovisas i betänkandet. Det framgår att inte mindre än 12 av de aviserade propositionerna inte avlämnades, medan 30 av de avlämnande propositionerna över huvud taget inte hade aviserats i propositionsförteckningen. Veckan före den 31 mars avlämnades 16 propositioner och efter detta datum sammanlagt 28 propositioner. Det är givet att med en sådan ordning blir det väldigt svårt att organisera kammarens arbete. Partigrupperna, partigruppernas sekretariat, riksdagsledamöterna och utskottskanslierna blir överansträngda. Det blir en allmän stress under vårmånaderna, och det är naturligtvis inte bra för den sakliga behandlingen.

Utskottet har har under flera år i följd påtalat att det inte får gå till så här, men det har dess värre inte hjälpt. Regeringen har inte rättat sig efter vad utskottet har haft att anföra.

Om man ser till årets propositionsavlämnande, har detta vid flera tillfällen varit uppe till behandling i talmanskonferensen, och det finns papper på hur det har sett ut. Statistiken från tiden 9 januari–5 april visar att det ankom 87 propositioner eller skrivelser från regeringen. Om man ser till hur regeringen har hållit sina löften, har åtta propositioner avlämnats cirka en vecka efter den angivna dagen. 20 propositioner var mer än en vecka försenade. 16 propositioner var helt nya och fanns inte med i propositionsförteckningen över huvud taget.

Under perioden 1 april–14 maj avlämnades 34 propositioner, varav 26 var aviserade i den reviderade propositionsförteckningen. Av dessa 26 propositioner kom sex före eller på den angivna avlämningsdagen eller inom två dagar efter den angivna dagen. Nio var mer än två dagar försenade. En propo-

sition var försenad en hel månad och två propositioner var tre veckor försenade. Av de avlämnade propositionerna var 13 inte upptagna i den reviderade propositionsförteckningen.

När regeringen organiserar sitt arbete på det här sättet är det alldeles givet att det är oerhört svårt att över huvud taget få en god planering i riksdagen och en gedigen behandling av stora och viktiga frågor. Jag har uppehållit mig en hel del vid detta, eftersom jag anser att det är viktigt att riksdagen inte sätts åsido och att riksdagens möjlighet till ordentlig granskning av regeringens förslag inte försummas.

Det är klart att en delförklaring till att det blir så här är att vi har en så konstig ordning med indelningen av budgetåret. Som de ärade ledamötena i utskottet vet har vi från centerns sida i årtionden krävt en omläggning av budgetåret för att få till stånd en bättre ordning på riksdagens behandling av budgeten och andra frågor. Men vi har stött huvudet i väggen. Det är ingen som har velat lyssna på oss. Man har sagt några välvilliga ord, men man har inte velat ta några initiativ till förändringar. Nu ser jag en ljusning i och med den kommitté under talmannens ledning som Birgit Friggebo nämnde. Den har nämligen redan visat ett mycket stort intresse för en omläggning av budgetåret. Jag tror att en sådan omläggning nu äntligen kan komma till stånd, vilket skulle vara en stor fördel, både rent allmänt och inte minst för riksdagens arbete. Ett bidragande skäl till att man nu äntligen börjar se på den här frågan med större allvar är att praktiskt taget alla länder inom EG har ett annat budgetår, dvs. kalenderår.

Fru talman! I övrigt skall jag inte gå in på de olika ärendena. De kommer att behandlas under den följande debatten. Jag vill än en gång understryka att för den som är intresserad av konstitutionsutskottets granskning av regeringens sätt att handlägga sina uppgifter finns det mycket att hämta även i årets betänkande. Det finns dessutom många synpunkter från utskottet om hur det borde ha gått till, även om dessa synpunkter av det skäl som jag tidigare angav inte har gett upphov till så många reservationer.

Anf. 5 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Jag kan närma mig den här debatten i viss mån som utomstående, eftersom jag som suppleant och ordinarie ledamot i ett annat utskott inte har haft möjlighet att delta i granskningsarbetet. För vänsterpartiets del har denna uppgift skötts av Bo Hammar, som tyvärr är förhindrad att närvara här i dag.

Jag kan bekräfta det intryck som de tidigare talarna har förmedlat. Sett utifrån har granskningsdebatten och konstitutionsutskottets granskningsarbete förflutit lungt och stilla. Det är inte mycket som har märkts utåt, annat än presskonferensen när granskningsbetänkandet offentliggjordes.

Av de tidigare talarna kan man märka ett stråk av sorg eller besvikelse över att de glada dagarna för några år sedan, då man stod uppsminkad inför de offentliga föreställningarna i stålkastarljuset uppe på barrikaderna, åtminstone tillfälligtvis är förbi. Allting har i stor utsträckning återgått till det vanliga. Jag säger inte detta med någon skadeglädje, utan jag konstaterar att det är på det sättet och att det faktiskt ligger en del positivt i att saker och ting har återvänt till vardagen. Man kan se detta på två sätt.

Man kan se det som att konstitutionsutskottet under de tidigare åren har gjort ett bra arbete och att regeringen är mer omsorgsfull i sitt eget arbete och mer noga med att motivera sina beslut och följa de spelregler som gäller för arbetet.

Man kan också se det som en naturlig tingens ordning att det sker svängningar fram och tillbaka i politiken, att vissa perioder är dramatiska på grund av yttre omständigheter och yttre händelser som man inte råder över, men, tack lov, att den politiska vardagen i Sverige är relativt civiliserad och att den i allt väsentligt försiggår inom lagars och förordningars ramar.

Granskningen har alltså varit en ganska fridfull tillställning. Det framgår också av att det finns endast 17 reservationer fogade till detta omsorgsfulla betänkande. Jag tycker att det är värt att notera att det av dessa reservationer bara är tre som är gemensamma borgerliga reservationer. Folkpartiet har faktiskt reserverat sig fler gånger tillsammans med vänsterpartiet än tillsammans med de två andra borgerliga partierna. Fyra gånger har folkpartiet reserverat sig tillsammans med vänsterpartiet. Tre gånger har den samlade borgligheten reserverat sig.

I olika frågor finns det olika konstellationer i utskottet. När det gäller utlännings- och flyktingpolitiken är det ofta folkpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet som förenas i sin gemensamma syn. Det är framför allt dessa tre partier som har utmärkt sig för en mer progressiv och mer humanistisk flyktingpolitik än de andra partierna. Detta avspeglas också i den konstitutionella granskningen. Just dessa tre partier markerar ofta en hårdare kritik mot brister i flyktingpolitiken än de andra partierna gör. Jag tror inte att det så mycket beror på att vi politiserar granskningen, att vi låter politiska överväganden få företräde framför de konstitutionella, utan snarast på att vi granskar noggrannare och att vi är mer omsorgsfulla och mer känsliga för svagheterna än vad jag tror att övriga partier är.

Betänkandet är inte enbart eller främst intressant på grund av dess reservationer. På en rad punkter är utskottet enigt och har riktat anmärkningar, och i något fall ganska från kritik, mot regeringen, eller också har man kommit med förslag till förbättringar i regeringsarbetet.

Vapenexportfrågorna kommer upp till särskild debatt senare. Men jag vill ändå nu notera att utskottet på vissa punkter är enigt om en mycket hård kritik. Det gäller t.ex. den illegala exporten till Thailand i början av 1980-talet under den dåvarande borgerliga regeringen. Utskottet kritiserar denna regering för att ha visat en anmärkningsvärd brist på vaksamhet.

Av värde i detta sammanhang är också att utskottet på vänsterpartiets initiativ har gjort en ordentlig genomgång av Sveriges folkrättsliga ställning i samband med Gulfkriget. Det gäller bl.a. förberedelserna för det svenska fältsjukhuset. Vi för vår del anser att denna affär sköttes på ett otillfredsställande sätt, och på denna punkt har vi tillsammans med miljöpartiet fogat en reservation till betänkandet.

Däremot finner vi inte några skäl till att rikta kritik mot regeringen för statsministerns brev till Saddam Hussein. I detta sammanhang anser vi att man bör erinra sig den utomordentligt svåra situation som många i den svenska gisslan i Irak då befann sig i. Det är klart att man i efterhand med facit i hand kan vända och vrida på olika formuleringar i statsministerns brev.

Men vårt intryck är att det då blir mer fråga om utrikespolitiska bedömningar snarare än konstitutionella. Men detta är också en fråga som blir föremål för särskild debatt om en liten stund.

Jag vill gärna göra en viktigt markering och understryka att det för vänsterpartiets del är mycket noga att skilja mellan allmänpolitisk kritik mot regeringen och regeringens politik och konstitutionella aspekter på regeringsarbetet. Jag tror att det är detta som har gett vår representant Bo Hammar det goda anseende som han har fått för sitt arbete i konstitutionsutskottet. Jag skall ta ett exempel från det här granskningsbetänkandet.

Vi motsätter oss t.ex. bestämt av politiska skäl byggandet av en Öresundsbro för biltrafik mellan Malmö och Köpenhamn. Vi gör det av trafikpolitiska och miljöpolitiska skäl. Vi tycker att det av dessa anledningar är ett dåligt beslut. Men vi har för vår del inte funnit någon grund att rikta kritik mot beslutsordningen, beslutsprocessen, som har lett fram till att vi nu verkar stå inför beslut som leder till ett brobyggande. Vi har inte funnit skäl till konstitutionellt grundad kritik av denna beslutsprocess. Jag tycker att det är viktigt att understrycka att man för att bibehålla konstitutionsutskottets höga anseende måste göra klara markeringar och klara skiljelinjer mellan den allmänpolitiska kritiken och den konstitutionella, så att konstitutionsutskottet inte riskerar att bli en sorts minoritetspartiernas sista chans att ha en politisk debatt om frågor där de av politiska skäl är missnöjda med innehållet i beslutet.

När det gäller utnämningsärendena kan man konstatera att Anders Björck bullrar på som vanligt. När betänkandet presenterades häromveckan på en presskonferens frågade Bo Hammar Anders Björck om de listor som han presenterar i sin reservation är signaler om politiska utrensningar i statsförvaltningen efter ett eventuellt borgerligt maktövertagande.

Utnämningar av socialdemokrater till framstående befattningar anses tydligen a priori vara partipolitiskt grundade, medan utnämningar av borgerliga politiker är helt i sin ordning, som om förtjänst och skicklighet vore borgerliga dygder som inte kan förekomma någon annanstans. Det verkar som om det är helt i sin ordning att förre utrikesministern Ola Ullsten hamnar på ambassadörsstolen i Rom, men att det är en politisk skandal att förre utrikesministern Lennart Bodström hamnar på en stol i Oslo.

Utnämningsärendena skall diskuteras senare. Men eftersom vi inte kommer delta i den debatten vill jag markera att jag för min del ser Anders Björcks agerande här som en partipolitisk markering och knappast någonting som har en stark konstitutionell förankring.

Vi kan konstatera att utskottets majoritet, bestående av socialdemokrater och de borgerliga, för andra året i rad vägrar att granska regeringens befattning med frågan om den s.k. diplomatbuggningen. Bo Hammar fick inte ens ställa frågor i ärendet under en sluten utskottsutfrågning av justitieminister Laila Freivalds. Vi tycker att det är skandalöst. Vår utgångspunkt är att regeringen har handlagt ärendet korrekt men att det faktiskt är utskottets uppgift att försäkra sig om detta genom att ta in de handlingar som behövs och förelägga dem för hela utskottet. Olle Svensson och Anders Björck utgör inte något särskilt sekret utskott inom utskottet. Och jag tycker att det är märkligt att Birgit Friggebo och Bertil Fiskesjö accepterar att ställa sig utanför

granskningen av regeringen i detta ärende. Det är för oss oacceptabelt. I betänkandet finns också en del andra punkter, som kan vara värda att kommentera. Jag kan nämna att vi delar folkpartiets och Birgit Friggebos kritik av hanteringen av personalärendena i samband med rationaliseringen av de statliga verken, i första hand nedläggningen av SÖ.

Fru talman! Jag vill avrunda mitt anförande med att yrka bifall till enbart reservation 4 om fältsjukhuset. Det innebär dock inte att jag har en annan uppfattning än Bo Hammar i övriga frågor. Tvärtom är vi fullständigt eniga. Det innebär inte heller att någon av de kommande talarna från vänsterpartiet är förhindrade att yrka bifall till andra reservationer, om de skulle finna detta vara motiverat.

Anf. 6 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Rolf L Nilson berömde sig och vänsterpartiet av att inta en något mer objektiv och konstitutionellt oantastlig hållning i granskningsfrågor än andra ledamöter och partier i konstitutionsutskottet. Jag tycker att han inte har någon särskilt bra grund för detta påstående. Vi eftersträvar naturligtvis alla att hålla oss inom de räjonger som anges av de normer som gäller för KUs arbete. En del av förtjänsterna med KUs granskning jämfört med vad som skulle gälla för en författningsdomstol är just att vi kan röra oss i gränsskiktet mellan juridik och politik. Det är ofta där som de intressanta frågorna dyker upp. Vänsterpartiet har inte någon anledning att slå sig för bröstet. Ni har minsann deltagit i granskningen på precis samma villkor som andra ledamöter i KU.

Jag begärde ordet på grund av vad Rolf L Nilson sade om utlänningspolitiken och utvisningsärendena, där folkpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet har reservationer. Det skulle tyda på en speciell okänslighet för dessa ärenden hos övriga partier. För min och centerpartiets del tillbakavisar jag absolut den karaktäristiken. Vad vi som tillhör majoriteten har gjort är tvärtom att se på dessa ärenden från strikt administrativ och konstitutionell synpunkt. Vissa delfrågor, t.ex. ensamma asylsökande barns situation och förvar av barn, är frågor som behandlades av riksdagen i förra veckan mycket ingående med anledning av betänkanden från de utskott som har sakansvaret i dessa frågor. Vid behandlingen av dessa sakärenden framgick mycket tydligt vilka uppfattningar som mitt parti har i dessa frågor. Vi har inte funnit anledning till andra skrivningar i dessa ärenden än dem som majoriteten står för. Det innebär inte att vi skulle vara mera okänsliga än vänsterpartiet möjligen kan vara när det gäller t.ex. barn som tagits i förvar och isolerats från sina föräldrar.

Anf. 7 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Fru talman! Rolf L Nilson ville såsom utanförstående och därmed kanske även såsom mera objektiv ge ett intryck av att de mera aktiva ledamöterna i utskottet skulle vara sorgsna och besvikna över att arbetet nu har gått tillbaka i de gamla fållorna igen. Vad mig anbelangar finns ingen som helst sorg eller besvikelse över att medierna inte längre bevakar oss lika mycket. Bakgrunden till den redovisning som jag gjorde var att KU gör ett viktigt arbete, oavsett om det blir publikt redovisat eller inte. Det ligger inget egenvärde i

att vi jämt syns i medierna. Möjligen kan man säga att det var positivt att det fanns en period då arbetet var mycket publikt. Det gjorde också regeringen mycket mer uppmärksam på vad vi kom fram till.

Rolf L Nilson återkom till någonting som Bo Hammar har hävdat tidigare, nämligen att Bertil Fiskesjö och jag skulle ha avsvurit oss möjligheten att granska den olovliga avlyssningen. Så är inte fallet. Det finns i utskottet samfällt redovisat att utskottet i denna fråga återkommer när brottsutredningar och domstolar har gjort sitt. Det finns ingen som helst grund för denna från kommunisterna ofta återkommande anklagelse om att vi skulle ha avstått från denna granskning.

Rolf L Nilson vill även göra det troligt att vänsterpartiet skulle sköta granskningen mer konstitutionellt. Han hänvisar då till Saddambrevet. Utgångspunkten för granskningen av Saddambrevet var hur beredningen har gått till och om det har funnits brister i beredningen som har lett fram till ett dåligt resultat. Det är i högsta grad en konstitutionell fråga.

Anf. 8 ROLF L NILSON (v) replik:

Fru talman! När jag säger, Bertil Fiskesjö, att de tre partier som jag tycker har visat störst engagemang för en humanitär, vidsynt och generös flyktingpolitik också visar en större känslighet vid misstänkta brister i hanteringen av de utsatta människor som flyktingar och flyktingbarn är, innebär det inte såsom en följd att representanter för andra partier är okänsliga för dessa människoöden. Men det ligger i sakens natur att politiska frågor som är centrala för partierna ger en större känslighet, skärpa och fokusering på dessa frågor än när det gäller politiska frågor, i detta fall flyktingpolitiken, som man inte ger samma centrala ställning.

I övrigt, Bertil Fiskesjö, tog jag tillfället i akt att uttrycka min uppskattning av Bo Hammars förtjänstfulla arbete i KU. Jag tycker att det är motiverat, och jag tycker att jag har den rätten. Eftersom han inte själv är här, kan jag framföra det på detta sätt.

När jag säger utanförstående, Birgit Friggebo, menar jag inte att jag formellt sett har någon annan ställning än andra ledamöter och suppleanter i utskottet. Jag konstaterar bara att jag inte har kunnat delta i utfrågningarna och det konkreta granskningsarbetet under detta år. Mitt konstaterande av sorg och viss besvikelse i anförandena är mitt subjektiva intryck. Det kan vara felaktigt, men jag vidhåller det nog.

I övrigt delar jag Birgit Friggebos och andra talares uppfattning att det är viktigt att vardagsarbetet sköts noggrant och sker kontinuerligt, även om det inte får så stor uppmärksamhet i pressen. Jag kan hålla med om att den våldsamma uppståndelsen för några år sedan har lyft KU och givit KU en vitamininjektion. Det torde, som jag sade i mitt tidigare anförande, ha lett till att regeringen har skärpt sig under denna period. Därför är det inte så mycken dramatik i detta betänkande.

Anf. 9 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Det som jag sade tidigare skall naturligtvis inte tolkas så att jag skulle ha någon anmärkning mot Bo Hammars insatser i KU. Han har väl flutit in i ledamotsskaran och gjort bra insatser; det skall jag gärna erkänna.

Vad jag vände mig mot var att Rolf L Nilson försökte framställa vänsterpartiet såsom särskilt aktivt, engagerat och drivande i granskningsarbetet. Flera ledamöter i utskottet har under året gjort stora insatser i detta arbete, och jag tror inte att man i detta sammanhang skall lyfta fram någon särskild ledamot.

Vad gäller själva frågan om buggningen, är det precis som Birgit Friggebo sade. När den rättsliga processen är slut kan det bli aktuellt för utskottet att behandla frågan igen om det visat sig att omständigheter framkommit som ger vid handen att regeringsledamöter har varit inblandade på ett annat sätt än som vi redan känner till och tidigare har haft tillfälle att behandla.

Jag vill anknyta till det jag sade i mitt inledningsanförande. Det är mycket viktigt att vi skiljer mellan konstitutionsutskottets granskande uppgifter och det normala rättsväsendets skyldighet att ta itu med oegentligheter inom vilka områden de än vara må.

Anf. 10 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Mycket får man höra innan öronen trillar av. Rolf L Nilson säger här att vänsterpartiet inte kan ställa sig bakom miljöpartiets reservation om Öresund. Man anser i och för sig att bron inte skall byggas, men man tycker inte att regeringen har gjort något fel. Men poängen, Rolf L Nilson, är att vi ville fortsätta granskningen i höst och se efter om det förekommit några oegentligheter. Vi påstår inte i vår reservation att regeringen har gjort något fel, utan vi vill fortsätta granskningen. Det finns vissa tecken som tyder att på att otillbörlig påverkan har förekommit. Jag hoppas att vänsterpartiet ställer sig bakom denna reservation.

Jag skall gå vidare till det jag hade tänkt säga. Vi verkar i en demokrati där både regering och riksdag utgör de väsentligaste delarna. En mycket viktig faktor för att demokratin skall fungera är informationen. Vilken information får riksdagen, och vilken information sitter regeringen på? Jag är fullkomligt medveten om att informationsflödet inte kan vara fritt. Men ibland, alltför ofta, förekommer väl mycket hysch hysch. Det är särskilt små partier som specialbehandlas.

Det finns en grundlagsreglerad ordning för riksdagens insyn. Såvitt jag förstår finns ett organ som har en sådan funktion, nämligen utrikesnämnden. Den kallades lämpligt nog en gång i tiden för sekreta utskottet. Det är väl på det sättet den fortfarande fungerar. Regeringen vill se till att hålla viss information utanför, eller rättare sagt, lämna viss information till en så begränsad krets som möjligt.

Jag kan hålla med om att det finns viss information som måste hållas inom en mycket trång krets. Men det är frestande för en regering – och det måste ni väl alla medge – att låta bli att informera om kontroversiella frågor. Det är en mycket frestande väg att gå.

Detta system har senare vidareutvecklats med informationer till partiledarna, något som utskottet har granskat. Vid dessa informationsstunder har det ibland fattats beslut, en märklig sorts beslut, något som också har kritiserats av utskottet. Men informationen har delats upp. Partiledarna i de stora partierna, de borgerliga partierna, har informerats separat, och ibland har även vi i miljöpartiet och vänsterpartiet fått viss information.

Vi menar att detta är ett mycket snedvridet sätt att ge information. Ett litet parti skall inte ha samma inflytande som ett stort parti, men till yttermera visso behöver ett litet parti lika mycket information som ett stort parti.

Vidare beklagar vi från miljöpartiet KUs bristande vilja att fortsätta granskningen av regeringens beslut och agerande i samband med Öresundsbron. Detta har ingenting med vårt politiska ställningstagande vad avser Öresundsbron att göra. Det är fråga om en faktisk granskning av hur regeringen har hanterat detta ärende likväl som alla andra ärenden. Jag förstår över huvud taget inte varför vänsterpartiet inte kan ställa sig bakom denna fortsatta granskning.

Sedan till de propositioner som flera talare här har berört. Vi har senast i går fått ett utmärkt exempel på vad behandlingen av propositioner kan leda till. Regeringen samlade sig till slut till en proposition om miljöpolitiken. Den kom efter mycket tal. Den propositionen var sällsynt sönderhackad. Det var uppenbarligen vad som blev kvar efter passagen genom departement och andra ställen.

Propositionen behandlades i riksdagen på ett mycket summariskt sätt. Miljöpartiet yrkade i går på återremiss av propositionen, eftersom vi inte anser att ärendet har behandlats på ett lämpligt sätt. Vi menar inte att ärendet skall styckas ner i ännu mindre delar och behandlas. Problemet var att regeringen hade snuttifierat propositionen så till den milda grad att partierna i riksdagen och även vi i miljöpartiet tvingades att väcka motioner på samma snuttifierade sätt. Det var detta som ledde till att det blev över 900 yrkanden med anledning av denna proposition. Det saknades alltså helhetsgrepp.

Detta har vi också sett när det gäller andra propositioner. De har varit sönderryckta. Det gäller t.ex. tillväxtpropositionen. Regeringen borde ha haft ett samlat grepp om dessa frågor. Då hade också behandlingen i riksdagen kunnat bli helt annorlunda.

Utskottet har på miljöpartiets initiativ gjort en berömdvärd genomgång när det gäller konsekvensanalyser och konsekvenser av regeringens propositioner. Detta är en viktig fråga som riksdagen och även regeringen måste ägna ökad uppmärksamhet.

Det finns ofta i propositionerna en kostnadsangivelse för hur mycket en reform kommer att kosta staten. Men man har ofta struntat i att se efter vad det kostar kommunerna, landstingen och vilka andra konsekvenser det blir ute i samhället. Det måste från början ske en samlad bedömning av detta i propositionerna.

Det finns en sak som är ett elände i detta sammanhang, och det är ramlagarna. Ramlagar är nästan omöjliga att kostnadsberäkna. Men regeringen lägger fram ett förslag till ramlag för riksdagen där man kanske inte ens kan beräkna kostnaderna. Detta är ett problem för framtiden, och jag tror att den enda vägen är att undvika ramlagarna.

När det gäller den forskningspolitiska propositionen avvek riksdagen i våras från regeringens förslag, och det är berömvärt för utskottet. Men regeringen vidtog motåtgärder mot detta i den proposition som kom senare under våren. Det berodde på att riksdagen, som utskottet så riktigt påpekar, inte hade tagit ställning till de samlade riktlinjerna och det samlade beloppet

för de kommande tre åren. Det kan ju naturligtvis inte gå till så här i framtiden.

Jag vill avslutningsvis yrka bifall till reservationerna 4, 6, 7 och 17.

Anf. 11 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att Bo Hammar vid utskottsbehandlingen gjort den bedömningen att det enligt hans uppfattning inte finns konstitutionellt grundade skäl att ifrågasätta beslutsprocessen kring Öresundsbron. Jag har ingen anledning att ha en annan uppfattning, och jag har därför heller inte yrkat bifall till miljöpartiets reservation 17.

Vid en jämförelse mellan de två reservationer som avgivits med anledning av Öresundsbroärendet kan konstateras att centerpartiet har en konkret invändning. Man säger att det finns en brist i beredningen av ärendet i det avseendet att regeringen inte i tillräcklig utsträckning har beaktat de intressen som andra länder har enligt den nordiska miljöskyddskonventionen. I miljöpartiets reservation framförs insinuationer om vissa statsråds, eventuellt hela regeringens, sätt att hantera frågan. Det är underförstått att de låtit sig tubbats till detta beslut.

Jag ser denna reservation mer som ett olycksfall i arbetet från miljöpartiets sida och som ett beklagligt uttryck för en i viss mån paranoid världsbild där dåliga beslut betraktas som onda, tillkomna av elaka krafter som konspirerar för att få sin vilja igenom. Jag tror inte att en sådan världsbild är hållbar, och jag tycker inte att den skall fungera som utgångspunkt för konstitutionsutskottets granskningsarbete. Jag finner i detta fall inget annat än att regeringar har under en lång följd av år förberett detta beklagliga beslut, dvs. ända från seklets början. Jag har haft förmånen att följa den process sedan jag var barn, och jag kan konstatera att när jag föddes var frågan gammal.

Anf. 12 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Man begär inte en granskning av något, Rolf L Nilson, om man inte misstänker att det har funnits en otillbörlig påverkan eller något annat som inte borde ha skett. Vi säger inte att det har varit så. Vi säger att det finns skäl för konstitutionsutskottet att fortsätta granskningen så att utskottet antingen kan avfärda eller bestyrka ärendet. Jag begriper inte varför Rolf L Nilson och vänsterpartiet inte kan ställa upp på en fortsatt sådan granskning. Detta gäller också alla andra ärenden som konstitutionsutskottet granskar. Man kan säga det om buggning och precis vad som helst, dvs. att det är fråga om insinuationer. Ja, då skall vi inte fortsätta granskningen. Men då kan man lika gärna säga att misstankarna finns kvar, om vi inte fortsätter med granskningen och utreder ärendet.

Anf. 13 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt som här har sagts att jag har gott och väl 20 års erfarenhet av vad som tidigare kallades decharge- och numera granskningsdebatter. Så här i finalen vill jag för min egen del gärna erkänna att jag ser det som en förmån att sedan 1971 ha varit ledamot av konstitutionsutskottet och att från 1982 ha tjänstgjort som dess ordförande.

Jag tackar utskottets vice ordförande Anders Björck för hans vänliga ord. Det är riktigt att vi har kunnat skilja mellan person och sak. Den offentliga debattens Jan Ersa och Per Persa har kunnat hålla fred i det praktiska arbetet. Jag vill gärna säga att jag har uppskattat samarbetet inte bara inom presidiet utan också i utskottet i övrigt med ledamöter och personalstaben. Det har varit mycket trevligt. Det är trevligt att gå till en arbetsplats där stämningen har varit så fin som den har varit i konstitutionsutskottet under vårt arbete.

Intensiteten i granskningen har skiftat. Bertil Fiskesjö var inne på det. I början av 70-talet var betänkandena tunna och kammardebatterna korta och avslagna. Betydligt större uppmärksamhet väckte granskningen under de borgerliga regeringsåren 1976 till 1982. Debatten stimulerades också av att vi stenografiskt registrerade utskottets utfrågningar och offentliggjorde dem i bilagorna till granskningsbetänkandena.

Statsrådens närvaro under debatterna har ibland diskuterats. Jag undrar om det verkligen skall ses som en nonchalans om statsråden inte är närvarande. De borgerliga regeringarna menade i början av deras regeringstid att de skulle vara närvarande. De satt här något år, men så småningom blev det ganska tomt på regeringsbänkarna under granskningsdebatterna. Jag tror att det här inte har etablerats någon riktigt säker praxis. Många anser att statsråden inte skall närvara under själva granskningsdebatten i kammaren. Men det har inte hindrat att man från regeringarnas sida har tagit intryck av vad konstitutionsutskottet har sagt.

Sedan vi i februari 1988, efter de nya regler som vi kom överens om för riksdagens samtliga utskott i folkstyrelsekommittén och som ledde till beslut i riksdagen, inledde de offentliga utfrågningarna har också den delen av vår verksamhet funnit former, som i allt väsentligt blivit en tillgång i vårt arbete. Det bör betonas att utfrågningarna är ett sätt – bland flera andra för utskottet – att samla in uppgifter. Så har också skett i stor omfattning för att, som det föreskrivs i 12 kap. 1 § regeringsformen, granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

I olika grad vid olika tidpunkter, men som ett stående inslag i granskningen, är granskningen inriktad på det som också uttryckligen nämns i grundlagen, nämligen en granskning av protokoll och beslut i kanslihuset. Vi kommer under dagens debatt att återkomma till skilda sakfrågor. Ett särskilt avsnitt har ägnats åt olika spörsmål i anslutning till Gulfkriget. Bland de ärenden som utskottet under senare tid tagit upp årligen, och nu återvänder till, kan nämnas krigsmaterielexporten, utlänningsärenden och utnämningsärenden. Dessa ärenden är också exempel på ett ämnesområde jag särskilt vill uppehålla mig vid. Det gäller den viktiga kontrollen av bl.a. regeringens administrativa praxis. Där väger, alla s.k. affärer till trots, de administrativa ärendena tungt.

Trots ett antal reservationer och särskilda yttranden gäller i år liksom tidigare att konstitutionsutskottet i flertalet frågor uppnått enighet. Jag vill vitsorda vad Bertil Fiskesjö sade i det avseendet. Det gör inte vår kritik mindre värd. Det framkommer framför allt i de inledande avsnitten som vi just nu behandlar.

Dagens Nyheter skrev en gång att ledamöterna i konstitutionsutskottet

känner en stolthet över att på ett ansvarsfullt sätt fullgöra den i grundlagen tilldelade granskningsuppgiften. Låt mig inför min avgång som ordförande säga att det är mitt intryck att utskottets ledamöter, oavsett partifärg, är beredda att ta ett gemensamt ansvar för de undersökningar vi gör av regeringens fögderi och att det sker objektivt och med bevarad integritet.

Någon gång har jag fått fräsa tillbaka på utomstående, som inte insett att utskottet har ett sådant ansvar. Jag vill inte gå så långt som Staffan Söderblom, som i sin utmärkta bok om de folkvalda tyckte sig kunna iaktta "den mörklagda maktens förakt för den goda viljan" då utskottet krävde att de inkallade skulle visa anständighet och respekt. Men visst har också jag inom maktens hierarkier upptäkt kritiker som sett utskottet som en obehaglig uppstickare som man helst bör nonchalera. Hos den allmänna opinionen har emellertid utskottet skaffat sig en sådan respekt att en sådan överlägsen attityd inte längre är möjlig. Jag vill uppmana dem som skall fullfölja arbetet att stå fast vid den viktiga uppgiften att övervaka makten i alla dess former.

Vi kan av granskningsbetänkandet utläsa att regeringen avgjorde över 20 000 ärenden under 1990. I en så omfattande verksamhet kan man naturligtvis finna fel eller brister.

Min erfarenhet är att konstitutionsutskottets årliga granskning, som sker under medverkan av vårt ambitiösa och skickliga kansli, mindre innebär att man hyvlar av någon än att man slipar till de kanter som kan finnas. Jag tror mig också med fog kunna påstå att man inom regeringskansliet tar till sig den med ärligt uppsåt och öppen blick utförda granskningen. Den medverkar till att förbättra rutiner och praxis, och den tjänar utan tvivel ett viktigt preventivt syfte. KU finns där med sina vakande ögon, och utskottet är inte vare sig blåögt eller enögt.

Utskottet har, som jag nyss berörde, enat sig om viss kritik och andra synpunkter. När det gäller partiledaröverläggningar erinrar utskottet såväl om att utrikesnämndens uppgifter, såsom de definierats i regeringsformen, måste upprätthållas som om vikten av dokumentation i förvaltningsärenden. Utfrågningen med statsministern visar att han delar denna uppfattning. Principiellt tycker jag inte att det finns någon större skillnad mellan majoriteten i utskottet och de folkpartistiska reservanterna.

Det sägs i reservationen att vissa händelser som åberopas riskerar att undergräva möjligheterna för oppositionspartierna att mottaga förtrolig information från regeringen. Jag tycker att det är att gå litet långt. Om man ser på vad statsministern själv har sagt, hävdar han att när man hänvisar till samarbete och samtal med partiledarna är utgångspunkten självfallet att det inte skall vara felaktiga hänvisningar utan korrekta sådana. Detta görs inte för att regeringen skall skylla ifrån sig. Regeringen har fattat beslutet, är ansvarig för det och står bakom det, men det kan ändå vara en viktig och värdefull information att beslutet har föregåtts av partiledaröverläggningar.

Så har statsministern upplevt det, och han har inte sett det som något särskilt kontroversiellt. Jag tror därför att vi kan återgå till vad konstitutionsutskottet tidigare har sagt; att det är värdefullt att partiledaröverläggningar har kommit i gång och att sådana har skett i ökad utsträckning. De är ett viktigt inslag i vår demokrati, men man bör inte institutionalisera dem. De bör ha den fria form som de hittills har haft.

Vidare diskuterar vi i den administrativa delen språkdräkten i två beslut om utlämning på grund av brott. Jag tycker att det där finns mycket krångliga formuleringar både i lagtext och i beslutsmotivering. Det är viktigt att utskottet har tagit itu med detta, och det har skett förbättringar redan under behandlingsgången.

Vi har vidare granskat protokollen och funnit en del brister. Det handlar bl.a. om onödiga remisser, om knapphändiga beslutsmotiveringar samt om hur gränser inte alltid dragits på ett korrekt sätt mellan förvaltningsbeslut och normgivning.

Andra punkter där konstitutionsutskottet återkommer med kritik gäller, som tidigare åberopats här i debatten, sent utgivna författningar – där naturligtvis också riksdagen har ett ansvar – samt förseningar i propositionsavlämnandet, vilka försvårar planeringen av riksdagsarbetet. I ett annat fall lämnas synpunkter på utformningen av anslagsförslag inom ramen för flerårsbudgeteringen. Utskottet anser också att reglerna och riktlinjerna för regeringens kontroll av den militära underrättelsetjänsten behöver ses över. Utskottet är vidare enigt om det eftersträvansvärda i att delegera ärendegrupper som bereds i bostadsdepartementet, och det ser med oro på den omfattning i vilken barn tas i förvar i samband med avvisnings- och utvisningsbeslut enligt utlänningslagen.

Herr talman! Konstitutionsutskottet har i många olika sammanhang framhållit som en angelägen uppgift för riksdagen att utvärdera sina beslut. I anslutning till årets granskning har utskottet i ett särskilt betänkande berört regeringens skrivelse om behandlingen av riksdagsskrivelserna och gör, med stöd av synpunkter från andra utskott, ett tillkännagivande till regeringen. Vi skall behandla ett särskilt betänkande om detta, och jag ber, för att det inte skall bli bortglömt, att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet KU43.

Utskottet anser vidare i likhet med andra utskott att systemet med konsekvensanalyser i propositionerna kan förbättras. Jag vill därvidlag instämma i Claes Roxberghs synpunkter.

Herr talman! Innan vi om en stund kommer att diskutera de ärenden där meningarna går isär – alla gör inte som Svensson gör – finns det anledning att ytterligare understryka att vi i flertalet ärenden uppnått enighet. Vid årets granskning har de administrativa frågorna en central plats. Det handlar om angelägenheter av stor vikt för den enskilde individen, vilken är beroende av en väl fungerande demokratisk beslutsprocess. Jag skulle uppskatta om denna del av vår verksamhet kunde mötas av större intresse från nyhetsmedierna.

Jag vill till Bertil Fiskesjö säga att jag gärna understryker det värdefulla i att han tog upp ärendet om regeringens organisation, men jag tycker faktiskt att statsministern gav en god motivering för den organisation av statsrådsgrupperna som han har infört. Jag kan nog säga att Ingvar Carlsson i sådana frågor är mycket mer systematisk än många tidigare statsministrar som vi har haft. Jag tror att det har varit ett värde med den organisation som här har uppbyggts, när man under den gångna perioden har haft att fatta en lång rad mycket svåra och viktiga beslut: om skattereformen, EG-frågan, Öresundsbron, radio- och TV, äldreomsorgen och decentralisering av skolan. Det har

då tydligen varit bra för regeringen att ha denna mera informella organisation, som inte på något sätt har påverkat de olika departementens beredningsansvar.

Med denna motivering låter jag mig nöja och yrkar på godkännande av utskottets anmälan i alla delar.

Anf. 14 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! I mycket kan jag instämma i vad utskottets ärade ordförande här har sagt. Han redovisade något utförligare än vad jag gjorde i mitt anförande en del av de punkter där utskottet är enigt i sin kritik mot regeringen. Det är naturligtvis, som ordföranden framhöll, en styrka att vi har kunnat uppnå enighet härvidlag, och förtjänsten för detta faller naturligtvis i rätt stor utsträckning på utskottets ordförande.

När det gäller administrativ praxis, regeringens sätt att hantera sina uppgifter, inte minst visavi riksdagen, hade jag en hel del kritik i mitt inledningsanförande, som Olle Svensson berörde bara i förbigående. Det har ju varit så att regeringen när det har blivit kritiserad har sagt: Det må vara si och så i den frågan, men när det gäller konsten att regera är socialdemokrater mästare i Svea rikes land. Det tycker inte jag.

Den omorganisation som Olle Svensson uppehöll sig vid har såvitt jag har kunnat se – regeringen har ju full frihet att organisera sig som den vill – inte lett till någon speciell effektivitet i regeringsarbetet. Det framgår t.ex. om man granskar regeringens sätt att hantera propositionsavlämnandet i riksdagen. Snarare har det i år varit värre än någonsin. Det har varit svårare att få fram propositioner i viktiga ärenden. De har kommit sent, senare än vid angivna tider, och det har åstadkommit mycket bekymmer för riksdagen och för de partier som verkar i riksdagen, som jag sade i mitt inledningsanförande.

På den här punkten är det alltså angeläget att med breda streck understryka den kritik som utskottet riktar emot regeringen. Regeringen har inte varit särskilt effektiv.

Olle Svensson har, enligt min mening med rätta, blivit hyllad av tidigare talare. Jag försummade att göra det i mitt inledningsanförande – det är såvitt jag kan förstå litet osäkert hur det blir framöver. Vi har ju flera större debatter kvar inom KUs ämnesområden, och jag antar att Olle Svensson kommer att delta också i någon av dem. Men detta är under alla omständigheter den sista granskningsdebatt som Olle Svensson deltar i, och med anledning av det vill också jag uttrycka min stora uppskattning av den energi och den skicklighet som Olle Svensson har hanterat sitt svåra värv med. Jag har en viss erfarenhet av en motsvarande position, så jag vet att det kan vara rätt jobbigt att vara ordförande i konstitutionsutskottet.

Vad som har varit utmärkande för Olle Svensson är ju att han i alla lägen har varit mycket förekommande och omsorgsfull och att han har haft lätt att resonera med ledamöter inom utskottet. Han har spritt en trivsam stämning omkring sig. Denna vänlighet som alltid har utstrålat från Olle Svensson har jag särskilt uppskattat.

Olle Svensson har också varit mycket skicklig och mycket kunnig. Jag vill gärna lyfta fram yttrandefrihetsområdena, tryckfrihetsområdena, frågor

som rör sekretess och liknande. Där tillhör Olle Svensson utan tvivel landets allra främsta experter. Utöver den politiska bedömning som vi har haft att göra har det naturligtvis varit av mycket stort värde att ha tillgång till denna expertiskunskap som ordföranden själv besitter inom dessa för utskottet så viktiga områden.

Jag har alltid tyckt om att samarbeta med Olle Svensson. Det har varit givande och angenämnt. Även om vi i granskningsdebatterna ibland har drabbat samman, har det inte efterlämnat några sårigа spår. Det har varit lätt att umgås även efter ordentliga kubbningar i denna talarstol, och så skall det ju vara i riksdagen. Jag är övertygad om att Olle Svensson kommer att följa utskottets verksamhet med stor uppmärksamhet även efter det att han har lämnat denna kammare.

Kammaren övergick till att debattera Olovlig avlyssning m.m.

Anf. 15 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Utskottet har under året bara i begränsad omfattning sysslat med den s.k. Ebbe Carlsson-affären, eller om man så vill de händelser som följde efter mordet på Olof Palme. Det har rått enighet om att ligga lågt, inte därför att de frågetecken som finns ur utskottets synvinkel skulle vara uträtade, utan därför att flera rättegångar har blivit avsevärt försenade.

Ebbe Carlsson-affären blev offentlig den 1 juni 1988. Dom i den s.k. smugglingsaffären faller i första instans i övermorgon, den 6 juni, på Svenska flaggans dag. Det innebär att det dröjt tre år innan vi får ett domstolsutslag i detta sammanhang.

Det är självklart att detta innebär komplikationer för det riksdagsutskott – KU – som enligt regeringsformen har till uppgift att granska regeringens inblandning i affärer av detta slag. En så lång tidsutdräkt har naturligtvis också konsekvenser för det rättsliga maskineriet, men det skall jag inte gå in på här – det förbjuder regeringsformen.

När Ebbe Carlsson m.fl. framträdde inför konstitutionsutskottet sommaren 1988 hänvisade de gång på gång till kommande rättegångar för att inte behöva svara på vissa viktiga frågor. Gång på gång sade de och deras advokater: Det här kan vi inte svara på nu, därför att vi har rättegångar framför oss.

Några juridiska hinder fanns det emellertid inte för att tillmötesgå utskottet och hjälpa till att bringa klarhet i de märkliga händelser som följde av mordet på Olof Palme. Jag vill erinra om att några av de åtalade s.k.Bofors-direktörerna kom till utskottet mellan det att åtal hade väckts mot dem och den rättegång som sedan följde och svarade på utskottets frågor. Ebbe Carlsson och hans kumpaner vägrade att svara på vissa frågor, till skillnad från Bofors-direktörerna, genom att skylla på en kommande rättegång.

KU respekterade 1988 och 1989 Ebbe Carlssons m.fl. önskemål att slippa svara på viktiga frågor. Men vi gjorde helt klart att vi avsåg att återkomma. Och där är vi nu.

Huvudförhandlingarna i såväl buggnings- som smugglingsrättegångarna är nu avslutade. Dom har fallit i första instans i buggningsrättegången. Där har framkommit intressanta uppgifter som rör regeringens roll i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Det framstår för mig som rimligt att utskottet nu tar initia-

tiv till att slutföra de utfrågningar som har hållits för att bringa klarhet i denna affär. Det bör ske innan det konstitutionsutskott som nu sitter skils åt genom att ett val förändrar sammansättningen av utskottet.

Det finns nämligen en rad obesvarade frågor. Det gäller Anna-Greta Leijons roll. Enligt vittnesmålen från dåvarande rikspolischefen Nils-Erik Åhmansson i smugglingsrättegången spelade hon en långt mera aktiv roll när det gällde att styra mordutredningen än vad som framkom i KU-förhören. Uppenbarligen gav hon direktiv att särskilt arbeta med det PKK-spår som Ebbe Carlsson och hans omgivning så hårt drev. Om detta skulle vara korrekt, är det ett solklart fall av ministerstyre, och detta i ett utomordentligt känsligt ärende.

Det är fortfarande oklart varför man ringde statsminister Ingvar Carlsson när Ebbe Carlssons livvakt fastnade i tullen i Helsingborg i juni 1988 med avlyssningsutrustning i bagaget. Det torde inte tillhöra vanligheterna att man ringer statsministern – som då befann sig i New York – när någon åker fast i tullen i Helsingborg.

Vidare är det inte klarlagt vad avlyssningsutrustningen egentligen skulle användas till. Handlade det bara om att avlyssna den s.k. källa A? Jag tror inte det. Behövde man den mängd utrustning som togs in bara för detta? Jag tror inte det. Vem eller vilka skulle sköta utrustningen? Var det bara personal ur säkerhetspolisen? Eller var andra, utomstående, redan vidtalade? Fanns det andra inblandade? Och är det verkligen troligt att det ändamål som uppgivits för att sätta i gång den här avlyssningen är korrekt? Var det helt andra saker som det handlade om, och var det därför man vidtog de här åtgärderna?

Men det finns fler obesvarade frågor. Varför valde man att föra in utrustningen genom Helsingborg? Var det därför att man tvangs ändra planerna på kurirpost? Vad spelade Carl Lidbom för roll i det här sammanhanget?

Att svensk kurirpost används för transport av elektronisk utrustning, vet vi. Det har t.o.m. gått så till att skador har uppmärksammats. Den svenska regeringen har fått betala skadestånd på grund av att elektronisk utrustning har uppfört sig på visst sätt. Kan ytterligare utrustning ha förts in som vi inte känner till?

Det har på sistone uppstått en diskussion om i vilken utsträckning Ebbe Carlsson talat sanning i olika sammanhang, bl.a. inför KU och JK. Bl.a. har nya element tillkommit i fråga om relationerna med den franska säkerhetspolisen. Vi har via media fått ta del av en promemoria från svenskt håll, och det fanns en fransk promemoria som KU inte har haft del av. Det finns säkert betydligt mer material som berör märkliga händelser med Carl Lidbom, Ebbe Carlsson m.fl. inblandade.

Fru talman! Om man läser igenom utfrågningarna i Ebbe Carlsson-affären från 1988 och 1989 är det lätt att konstatera att många nya fakta har kommit till. Påståenden och anklagelser har adderats. Samtidigt har mystiken tätnat på vissa områden, frågetecknen har blivit flera, konstigheterna likaså.

Frågan är nu om KU skall låta sig nöja med det som varit, underlåta att lägga de återstående pusselbitarna på rätt plats, låta dem som gång på gång skyllt på kommande rättegångar få säga sanningen, hela sanningen och ingenting annat än sanningen, utan att kunna skylla på kommande rättegångar.

Detta är viktigt att ta ställning till. Skall vi låta saken bero? Är inte Ebbe Carlsson-ligans härjningar uttjatade? Är vi inte alla trötta på den här historien? Men vore det inte bra att skapa den klarhet som ändå går att skapa innan alltför lång tid har förflutit, innan den glömska som vi fått så många exempel på i denna affär blir total?

Självklart tycker de som har något att dölja att det vore skönt att slippa ytterligare KU-utfrågningar. Det förstår jag så väl. Och kanske några av utskottets ledamöter tycker att det är skönare att samla krafter inför en förestående valrörelse, i stället för att ägna några förhoppningsvis vackra julidagar åt att genomföra de utfrågningar som vi kan hoppas blir de sista i denna sorglustiga affär.

Fru talman! KU skall nu avvakta dom i smugglingsmålet som faller den 6 juni. Den rör emellertid bara en del av allt det som hänt sedan vi senast granskade Ebbe Carlsson-affären. Den 10 juni, nästa måndag, skall utskottet ha ett extra sammanträde för att ta ställning till om det blir några utfrågningar i sommar.

Fru talman! Jag hoppas att utskottets majoritet gör ett försök att räta ut de frågetecken som finns. Från moderata samlingspartiets sida är vi beredda att medverka till att all upptänklig klarhet som kan uppnås kommer före valet. Vi har ju sagt gemensamt i utskottet att vi under innevarande mandatperiod skall slutföra utfrågningarna i Ebbe Carlsson-affären. Låt oss leva upp till detta löfte!

Anf. 16 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Frågan om olovlig avlyssning och införsel av utrustning för avlyssning har, precis som Anders Björck varit inne på, sysselsatt konstitutionsutskottet och det svenska rättsväsendet under lång tid. I moderaternas särskilda yttrande framhålles det att de här frågorna har en konstitutionell räckvidd. Om detta är vi naturligtvis överens. Det är därför som KU i flera betänkanden behandlat frågan om olovlig avlyssning och den numera mycket omtalade införseln av avlyssningsutrustning som slutade så snöpligt i Helsingborg.

Även i årets betänkande redovisas ärendet så långt som det nu är möjligt med hänsyn tagen till den rättsliga prövning som pågår. Det kan kanske vara på sin plats att erinra om att den skrivning som nu återfinns i granskningsbetänkandet är enhällig. Alla partier står bakom utskottets skrivning.

Det särskilda yttrande som moderaterna har fogat till utskottets betänkande på denna punkt berör i huvudsak sådana frågor som kan komma att få betydelse i ett framtida granskningsarbete och som egentligen, Anders Björck, då i sak inte skall diskuteras i dag.

Domen i buggningsmålet mot Hans Holmér, P-G Näss och Christer Ekberg har överklagats, det vet vi. Ärendet beräknas komma upp först någon gång i höst. Mot den bakgrunden är det naturligtvis förvånande att Anders Björck genom ett särskilt yttrande försöker initiera en debatt i den frågan i dag, som han egentligen själv anser inte vara färdiggranskad. Fortfarande är det ju så, Anders Björck, att vi saknar på den här punkten ett faktaunderlag och uppgifter om att något egentligt nytt har tillkommit som kan ha intresse från granskningssynpunkt.

Den för konstitutionsutskottet mest intressanta frågan är huruvida dåvarande justitieministern Sten Wickbom eller hans medarbetare känt till eller medgivit elektronisk avlyssning. Utskottet konstaterar i dag att det inte framkommit några uppgifter som föranleder utskottet att ändra sin bedömning från 1989. Då skall det kanske tilläggas att utskottet 1989 inte fann någon som helst anledning att rikta kritik mot Sten Wickbom. Att det förhåller sig på det sättet har ju Anders Björck tvingats medge i utskottet. Likväl försöker han i dag att ta upp en debatt genom sitt särskilda yttrande och genom att misstänkliggöra ett f.d. statsråd utan att egentligen ha någonting på fötterna.

Nu uppfattade jag det ändå som om Anders Björck skulle sitta inne med vissa uppgifter som inte framkommit vid granskningen 1989. Då tycker jag att det är litet märkligt att inte Anders Björck har framfört de uppgifterna under årets granskning och utskottets behandling. Det hade varit rimligt att göra det eller, om det fanns några nyheter, att redovisa detta i en reservation eller i det särskilda yttrandet som moderaterna har.

I detta särskilda yttrande försöker Anders Björck också göra ett stort nummer av att regeringen diskuterat frågan om abolition och begränsningar i målsägares rätt att biträda åtal. Visserligen berörde inte Anders Björck detta i sitt anförande här, men det står dock i det särskilda yttrandet, och där tycker jag att man kan läsa fram att Anders Björck anar ugglor i mossen.

Anders Björck finner regeringens agerande på det här punkterna märkligt som det står i det särskilda yttrandet. Detta trots att Anders Björck mycket väl känner till att Hans Holmér ansökte om abolition den 30 juli 1990. Det hade väl varit märkligt, Anders Björck, om inte regeringen i den situation som var rådande hade penetrerat abolition som en möjlighet att skydda rikets intressen? Att frågan om abolition blev ett formellt ärende hos regeringen berodde ju på att det kom en skrivelse från Hans Holmér med en sådan begäran. Hans Holmérs ansökan avslogs av regeringen 16 dagar efter att den hade lämnats in. Märkligare än så var det faktiskt inte.

I det särskilda yttrandet finner moderaterna det också märkligt att regeringen visat intresse för att begränsa målsägares rätt att delta i rättegång. Denna fråga bereds fortfarande i regeringskansliet. Vad som har förevarit på den punkten och var frågan befinner sig i dag redovisas utförligt i utskottets betänkande. Man måste nog, vill jag tillägga, ha en utpräglad inbillningsförmåga för att finna något märkligt i den beredning som har skett på denna punkt i regeringskansliet.

Det är riktigt som Anders Björck säger att dom i den s.k. smugglingsrättegången faller den 6 juni. KU kommer mycket noggrant att ta del av vad domen innehåller och vad som har förevarit under själva rättegången. Fram till dess utesluter inte utskottet att en fortsatt granskning kan komma att ske. KU sammanträder, precis som Anders Björck sade, den 10 juni för att ta ställning i dessa frågor. Då får vi väl lämna den eventuella debatten som kan följa på grundval av detta till en annan tidpunkt.

Med detta yrkar jag på godkännande av anmälan i utskottets betänkande.

Anf. 17 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Om vi går exakt tre år tillbaka i tiden sade Olle Svensson, Kurt Ove Johansson och en rad andra socialdemokrater precis samma sak.

Detta var ingenting att bry sig om. Det här var väl inget konstigt. Detta var konspiratoriska inlägg av Anders Björck och övriga som krävde att KU skulle titta på detta. Halva sommaren 1988 fick vi som ville ha klarhet slåss för att få fram öppenhet och öppna utskottsutfrågningar. Kurt Ove Johansson gjorde, fru talman, inte ett skvatt den gången för att driva fram någon öppenhet i den här frågan. Det var inte socialdemokraterna, varken i eller utanför konstitutionsutskottet, som drev fram att vi fick den öppenhet som vi ändå fick.

Jag rekommenderar alla att läsa igenom vad som sades då. Tvärsäkerheten om att där inte fanns någonting att bry sig om var ju formidabel. Kurt Ove Johansson har inte lärt sig någonting under de här åren.

Jag vill ändå säga att det naturligtvis är viktigt att vi slutgranskar detta om vi kan det. Det är inte konstitutionsutskottets fel att rättegångar har blivit så försenade och att det har tre år innan vi får dom i en, juridiskt sett, mycket okomplicerad smugglingsaffär. Den kan dock vara politiskt intressant. Det är icke konstitutionsutskottets fel att det tar tre år. Hade vi haft en annan tidsplan i det rättsliga maskineriet hade vi kunnat klara av detta, vilket vi en gång hoppades, betydligt tidigare. Då hade vi sluppit dagens diskussion. Problemet är ju att de inblandade konsekvent har sagt att de inte vill svara på några frågor på de här känsliga områdena, som jag indikerade, förrän dom har fallit i de mål som finns. Det har vi respekterat. De har inte någon rätt att vägra svara på frågor, men vi har respekterat detta, eftersom vi har tyckt att det varit rimligt.

Efter det inlägg som Kurt Ove Johansson har hållit är det väl stor risk att han och hans partivänner kommer att blockera en fortsatt öppenhet i den här frågan. Jag tror, fru talman, att man då kommer att göra samma misstag som 1988.

Anf. 18 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Att Anders Björck är konspiratorisk har jag säkert sagt i åtskilliga debatter med Anders Björck. Jag tycker nog att hans framträdande i den här repliken också ger bevis för att det förehåller sig på det sättet. Jag försökte ändå i mitt inledningsanförande slå fast att det är ett enigt utskott som står bakom de skrivningar som konstitutionsutskottet har gjort. Anders Björck vill likväl föra en debatt kring områden som vi inte har prövat i utskottet ännu.

Vi socialdemokrater utesluter ingalunda att det kan finnas anledning för konstitutionsutskottet att fortsätta att granska den här frågan. Men som läget är i dag, när dom faller om två dagar, är det ganska rimligt att avvakta dessa två dagar innan vi sätter i gång en våldsam granskningsdebatt i ärendet. Det är också rimligt att vi tar del av vad som har kommit fram i domen och skaffar oss vetskap och kunskap om vad som har skett under det pågående målet. Sedan får den framtida diskussionen i konstitutionsutskottet avgöra hur vi skall hantera frågan fortsättningsvis.

Jag vill gärna säga till Anders Björck, och jag tycker att det framgår av de skrivningar som vi också har gjort i utskottsbetänkandet, att det finns en del andra områden som också kan vara intressanta att granska för utskottet. De har anknytning till det som vi talar om i dag, t.ex. det faktum att justitieom-

budsmannen utreder den rättsliga processen i avlyssningsmålet. Även JO avaktar dom den 6 juni. Det är alltså möjligt att vi här, precis som vi skriver i utskottsbetänkandet, när JOs utredning blir klar, kanske kommer att få anledning att granska regeringens befattning med frågor som har med sekretess att göra i samband med rättegången i avlyssningsmålet vid Stockholms tingsrätt. Nog finns det en öppenhet från socialdemokraternas sida att verkligen pröva den här frågan. Man skall verkligen vara konspiratorisk, Anders Björck, om man skall hitta anledning att angripa socialdemokraterna från de utgångspunkter som Anders Björck gör.

Anf. 19 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att jag är särskild konspiratorisk. Jag vill bara erinra om att jag fick den beskyllningen i början av juni för tre år sedan, 1988. Vad jag sade då och vad jag trodde då, och jag var ingaludna ensam, visade sig väl vida överträffas av verkligheten. Nu i efterhand tycker jag att problemet var att jag inte var tillräckligt konspiratorisk. Det är nog bra att vara litet konspiratorisk i stället för att vara så godtrogen som en och annan var när den här affären blev offentlig. Ju mer man har rört i den, desto mer har det visat sig att de misstankar som har funnits faktiskt varit berättigade.

Jag tror självfallet inte att Kurt Ove Johansson är godtrogen i den här frågan, absolut inte. Han är inte alls godtrogen. Han är en listig person som vet att en fortsättning på den här affären kanske skulle kunna vara skadlig för de parti han representerar i riksdagen. Jag har all förståelse för Kurt Ove Johanssons utgångspunkter i den här diskussionen. Nu har dock konstitutionsutskottet som sådant naturligtvis ansvar att få fram de fakta som vi på grund av rättsmaskineriet inte har kunnat få fram tidigare. Vi bör få fram det före valet, precis som vi resonerade 1988.

Vad jag tycker är särskilt allvarligt, fru talman, är att Ebbe Carlsson – för att citera hans egna ord – har vidgått att han ljög inför justitiekanslern. Han undanhöll uppgifter. När han blivit anklagad i dessa sammanhang har han svarat: Ingen frågade mig.

Det är utan tvivel så, fru talman, att det finns en rad frågor som borde ställas för att vi skall få fram hela sanningen i denna historia.

Jag hoppas att därvidlag är Kurt Ove Johansson överens med mig. Några beslut fattar vi inte förrän dom fallit i buggningsrättegången. Vi bör gemensamt kunna hitta en vettig arbetsordning som tar hänsyn till utskottets arbetssituation och ger rättsliga aspekterna. Vi bör se till att vi skiljer oss från vårt granskningsuppdrag med den heder som vi tycker att utskottet förtjänar efter dess intensiva arbete de tre senaste åren.

Anf. 20 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill gärna säga att det definitivt inte är någon list som ligger bakom mitt agerande i denna fråga. Det finns kanske anledning att än en gång betona att de skrivningar konstitutionsutskottet gjort har stöd av alla partier i utskottet. Där pekar konstitutionsutskottet på möjligheter som kan finnas att fortsätta att granska denna sak.

Jag vill gärna säga till Anders Björck att jag inte är ett dugg orolig för mitt parti när det gäller den här frågan. Jag tycker att jag utifrån den granskning

som har gjorts har skäl att fälla ett sådant påstående. Det enda jag eftersträvar, Anders Björck, är att vi skall ha ordentligt på fötterna innan vi gör en massa uttalanden.

Jag vänder mig inte emot att Anders Björck vill fortsätta att granska detta ärende, men jag vänder mig mot att man springer i väg och gör insinuationer och påståenden när man inte har det sakmaterial som man behöver för att kunna göra detta.

Det är därför jag tycker att det är fel att i ett särskilt yttrande, som moderaterna avgivit, tala om märkligt agerande osv., när man ändå 1989 skrev under att man inte kunde beslå ett numera före detta statsråd med några oegentligheter på detta område.

Innan någon springer i väg och fäller en massa omdömen tycker jag att konstitutionsutskottet skall se till att man har ordentligt på fötterna. Därefter skall vi göra granskningen och – i händelse man har kommit på några oegentligheter – ge vederbörande vad de förtjänar.

Anf. 21 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Fru talman! Egentligen skulle det över huvud taget inte finnas något behov av denna diskussion i denna kammare. Men eftersom frågan ändå kommit upp tycker jag man behöver visa vilken attityd man har i frågan om fortsatt granskning.

Det vore en fördel om det fanns möjligheter att avsluta denna fråga under denna mandatperiod, så att det är samma personer som avslutar det hela och som också ägnat så många timmar och så mycket möda åt denna förskräckliga historia.

Jag har den uppfattningen att om vi skall ta upp detta behöver vi ha som underlag nya uppgifter utöver dem vi tidigare fått fram. Har Anders Björck några ytterligare bevis som inte varit föremål för utskottets granskning bör han naturligtvis ta fram dem.

Jag skulle som en allmän kommentar vilja säga att när man nu ser litet mera översiktligt vad tidningar och andra media rapporterar från rättegångarna, verkar det som om vi fick fram förvånansvärt mycket uppgifter och material under den granskning vi gjorde under de hektiska sommarmånaderna 1988 med den uppföljning som blev efter valet. Men jag vill med bestämdhet deklarera att det inte får vara så att vi i något slags trötthetens tecken, eller med argumentet att detta är en så gammal och uttjatad fråga, säger att utskottet inte skall ägna sig åt denna fråga i sommar. Det får inte ske. Det är nödvändigt att komma till slutet i denna fråga.

Min uppfattning när det gäller surdegar är att det är bättre att få fram information och uppgifter – ju förr dess bättre. Jag har erfarenhet från andra surdegar, t.ex. IB-affären, kopplingen till socialdemokratiska partiet, spionen i Göteborg, som finns kvar. Jag tror det är på grund av att man inte tog fram alla uppgifter i ljuset redan från början. Sådana här surdegar lever kvar med alltför många frågetecken. Surdegarna försvinner inte.

Det finns vad jag skulle vilja kalla en symbolfråga som blivit allt viktigare under rättegångarna här i vår. Det är frågan: Varför ringde man upp statsministern i New York mitt i natten och informerade honom när en underordnad tjänsteman fastnade i tullen? Svaret på den frågan har vi enligt min uppfatt-

ning inte fått ordentligt i den granskning vi har genomfört. Det är möjligt att vi aldrig får svaret på den frågan. Då kommer surdegen att leva kvar lång tid framöver.

Anf. 22 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag vill börja med att instämma i vad Birgit Friggebo sagt om surdegar. I det avseendet har konstitutionsutskottet på ett förtjänstfullt sätt klarat upp frågorna, tycker jag. När det gäller vapenexportaffärer, där vi ändå fått fram allt det material man rimligtvis kan få fram, har vi dragit slutsatser. De har, tycker jag, agerat väldigt öppet. Socialdemokraterna har kritiserat sina statsråd, vi har varit med att kritisera våra. Det är självfallet så det bör gå till.

Jag tycker att det är utmärkt att vi denna gång har väldigt litet att diskutera om när det gäller vapenexportsidan i denna granskning. Det beror på att vi metodiskt arbetat av vapenexportfråga efter vapenexportfråga så långt som det över huvud taget har varit möjligt.

Det tycker jag att vi skall göra i Ebbe Carlsson-affären också. Jag tycker inte den bör kvarstå i denna valrörelse. Jag tror väldigt många är trötta på den, men den kommer att leva kvar och spela en roll i denna valrörelse, tro mig, ännu mer om vi inte betar av den nu och i stället säger att vi kan ta Ebbe Carlsson-affären nästa år.

Det har kommit fram en lång rad nya saker. När jag frågade Ebbe Carlsson sommaren 1988 hur han hade fått tag på den s.k. åklagarpärmen, svarade han att han inte kunde svara på detta eftersom det skulle bli rättegång. Bara en sådan sak! Det respekterade jag och utskottet, men så är det på punkt efter punkt – man vägrade svara på frågor med hänvisning till kommande rättegång. Vi kände inte till detta som berörde kurirpost. Vi visste inte om de kontakter man hade med den franska underrättelsetjänsten via den svenska ambassaden i Paris. Detta har kommit fram senare. Det finns belagt i skriftliga promemorior. Skall vi inte undersöka detta? Skall vi inte ta fram det material som finns?

Vi granskar ju regeringen. En del har velat göra gällande att regeringens anknytning till detta är perifer. Jag tycker inte det. Om landets statsminister under ett viktigt officiellt besök i New York blir uppringd och får beskedet om att någon fastnat i tullen i Helsingborg är det faktiskt inte något som regeringen befinner sig på långt avstånd ifrån.

Kammaren övergick till att debattera Krigsmaterielexport samt Sverige och Gulfkriget.

Anf. 23 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Sveriges roll i den s.k. Gulfkrisen var inte särskilt heroisk, även om vi slogs till sista amerikan. Med tanke på förspelet till detta krig finns det inte någon anledning till kritik mot de blygsamma svenska insatser som gjordes för att befria Kuwait: ett fältsjukhus och viss export av materiel. Det var ju detta som i huvudsak var de svenska insatserna när det gällde att sätta stopp för Saddam Husseins framfart.

Vi har alltså ingen anledning att förhäva oss när det gällde att befria Ku-

wait. Den kritik som riktats från reservanternas sida får väl ses som ett återsken av den svenska efterkrigstradition som alltid inneburit att Sverige visat förståelse för diktarurer på vänsterkanten och riktat kritik mot demokratiska länder, särskilt USA. Jag tycker därför inte att det finns någon anledning att rikta någon kritik mot de blygsamma svenska insatser som gjordes i Gulfkriget.

Det finns däremot grundad anledning att rikta kritik mot den svenska regeringens handlande vad gäller brevet till Saddam Hussein. Detta brev innehåller formuleringar som är olyckliga och komprometterande för Sverige. Statsministern stryker Saddam Hussein medhårs genom att tona ned betydelsen av den irakiska ockupationen av Kuwait och utnämna Palestinafrågan till den avgörande konflikten i regionen. Det skapade osäkerhet om Sveriges stöd till FNs handlingslinje. Detta brev, fru talman, tillhör inte det inom utrikespolitiken som vi svenskar har anledning att känna särskilt stor stolthet över.

Detta kunde ha undvikits om ett samråd hade skett med utrikesnämnden. Med hänsyn till tidsaspekterna fanns det faktiskt alla möjligheter till detta, att påstå något annat är undanflykter. Kontakt borde i varje fall ha kunnat tas direkt med ledarna för de partier som är företrädda i utrikesnämnden. Här föreligger ett nonchalerande av oppositionen. Man kan fråga sig om skälen därtill.

Oavsett om det fanns ett brev eller inte fick samtliga länders gisslan åka hem. Detta gäller även de amerikanska medborgare som befann sig i Irak. Man frågar sig då: Var brevet med dess komprometterande formuleringar nödvändigt?

Det är faktiskt tveksamt. Regeringen skall självfallet inte ha någon kritik för sitt arbete att försöka få ut den svenska gisslan – tvärtom. Men genom privata svenska initiativ – bl.a. leveranser av medicin – var faktiskt en frigivning på gång. Detta kände regeringen till.

Samtidigt som detta ägde rum kunde vi i massmedia läsa att förre centerledaren Thorbjörn Fälldin övervägde att resa till Bagdad för att få hem gisslan. Jag har en känsla av att här kan föreligga ett samband och en förklaring till varför statsminister Ingvar Carlsson var så ivrig att snabbt få i väg sitt brev.

Herr talman! Om inte några prestigesynpunkter hade lagts på ärendet hade gisslan blivit fri i vilket fall som helst. Sverige hade då sluppit att sända ett brev som inte hedrar vårt land och självfallet inte dess undertecknare, Ingvar Carlsson.

Anf. 24 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja inleda med att säga att jag tycker att det finns anledning att ge regeringen en eloge för det sätt man skötte Sveriges hållning i Gulfkriget. Man höll nämligen god kontakt med alla partier i denna kammare. Det blev alltså en gemensam nationell angelägenhet. Det ledde till ett givande och tagande. Man var överens om angreppssättet, och regeringen var mycket lyhörd för oppositionens olika uppfattningar.

Mot bl.a. denna bakgrund blir det desto mer uppseendeväckande hur regeringen skötte hanteringen av brevet till Saddam Hussein. Det är helt avvikande från det sätt som man skötte de andra frågorna. Utskottsmajoriteten –

socialdemokraterna, kommunisterna och miljöpartiet – säger att det hade varit en fördel om frågan om brevet hade anmälts till utrikesnämnden. Enligt den tidtabell som vi har fått från regeringskansliet aktualiserades frågan om brevet i början av november. Den 13 november svarade utrikesministern på en fråga i riksdagen. Det frågesvaret skulle senare utgöra underlag för brevet. Den 22 november överlämnades brevet.

Sten Andersson har under utfrågningen också sagt att det hade varit önskvärt om han hade *hunnit* överlägga i utrikesnämnden. Statsminister Ingvar Carlsson påstår att frågan underställts riksdagen genom ett frågesvar. Det frågesvaret handlade om en Mellanösternkonferens. Han har också sagt att han inte ville fördröja avsändandet av brevet genom ett sammanträde i utrikesnämnden. Det framgår varken av de handlingar som vi har fått från regeringskansliet eller ens av utskottsmajoritetens skrivning att utrikesnämnden faktiskt sammanträdde den 15 november, två dagar efter det att utrikesministern hade givit sitt frågesvar i riksdagen och sju dagar innan brevet överlämnades till Iraks chargé-d'affaires. Majoriteten har inte ens bemödat sig om att ta reda på om utrikesnämnden hade ett sammanträde.

Man måste då ställa sig frågan: Varför ville regeringen dölja avsändandet av brevet för oppositionen? Min hypotes är att den visste att brevet innehöll kontroversiella formuleringar och att det kunde bli bråk om formuleringarna. Brevet var väldigt devot formulerat och avsänt till en despot. Det ledde också till jubel i Iraks parlament. Man visste att formuleringarna kunde ge utrymme för missförstånd. Utrikesministern har också sedermera i utfrågningen i konstitutionsutskottet erkänt detta. Han säger att vissa formuleringar i sitt sammanhang kunde missförstås. Han erkänner också att man i brevet har använt ett felaktigt ordval.

Jag måste säga att jag tycker att det är märkligt att socialdemokrater, miljöpartister och kommunister inte finner någon anledning att rikta kritik mot regeringen. Här finns ju kritiken serverad på fat i statsministerns och utrikesministerns egna formuleringar i samband med att de svarade på frågor i utskottet.

Kommunisterna försöker springa undan genom att säga att detta är utrikespolitik och ingen konstitutionell fråga. Det är ju helt fel, eftersom granskningen har koncentrerat sig väldigt mycket på hur beredningen av detta ärende har gått till. Konstitutionsutskottet har undersökt om ärendet har varit föremål för överläggningar i utrikesnämnden och hur samarbetet mellan utrikesdepartementet och statsrådsberedningen har skett. Det är ju just bristerna i beredningen av ärendet som har lett till detta katastrofala resultat. Jag är alldeles övertygad om att brevet inte hade sett ut som det gjorde om överläggningar i utrikesnämnden eller med samtliga partiledare hade kommit till stånd. Om brevet då hade sänts i väg eller inte kan vi inte veta. Den frågan kan vi inte ge något svar på.

Majoriteten motiverar det faktum att man inte vill kritisera regeringen med att det rådde mycket speciella förhållanden i fråga om gisslans situation. Det är helt riktigt att så var fallet, men det är ett mycket dåligt försvar, eftersom just det faktum att situationen var speciell, att det rådde speciella förhållanden och att läget var väldigt upphetsat med kritik från de anhöriga borde utgöra en grund för regeringen att vara speciellt noggrann och göra det önsk-

värt med överläggningar i denna fråga liksom i alla andra frågor i samband med Sveriges uppträdande i Gulfkriget.

Jag skall inte göra någon genomgång av formuleringarna i brevet utan hänvisar framför allt till den utfrågning jag hade med Sten Andersson, som finns redovisad i bilagan med utfrågningar på s. 143–148. Jag skall nöja mig med att dra några slutsatser utifrån hur själva granskningen har gått till.

Jag tycker att granskningen i det här ärendet ger en mycket dålig eftersmak. Till att börja med har man försökt dölja att utrikesnämnden har sammanträtt under den period då diskussionen om brevet pågick i regeringskansliet. Man har försökt att säga att man inte kunde hinna med ett utrikesnämndssammanträde, trots att man faktiskt hade ett utrikesnämndssammanträde. Man har påstått att brevet och formuleringarna i det var förankrade i riksdagen. Statsministern sade vid utfrågningen att frågan hade underställts hela riksdagen, och han syftade då på ett frågesvar som hade lämnats till en enskild person i denna kammare. Man försökte också i ett visst skede ge intryck av att det var en interpellationsdebatt som hade ägt rum och att alla partier i och med detta hade kunnat delta i diskussionen. Det var emellertid en helt felaktig uppgift. Statsministern sade också vid utfrågningen att frågan i realiteten genom interpellationssvaret från Sten Andersson – som lämnades en vecka före utfrågningen – hade underställts riksdagen och att det därför inte fanns någon anledning att för detta brev inkalla utrikesnämnden. Statsministern vill alltså försöka säga att ett enkelt frågesvar i denna kammare ersätter överläggningar i utrikesnämnden. Detta är väl – om något – en konstitutionell fråga. Man har vidare försökt göra troligt att formuleringarna i brevet överensstämde med frågesvaret och att det i brevet inte fanns något nytt, som inte fanns med i frågesvaret. Ett enigt utskott konstaterar att det finns vissa skillnader i formuleringarna och att det i brevet finns uppgifter som inte framgick av frågesvaret.

Herr talman! Jag är av den bestämda uppfattningen att detta behov av bortförklaringar och de felaktiga uppgifter som både statsministern och utrikesministern har lämnat innebär ett erkännande i efterhand av att frågan inte har skötts särskilt bra. Mot den bakgrunden är jag mycket förvånad över att i varje fall kommunisterna och miljöpartiet inte har tagit dessa svar från regeringskansliet som en utgångspunkt för kritik mot regeringen. Regeringen har ju genom sina svar egentligen kritiserat sig själv.

Anf. 25 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Rubriken på detta avsnitt innefattar krigsmaterielexport i allmänhet samt de svenska insatserna i Gulfkriget och brevet till Saddam Hussein.

Vad gäller krigsmaterielexporten tycker jag att det är viktigt att slå fast att konstitutionsutskottets ivriga grävande i dessa frågor sedan många år tillbaka har givit ett positivt resultat. Vi har fått en uppstramning av det regelverk som skall gälla för krigsmaterielexporten, vi har fått en förstärkning av KMI, och vi har fått en allmän vakenhet vad gäller slutanvändarintyg och risken för vidareexport.

Det fanns på detta område ett slags troskyldighet som var ganska häpnadsväckande och som bl.a. visade sig i att man levererade så mycket vapen till

det lilla Singapore. Jag kommer ihåg att jag i samband med att vi första gången tog upp dessa frågor just ifrågasatte om detta lilla land över huvud taget hade utrymme nog för att placera alla de vapen som Sverige exporterade dit. Det fanns alltså ett slags troskyldighet och en alltför stor tillit till vapenindustrin.

På detta område har konstitutionsutskottet enligt min uppfattning gjort en mycket fin insats, som har givit upphov till en annan attityd och en annan lagstiftning än vi hade tidigare. Men det finns fortfarande en del frågor att besvara, och vi säger också att vi skall komma tillbaka till en del av ärendena.

Det är generellt inte mycket att säga om de svenska insatserna i Gulfkriget. Såvitt vi har kunnat finna har regeringen handlat på ett riktigt sätt. Vi är med i FN, och vi kan naturligtvis inte undandra oss de uppgifter som åligger FNs medlemmar om ett enhälligt säkerhetsråd fattar beslut. Den insats vi gjorde på FN-sidan kan naturligtvis karaktäriseras som liten och obetydlig, men själva den principiella markeringen är viktig. Lasarettsinsatserna kunde också ha blivit mycket betydelsefulla, inte minst ur humanitär synpunkt.

Det är viktigt att vi har fått en ordentlig redovisning av de folkrättsliga resonemang som man måste känna till när man tar ställning i ett ärende av detta slag. Vi har kunnat konstatera att vi på den här punkten inte har något särskilt att säga om regeringens sätt att handlägga ärendet. De konsultationer som bör förekomma i ett sådant här ärende har ägt rum.

Jag är litet förvånad över den kritik som vpk och miljöpartiet har riktat mot Sveriges uppslutning på demokratiernas och FNs sida i kriget.

Jag är också förvånad över att vi inte kunde enas i en bred kritik mot regeringens handläggning av det nu så omtalade och omskrivna brevet till Saddam Hussein. Med hänsyn till situationen i Mellanöstern, det läge den svenska gisslan befann sig i och den över huvud taget upphetsade stämningen är det alldeles givet att detta brev inte var ett brev vilket som helst. Det var ett mycket viktigt brev. Enligt min uppfattning borde det ha varit alldeles givet att regeringen skulle ha föredragit ärendet i utrikesnämnden. Som Birgit Friggebo ingående har redovisat fanns det heller inte några tidsmässiga eller formella hinder mot att ta upp ärendet i utrikesnämnden. Jag skulle vilja säga att det är för bl.a. denna typ av ärenden som vi har utrikesnämnden. Jag förstår inte varför man undlät att redovisa ärendet i nämnden om det inte var så som Birgitt Friggebo insinuerade, nämligen att regeringen var ängslig för att man då inte skulle få med de formuleringar man tydligen tyckte var bra, dvs. att man i brevet drog in andra konflikter i stället för att koncentrera sig på den fråga det i själva verket gällde, nämligen diktatorns och hans anhangs tagande av svensk gisslan i Irak.

Jag beklagar således att socialdemokraterna på den här punkten inte har kunnat gå med på en kritik mot regeringens handläggning som jag tycker är väl befogad. Jag instämmer i den utförliga argumentation som Birgit Friggebo hade på den här punkten. Jag skall inte upprepa den, men jag skulle vilja skärpa det hela i så måtto att jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Anf. 26 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det har fallit på min lott att fuska litet i konstitutionsutskottets arbete. Jag måste säga att vi inte har riktat någon kritik på konstitutio-

nella grunder mot regeringens handläggning av brevet. Det konstateras dock i utskottets yttrande som vi stod bakom att det hade varit en fördel om man hade informerat om brevet till utrikesnämnden. I övrigt har vi således inte haft någon anledning att gå in i någon skarpare kritik av det. Jag tror att det var en komponent som sannolikt var nödvändig för att vi skall kunna vara säkra på att de svenskar som satt fast nere i Irak skulle kunna komma loss. Det är möjligt att så ändå hade skett med någon tidsfördröjning, men det var en del i den strategi som jag tror var nödvändig för att vi skulle kunna vara säkra på att få hem svenskarna.

Herr talman! Jag tror att man kan säga att vi i vårt land i en internationell jämförelse i stort sett har varit ganska förskonade från laglöshet och korruption hos våra myndigheter och företag. Krigsmaterielexportfrågor står på grund av den lagstiftning vi har regeringens handläggning mycket nära. Handläggningen av många av krigsmaterielexportfrågorna har medfört att Sveriges anseende på den internationella arenan har fått sig en ordentlig törn. Skandalerna och rättegångarna har avlöst varandra i en lång pinsam följetong under 80-talet. I Indien har Bofors blivit närmast ett skällsord, och en regering har fallit på anklagelser om att den har tagit emot förmodade mutor från svenska intressen.

I går diskuterade vi svårigheterna att förena en marknadsekonomi med en konsekvent miljöpolitik. I dag påminns vi om att den internationella vapenhandeln är en mycket olustig del av den berömda marknadsekonomin. Även i denna fråga påminns vi om att en politisk kontroll av marknaden är nödvändig.

Jag tror att jag kan hålla med Bertil Fiskesjö om att det omfattande arbete som har lagts ned på den här kontrollen har lett till en uppstramning av handläggningen.

I det avvecklade krutmålet med de inblandade från Nobel Krut, tvingades man ogilla åtalet, eftersom det hade varit oklart för de inblandade parterna om exportförbud förelegat eller inte. Man har sagt att export har medgetts av regeringen i avsevärd omfattning. Ingen visste egentligen var gränsen gick för vad som fick exporteras. Denna oreda som gällde i början av 80-talet är givetvis oförsvarbar.

När det gäller exporten till Thailand år 1988 är det pinsamt att läsa i utskottets betänkande hur den borgerliga regeringen fungerade. Regeringen, främst handelsminister Burenstam Linder och utrikesminister Ullsten, behandlade Thailands önskan att få köpa kanoner. Det finns dock egentligen inga dokument som visar vad de kom fram till. När Bofors begärde exporttillstånd för samma kanoner till Singapore gav regeringen exporttillstånd efter föredragning av försvarsminister Krönmark, trots att Thailand var ett stängt land för vapenexport. Jag tycker att det är bra att ett enigt utskott konstaterar att bristen på vaksamhet var anmärkningsvärd i den borgerliga regeringen.

Trots att krigsmaterialexport i princip har varit förbjuden har vi fått tre sätt att exportera krigsmateriel. Det kan dels ske genom en olaglig smuggling, dels genom en olaglig utförsel med regeringens tysta medgivande, dels genom en utförsel med regeringens öppna medgivande. Jag tror att det är tack vare fredsrörelsens forskningar som den ljusskygga delen av verksam-

heten har kommit i dagern. Vi får hoppas att fredsrörelsen även i fortsättningen hjälper oss att bevaka framtida regeringar. Avvecklingen av vapenexporten kommer säkerligen också att diskuteras i fortsättningen i denna kammare.

Frågan om vapenexporten till de krigförande i Gulfkriget och det svenska deltagandet med fältsjukhuset hänger givetvis samman med den lojalitet med Förenta nationerna som vi har bekännt oss till. Beslutet att sluta upp i de allierades aktion föregicks inte enligt min mening av tillräckliga folkrättsliga analyser. Nu i efterhand kan det konstateras att det mycket väl kan ifrågasättas hur FN-stadgan har tillämpats. Det har bl.a. gjorts i nedrustningsbetänkandet UU18, som vi behandlade för någon vecka sedan. Där konstateras bl.a. att det hade varit önskvärt att proceduren enligt stadgan hade kunnat iakttas. I den internationella debatten finns också en stark oro för att stadgan i själva verket missbrukas och för att man skulle kunna säga att FN utvecklas till ett instrument för främjande av vissa stormaktsintressen.

Man kan också fråga sig på vilken rättslig grund kärnkraftsreaktorer och förmodade fabriker för stridsmedel bombades. På vilken grund bombades vattenverk, reningsverk och skyddsrum? Dessa bombningar har i dag genom bristen på rent vatten och smittspridningen åstadkommit avsevärda lidanden för civilbefolkningen.

De farhågor vårt parti redovisade om hur kriget fördes från de allierades sida anser jag i stor utsträckning har bekräftats. Civilbefolkningen har drabbats hårt, och Saddam Hussein sitter fortfarande kvar vid makten. De motstridiga uppgifter som regeringen har lämnat som förklaringar till hur fältsjukhuset skall fungera visar också att de folkrättsliga förberedelserna inte var särskilt grundliga. Såvitt vi kan finna finns det emellertid ingen anledning för att rikta någon avgörande kritik på konstitutionella grunder mot regeringens handläggning av åtgärderna i Gulfkriget. I en så betydelsefull fråga kan man, såsom i reservation nr 4, resa frågan om inte riksdagen skulle ha behövt medverka i samband med de överenskommelser som slöts med Storbritannien och Saudiarabien.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Anf. 27 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Utskottet har behandlat vapenexport. Sveriges vapenexport ökade från 1,6 till 6 miljarder i fasta priser åren 1975–1989. Under de senaste åren har den minskat något på grund av att det inte blev något av med ytterligare haubitsbeställningar till Indien. Det svenska försvaret fick i stället köpa de överblivna kanonerna.

Det värsta är emellertid inte att vi nu får hålla en krisbransch under armarna med skattemedel, utan att vi förlorar heder och internationellt anseende på grund av vapenexporten.

Vår s.k. neutralitetspolitik avslöjas som ett dubbelspel. Svenska vapen har sålts olagligt i krigförande länder eller kommit till användning i krig genom vidareförsäljning från länder som vi har sålt till enligt regler och tradition.

Det s.k. Gulfkriget har ytterligare illustrerat problemet och kommit som lök på laxen till smuggelaffärerna. Bo Hammar och Per Gahrton påpekar detta i ett särskilt yttrande.

I vad gäller svenska vapen i Gulfkriget har vi ingen särskild reservation för att pricka regeringen. Man har skött detta dubbelspel mellan vapenexport, fredsiver och neutralitet så gott det sig nu göra låter, men pinsamt är det. Borde inte riksdagen göra någonting åt problemet? KU har, som Bertil Fiskesjö framhållit, gjort en del hedervärda insatser och medverkat till skärpta regler. Men bl.a. Gulfkriget visar att dessa åtgärder tyvärr inte räcker. Vi menar att all vapenexport måste avvecklas. Det är den enda lösningen. Vår heder i internationella sammanhang är värd mer än fem miljarder i exportinkomster. Vi kan för övrigt sälja andra saker.

Så sägs det alltid att vi måste ha en exporterande krigsmaterielindustri för att kunna upprätthålla ett bra försvar. Ja, visst behöver vi det, om vi skall ha ett försvar som ser ut som det vi har i dag. Vi behöver ett samarbete med stormakten USA, om vi skall ha ett stormaktsförsvar i miniatyr. Inte klarar vi JAS-projektet utan amerikansk eller fransk teknologi. Men man kan bygga upp ett försvar enligt andra principer. Vi har motionerat om det. Nog skulle det väl vara fördelaktigt med ett försvar som var oberoende av stormakterna och oberoende av en exporterande krigsmaterielindustri? Jag är övertygad om att den försvarsmodellen finns, men den blir aldrig utredd och projekterad så länge man låter försvarsindustrin och det militära etablissemanget i så stor utsträckning som nu styra utformningen av vårt försvar.

Herr talman! En omstrukturering av vårt försvar är den nödvändiga förutsättningen för att vi skall kunna ta oss ur den smutsiga vapenhandeln och återupprätta vårt internationella anseende och få möjligheter att styra och ställa i vårt eget bo.

I reservation 4 har vi tagit upp frågan om formerna för inrättandet av krigssjukhuset i Saudiarabien. Jag yrkar bifall till den reservationen. Sverige borde ha kunnat bistå med sjukvård genom Röda korset och inte genom samverkan med två krigförande länder.

Anf. 28 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har under senare år ägnat mycken tid åt att granska handläggningen av exporten av svensk krigsmateriel. Utskottet har genom åren gjort många kritiska uttalanden i dessa frågor. Det är säkerligen heller inga överord att påstå, precis som Bertil Fiskesjö var inne på, att KUs granskning också aktivt bidragit till att reglerna för export av svensk krigsmateriel skärpts vid olika tillfällen.

Jag lade märke till att Paul Ciszuk ville avveckla all krigsmaterielexport. Så kan man naturligtvis tycka, men jag vill gärna tillägga att detta egentligen inte har särskilt mycket att göra med årets granskningsdebatt. Den debatten skall ju föras på ett helt annat plan. Vår debatt beträffande granskningen avser ju om regeringen verkligen har hållit sig till de regler som gäller på det här området. Utskottsmajoriteten har då kunnat konstatera att så varit fallet. Vill man avveckla all krigsmaterielexport, får den frågan diskuteras av riksdagen på sedvanligt sätt.

Att välrenommerade svenska företag medverkat i olaglig vapenexport var från början ofattbart för de flesta av oss. Rykten och påståenden om att man på regeringskansliet kände till dessa förhållanden var ju en tillräcklig grund för en konstitutionell granskning. Trots många år av idogt granskningsarbete

har dessa rykten och påståenden dess bättre inte besannats. Det är intressant att konstatera att medborgarkommissionen, som också har utrett frågan om den svenska vapenexporten, i stort sett dragit samma slutsatser som konstitutionsutskottet. Fortfarande pågår utredningar angående grov varusmuggling av krigsmateriel. Det kan därför bli nödvändigt för utskottet att i vissa avseenden fortsätta sin granskning av svensk krigsmaterielexport.

Innan jag går in på de reservationer till konstitutionsutskottets betänkande, som berör Gulfkriget, skall jag med några ord beröra en exportaffär, via Singapore och Thailand, vilken varit föremål för årets granskning.

Den här affären handlades av regeringen i slutet av 1979 och under första halvåret 1980. Vid denna tidpunkt var Staffan Burenstam Linder handelsminister och Ola Ullsten utrikesminister. När utförseltillstånden gavs, var Eric Krönmark föredragande statsråd. Händelseförloppet i affären har, så långt vi kunnat konstatera, utförligt beskrivits i utskottets betänkande. Som framgår därav har utskottet inte kunnat få svar på alla sina frågor. Vi har nämligen tyvärr tvingats konstatera, att det inte är möjligt att komma längre i ärendet.

Utskottet har övervägt att söka komplettera utredningen genom ytterligare utfrågningar av berörda personer. Utskottet har då inte funnit det meningsfullt att gå vidare i ärendet – detta mot bakgrund av den tid som gått och resultatet av de utfrågningar i saken som gjorts genom medborgarkommissionen, polis och åklagarmyndigheter.

Utskottet delar medborgarkommissionens slutsats att ärendets handläggning tyder på en anmärkningsvärd brist på vaksamhet inom regeringskansliet. Det är precis som ett par talare tidigare har sagt att detta är en ganska klart uttalat kritik och en stark skrivning.

Att genomföra en konstitutionell granskning långt efter en inträffad händelse är, precis som Birgit Friggebo sade, något som har sina svårigheter. Den erfarenheten har vi gjort i konstitutionsutskottet, att när en längre tid förflutit, så har aktörerna svårt att komma ihåg detaljer, vilka kan vara nog så viktiga.

KU har i årets betänkande mycket ingående granskat regeringens handläggning av de problemställningar som för svenskt vidkommande uppstod under Gulfkrisen. I tiden har granskningen kunnat genomföras mycket nära tidpunkterna då händelserna ägde rum, och det är alldeles klart att detta förhållande har varit en stor fördel.

Rent allmänt måste regeringen få ett gott betyg för sitt sätt att hantera situationer som uppstod i samband med Gulfkrisen. Det var svåra beslut som skulle fattas och frågor som skulle handläggas under tidspress. Företrädare för oppositionspartierna har också givit beröm för regeringens sätt att sköta informationen till utrikesnämnden.

I reservation 4 riktar vänsterpartiet och miljöpartiet kritik mot regeringens beslut att upprätta ett fältsjukhus i Saudiarabien. Man anser att åtagandet inte föregicks av erforderliga folkrättsliga analyser.

Från utskottsmajoritetens sida har vi inte kunnat förstå hur man har kunnat komma fram till den slutsatsen. Enligt vår mening framstår det som helt klart att regeringens beslut att tillmötesgå en begäran om att upprätta ett

fältsjukhus i Saudiarabien var korrekt. Någon konstitutionell kritik kan inte riktas mot regeringen på denna punkt.

I reservation 5 hävdas att den svenska regeringens brev till Iraks president skulle ha givit ett felaktigt intryck om Sveriges Mellanösternpolitik. Framför allt Birgit Friggebo har utvecklat den kritiken ytterligare. Kritik har också riktats mot skillnader i formuleringen i brevet och i frågesvaret.

Några klargöranden kan vara på sin plats. Det finns enligt vår mening absolut ingen grund för att rikta kritik mot det sätt på vilket brevet beretts i regeringskansliet. Jag vill minnas att Birgit Friggebo var inne på den saken. Hur brevet bereddes i regeringskansliet framgår mycket klart av den redovisning som lämnas på s. 60 i granskningsbetänkandet.

Ett brev som detta från Sveriges statsminister till Iraks president är inte att anse som ett regeringsärende i den meningen att beslut i frågan måste fattas av regeringen samfällt. Som en följd av detta finns inte heller något formellt krav på gemensam beredning mellan olika delar av regeringskansliet. Däremot är omfattningen och överlämnandet av brevet en fråga där, enligt 10 kap. 8 § regeringsformen, utrikesministern skall hållas underrättad. Så har också, vilket utskottet har kunnat konstatera, varit fallet.

Beträffande skillnader i formuleringar och att det i brevet lämnas uppgifter utöver dem som finns med i svaret, måste man ta i beaktande att frågesvaret i första hand gäller frågan om en konferens i Mellanöstern. Brevets syfte var att bidra till att få den svenska gisslan fri. KU har emellertid från sina utgångspunkter inte anledning att utgå från annat än att brevet redovisar Sveriges tidigare intagna utrikespolitiska linje.

Självfallet – det vill jag betona precis som miljöpartiet och vänsterpartiet har gjort – hade det varit en fördel om frågan om brevet anmälts för utrikesnämnden. Men det står fullkomligt klart att utrikesminister Sten Andersson i sitt svar till Hans Göran Franck här i riksdagen redovisade de grundläggande principerna för svensk Mellanösternpolitik. Den fråga om ställdes gällde en fredskonferens. Brevet till Saddam Hussein bygger också på dessa principer. Lägger man därtill de speciella förhållanden som rådde beträffande gisslans situation, så finns det enligt min mening inte anledning att kritisera regeringen för brevet till Iraks president.

Nu arbetar Birgit Friggebo såvitt jag förstår med hypoteser, och det tycker jag inte att hon skall ägna sig åt. Att göra det på det sätt som hon gjorde här leder alltid fel. Det finns alltså inte enligt min mening anledning att arbeta med hypoteser som hysch hasch och säga att regeringen hade för avsikt att dölja någonting för oppositionen. Det hade den defintivt inte. Det sista regeringen skulle önska i ett sådant läge var att i det egna landet föra en onödig diskussion.

Jag har svårt att förstå att den som läser frågan och svaret på den över huvud taget kan missförstå intentionerna i brevet. I detta brev redovisar regeringen att Sverige i princip är ett neutralt land som har levt i fred i 200 år. Det kan ju ingen bestrida. Samtidigt understryker man i brevet till Saddam Hussein att den svenska regeringen står bakom de resolutioner som FN har antagit. Från dessa utgångspunkter kan det knappast råda något tvivel om vilken hållning Sverige intar i Mellanösternfrågorna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottsmajoritetes skrivningar.

Anf. 29 PAUL CISZUK (mp) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt, Kurt Ove Johansson, att en avveckling av vapenexporten inte har något att göra med den konstitutionella frågan om hur regeringen har handlagt ärendet i fråga. Men Gulfkriget visar vilket stort problem denna vapenexport är. Jag försöker bara vara litet hjälpsam och lägga fram konstruktiva förslag, så att regeringen slipper att år efter år få dessa otrevliga debatter där dess handlande hela tiden ifrågasätts. Det kan inte vara lätt att samtidigt vara vapenexportör och fredsvän samt oberoende av andra. Det uppstår svårigheter att få dessa saker att gå ihop. Jag tror dock att det finns konstruktiva lösningar som vi har anledning att diskutera i ett sammanhang som detta.

Anf. 30 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad hysch hasch är för något, men det är kanske ett skånskt uttryck. På mig låter det som om Kurt Ove Johansson deltar i en knarkdebatt i stället för en granskningsdebatt.

Han talade om beredningen av detta ärende och menade att det inte fanns någon anledning att rikta kritik mot regeringens handlande. Men utskottsmajoriteten säger ju själv att det hade varit en fördel om ärendet redovisats i utrikesnämnden. Det bör ju vara en del av beredningsarbetet. Det har Kurt Ove Johansson själv skrivit under på. Ändå talar han om att det inte finns några formella regler för hur ett sådant ärende skall handläggas.

Regeringen har gett sken av att det inte har funnits tid i utrikesnämnden att föredra frågan om brevet till Saddam Hussein. Nu har det visat sig att utrikesnämnden sammanträdde under den tid som regeringen diskuterade brevet, men ändå tog man alltså inte upp saken i utrikesnämnden.

Utskottsmajoriteten har kanske inte heller ansett sig ha tid att ta fram uppgiften om att utrikesnämnden faktiskt har sammanträtt. Det är möjligt att utskottsmajoriteten hade kommit till en annan uppfattning om man hade känt till att utrikesnämnden sammanträdde två dagar efter det att Sten Andersson gav sitt frågesvar här i kammaren. Vi får väl hoppas och utgå från att frågesvaret har beretts i vanlig ordning, men det intressanta är att utskottsmajoriteten själv säger att frågesvaret skiljer sig från brevet vad gäller formuleringarna. Det skiljer sig faktiskt från brevet så när som på två formuleringar i detsamma.

Jag rekommenderar Kurt Ove Johansson att ta kontakt med erfarna diplomater i utrikesförvaltningen och höra vad de tycker om detta brev. Jag behöver kanske inte redovisa det här, men så mycket kan jag säga att de tycker att brevet var utomordentligt olyckligt. Bakgrunden är naturligtvis att det helt och hållet var en politisk beredning av ärendet. Utrikesministern hade inte sett det slutliga formuleringarna. Pierre Schori agerade i stället för honom. Brevet formulerades av statsministern och några personer i hans närmaste krets i statsrådsberedningen. Då går det som det går, om man dessutom inte föredrar brevet i utrikesnämnden på det formella sätt som man brukar göra där.

Kurt Johansson säger till mig att jag inte skall ägna mig åt att arbeta med hypoteser. Men det måste man göra i detta fall. Varför bereddes ärendet på det sätt som skedde? Vi får inga svar på den frågan. Regeringen säger att

man inte hann föredra ärendet i utrikesnämnden, men den uppgiften är fel. Det finns därför anledning att fråga sig varför handläggningen av detta ärende så helt avviker från regeringens beteende under hela perioden i övrigt för Gulfkriget.

Anf. 31 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Vapenexporten har under många år utgjort ett omfattande inslag i KUs granskningsarbete – dock inte i år. Det finns några nya anmälningar, men många är gamla ärenden. Ett sådant gammalt ärende är vidareexporten till Thailand.

När jag våren 1987 besökte Algeriet fick jag tillfälle att tala med vår dåvarande ambassadör Jean-Christophe Öberg. Jag frågade honom hur han upplevde den då mycket intensiva debatten i Sverige om vapenexporten. Han svarade att han inte kunde förstå att man plötsligt inte visste någonting i utrikesdepartementet om misstankar om illegal vapenexport. Han var mycket förvånad, eftersom han själv hade rapporterat till det svenska utrikesdepartementet, då han var ambassadör i Bangkok. Av rapporten framgår att en representant för Thailands regering hade bett vår svenska ambassadör att framföra önskemål om att få köpa svenska kanoner direkt från Bofors i stället för att gå omvägen via Singapore och vara tvungen att betala 25 % högre pris.

Jag måste medge att jag blev mycket förvånad över denna beskrivning. När jag kom tillbaka till Sverige bad jag att konstitutionsutskottet skulle få ta del av denna rapport. Jag visste inte vilket årtal det gällde eller rubriken på rapporten. Men mycket snart fick vi ta del av rapporten. Utrikesdepartementet kände helt klart till rapporten, men det var först när jag bad om den som vi fick ta del av den. Detta har varit utmärkande för utskottets arbete. Vi har varit tvungna att själva ange vilka rapporter som vi vill ha. Det är sällsynt att vi har fått material utan speciell begäran, åtminstone när det gällt mera känsligt material. Det är ju inte så lätt för en utomstående att veta vilket material som finns i regeringskansliet eller i departementet. En månad innan jag träffade Jean-Christophe Öberg hade vi en utfrågning i konstitutionsutskottet. När vi diskuterade vidareexport från Singapore frågade jag Carl Johan Åberg om det hade kommit rapporter eller väckts misstankar i departementet. Carl Johan Åberg svarade då mycket undvikande: "Det har väckts misstankar successivt under 1984 under vår tid. Det väcktes misstankar redan 1980 och 1981 under borgerliga regeringar." Sedan forsatte han: "Sedermera kom det fram ett mera handfast material när ingenjör Bratt överlämnade en del papper ---." Vidare sade han: "Vi hade tidigare inte haft några handfasta tecken på oegentligheter." Men Jean-Christophe Öberg hade rapporterat i september 1985 att han hade skickat de ifrågavarande rapporterna redan fem år tidigare och att han ville bidra till lösningen av det pussel som man nu höll på att lägga. En anledning var också Sverker Åströms resa till Singapore. Därför var det märkligt att Carl Johan Åberg svarade oss att det inte fanns några handfasta tecken på illegal vapenhandel.

När rapporterna blev kända och Jean-Christophe Öberg blev uppringd av massmedia uppmanade Carl Johan Åberg dessutom Jean-Christophe Öberg att denne inte offenligt skulle kommentera sina rapporter. Det är märkligt

att bete sig på detta sätt, dvs. litet grand försöka dölja vad som egentligen hänt liksom också den information som man hade fått. Detta är märkligt med tanke på Sten Anderssons uttalande att vapenexporten minsann skall tvättas offenligt.

Det här sättet att kringgå riktlinjerna är en skam för Sverige. Svenska vapen dyker upp i alla möjliga och omöjliga länder och används i många av de krig som pågår världen runt.

Jag läste i en internationell ekonomisk tidskrift att Burma har köpt svenska vapen. Enligt vad utskottet har kunnat få fram härrör de från tidigare legala leveranser. Här står uppgift mot uppgift. Besvärande är dock att Sverige ständigt återkommer i sådana här sammanhang. Det skadar vårt förtroende utomlands. Därför är det viktigt att den svenska regeringen verkligen tar misstankar om illegal vapenexport på allvar. Man har tidigare varit alldeles för flat. Det gäller både de socialdemokratiska och de borgerliga regeringarna. Vi har kunnat konstatera detta i konstitutionsutskottet. Vi är överens i vår kritik, och det tycker jag är mycket bra.

Det är ju t.ex. helt otillfredsställande att riksdagen beslutar om att slutanvändarintyg skall krävas vid undertecknande av exportavtal och det sedan dröjer flera år innan detta sker.

Den internationella vapenhandeln har blivit allt hårdare och allehanda trick används för att kunna sälja vapnen. Problemet existerar inte bara i Sverige, utan det är ett internationellt problem. Min förhoppning är dock att den svenska regeringen är mera observant på detta och vid varje misstanke om brott anstränger sig att ta reda på vad som faktiskt har hänt. Det är helt uppenbart att så inte har skett tidigare.

Till sist skulle jag vilja kommentera regeringens uppgift att Sverige under Gulfkriget bara har sålt vapen till "traditionella länder", däribland Pakistan. Jag tycker inte att Pakistan uppfyller kraven när det gäller riktlinjerna för krigsmaterielexport. Det har ju inte heller alltid ansetts lämpligt att vi skall exportera dit. Men det är ju egentligen en annan historia.

Anf. 32 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Jag skulle vilja kommentera det diskuterade Saddambrevet som har varit uppe till diskussion.

Miljöpartiet informerades om det här brevet, liksom övriga partier, och för oss var detta bättre än att det behandlades i utrikesnämnden. Då skulle vi över huvud taget inte ha fått någon information. Eftersom det ledde till missförstånd och trassel tyckte vi att det var rimligt att det stod i utskottets skrivning att denna typ av brev i framtiden bör anmälas i utrikesnämnden i och för undvikande av problem. Vi har inte funnit någon anledning att rikta konstitutionell kritik mot regeringen. Vi fick information innan. Det fick uppenbarligen, såvitt jag har förstått, också de övriga partierna. Jag anser det vara helt förmätet att vi i förväg skulle lägga oss i brevets innehåll. Vi var nöjda med den information som vi fick och tyckte att den var konstitutionellt riktig. Därför finner vi ingen anledning att rikta kritik mot regeringen i denna fråga.

Anf. 33 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Om jag förstod Claes Roxbergh rätt antydde han att miljöpartiet skulle ha fått information om brevet innan det sändes. Det är mycket sensationellt om miljöpartiet var det enda parti som fick denna information. Vårt parti och de övriga borgerliga partierna har i varje fall inte fått någon information om detta brev innan det sändes. Brevets avsändande uppdagades senare och så småningom har man också informerat om innehållet. Dessutom skriver utskottsmajoriteten, som miljöpartiet står bakom, att det hade varit till fördel om utrikesnämnden hade fått ta del av det hela. Det står ingenting om att liknande brev skall tas upp i utrikesnämnden i framtiden. Sådana utskottsuttalanden vore enligt min mening olämpliga, eftersom man inte kan veta hur breven kommer att se ut. Man vet inte vilka brev som kan jämföras med det ifrågavarande brevet. Det här brevet är förmodligen alldeles unikt, och sådana brev kommer aldrig mer att sändas från något regeringskansli, vare sig det blir borgerliga regeringar eller socialistiska.

Anf. 34 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Jag vet inte den exakta tidsföljden. Förmodligen skickades informationen ut till partierna i samband med att brevet sändes vidare. Vi fick alltså en kopia av brevet i samband med att det sändes till Iraks chargé-d'affaires.

Efteråt kan man naturligtvis inse att det hade varit bra om saken hade kommit upp i utrikesnämnden. Därför kan ju förfluten tid vara tillämplig även där. Men det väsentliga var ändå att regeringen informerade oppositionspartierna om detta. På det viset var det till fyllest.

Anf. 35 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Det här blir alltmer förvirrat. Nu står Claes Roxbergh och säger att man efteråt kan tycka si eller så. Konstitutionsutskottets uppgift är alltid att granska saker och ting efteråt. Tycker man att det är litet genant att säga hur man borde ha gjort eller inte ha gjort efteråt, får konstitutionsutskottet lägga ned sin verksamhet. Vi skall granska i efterhand och ge våra synpunkter. Det har också utskottet och den majoritet som Claes Roxbergh tillhör gjort i detta ärende. Men ni drar ju inte slutsatserna, nämligen att kritisera regeringen för att den inte gjorde som utskottet tycker att regeringen borde ha handlat.

Vi skall naturligtvis inte tvista om hur informationen till oppositionspartierna har skett, men det är fullt klart att det inte fanns någon som helst information i förväg eller ens samtidig information om att brevet överlämnades och om dess innehåll. Vårt parti fick begära att få fram brevet när det började ryktas om att det fanns, i syfte att få veta vad brevet innehöll. Möjligen har miljöpartiet favoriserats av den socialdemokratiska regeringen.

Anf. 36 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Det är just detta som är konstitutionsutskottets uppgift, att se på vad som har hänt. Finns det anledning att erinra om någonting kan utskottet göra som i detta fall, nämligen uttala: Det hade varit bra om ett sådant här brev hade anmälts till utrikesnämnden. Med detta påpekande är

vi nöjda. Vi finner ingen anledning att rikta någon konstitutionell kritik mot regeringen utöver den kritik som faktiskt finns i betänkandet. Det är ju faktiskt kritik när utskottet skriver att saken borde ha anmälts i utrikesnämnden.

Anf. 37 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Majoriteten vill inte dra slutsatserna av sina egna påpekanden. Utskottets utlåtande är ganska kritiskt skrivet, men man vill inte knyta till säcken. När det gäller socialdemokraterna kan jag förstå det, men inte när det gäller kommunisterna och miljöpartiet.

Det står i betänkandet att det hade varit en fördel om regeringen hade anmält brevet för utrikesnämnden. Sedan fortsätter utskottet: "Mot bakgrund av de utomordentligt speciella förhållanden som rådde --- anser emellertid utskottet att någon kritik mot regeringen inte är befogad." Detta är en mycket farlig väg som börjar bli alltmer vanlig i Sverige, nämligen att man låter ändamålet helga medlen.

Det är ju under mycket speciella förhållanden som det är viktigt att man följer reglerna och gör som det är förutsatt. Det är då man prövas. I den vardagliga lunken fungerar allt säkert mycket bra. Då överlåter man också mycket till underordnade tjänstemän, som läser i regelboken hur det skall gå till. Här blev det en politisk hantering av brevet.

En del kan tycka att detta är en småsak som man inte skall hålla på och bråka om så länge. Jag tycker att det är ett utslag av någonting som förekommer på flera nivåer i Sverige, nämligen en inriktning mot att låta ändamålet helga medlen. Vi har sett det i alla de stora affärerna – när man skall lösa ett mord på statsministern kan man sopa vilka regler som helst under mattan. Då får man göra precis hur som helst, man får ha privata spaningsorganisationer osv.

Anf. 38 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Jag anser fortfarande att en regering i motsvarande situation nästa gång måste anmäla ett liknande brev för utrikesnämnden, efter det som konstitutionsutskottet har skrivit. Det tycker jag är ett framsteg.

Kammaren övergick till att debattera Utlänningsärenden m.m.

Anf. 39 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Den svenska flyktingpolitiken har ändrats drastiskt under senare år, allt i syfte att försvåra för människor att få asyl i Sverige. Vi har ett par sådana exempel i årets granskning av utlänningsärenden. Det gäller regeringens beslut den 13 december och dess fortsatta giltighet samt förhandlingar med Polen.

Det beslut som regeringen fattade den 13 december 1989 innebar en förändring av asylpolitiken så att enbart konventionsflyktingar skulle få asyl och övriga asylsökande enbart om synnerliga skäl förelåg.

Folkpartiet liberalerna ansåg redan då beslutet fattades att regeringen utnyttjade en undantagsregel på felaktig grund. Det var inte omständigheter i flyktingströmmar som var grunden till den onekligen svåra situation som

flyktingmottagandet då befann sig i. Det var snarare regeringens oförmåga att se till att vi hade en fungerande flyktingpolitik.

I utfrågningen av invandrarminister Maj-Lis Lööw i våras sade hon att bulgarienturkarna, som var de som orsakade den stora anhopningen av asylsökande i december 1989, inte ens med den gamla praxisen skulle ha fått stanna i Sverige. Då förstår jag ännu mindre varför man använder beslutet om avvisning av bulgarienturkar för att tillfälligt ändra på asylpolitiken.

Vi anser således inte att det fanns skäl 1989 för att utnyttja regeln om undantag för flyktingpolitiken. I konsekvens med detta anser vi att det är dags för regeringen att gå tillbaka till den ordning som rådde före december 1989.

Invandrarministern påstår att ribban för asylsökande inte har höjts och stöder sig på en utredning som Göran Melander i Lund har gjort. Det är riktigt att Melander anser att just decemberbeslutet inte har medfört någon kraftig förändring av skälen för att få asyl. Men Melander anger något annat som förklaring till att det har blivit så mycket svårare att få asyl. Han menar att regeringens beslut den 2 november 1989 om s.k. dokumentlösa flyktingar har haft stor genomslagskraft. Den förändring som har ägt rum under 1990 innebär att asylsökande som anländer till Sverige utan dokument i stigande utsträckning kommit att avvisas från Sverige. Det innebär de facto att ribban har höjts. Melander skriver i sin rapport följande: "Skillnaden mellan konventionflyktingar och de facto-flyktingar synes inte främst ha att göra med de skäl som sökanden anför. Troligare är att tilltron till sökandens uppgifter blir avgörande, dvs. en sökande vars uppgifter anses tillförlitliga och i övrigt uppfyller kraven för konventionsflyktingskap, beviljas sådan ställning, medan en annan sökande, som åberopar identiska uppgifter, men vars tillförlitlighet ifrågasättes, erhåller ställning som de facto-flykting." Detta leder i sin tur till att personer som är dokumentlösa får en annan status och då inte heller får asyl, eftersom man efter den 13 december inte ger uppehållstillstånd till de facto-flyktingar.

Maj-Lis Lööw kommenterade inte dessa slutsatser, och det är betecknande i sig. Hon tog bara upp det som passade för regeringens motiv. I dag är det färre än hälften av de asylsökande som får asyl, medan det tidigare var 80 %. Det förklarade Maj-Lis Lööw med att det är så många som kommer från Östeuropa och med utvecklingen där det senaste året. Det är märkligt att man på detta vis försöker förklara den förändring som har skett i asylpolitiken. Det man inte vill se, det ser man inte.

Inställningen att flyktingar måste vara försedda med sanna dokument kommer också i dagen vid granskningen av regeringens förhandlingar med Polen förra året. Det ärendet påminner mycket om ett ärende som vi har haft tidigare i konstitutionsutskottet, som gällde förhandlingar med DDR för att hindra asylsökande från att komma den vägen till Sverige. I båda dessa fall gäller det länder som inte har skrivit under Genèvekonventionen och förbundit sig att ge asyl till politiskt förföljda personer. I båda fallen vill den svenska regeringen att länderna skall stoppa strömmen av asylsökande till Sveriges gräns. Sverige förmådde dessa länder att kräva legala viseringar till Sverige för att dessa personer skulle få transitvisum till DDR resp. Polen. I båda fallen lyckades man nå det resultat som man hade eftersträvat, dvs. man fick stopp på flyktingströmmarna.

Men det fordras inte att man har alla resedokument om man är flykting. Det kan ju ingå i den svårighet som en flykting har, att få dokument. Att söka visum är ju inte precis lätt för den som vill fly från sitt land. Det vet regeringen. Trots det kräver man att de asylsökande skall ha riktiga dokument, som om det handlade om turister. Jag har redan nämnt att man anser en person som inte har riktiga dokument för mindre trovärdig än en person som har dokument.

I en PM från arbetsmarknadsdepartementet som finns med i konstitutionsutskottets handlingar sägs följande: "Representanter för de polska utrikes- och inrikesministerierna hävdade bestämt att en asylsökande inte riskerade att återsändas från Polen till hemlandet och förföljelse där." Men man nämner inte att representanterna från Polen framhöll att de inte har de ekonomiska möjligheterna att till punkt och pricka följa Genèvekonventionen. Annars hade väl Polen skrivit under den. Det är allmänt bekant vilka svårigheter som finns i Polen. Man kan ha förståelse för den situationen. Invandrarministern motiverar dock sitt beslut med att Sverige är förvissat om att Polen skall ställa upp för dessa asylsökande.

Vi har med jämna mellanrum fått ta del av forskningsrapporter om flyktingbarnens situation i Sverige. Det är mycket alarmerande rapporter. Sverige har nyligen undertecknat barnkonventionen och förbundit sig att verka för att barn växer upp under trygga förhållanden. Flyktingbarnen i Sverige är inte trygga. Det visar socialstyrelsens rapport och andra forskningrapporter. Barnen tvingas byta förläggningar, saknar god man, får vistas här lång tid innan de får besked om ifall de får lov att stanna eller ej. Det är helt otillfredsställande. Men det är inte några nyheter. Sverige har dålig beredskap för att ta emot framför allt ensamma flyktingbarn. Det har påpekats länge. Jag har själv tagit upp frågan till granskning för flera år sedan, då jag upprördes över hur flyktingbarn i Göteborg levde. De fick gå i oviss väntan på besked i flera år. Så småningom kom ett beslut att de flesta fick stanna. Några utvisades. Varför just de skulle utvisas var det ingen som visste.

Asylrätten har blivit något av en tombolavinst här i Sverige. Den är mycket svår att förutspå. Så får det inte vara. Det handlar ju om människor som lever under mycket svåra förhållande. Speciellt upprörande är det när barn far illa på detta sätt. Invandrarministern har också offentligt framfört att barnkonventionen inte omfattar de asylsökande barnen, utan den skulle bara gälla barn som bor här i Sverige. Det är också ett förskräckligt sätt att se på barns rättigheter.

Folkpartiet liberalerna är emot att barn sätts i förvar. När den nya utlänningslagen presenterades i riksdagen slogs nya regler fast för förvarstagande. Vi varnade då för att allt fler barn skulle komma att sättas i förvar. Invandrarministern hävdade att det inte alls skulle bli på det sättet utan snarare tvärtom. Nu har vi sett att det blev som vi varnade för, att allt fler barn sätts i förvar. Här har vi gemensamt skrivit att vi i utskottet är oroade över utvecklingen och att regeringen bör vidta åtgärder. Det är bra att vi gemensamt kan ställa oss bakom dessa formuleringar. Det är dags för invandrarministern att göra någonting så att det inte sätts för många barn i förvar.

Slutligen vill jag ta upp ett ärende som jag också har anmält. Det gäller släktingar till de två utländska medborgare som förra året dömdes för terro-

rism. I samband med detta utvisade man i princip två familjer. Många har upprörts över utvisningen och menar att den förefaller som en kollektiv bestraffning. Därför bör man göra en oberoende undersökning. Det har kommit ett brev till invandrarministern, som jag själv har varit med om att underteckna, om att det skall göras en oberoende undersökning för att verkligen klargöra att det inte är fråga om kollektiv bestraffning. Jag påstår inte att det rör sig om kollektiv bestraffning, men det är en allvarlig anklagelse. Jag anser att man borde ha gjort en ordentlig undersökning.

Det ena fallet handlade om en man som hade bott och hade haft uppehållstillstånd i Sverige under flera år. Han höll på att utbilda sig och var gift med en svensk kvinna. Denne man har utvisats till Syrien. Kvinnan, som är mycket förtvivlad över situationen, har själv tvingats att resa till Syrien.

Enligt min mening borde ärendet inte ha hanterats på det sätt som har skett. Det har varit väldigt svårt för utskottet att kunna gå in och granska ärendet. I den här typen av ärenden är uppgifterna mycket känsliga. Det är väldigt svårt att veta vilka källor som finns och att bedöma hur trovärdiga påståendena är. Därför hade det varit angeläget med en mer oberoende undersökning.

Anf. 40 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Herr talman! Som Ingela Mårtensson sade tas det i detta granskningsbetänkande upp en del frågor angående utlänningslagen. De frågor som tas upp är bl.a. regeringens 13 december-beslut från 1989 vad gäller restriktioner i utlänningslagen angående asylsökande, situationen för asylsökande ensamma barn och direktavvisning av asylsökande till Polen.

Ett enigt konstitutionsutskott ser med oro på den omfattning i vilken barn tas i förvar i samband med avvisnings- och utvisningsbeslut. När det gäller barn i förvar har utvecklingen ytterligare försämrats. Antalet barn i förvar var under tredje kvartalet 1990 132. Under fjärde kvartalet togs 162 barn i förvar och färska siffror från invandrarverket för första kvartalet 1991 visar att 169 barn togs i förvar, alltså en ytterligare upptrappning. Också jag ser med stor oro på denna utveckling och jag delar utskottets uppfattning att det finns anledning att i granskningsarbetet återkomma till denna fråga.

Fredagen den 31 maj debatterades här i kammaren flyktingpolitiken. Man kan konstatera att det är samma partier som i dag har gemensamma reservationer angående tillämpningen av utlänningslagen som hade gemensamma reservationer till betänkandet om flyktingspolitiken, dvs. vänsterpartiet, folkpartiet liberalerna och miljöpartiet de gröna.

När det gäller decemberbeslutet angående restriktioner i asylrätten finns det till detta betänkande en reservation som tar upp detta beslut. Om man läser förarbetena till utlänningslagen om våra möjligheter att ta emot asylsökande som inte är konventionsflyktingar, skall dessa asylsökande bedömas med utgångspunkt från landets samlade resurser. Det skall alltså vara fråga om en situation där det bedöms som ofrånkomligt med begränsningar. Begränsningarna skall alltså vara nödvändiga i en extraordinär situation.

Det kan starkt ifrågasättas om det förelåg lagliga förutsättningar för regeringsbeslutet den 13 december 1989. Det var inte på något sätt fråga om att samhällets samlade resurser inte räckte till. Däremot fanns det olika admi-

nistrativa problem i flyktingmottagningens organisation. Vänsterpartiet, folkpartiet liberalerna och miljöpartiet de gröna har hela tiden varit starkt kritiska mot regeringens 13 december-beslut. Man kan starkt ifrågasätta om påfrestningarna på flyktingmottagandet var så allvarliga, som regeringen ville framhålla, att man måste tillämpa bestämmelserna om särskilda skäl.

Under 1991 har det kommit betydligt färre asylsökande än vad invandrarverket hade räknat med, ändock håller regeringen fast vid att decemberbeslutet fortfarande skall gälla. Det är mycket allvarligt när invandrarministern säger att decemberbeslutet är en tillfällig åtgärd, samtidigt som jag starkt misstänker att regeringen håller på att permanenta inskränkningarna i asylrätten. Man kan verkligen fråga sig hur lång tid regeringen menar att ett tillfälligt beslut skall gälla. Jag misstänker att det kan dröja fem eller tio år innan det händer någonting.

Vad det gäller de ensamma asylsökande barnens situation har Sverige genom anslutning till FN-konventionen om barns rättigheter åtagit sig att låta barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Enligt konventionen skall staten vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller som anses som flykting, oberoende om det kommer ensamt eller ej, erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd.

Socialstyrelsen har tagit upp de ensamma flyktingbarnens situation i en rapport, där det framkommer en mängd brister i mottagandet av ensamma flyktingbarn. Bl.a. saknade mer än 40 % av de aktuella barnen en god man. Det är vanligt att flyktingbarnen måste flytta flera gånger redan innan de får besked om eventuellt uppehållstillstånd, vilket medför mycket svåra påfrestningar för dessa utsatta barn. Det visar sig även att det råder stor osäkerhet inom socialtjänsten om lämpliga placeringar av flyktingbarnen. Ansvarsgränserna i förhållande till andra myndigheter, främst invandrarverket, är mycket oklara.

Socialstyrelsen konstaterar i sin rapport "Barn, flykting och utan föräldrar i Sverige" att det finns brister både i mottagandet av de ensamma flyktingbarnen och i det fortsatta arbetet.

Herr talman! Det slutgiltiga ansvaret för att det svenska samhället lever upp till sina åtaganden om barns bästa ligger hos regeringen. Därför anser jag att de brister i mottagandet och i behandlingen av ensamma asylsökande barn som har framkommit är så stora att riksdagen måste ge invandrarministern en anmärkning för hennes brist på agerande när det gäller att förbättra de ensamma barnens situation.

Herr talman! I reservation nr 8 tas frågan om direktavvisning av asylsökande till Polen upp. Jag håller med Ingela Mårtensson om att det är anmärkningsvärt att Sverige direktavvisar människor till Polen mot bakgrund av att Polen inte undertecknat Genèvekonventionen. Jag anser att Sverige måste betraktas som första asylland. Dessutom har det senare bekräftats att en del av flyktingarna har haft sådan anknytning till Sverige att den berättigat till asyl.

Genom Genèvekonventionen har Sverige förbundit sig att ge asyl till människor som känner välgrundad fruktan för förföljelse. Denna rätt tillkommer även den som saknar pass och visum. Resultatet av regeringens handlande har blivit att asylsökande har hindrats från att få sin sak prövad. Jag anser

att detta strider mot de konventioner som Sverige har undertecknat, liksom mot de riktlinjer för flyktingpolitiken som riksdagen har fattat beslut om.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna nr 6, 7 och 8.

Anf. 41 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till reservationerna 6, 7 och 8. Reservation 6 avser avsnitt 14 b, och reservationerna 7 och 8 avser avsnitt 14 c.

Vid årets granskning har frågan om ensamma asylsökande barn tagits upp. Man måste tänka efter varför dessa barn skickas hit. Föräldrarna är ofta utsatta för förföljelse därför att de har deltagit i en gerillarörelse eller för att de har varit oppositionella. Och de kanske väljer att stanna kvar för att delta i kampen men försöker rädda sina barn, eller också har de inte pengar eller dokument så att de själva kan följa med. En del barn skickas med som familjemedlemmar i en annan familj som har möjlighet att resa ut från landet.

Det har talats i Sverige om att det skulle vara bättre för dem att stanna i sina hemländer. Men det får man verkligen ifrågasätta. Vi vet att även barn i Somalia och Kurdistan torteras och fängslas. Så om man kan rädda sina barn gör man självfallet det. Men vi har inte varit beredda på denna anstormning av ensamma barn och inte haft någon beredskap för detta. Det har tagit alldeles för lång tid innan man har upprättat en sådan beredskap. Jag delar därför kritiken i detta sammanhang.

Det är viktigt att vi nu verkligen följer upp detta så att det blir ett annat förhållningssätt till de ensamma barn som kommer hit, att de snabbt tas om hand och att de slipper att slitas upp gång på gång från olika förläggningar.

När jag läser invandrarmininsterns svar gläder jag mig åt att hon har tagit detta på allvar och har förhoppningen att det skall bli en annan beredskap. Jag vet att de tidigare har fått vänta i flera år, vilket är fruktansvärt. De har inte haft någon vuxenkontakt som har kunnat bli bestående. Det har gällt både små och större barn.

Sedan handlar det om förvarstagande av barn, vilket jag skall återkomma till senare. Miljöpartiet har velat förbjuda det helt och hållet, även innan Sverige ratificerade barnkonventionen.

Därefter tas beslutet från den 13 december och terroristutvisningarna upp.

När det gäller beslutet från den 13 december vill jag säga följande. Trots att det nu kommer mycket färre asylsökande till Sverige har handläggningstiderna ökat med 37 dagar sedan mars förra året, dvs. upp till 121 dagar i genomsnitt. Detta är märkligt, eftersom pengar och nya tjänster har tillkommit för att handläggningstiderna skall minska. Och i varje flyktingdebatt sägs det att det nu är på väg att bli bättre, men samtidigt sker ingen förbättring. När man börjar studera detta visar det sig att handläggningstiderna har blivit längre. Och det är en av de största bristerna i flyktingmottagandet. Det låter alltid som om väntetiderna är på väg att bli kortare, men det sker alltså inte, trots ökade resurser och trots luciabeslutet. Nu har ytterligare 16 tjänster tillsatts för 4,6 miljoner, och i höstas tillfördes 62 miljoner. Vilket verk förutom invandrarverket får hela tiden ökade resurser i denna omfattning? Utgifterna ökar varje år, men trots det händer detta.

Konstitutionsutskottet har emellertid sagt att rättssäkerheten ändå måste gå först. Om det alltså är osäkert om det går rätt till enligt lagar och förord-

ningar får väntetiden i detta fall hellre öka. Det tror jag att alla är överens om.

Förra gången inskränkningar gjordes i asylrätten varade de i sex år. Det är en mycket lång tid för ett tillfälligt beslut. Miljöpartiet och andra reservanter anser att tillfälligheten har överskridits i och med de 18 månader som har förflutit sedan detta beslut trädde i kraft. Det upplevs inte som ett tillfälligt beslut. Man skulle möjligen ha kunnat tänka sig en ettårsgräns.

Dessutom finns det i dag brist på flyktingar i kommunerna. Det orsakar också problem. I en del kommuner går allt på tomgång. Man har byggt upp en organisation för att ta emot flyktingar, men sedan finns det inga flyktingar att ta emot. Men de personer som har anställts kan inte bara sägas upp, och detta orsakar alltså problem. Det finns t.o.m. bostäder.

I Melanders undersökning sägs det att luciabeslutet inte har betytt något när det gäller det minskade antalet beslut om asyl. Men det är klart att det, förutom dokumentlösheten, har betytt något. Tidigare lät man ungefär 80–85 % stanna i Sverige. I dag är man nere på under 40 %. Jag delar alltså inte uppfattningen som framförts i denna undersökning. Men att dokumentlösheten har varit en mycket viktig orsak till att man har skickat ut fler asylsökande och att färre därmed har fått asyl är helt klart. Man ställer så höga krav att dokumentlösheten minskar trovärdigheten. Den här debatten förde vi i fredags, och jag tänker inte upprepa den.

När det gäller de ensamma barnen skall nya regler införas. Offentligt biträde skall förordnas redan då ett barn registreras hos invandrarverket. Miljöpartiet de gröna anser att det skall gälla även vuxna som söker asyl. Men det sker inte alls alltid. I detta sammanhang har invandrarministern också aviserat att stor vikt skall läggas vid detta.

Förvarstagande av barn har ökat i omfattning. Vi i miljöpartiet de gröna har tillsammas med två andra partier sagt att vi inte vill att förvarstagande av barn skall få förekomma. Vi menar att uppsikt skall vara det rekvisit som skall kunna användas när det gäller barn.

När den nya utlänningslagen antogs trodde vi att antalet barn i förvar skulle öka. Men vi fick höra att det var alldeles fel. Paragrafer infördes som skulle innebära att antalet barn i förvar skulle minska. Men det har visat sig att det har ökat. Detta förklaras delvis med att det är så många barn i de familjer som nu har sökt asyl, dvs. kosovoalbaner och turkbulgarier. Men det finns inte någon anledning att sätta barn i förvar bara på grund av att det är många barn i vissa familjer. Det skulle i stället motverka detta beslut.

Beträffande avvisningarna till Polen vill jag säga följande. Vi anser att man inte skall skicka någon tillbaka till ett första asylland som inte har skrivit under Genèvekonventionen. Detta skall vara en riktlinje. Polen är dessutom ett fattigt land som har svårt att leva upp till konventionen även om man har ratificerat den.

Enligt förarbetena till utlänningslagen är det utlänningen som skall göra det troligt att han endast reste igenom första asylland. Vi anser att bevisföringen skall vara omvänd. Det finns faktiskt människor som har flytt till Sverige och som har vistats några timmar i en transithall. De har sedan avvisats till detta land med hänvisning till att det är första asylland. Det har bl.a. gällt

ett land som Syrien, och det har varit fråga om kurder som har kommit från den fruktansvärda Mellanösterngrytan, där det är sådana stora problem.

Beträffande terroristlagstiftningen vill jag nämna de två familjer som har avvisats. Jag har haft mycket god kontakt med frun till den mannen som det står om i betänkandet. Jag fick ett brev från henne i Syrien där hon skrev att hon inte ville lämna Syrien förrän hon fick med sig sin man hem. Detta var för en månad sedan, och jag har inte hört något sedan dess. Detta är fruktansvärt.

Vi vill ha en anknytningsinvandring, men inte en anknytningsutvisning. Jag tror faktiskt att det är på det viset det har gått till i detta fall när man utvisar gamla föräldrar som är 70 år för att man tror att de är presumtiva terrorister. Och de har inte sitt hem eller något annat kvar i Syrien. Det är alltså fråga om föräldrarna till den man som också blev utvisad. De har däremot anknytning till en terrorist som är dömd för terrorism. Han skall naturligtvis avtjäna sitt straff. Men att man förutsätter att gamla föräldrar skulle göra fritagningsförsök eller något annat är ganska horribelt. Denne man har dessutom vistats i Sverige i nästan fem år och varit gift med en svensk kvinna i flera år. Jag är rädd för att detta är ett justitiemord. Jag kan inte bevisa det, men jag tror det. Detta borde därför tas upp till förnyad behandling för att man möjligen skall kunna få honom tillbaka till Sverige igen.

Anf. 42 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! De ärenden som vi i konstitutionsutskottet granskar varje år är av mycket skiftande karaktär. Handläggningspraxis och löpande rutiner behöver genomlysas ibland och enskilda ärenden betraktas i ljuset av senare utveckling.

En särskild behandling får de ärenden som vi år efter år följer utvecklingen av. Man kan genom att läsa konstitutionsutskottets betänkanden inte bara följa arbetet inom regeringen eller i anknytning till den, utan också få en antydan om de yttre skeenden som ligger bakom beslut av olika slag.

För att få en fullständig bild av de omständigheter som riksdag och regering baserar sina ställningstaganden på måste man gå till det sakutskott som har ärendet eller ärendegruppen som sin huvuduppgift.

Så sent som i fredags försiggick, som tidigare har nämnts, här i kammaren en lång debatt om flykting- och invandrarfrågor. Det var en debatt där man i mångt och mycket utförligt behandlade det som vi i vårt granskningsbetänkande tar upp under samlingsrubriken Utlänningsärenden. Jag kommer därför, herr talman, att försöka hålla mig ganska strikt till vårt betänkande och det underlag som vi i utskottet har tagit fram och hänvisar beträffande socialdemokratisk uppfattning i dessa frågor till de inlägg som invandrarministern och företrädaren för socialförsäkringsutskottets majoritet, Maud Björnemalm, gjorde i fredags.

Handläggningstiderna är ett återkommande bekymmer för alla instanser som är involverade i asylhanteringen. Polisen som är det första ledet klarar i stort sin målsättning på två veckors utredningstid. Invandrarverket har fått förstärkning, och även inom regeringskansliet utökar man resurserna för att kunna arbeta av de ärenden som ligger.

Den genomsnittliga handläggningstiden för avlägsnandeärenden var som

det står i betänkandet i mars 121 dagar. Nu kan jag glädja Ragnhild Pohanka som säger att det inte händer något på detta område med att invandrarministerns förhoppning inför utskottet om en förkortning av handläggningstiderna redan under första halvåret i år visar sig bli infriad. Redan i april hade genomsnittstiden sjunkit till 97 dagar.

Beträffande praxis vill jag nämna att utskottet förra året granskade det s.k. decemberbeslutet från 1989 och då inte fann någon anledning till kritik. Det behöver jag alltså inte gå in på. Sedan dess har genom ett enskilt ärende beslutet prövats i regeringsrätten, som inte heller fann annat än att man hade följt undantagsregeln i utlänningslagen på avsett sätt. Dessa ärenden har också tagits upp i motioner, som har blivit avslagna i kammaren. I motionerna krävde man att decemberbeslutet skulle rivas upp. Enligt KUs majoritet finns ingen grund för kritik. Jag utgår från att socialförsäkringsutskottet kommer att fortsätta att följa denna fråga på samma sätt som hittills.

Eftersom Ingela Mårtensson är så kritisk mot just decemberbeslutet, vill jag fråga henne om hon anser att det var lika felaktigt förra gången den här möjligheten till undantag från utlänningslagen tillämpades, nämligen under praktiskt taget hela den borgerliga regeringsperioden.

De ensamma asylsökande barnen utgör en alldeles särskilt allvarlig del av vårt flyktingmottagande. Vi skall naturligtvis göra det bra för barnen, men vi skall också verka för att familjer håller samman. De flesta barn som kommer hit har numera föräldrar i livet någonstans. Det kan inte vara helt riktigt, om vi får ett rykte som landet dit man i all välmening kan sända sina små barn för att tas om hand men till priset av splittrade familjer. Jag kan gott erkänna att jag personligen har grubblat väldigt mycket över denna fråga utan att egentligen komma fram till någon enkel lösning, som jag själv skulle vilja arbeta för. Hur som helst är vi i utskottet överens om att situationen för dessa barn har sina brister och att kunskap och förbättrad samordning behövs. Även invandrarministern delar den uppfattningen och har också, som man säger, tagit tag i frågan. Ändå har folkpartiet, vänsterpartiet och miljöpartiet känt ett behov av att reservera sig just på det här området.

En annan fråga som har diskuterats mycket inte bara i socialförsäkringsutskottet utan också i fråge- och interpellationsdebatter här i riksdagen är förvarstagande av barn. Antalet barn som tagits i förvar har ökat, tvärtemot vad avsikten var med de nya regler som infördes 1990. Det finns förklaringar till detta. Utskottet har på den punkten gjort en enig bedömning att det är en oroande utveckling, som måste följas. Om det visar sig nödvändigt måste den åtgärdas. Vi har noterat att invandrarministern har givit uttryck för samma intention.

Utskottet har också granskat några direktavvisningar till Polen 1990. Det finns en reservation, vilken framställer Polen som ett opålitligt land, som man inte skall förhandla med, eftersom Polen inte har undertecknat FNs flyktingkommission. Att Polen har givit utfästelser om att följa de bestämmelser som det handlar om, har för avsikt att biträda konventionen och har tagit hjälp av FNs flyktingkommissarie för att göra bedömningen av de asylsökande har enligt reservanternas syn tydligen ingen betydelse.

Vidare har utskottet granskat utvisning enligt terroristbestämmelserna, användning av muntlig handläggning och offentligt biträde liksom befrielse

från utländskt medborgarskap. Vi har inte funnit några brister i regeringens hantering av dessa frågor. Utskottet är enigt men har påpekat att muntlig handläggning bör förekomma oftare hos invandrarverket och att rätten till offentligt biträde på ett tidigt stadium av handläggningen inte får tappas bort.

Som torde ha framgått av mitt anförande, herr talman, har jag ingen större sympati för de tre reservationer som finns på det här området. Jag tycker att utskottet har skött granskningen på ett bra sätt. Jag tycker avslutningsvis att det är på sin plats att i en sådan här granskningsdebatt och i en tid när det har blivit opportunt att tala illa om Sverige konstatera att vi har drivit en invandrings- och flyktingspolitik, som i en internationell jämförelse har få motstycken.

Anf. 43 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Herr talman! Ulla Pettersson tog upp 13 december-beslutet och sade att det inte finns anledning att komma med kritik mot regeringen. Hon hänvisade till att regeringsrätten har prövat detta beslut. Om man studerar vad regeringsrätten har sagt, måste man emellertid samtidigt se på den situation som råder i dag beträffande inströmningen av asylsökande och kommunernas möjligheter att ta emot flyktingar som har fått uppehållstillstånd. Man kan konstatera att undantagsbestämmelserna är av långvarig karaktär. Man har inte gjort en riktig analys innan man har kommit fram till att regeringen inte har gjort något fel beträffande 13 december-beslutet.

Ensamma flyktingbarn är, som Ingela Mårtensson sade, ett gammalt problem. Det har blivit värre med åren. Studerar man socialstyrelsens rapport om de ensamma asylsökande barnen, kan man notera brister från det de kommer till Sverige. Det gäller mottagandet, vistelsen på olika ställen samt flyttningarna från sluss till sluss. Allt detta blir mycket påfrestande för dessa barn.

Som jag sade i mitt inledningsanförande finns det anledning för riksdagen att rikta skarp kritik mot invandrarministern för att man inte har tagit tag i dessa frågor. Det är inga problem som har kommit upp på någon månad, utan de har uppstått under många år. Särskilt mycket har inte hänt.

När det gäller direktavvisning håller vi fast vid de konventioner som Sverige har skrivit under, i detta fall Genèvekonventionen. Det har sagts att Polen inte har haft resurser att ta emot asylsökande. Vi tycker att Sverige var första asylland och att det var helt fel med direktavvisning till Polen.

Anf. 44 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Vi har sluppit ett gammalt ärende, nämligen kommunarresten, som nu är borta från listan. Annars är det gamla ärenden som kommer upp.

Det är märkligt att konstitutionsutskottet och regeringsrätten inte har något att anmärka på decemberbeslutet. Jag har belägg för att man har återsänt torterade flyktingar, våldtagna kvinnor och barn som har rotat sig och har egna, inte utredda flyktingskäl. De utvisas på felaktiga grunder. Man har inte tagit de hänsyn som anges i Genèvekonventionen. Man skulle kunna

klara sig med denna konvention, om man gjorde en generös bedömning av den.

Man ömmar så väldigt för familjeanknytning, och det gör också jag. Men jag vet att många av dessa barn har möjlighet att överleva om de kommer hit. Det måste väl ändå ligga i alla människors intresse att rädda dem som är hotade till livet och kanske inte hittar sina föräldrar utan riskerar att bli föräldralösa. Vi måste nog vara väldigt försiktiga, innan vi säger att det är bättre för dessa barn att bo hos sina föräldrar och känna sig hotade och förföljda än att komma till Sverige. Det gäller att göra det så bra som möjligt för dessa barn.

Att antalet barn som har tagits i förvar har ökat så drastiskt, fastän man menade att det skulle minska, måste föranleda att man tar denna paragraf under övervägande och söker formulera den på ett annat sätt. Om miljöpartiet de gröna fick bestämma, skulle förvar av barn inte förekomma.

Visst skall vi förhandla med Polen. Jag anser att Polen är ett land att förhandla med. Rika storebror ber fattiga lillebror att ta över vårt medmänskliga ansvar. Den stat som inte har skrivit under Genèvekonventionen är inte skyldig att ta det ansvar som vi har tagit på oss. I vissa fall gällde det flyktingar som inte ens hade vistats i Polen. De hade bara transiterats genom landet. Då borde deras asylskäl ha bedömts i vårt land.

Anf. 45 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Ulla Pettersson hänvisade till regeringsrätten men sade ingenting om professor Håkan Strömberg, som har riktat kritik mot detta sätt att ändra praxis. Han anser att det inte är tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt att man använder sig av enskilda ärenden på detta sätt. Det blir då svårt att förutse denna typ av förändringar. Man kan inte heller tillkännage förändringar bara genom att tala om dem i riksdagen eller i presskommunikéer. Det är inte detsamma som en författningspublicering. Det vore ett lämpligare sätt, och vi har tagit upp detta i vår reservation.

Ulla Pettersson frågade mig vad jag tycker om det beslut som fattades under den borgerliga tiden. Nu har vi inte granskat det beslutet i konstitutionsutskottet. Jag vet inte heller att det gjordes i konstitutionsutskottet på den tiden. Jag vet inte om förhållandena är exakt likadana, men fattades beslutet på samma sätt då, ställer jag mig inte bakom det beslutet heller. Att man gör fel en gång, gör inte att det blir bättre nästa gång man begår samma misstag. Men jag kan inte bedöma om det är fråga om likvärdiga förutsättningar.

När det gäller de ensamma barnen säger Ulla Pettersson att man skall verka för att familjer hålls samman. Detta är något som de olika invandrarministrarna har sagt när dessa frågor varit uppe till debatt, och det gäller både Georg Andersson Maj-Lis Lööw. Det kan man i och för sig tycka, men det problem som vi här har tagit upp är att de får vänta alldeles för lång tid. Barn vistas här under flera år under stora påfrestningar och får inte veta om de får stanna eller ej.

Jag har hävdat att speciellt de ensamma barnen bör prioriteras. Där har jag inte fått något medhåll från invandrarministrarna. De har ansett att dessa barn skall stå i kön precis som alla andra, medan jag anser att de ensamma barnens situation är speciellt känslig.

Att man flyttar dessa barn från förläggning till förläggning är likaså en brist och innebär en otrygghet för barnen, och dessutom förordnas inte god man. Under den tid de vistas här i Sverige är många förhållanden otillfredsställande. Detta måste man göra någonting åt. Denna kritik har riktats under lång tid, och det hade varit på sin plats att ministern gjort någonting åt detta.

Jag har aldrig påstått att Polen är ett opålitligt land att förhandla med. Däremot har man sagt att man inte kan ta emot dessa asylsökande. Om Ulla Pettersson har läst det material som vi fått ta del av, framgår det av detta att polackerna har ekonomiska svårigheter och svårigheter att fullt ut följa Genèvekonventionen, och de har heller inte skrivit under den. Detta är något som jag anser att man får ha förståelse för.

Anf. 46 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Beträffande de ensamma barnen är vi överens om att det är ett problem och ett bekymmer som vi gemensamt måste lösa. Men det är inte riktigt att ingenting har gjorts på området. Socialstyrelsen avser att utge allmänna råd om rutinerna vid mottagandet av ensamma barn. Invandrarverket har gjort en totalöversyn av dessa ärenden, och riktlinjer är under utarbetande. Rikspolisstyrelsen har skickat ut cirkulärmeddelande till samtliga polismyndigheter och handläggare av dessa ärenden. Kommunerna kan genom sina socialförvaltningar redan i dag göra väldigt mycket.

Eftersom jag har egen erfarenhet på detta område är jag den första att hålla med om att man i kommunerna har bristande kunskap. Men detta är en fråga som man arbetar med. Det finns ingenting som hindrar att man redan i dag arbetar med ledning av det material som på invandrarministerns initiativ har tagits fram av socialstyrelsen.

Det är heller inte som Ingela Mårtensson säger, att invandrarministern har sagt att de ensamma barnen bör ställa sig i kö som alla andra. Detta är tvärtom en fråga som har engagerat och engagerar alla som arbetar med detta.

När det gäller direktavvisningarna till Polen sägs att man inte haft de ekonomiska möjligheterna att genomföra dessa undersökningar. Sverige har inte bara sagt att detta är något som Polen får ordna självt, utan ekonomiskt bistånd har också ställts till förfogande bl.a. genom Röda korset. Det framgår också av det material vi har. Vi vet också att FNs flyktingkommissarie varit inblandad i dessa ärenden. Eftersom man i andra reservationer hänvisar till just FNs flyktingkommissarie, är det litet märkligt att man i detta sammanhang anser att det inte har någon betydelse att personal från FN har varit med vid prövningen i Polen.

När det gäller förvarstagandet av barn vill jag påminna mina meddebattörer om att vi i dag gör en granskning av regeringen och ingen recension av riksdagen. Riksdagen fattade så sent som i fredags ett beslut som innebar avslag på motioner där man föreslog förbud mot förvarstagande. Det kan man tycka vad man vill om, men jag vet inte på vilket sätt man kan anklaga regeringen för att riksdagen fattar ett sådant beslut.

Samma sak gäller det s.k. december-beslutet från 1989 som var föremål för beslut i riksdagen i fredags. Också när det gäller det beslutet undrar jag hur det kan vara regeringens fel att riksdagen fattar ett sådant beslut.

Anf. 47 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Ulla Pettersson talar om att riktlinjer är under utarbetande, undersökningar på gång osv. Ja, det kan i och för sig vara bra. Men det viktiga är hur barnen faktiskt har det, och de har det inte bra i dag. Jag menar att detta är något som regeringen borde ha sett till att ändra under de år som kritik har framförts.

Jag förstår att man från början togs litet på sängen, men man måste ha en beredskap för att ta emot dessa barn, eftersom deras situation enligt mitt förmenande är speciellt känslig.

Ulla Pettersson påstår att invandrarministern inte har sagt att dessa barn skall ställa sig i kön. Så uppfattade jag faktiskt Georg Andersson när frågan förra gången var uppe till behandling i konstitutionsutskottet, dvs. att de ensamma asylsökande barnen inte skulle prioriteras. Jag frågade om inte just de barnen skulle prioriteras på så sätt att man skulle ta dessa fall först, eftersom barnen har det så svårt. Det tyckte invandrarministern inte. Jag kan inte uppfatta detta på annat sätt än att han tyckte att de skulle ställa sig i kön. Det har också visat sig att barn har varit ensamma här i Sverige under flera år innan man fattat beslut. Det tycker jag är helt otillfredsställande.

När det gäller Polen säger Ulla Pettersson att det givits ekonomiskt bistånd osv. Ja, det är ju en sak. Men en annan sak är vad vi i Sverige förpliktat oss till, nämligen att vi skall pröva vilka skäl för asyl de människor har som kommer till vår gräns. Här försöker vi i stället att få ett annat land att se till att dessa människor aldrig kommer till vår gräns. Det är precis vad som har hänt i Polen, och det var vad som skedde i DDR för några år sedan. Det är också helt klart att man i Polen inte har samma möjligheter att ställa upp och skriva under Genèvekonventionen.

FNs flyktingkommissarie har också kunnat konstatera att många av de människor som kom till Polen faktiskt hade asylskäl. I det dokument vi fått från arbetsmarknadsdepartementet om denna grupp är det beskrivet som att det enbart är fråga om människor som försöker sig på illegal invandring till Sverige. Faktum är att många av dessa personer hade asylskäl, och ganska många hade också anknytningsskäl och fick senare komma tillbaka till Sverige. Detta visar också på hur felaktigt det var att skicka tillbaka alla dessa människor till Polen.

När det gäller förvarstagandet säger Ulla Pettersson att konstitutionsutskottet inte skall kritisera riksdagens beslut. Nej, det är inte konstitutionsutskottets uppgift. Men däremot har invandrarministern stått här i riksdagens talarstol och sagt att den nya utlänningslagen inte skall leda till ett ökat förvarstagande och att regeringen särskilt skall följa frågan. Vi kan nu konstatera att förvarstagandet har ökat, och då måste vi ha rätt att kritisera invandrarministern för att regeringen inte har vidtagit åtgärder.

Anf. 48 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Herr talman! Ulla Pettersson säger att regeringen inte kan rå för de beslut som riksdagen fattar. Men när det gäller frågan om de ensamma barnen, flyktingbarnen, är det faktiskt regeringen som jag riktar kritik mot.

Det har i en rad utredningar och rapporter konstaterats att t.ex. 40 % av de ensamma barnen saknar god man. När de kommer till Sverige utsätts de

för stora påfrestningar vid mottagandet, och de flyttas runt på olika håll. Detta är inte något som riksdagen har fattat beslut om. Det slutliga ansvaret för samhällets skydd för barnens bästa ligger hos regeringen och ansvarig minister, i det här fallet invandrarministern.

Jag anser att det är riksdagens skyldighet att rikta kritik när man ser de brister som finns i mottagandet och behandlingen av ensamma barn. Det är inte fråga om vilka beslut som riksdagen har fattat i fredags om flyktingpolitiken. Detta är en granskningsfråga som lett till kritik mot invandrarministern.

När det gäller direktavvisningen är det precis som Ingela Mårtensson sade, nämligen att Sverige ger bistånd till Polen för att de där skall klara de problem som det är Sveriges skyldighet att lösa. Människor som söker asyl i Sverige skall få sin sak prövad i Sverige, och de skall inte skickas till ett annat land.

Sedan har jag en fråga till Ulla Pettersson om den tillfälliga åtgärd som 13 december-beslutet sägs utgöra. Hur många år eller månader anser Ulla Pettersson att det skall gå innan regeringen upphäver 13 december-beslutet? Hur många asylsökande kan t.ex. komma till Sverige för att regeringen skall anse att vi kan återgå till den utlänningslag som gällde före den 13 december 1989?

Anf. 49 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Visst är det fråga om en granskning av regeringen. Men när nu regeringen granskas finns inte en enda ledamot av regeringen här i kammaren, vilket förste talaren i detta ärende, Anders Björck, också upplyste om. Detta är mycket märkligt. Här finns många riksdagsledamöter som är beredda att diskutera med regeringen.

Självfallet är det här fråga om en granskning av regeringen. Jag tog i mitt inledningsanförande upp miljöpartiets åsikter i denna fråga. Det var regeringen som fattade beslutet på Luciadagen den 13 december 1989, och då är det också regeringens sak att komma med ett förslag om ett upphävande. Det står regeringen fritt att göra det, och då kan riksdagen ta upp frågan till debatt igen. I så fall skulle det nog bli en majoritet för att ändra det beslutet.

Vi kräver att regeringen föreslår en ändring av beslutet. Den tillfällighet som avsågs bör i dag vara tillgodosedd. Nu kan vi börja på ny kula och bli mer generösa i vårt mottagande av flyktingar. Endera kan regeringen upphäva beslutet, eller tolka Genèvekonventionen så generöst att det blir en verklig asylrätt. I Canada har man inga andra regler än Genèvekonventionen. Där tar man emot en mycket större andel flyktingar utan att ha något tilläggsprotokoll från 1967. Det finns möjligheter inom Genèvekonventionens ramar att göra en generös bedömning. Den bedömningen har vi inte i dag.

Anf. 50 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Beträffande de ensamma barnen har här tidigare visats att det finns en beredskap och att man har tagit åt sig av kritiken.

Jag kritiserar inte, Jan-Olof Ragnarsson, reservanternas och de övriga debattörernas inställning i just den frågan och att det skulle vara fråga om ett

riksdagsbeslut som skulle ha legat till grund. Det gällde andra frågor som jag skall återkomma till.

För att det inte skall bli några oklarheter för dem som lyssnar skall jag citera ur betänkandet, där det står följande: "Från invandrarministerns sida har också framhållits vikten att ett fortsatt arbete bedrivs för att undanröja bristerna och för att åstadkomma en bättre samordning mellan olika myndigheter. Utskottet delar denna bedömning." Detta är alltså vad vi i majoriteten skriver.

Vidare har vi frågan om direktavvisningarna och att en del asylsökande faktiskt har kommit till Sverige. Det är riktigt, och det är också så det skall gå till när det har gjorts en prövning av första asylland. Det finns naturligtvis människor som kan ha anknytning någon annanstans. Av dessa 760 personer visade det sig att 32 hade anknytning till Sverige. Det var en anknytning som ibland bestod i en asylsökande anhörig. I de fall detta bedömdes som tillräckligt skäl fick den sökande komma till Sverige.

Vi är också överens om att förvarstagande av barn är olyckligt. Men det finns faktiskt en del förklaringar i det material vi har fått till utskottet. Den grupp bulgarienturkar och kosovoalbaner där man hade den största andelen avvisade har bestått av många barnrika familjer. Det går inte att bara räkna antalet barn rakt upp och ned. Detta är en fråga där riksdagen fattade beslut så sent som i fredags. Motioner avslogs där det föreslogs ett totalförbud mot förvarstagande av barn.

Vidare har vi frågan om asylpraxis. Ingela Mårtensson var tveksam till hur man skulle se på beslutet som tillämpades 1976–1982, dvs. under den borgerliga regeringstiden. Då kom ungefär 5 000 asylsökande per år till Sverige. Det är helt andra siffror och betydligt lägre än de som finns i dag. När motsvarande regel tillämpades ansågs tillfälligheten kunna vara i närmast sex år. Detta gäller en fråga där riksdagens faktiskt har fattat ett beslut.

Ragnhild Pohanka har gett uttryck för en något märklig uppfattning när hon säger att det är regeringens sak att komma med förslag till riksdagen för att där fatta beslut. Det står faktiskt varje riksdagsledamot fritt att motionera om ärenden som man tycker är angelägna. Nog kan riksdagen lika väl besluta på grundval av ett sådant initiativ som på grundval av ett regeringsinitiativ.

Anf. 51 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Ulla Pettersson säger att det finns beredskap för att ta emot de ensamma barnen. Hon pekar återigen på uttalanden som har gjorts i olika sammanhang. Men det viktiga är resultatet. Hur ser det ut för de ensamma barnen? Vi kunde se en film på TV för inte alltför länge sedan som handlade om en pojke från Somalia som flyttades mellan förläggningar och fick vänta länge innan han över huvud taget fick något besked. Problemet kvarstår ju ändå. Det är det som betyder något för barnen, inte vilka uttalanden som görs om vad man skall titta på eller undersöka osv. Det måste göras något också. Det är det som vi efterlyser.

Vidare har vi Polen. Ulla Pettersson tar upp frågan om första asylland. Ja, frågan är om Polen kan betraktas som första asylland eller ej. Vi menar att Polen inte har skrivit under konventionen, och då måste Sverige åta sig att

göra en prövning för de personer som har kommit hit för att se om de har skäl för att få asyl och inte avvisa dem direkt tillbaka till Polen. Landet har inte skrivit på konventionen och har inte fullt ut lovat att följa den strikt. Man har pekat på de ekonomiska svårigheter som finns i landet.

När det gäller det ökade antalet förvarstagna barn säger Ulla Pettersson att det finns förklaringar till detta. Hur förklarar Ulla Pettersson nu att förvarstagandet fortsätter att öka i omfattning, precis som Jan-Olof Ragnarsson visade på tidigare? Vad är förklaringen? Jag tycker i och för sig inte att det är så intressant att tala om stora familjer eller ej. Det intressanta är att allt fler barn faktiskt tas i förvar. Vi har här uttalat att det skall vara precis tvärtom. Barn skall tas i förvar endast i undantagsfall och det skall finnas absolut synnerliga skäl för det. Nu ökar antalet barn i förvar!

Slutligen har vi jämförelser med 1976 års beslut. Ulla Pettersson sade att det var bara 5 000 personer per år som sökte asyl. Jag antar också att flyktingmottagandet var dimensionerat på ett helt annat sätt på den tiden. Men det är inte det som vi skall stå här och diskutera. Vi har inte granskat 1976 års beslut, och vi har inte det underlaget så att det går att göra någon bedömning. Men fattades det beslutet på samma grunder som beslutet den 13 december 1989, anser jag att även det beslutet var felaktigt.

Anf. 52 JAN-OLOF RAGNARSSON (v):

Herr talman! Jag blir litet förvånad när Ulla Pettersson säger när det gäller förvar av barn att det handlar om mycket barnrika familjer. Det är väl lika illa om det är fråga om ett barn, två barn, sex syskon eller sju syskon som sätts i förvar. De låses in i alla fall! Det är inget argument för att behålla förvarstagandet och att det skall få öka i omfattning. Jag tycker att det är mycket anmärkningsvärt. Det står i lagen att man skall vara oerhört restriktiv. Invandrarministern sade när lagen antogs att färre antal barn skulle tas i förvar. Ökningstakten har blivit större och större. Det är inte något argument att säga att det beror på att bulgarienturkarna har så många barn i familjerna. Det är allvarligt nog även när sex eller sju syskon tas i förvar och låses in.

Anf. 53 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Nu går man tillbaka till hur det var tidigare. Då räknades barnen inte ens in i antalet asylsökande över huvud taget. Plötsligt skall det ske en delning per antalet barn. Två syskon har ett större lidande per barn än åtta syskon! Jag förstår inte det. Det är ingen förklaring till varför så många barn har tagits i förvar.

Det är klart att vi har väckt motioner i det här ärendet. Vad oss ankommer har vi uppfyllt det som förväntas av riksdagens ledamöter. Det förekommer också propositioner och förslag från regeringen. Vi talar om regeringen i dag. Det är därför vi i miljöpartiet menar att det skulle ha kommit ett förslag – naturligtvis före debatten i fredags. Men det gjorde det inte. Vår anmärkning gäller att detta inte är något tillfälligt beslut, utan det är på väg att permanentas. Det finns också förslag på det. Men jag har inte sett att det har blivit tillstyrkt. Nu kommer den nya samlade flykting- och immigrationspoli-

tiken, och den skall vi väcka motioner om i nästa vecka inför sommaren. Den kommer inte att behandlas förrän av höstriksdagen.

Den terroriststämplade palestiniern som är utvisad till Syrien är ett fall som är upprörande. Det borde tas upp till förnyad behandling i Sverige. Om det fallet togs upp till prövning ytterligare en gång, skulle det vara värdefullt för Sveriges policy när det gäller flyktingpolitiken.

Kammaren övergick till att debattera Utnämningspolitik m.m.

Anf. 54 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Vårt svenska samhälle har en betydande offentlig sektor. Alla medborgare är direkt eller indirekt beroende av denna offentliga sfär. Det gäller inte bara när vi direkt blir utsatta för myndighetsutövning eller försöker utnyttja det allmännas service. En stor och illa ledd offentlig sektor har självfallet en avgörande betydelse för skattetrycket i vårt land. När det gäller vissa myndigheter, framför allt givetvis svenska beskickningar och delegationer utomlands, handlar det om vårt rykte inför omvärlden och med vilket diplomatiskt handlag vi kan försvara svenska intressen.

Utnämningspolitiken är därför inte något som bara berör den regering som utnämner och de som blir lyckliggjorda. Den har en helt annan dimension, långt viktigare än om en regering kan tillgodose ett antal partivänner eller inte, hur otrevlig vänskapskorruption än må vara.

Nej, det handlar här dels om en regering följer grundlagens bestämmelser om att endast förtjänst och skicklighet skall vara avgörande för utnämning till statlig tjänst, dels om man, som det hette förr, iakttar rikets sannskyldiga nytta, genom att ge den svenska statsförvaltningen chefer som är skickliga och effektiva.

Jag har ofta med stigande häpnad tagit del av uttalanden och kommentarer som gått ut på att det nu skall bli skönt att lämna det slitsamma politiska arbetet i riksdag, regering eller kanslihus och få en lugnare sysselsättning som ambassadör, generaldirektör eller landshövding. Rimligtvis borde vederbörande få mer att göra, ett hårdare tempo och ett ökat ansvar. Inom det privata näringslivet skulle säkerligen förvåningen bli mycket stor om en utnämning till verkställande direktör i ett börsnoterat företag betraktades som att vederbörande äntligen skulle få stressa av och ha det skönt.

Orsaken till att jag engagerat mig i frågor som gäller utnämningspolitik är inte i första hand att här föreligger ett vitt fält med alla de slag av vänskapskorruption som kan tänkas, ofta med inslag av pikanterier. Det är illa nog om partiboken jämställs med ett pass till statliga chefsbefattningar. Att man tar grundlagens stadganden om förtjänst och skicklighet med en klackspark är inte heller bra. Men det verkligt allvarliga är att dåliga chefer i statliga verk eller andra myndigheter är något som alla invånare och skattebetalare drabbas av.

Nu är det ingalunda så att statliga verk genomgående skulle ha odugliga chefer. Men sådana finns naturligtvis. I ett privat företag upptäcks sådant ganska snart. Företaget börjar gå dåligt. Det blöder. Hinner man gripa in i tid avskedas chefen. Annars går företaget omkull. Sådan är den ekonomiska verkligheten.

Så är det sällan inom den offentliga sektorn. Ytterst få verksamheter där är – av naturliga skäl, det vill jag gärna säga – konkurrensutsatta eller arbetar på lika villkor med sina privata medtävlare. Det skall medges att det är svårt att mäta effektivitet på en ambassad, en länsstyrelse eller ett icke affärsdrivande verk. Men just därför kan dåligt chefskap kamoufleras, och det är det som sker i Sverige.

Vi hade en gång en opolitisk ämbetsmannakader i Sverige. Det var då, det. I dag blir allt fler chefer politiskt tillsatta. Men mer än så: vi har sedan 1982 haft en massiv socialdemokratisk utnämningspolitik, där partiboken har varit styrande i många fall. Jag brukar skämtsamt – jag vill understryka ordet skämtsamt – säga att om man har partiboken under ena armen och huvudet under den andra, kan man gå förbi kön av kompetenta chefskandidater. Och är man t.ex. socialdemokratisk ambassadör kan man göra väldigt mycket utan att bli hemkallad. Herr talman! Mitt välkända blyga och försynta sätt gör att jag inte går in på detaljer i vad som sker utan att någon griper in – jag vill på intet sätt chikanera den församling som jag nu talar till.

Råkar man däremot vara rikspolischef och blir utsatt för Ebbe Carlssonligans härjningar så ryker man. Vad är skillnaden? Naturligtvis i det ena fallet avsaknaden av partibok. Det är naturligtvis ett rättsövergrepp att Nils-Erik Åhmansson fick gå och Carl Lidbom sitta kvar.

Det är möjligt att Nils-Erik Åhmansson skulle ha fått gå efter Ebbe Carlsson-affären – att han inte klarade jobbet, att han trots pressen från Anna-Greta Leijon och Ebbe Carlsson skulle ha bett dem fara och flyga. Nu gjorde han inte det, och då får han stå sitt kast.

Men är det inte en skamfläck att Anna-Greta Leijon helt friförklarades av landets statsminister? Hon skulle få vara kvar, hon hade inte gjort något som motiverade att hon skulle avgå. Och när oppositionen – inte statsministern – tvingade fram hennes avgång, så utlovades hon "en tung regeringspost". Samme statsminister säger däremot i KU-förhöret om en av de huvudinblandade – som är en visa inte bara i Sverige – nämligen Carl Lidbom, att han gör ett bra jobb och att det då sannerligen inte finns anledning att kritisera honom eller låta honom få lämna sin post. Vad är detta om inte att mäta med olika mått?

Det är naturligtvis sådana här saker som gör att förtroendet för politikerna sviktar. Det är en så iögonfallande vänskapskorruption att man skäms. När man dessutom vet med vilken kraft samma parti har kämpat mot att andra – som inte har partibok – skall få några poster utomlands så mår man illa.

Vad vi här möter är den råa, nakna makten. Den är till för att utnyttjas, för att belöna, för att stoppa obehagliga personer, inte för att tänka på landets bästa.

Herr talman! Jag har presenterat en lista på ca 50 namn på framstående socialdemokrater som sedan socialdemokraterna återkom till regeringsmakten 1982 fått statliga toppjobb. Listan är bara ett axplock. Jag skulle och jag kan, om ni så vill, nämna flera. Det finns många fler socialdemokrater som fått ett jobb på, inte bara men bl.a., partipolitiska meriter.

Listan omfattar inte statliga företag. För någon vecka sedan tvingade regeringen ordföranden i Vin- & Spritcentralen Lars Lindmark att gå i förtid. Orsak: Kjell-Olof Feldt ville ha ordförandeposten i detta trevliga företag.

Och en sådan tjänst, i dubbel bemärkelse, kunde regeringen inte neka honom. Den föregående ordföranden hade tidigare varit verkställande direktör i företaget och gjort stora insatser inom detta, och han var sålunda sakkunnig när det gällde produktion etc. inom verksamheten. Det hjälpte inte. Vilka meriter som Kjell-Olof Feldt har på det aktuella området vill jag här inte kommentera.

Till saken hör att också nuvarande verkställande direktören för Vin- & Spritcentralen är f.d. socialdemokratisk riksdagsman. Han var tidigare ordförande i styrelsen för detta bolag och kunde då utnämna sig själv till VD, medan den gamle ordföranden – som nu regeringen sparkar bort för att lämna plats för Feldt – var VD.

Sådana här saker sker ständigt. I andra länder skulle de väcka stort uppseende. Så icke i Sverige, eftersom vi här är avtrubbade.

Talet om en opolitisk ämbetsmannakår är alltså inte längre en realitet. Jag beklagar det djupt, men vi måste se verkligheten i ögonen.

Hur skall då en eventuellt ny regering handla i höst? Jag säger "eventuellt", eftersom ingen av oss vet hur valet kommer att utfalla. Skall det bli utrensningar?

Nej, i varje fall har inte jag förordat det, även om bristen på nyanser i svenska språket gör att mina ord har tolkats så. Men vad jag har sagt är att en eventuellt ny regering måste ha frihet att vidta förändringar i det statliga chefsgarnityret, om man finner att personer är uppenbarligen inkompetenta eller illojala. Det är då inte den eventuellt nya regeringen som politiserar eller missbrukar utnämningsmakten utan den gamla, för en ny regering har ett ansvar.

Det var uppenbarligen olyckligt att man inte vidtog åtgärder förra gången det var dags. Hade man då visat mindre godtrogenhet och större mod när det gällt att snabbt lösa vissa chefsfrågor, kunde mycket ha sett annorlunda ut. Det är ingen hemlighet att många borgerliga statsråd ofta klagade över det motstånd de mötte från sin administration under de borgerliga regeringsåren.

Därför får man, om det skulle bli dags igen, inte tveka att göra de utbyten som är nödvändiga. Det finns heller ingen anledning att visa den generositet som visades förra gången mot avgångna socialdemokratiska statsråd och statssekreterare. Den nuvarande regeringens uppträdande motiverar inte något sådant. Att man nu vakansställer ett stort antal topptjänster för att ha lediga reträttjobb efter en eventuell valförlust skall inte påverka.

De utnämningar som görs efter valet skall självfallet ha ett enda syfte, nämligen att ge statliga förvaltningar och därmed svenska folket bra chefer. Det hindrar inte att personer med politisk bakgrund kan komma i fråga. Men det kan rimligtvis inte innebära att nio års socialdemokratiskt utnyttjande av utnämningsmakten skall följas av ytterligare en massiv våg av utnämningar av socialdemokrater – nu verkställd av en eventuellt borgerlig regering.

Herr talman! Det finns och det kommer att finnas anledning för konstitutionsutskottet att noga bevaka utvecklingen på utnämningsområdet – både före och efter valet.

Anf. 55 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Utnämningspolitiken är mycket viktig, och utan jämförelser i övrigt är det ju i näringslivet så att styrelsernas viktigaste uppgift är att utse verkställande direktören i de olika företagen och bolagen. Under senare år har också chefsförsörjningsfrågorna fått en ökad uppmärksamhet i den statliga verksamheten. Den socialdemokratiska regeringen har själv utfärdat olika riktlinjer för att få till stånd en långsiktig politik i detta avseende. Man säger att man måste ha en framförhållning. Civildepartementet har tilldelats en central roll som samordnare i denna förnyade uppmärksamhet på chefsförsörjningsfrågorna.

Vi har fått ett antal listor presenterade i utskottet under granskningen, och bakgrunden härtill har bl.a. varit att visa vilka partier de olika personerna representerar. Jag måste säga att det i år har varit osedvanligt många socialdemokrater. Vi har i utskottet inte gjort någon grundlig genomgång vad beträffar dessa personers skicklighet, och vi har inte heller gjort det vad gäller andra utnämningar. Men vi har ju själva ibland egen erfarenhet, och vi har sett en del personer utöva sitt politiska värv, bl.a. i denna kammare, och jag måste säga att det i några fall verkligen finns anledning att höja på ögonbrynen, i varje fall enligt min bedömning, vad avser deras skicklighet. Det är en självklarhet att utnämningsmakten inte skall användas för att politisera eller favorisera politiska meriter. Det gäller vare sig det är borgerliga regeringar eller socialistiska.

Självfallet kommer det för en eventuellt borgerlig regering i höst att vara viktigt att se till att man har skickliga verkschefer. Det skall genomföras ett omfattande förnyelsearbete, och då måste det finnas duktiga verkschefer. Ingen regering, oavsett färg, har råd att hålla sig med dåliga chefer, och det kommer säkerligen att bli byten på olika chefsposter. Men kriteriet för sådana byten skall naturligtvis vara deras skicklighet, inte om de innehar partibok i det ena eller det andra partiet. Det får naturligtvis inte heller vara på det sättet att politiska uppdrag i sig skall utestänga människor från arbetet inom offentlig sektor.

Jag har under årens lopp varit förhållandevis återhållsam när det gällt att kritisera regeringen för eventuell politisering av utnämningsmakten, men jag måste säga att jag börjar att vackla.

Jag har i år ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om utseende av föreståndare i byggforskningsrådet. Det är ett sällsynt misskött fall av chefsförsörjning. Vi och moderaterna har också lämnat en reservation i det ärendet. Sättet att sköta föreståndarfrågan i byggforskningsrådet följer på intet sätt ens regeringens egna riktlinjer vad avser en god chefsförsörjning.

Den avgångne föreståndaren aktualiserade vid årsskiftet 1989/90 att han ville lämna sitt arbete den 1 juli 1990. Ingenting hände. Regeringen fick påstötningar flera gånger men tog inga initiativ. Det var uppvaktningar från rådets styrelse, och det hände ingenting.

Den 25 oktober 1990 tillsattes en t.f. föreståndare från den 1 november 1990. Det förordnandet går ut den 1 juli i år.

Den 23 april i år var bostadsdepartementets chef Ulf Lönnqvist i utskottet och sade då att förhoppningsvis skulle vi få en permanent lösning på föreståndarfrågan under den närmaste månaden.

I dag är det den 4 juni, och fortfarande finns det inget beslut om en permanent föreståndare för byggforskningsrådet. Det är knappt fyra veckor kvar till den 1 juli. Detta skall ses mot bakgrund av regeringens egna riktlinjer, där det sägs att chefer bör utses fyra à fem månader innan byte skall ske, just för att ha en god framförhållning.

Det är nu ett och ett halvt år sedan som frågan om ny föreståndare för byggforskningsrådet aktualiserades i regeringskansliet. Ännu har vi inte sett någon utnämning, och det kan då tyckas vara obegripligt.

Man har hänvisat till att rådets framtid har utretts i slutet av förra året och under januari–februari i år och att det skulle vara skälet. Vi har kunnat påvisa under granskningens gång att så inte kan vara fallet.

Byggforskningsrådet är naturligtvis inte något stort verk och det kan vara en lämplighetsfråga om den nye chefen skall vara involverad i att lägga upp den nya framtiden för rådet eller om man skall ha en tillfällig lösning. Men varför skulle i detta lilla verk inte den nya chefen kunna vara med och lägga upp verksamheten?

Under de senaste veckorna, efter det att vi avslutat granskningen, har dock den här frågan börjat klarna litet grand. Det fanns misstankar redan tidigare, men det var svårt att få dem bekräftade. För ett par veckor sedan läckte det ut att regeringen ämnade utse en ny föreståndare. Såvitt jag är informerad, fanns ärendet upptaget på regeringens beslutslista men drogs tillbaka. Så sent som i går, vid kontakt med bostadsdepartementet, fick jag veta att regeringen fortfarande inte har utsett någon ny chef.

Rådets nya inriktning skall vara att inspirera till ny forskning, att initiera ny forskning och att samordna mellan de olika intressenterna inom byggområdet.

Nu har vi fått svar på vem det är som regeringen vill utse. Det är en socialdemokratisk politruk i bostadsdepartementet, en person som jag har personlig erfarenhet av, eftersom jag har varit arbetskamrat med honom i min civila karriär. Jag tycker att det är litet chikanerande att behöva stå i denna kammare och säga att denna person är utomordentligt olämplig för uppdraget. Men det är regeringen som tvingar fram att jag talar sanning genom att på ett så utmanande sätt föreslå denna person.

Bakgrunden är uppenbarligen den att man har velat lösa ett långvarigt problem i bostadsdepartementet. Den här personen har erbjudits personliga professurer vid ett antal högskolor, och ingen har nappat, trots att regeringen har varit villig att själv betala för dessa professurer. Jag utgår ifrån att chefsfrågan i byggforskningsrådet har hållits öppen i avvaktan på att lösa denna persons anställningsproblem, att försöka hitta andra placeringar. Nu har vi, tycker jag, fått de misstankar bekräftade som funnits tidigare.

Det har varit ett sällsynt kraftigt motstånd mot denna eventuella utnämning. Jag tycker i och för sig att ministrar och regeringar skall kunna gå emot personal, men det är inte bara personalen på rådet som protesterar utan också kunderna – byggföretag, bostadsföretag, bostadsorganisationer, alla över hela fältet är lika kritiska.

Vi har ännu inte sett slutet på den här frågan. Regeringen har dragit sig tillbaka tillfälligt. Men om regeringen skulle fullfölja denna utnämning, är det ett nytt och osedvanligt tydligt exempel på en politisering av utnämnings-

makten. Möjligen, eftersom ärendet drogs tillbaka från regeringslistan, är den här utnämningen för grov även för den socialdemokratiska regeringen.

Anita Modin skall försvara socialdemokraterna i den här frågan. Anita Modin kommer från den fackliga grenen inom socialdemokratin, och jag skulle vilja ställa frågan till henne: Är det verkligen ett utslag av en bra personalpolitik hur den här chefsförsörjningsfrågan har skötts?

Jag kan inte underlåta, herr talman, att in extenso läsa in i protokollet vad utskottets majoritet säger om denna fråga. Utskottet talar om att folk har varit kallade till utfrågning och säger sedan: "Utskottet noterar att betänkande om rådets framtid avgavs i februari 1991 samt att regeringen i kompletteringspropositionen redovisar vissa överväganden vad gäller byggforskningsrådet. Vid utfrågningen med bostadsministern har framkommit att avsikten är att inom kort nå en permanent lösning av ledningsfrågan." Punkt, slut!

Man behandlar inte ens den chefsutnämningsfrågan och de långa tidsutdräkter som har skett när det gällt att få till stånd en permanent lösning på en så enkel fråga som att utse en föreståndare för byggforskningsrådet i Sverige.

Anf. 56 ANITA MODIN (s):

Herr talman! Utskottet har i år liksom under flera år tidigare granskat regeringens utnämningspolitik. Årets granskning har gällt tre punkter: utnämningspolitiken i stort, domartjänster och chef för statens råd för byggforskning.

Enligt regeringsformen tillsätts tjänst vid förvaltningsmyndighet som lyder under regeringen av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. Beträffande verkschefer sker tillsättning, enligt de instruktioner som gäller för verken, av regeringen.

Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet.

Vid utskottets tidigare behandling av den statliga personalpolitiken har KU uttalat att det enligt KUs mening inte formellt föreligger hinder för att man skall lägga större vikt än tidigare vid kriteriet skicklighet. Detta har också grundat en ändring i LOA.

Frågor om tillsättning av verkschefer behandlades även i propositionen om ledningen av den statliga förvaltningen, 1986/87:99, som grundade sig på verksledningskommitténs betänkande.

Regeringens förslag innebar bl.a. att verkschefer borde sökas i en bredare rekryteringsbas än tidigare. Regeringen borde utnyttja statsförvaltningens hela chefspotential som underlag men även sträva efter att se verksamheter utanför statsförvaltningen som möjliga rekryteringsområden. Verkschefer föreslogs också kunna omflyttas under förordnandetiden. Propositionen godtogs på denna punkt av riksdagen, i enlighet med konstitutionsutskottets betänkande 1986/87:29.

Synpunkten att även sträva efter att se verksamheter utanför statsförvaltningen som möjliga rekryteringsområden tycker jag att Anders Björck borde notera, i stället för att tala om vänskapskorruption med inslag av pikanterier.

Statsministern har vid utskottets utfrågning framhållit att man vid tillsätt-

ningar av högre tjänster alltid gör en mycket omsorgsfull prövning av vederbörandes lämplighet för tjänsten och naturligtvis iakttar de i regeringsformen uppställda kraven på förtjänst och skicklighet. Statsministern betonade särskilt att de högre chefsutnämningarna är mycket viktiga för att säkerställa effektivitet i förvaltningen och därför bör ägnas mycket stor omsorg från regeringens sida.

År efter år har KU diskuterat och granskat de utnämningar som har skett. Det är KUs uppgift, och det är bra att man alltid har sådana frågor direkt under lupp.

Utskottet har efter sitt grundliga arbete liksom tidigare kommit fram till att uttala och betona vikten av att de i regeringsformen uppställda kraven på sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet iakttas vid tjänstetillsättningar. Enligt utskottet är det värdefullt att regeringen är beredd att medverka till att rekryteringsbasen vid tillsättning av högre statstjänster breddas. Utskottet understryker betydelsen av de uttalanden som gjordes i samband med verksledningsreformen, om att även verksamheter utanför statsförvaltningen bör kunna vara lämpliga rekryteringsområden.

Utskottets granskning har inte gett anledning till någon kritik. När Anders Björck tidigare höll ett anförande här tog han bl.a. upp diskussionen om bolagsstämman i Vin & Sprit AB och sade att det var regeringen som utsåg ordföranden. Så är det faktiskt inte. Det är bolagsstämman som utser ordförande i Vin & Sprit AB.

Så till frågan om ny chef vid statens råd för byggforskning. Bostadsutskottet har tidigare pekat på att det behöver göras en översyn av byggforskningsrådet. Regeringen har också bedömt att det har funnits behov av en organisatorisk översyn av byggforskningen. En utredningsman tillsattes, och under dennes arbete ansåg man att det inte var lämpligt att permanentbesätta föreståndartjänsten utan att avvakta utredningen.

Utredningsmannen har under sitt arbete haft fortlöpande kontakt med personalen på den institution som han skulle föreslå organisatoriska förändringar för. Det är högst rimligt och önskvärt att en utredare har dessa kontakter. Det är dessutom rimligt och vettigt att utredningsmannen får lägga fram sitt förslag, att remissinstanserna får säga sin mening och att regeringen får dra sina slutsatser innan man utser den person som skall leda arbetet. Det fanns dessutom rutinerad personal inom myndighetens ram som gav möjlighet att tillfälligt lösa föreståndarfrågan.

Regeringens handläggning av frågan om chef för statens råd för byggforskning måste, med den bakgrund som KU har haft, bedömas som klanderfritt.

I sitt anförande tog Birgit Friggebo upp att det är en självklarhet att det är skicklighet och inte partibok som fäller avgörandet vid utnämningar. Där är vi helt överens. Det finns inga delade meningar där.

Sedan tog Birgit Friggebo också upp en diskussion i personfrågan. Det var uppgifter som vi inte har haft tillgång till i utskottet och som jag inte kan kommentera. Men man kan faktiskt ha olika synpunkter på människors skicklighet och möjlighet att utföra ett arbete.

Anf. 57 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Anita Modin försöker blanda bort korten. När det gäller Kjell-Olof Feldt säger hon att det faktiskt är bolagsstämman som utser sty-

relseordföranden. Anita Modin vet mycket väl att regeringen företräder samtliga aktier inom Vin- & Spritcentralen. Aktier i det bolaget är inte någonting man kan gå ut och köpa på börsen. Vill Anita Modin förneka att det är regeringen som har beslutat att Kjell-Olof Feldt skall bli ny styrelseordförande i Vin- & Spritcentralen? Det är en fråga som jag tycker att vi skall få ett svar på här i dag.

Om regeringen fortsätter att missbruka utnämningsmakten tvingas vi vidta andra åtgärder. Vi har tyckt att det har varit självklart att regeringen odelat har utnämningsmakten i Sverige. Jag är inte så säker på det längre.

I USA är det så att alla chefskandidater, t.ex. ambassadörer, först skall utfrågas inom resp. utskott, för ambassadörer utrikesutskottet, och för domare juridiska utskottet, och sedan röstar man. Senaten eller annat utskott måste godkänna valet.

I Sovjetunionen är det numera så när det gäller viceministrar – det motsvarar svenska generaldirektörer – att de tvingas framträda inför parlamentet, som har rätt att ställa frågor. Sedan är det parlamentet som bestämmer, och det är ingen formsak. Jag har själv varit med och suttit på läktaren i Moskva och sett hur utomordentligt hårt kandidaterna har blivit åtgångna, och hur ett icke obetydligt antal har röstats ned innan tillsättningen. Detta är inga förslag som vi har, men den socialdemokratiska regeringen tvingar oss att överväga den typen av lösningar i framtiden om detta fortsätter.

Jag har en fråga till Anita Modin. Hon utgick uppenbarligen från att de 50-tal utnämningar som jag har talat om, har gått rätt till. Finns det, enligt Anita Modin, några exempel på mindre lyckade utnämningar bland dessa 50 socialdemokrater?

Anf. 58 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Jag får tacka Anita Modin som läste högt ur verksledningspropositionen om det som skulle gälla i chefsförsörjningsfrågorna, att man också skall kunna gå utanför statsförvaltningen och hitta kvalificerade personer. Då undrar jag om den här föreståndarfrågan för byggforskningsrådet är ett bra exempel. Bostadsministern ämnade där utse närmaste politruk, den första han kom att lägga ögonen på i sin närmsta medarbetarkrets var den som skulle utses till ny verkschef.

Anita Modin hänvisar också till detta att man har utrett byggforskningsrådets framtid. Den utredningen tillsattes i höstas, men föreståndarfrågan aktualiserades redan vid årsskiftet 1989/90 och ingenting hände på hela våren. Jag har den uppfattningen att detta tillhör avdelningen bortförklaringar. Men låt oss bortse från det som har hänt tidigare.

Utskottet säger självt i sin majoritetsskrivning att man i kompletteringspropositionen har redovisat vad som skall gälla för byggforskningsrådet. Den huvudsakliga inriktningen är att rådet självt skall, efter vissa riktlinjer, förnya och förbättra sin verksamhet och bli en spjutspets när det gäller forskningsfrågorna. Kompletteringspropositionen lades fram i denna kammare i april månad. I dag har vi den 4 juni, och fortfarande finns det ingen chef utsedd trots att bostadsministern lovade oss att det skulle ske under maj månad någon gång. Ringer det inte några klockor hos Anita Modin när det fort-

satta hanteringen är så strulig och när hela branschen går emot det som bostadsministern håller på med?

Jag vill upprepa den fråga jag ställde till Anita Modin om huruvida hon som facklig representant i den socialistiska rörelsen anser att detta är ett bra exempel på en god chefsförsörjningspolitik. Skall det ta över ett och ett halvt år att tillsätta en föreståndare i ett så relativt litet verk som byggforskningsrådet?

Anf. 59 ANITA MODIN (s) replik:

Herr talman! Anders Björck har ju inte bara här i dag, utan även i tidningsartiklar, gått ut och påstått att regeringen inte har skött sitt arbete med utnämningspolitiken. Han påstår, med hjälp av dessa 47 namn som finns i reservationen, att det är socialdemokrater och att regeringen där skulle ha missbrukat sitt ämbete. Hur kan man, Anders Björck, med hjälp av en lista på 47 namn som plockats under nio år, och utan att ta med alla namn som varit aktuella, komma med ett sådant påstående? Kan det möjligen vara för att föra andra människor bakom ljuset? Om hela listan på alla utnämningar – det borde vara ungefär 3 000 namn på nio år – skulle vara med, skulle man se att en förkrossande majoritet av dessa namn inte var socialdemokrater. Är det möjligen inte intressant för Anders Björck att ta fram sådana uppgifter?

Det amerikanska system som Anders Björck förespråkar har enligt min mening inte någon plats i det svenska samhället. Vi har av tradition starka och självständiga myndigheter och verk. Det skall vi fortsätta att ha. Att som Anders Björck närmast rekommendera att man skall byta ut alla chefer vid byte av regering är förkastligt. Eller menar Anders Björck på fullaste allvar att våra chefer inte gör ett bra och förtjänstfullt arbete, trots det han säger emellanåt? Tycker han inte att t.ex. Christina Rogestam på invandrarverket fyller kraven för att vara en bra och duktig chef eller Ingemar Mundebo på riksrevisionsverket, Lars Eggertz på trafiksäkerhetsverket, Björn Körlof på fortifikationsförvaltningen eller Sivert Andersson på arbetarskyddsstyrelsen?

Sivert Andersson är socialdemokrat och har alltid varit det. Skulle han inte ha kvalifikationer för sitt jobb? Han har arbetat hela sitt vuxna liv för att människor skall få en bra arbetsmiljö. Det har han vunnit stor respekt och aktning för. Menar Anders Björck att om ni, mot förmodan, vinner valet i september skall ni avsätta de flesta av de här människorna? Är det verkligen allvar?

Birgit Friggebo har frågat mig om det är bra personalpolitik att handskas med byggforskningsrådet på det här sättet. Det kanske det är. När man förhandlar som facklig företrädare får man ta med alla effekter och alla orsaker i bedömningen. Då kan man göra bedömningen om det är bra eller inte. Det har kanske varit bra att göra på det här sättet och vänta med tillsättningen till dess alla detaljer har varit klara.

Anders Björck frågade mig om det är riktigt att Kjell-Olof Feldt skall bli ordförande. Det kan jag inte svara på. Det vet jag inte.

Anf. 60 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Förlåt, men jag tror inte att Anita Modin över huvud taget lyssnade på vad jag sade. Jag frågade inte om Kjell-Olof Feldt skulle bli ord-

förande, han är redan utnämnd. Jag frågade om hon inte kände till vem som bestämmer på bolagsstämman.

Det är dessutom inte några 3 000 namn vi har diskuterat. Vi har fått in listor på några hundra namn. Vi diskuterar bara verkschefsutnämningar och chefer av det slaget, inte någonting annat. Då är dessa 50 stycken som ett axplock en mycket betydande del. Övriga utnämningar har jag inte tagit upp i de här sammanhangen.

Sedan har jag inte förespråkat det amerikanska systemet. Jag gav det som ett exempel på, liksom det som faktiskt nu finns i Sovjetunionen, att det finns länder där regeringen inte har utnämningsmakten ograverad, utan att det finns en parlamentarisk kontroll innan utnämningen sker, herr talman, till skillnad från i Sverige. Här upptäcker man först efteråt vad som kan ha hänt. Det är en väsentlig skillnad, och sannerligen inte någonting vi har anledning att vara särskilt stolta över.

Jag kan ju, om Anita Modin så vill, komplettera den här listan. Vår käre riksdagskollega Arne Gadd har blivit f.d. överdirektör i RRV. Det är en typiskt politisk utnämning. Ulf P Lundgren har blivit chef för den nya skolöverstyrelsen. Han var tidigare aktiv socialdemokratisk kommunalpolitiker osv. Jag skulle kunna räkna upp ett stort antal utnämningar, som rör statliga bolag, såväl till styrelseordförandeposter som till verkställande direktörer.

Oavsett hur den regering ser ut som finns efter valet, är det den och ingen annan, med den ordning som vi nu har, som bestämmer hur den vill ha det. Vad vi här kan göra är faktiskt att komma med ett ord på vägen. Jag menar att en regering har ett ansvar för att ha bra chefer.

Många av dem som nu har utnämnts på partipolitiska grunder skulle inte ha en chans i privat konkurrens. Jag upprepar, inte en chans att leda ett privat företag. De skulle väga alldeles för lätt. Det är sannerligen inte så att privata företag, med något mycket unikt undantag, går ut och raggar personer från den här sektorn och med den här bakgrunden.

Anita Modin har inte svarat på min fråga. Finns det till äventyrs några, och i så fall vilka, av de här socialdemokratiska utnämningarna som har varit mindre lyckade?

Anf. 61 BIRGIT FRIGGEBO (fp) replik:

Herr talman! Anita Modin sade att det kanske var en bra personalpolitik att vänta så länge. Men bör inte Anita Modin ändå fundera litet hur det hela har gått till?

När bostadsministern äntligen bestämt sig, faller ögonen på hans närmaste politruk. Det har tagit honom ett och ett halvt år att våga klämma fram detta. Under tiden har bostadsministern försökt "sälja" sin politruk – utan att lyckas – till olika högskolor, och också försökt skicka med pengar för att de skulle ta hand om honom; han skulle nämligen forska på dessa högskolor.

Dessa misstankar har jag hört ganska lång tid, men det är sådant man inte kan få bekräftat under tiden sådana rykten pågår.

Men låt oss nu göra tankeexperimentet att bortse från det som har varit och titta på hur det ser ut nu.

Den 23 april var bostadsministern hos oss och sade att han hade förhoppningen att inom den närmaste månaden hitta en permanent lösning. I dag är

det den 4 juni. Regeringens egna riktlinjer säger att man skall ha en framförhållning på helst fyra eller fem månader för att kunna förbereda sig för chefsbyten.

Är det verkligen bra att vi ännu i dag inte har fått reda på vem regeringen tänker utse som föreståndare på byggforskningsrådet?

Anf. 62 ANITA MODIN (s) replik:

Herr talman! Som jag sade tidigare har Birgit Friggebo enligt egen uppgift en mängd saker att komma med som vi inte haft tillgång till. Därför kan jag inte svara på frågan.

Efter det som varit uppe i debatten skulle jag vilja ställa några frågor till Anders Björck.

Är det verkligen så illa att Anders Björck anser att om man i sitt liv skall kunna komma i fråga till ett arbete som utnämns av regeringen, får man inte någon gång avslöja sin partitillhörighet? Det tycker jag nämligen är den yttersta konsekvensen av hela detta resonemang.

Är det verkligen ett bra samhälle där man inte har friheten att arbeta för ett politiskt parti, där man inte vågar säga vilken partipolitisk hemvist man har, som Anders Björck vill ha?

Eller skall man i alla lägen vara tvungen att smyga med sina åsikter för att inte stämplas som partisk och ohederlig och opålitlig och inte kunna komma i fråga för kvalificerade arbeten?

Detta låter fruktansvärt skrämmande och fasansfullt. Jag undrar om Anders Björck ens har sitt eget parti bakom sig i sådana diskussioner.

Jag tycker Anders Björck fortsätter att intensifiera sin kampanj mot statstjänstemän som är socialdemokrater. Hans kampanj har snart övergått till rena häxjakten. I höst skall häxjakten skörda sina första offer. Socialdemokratiska tjänstemän skall rensas bort om det blir en borgerlig regering.

Ligger denna kampanj i linje med Europarådets konventioner om mänskliga rättigheter? Hur är det egentligen ställt med den politiska friheten i Anders Björcks åsiktsimperium?

Anf. 63 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt, men den har fått vissa principiella inslag som gör det av intresse för mig att säga ett par ord.

Det är självfallet bara bra att utnämningspolitiken kommer upp till diskussion, så det är ingen kritik på den punkten jag hade tänkt framföra. Det är naturligtvis viktigt att riksdagen och dess konstitutionsutskott synar hur regeringen hanterar också den maktfaktor som utnämningsrätten innebär. Men det finns naturligtvis risk för överslag i diskussionen, som gör att man kan sprida osäkerhet inom statsförvaltningen om t.ex. en kommande regerings intentioner. Det tycker jag inte är så bra.

När vi diskuterade verksledningsreformen fanns det en ganska utbredd entusiasm för att den politiska ledningen skulle kunna ha ett direktinflytande genom direktkontakter och genom uttalanden av olika slag. Man skulle alltså strömlinjeforma förvaltningen efter den politiska ledningens önskemål. Det var inte enbart socialdemokraterna som drev igenom den refor-

men. Den blev visserligen nedtonad till viss del, bl.a. beroende på kritik som vi från centerpartiet riktade mot förslaget.

Vi varnade för denna utveckling. Jag kommer ihåg att jag själv vid det tillfället sade att det var viktigt att vi bevarade den gamla karaktären av självständiga ämbetsverk så långt det var möjligt. Dels har vi då chansen att rekrytera bredare – folk visste att det inte var deras partipolitiska meriter enbart som var utslagsgivande, utan deras allmänna duglighet och kunnighet. Vidare skulle de vara friare att kunna delta i den allmänna debatten, framföra kritik och komma med förändringsförslag.

Jag tycker att mycket i den verksledningsreform som många har prisat var olyckligt. Jag tror att där togs det första allvarliga steget mot en ökad politisering av förvaltningen i vårt land. Om detta sedan följs upp genom utnämning av människor på övervägande politiska meriter blir det ännu värre.

För min del vill jag rekommendera en uppstramning och en tillbakagång till gamla ideal som jag tyckte var bra. De som sitter på ansvarsfulla befattningar i förvaltningen och annorstädes i samhället skall veta att de har en självständig ställning. De är utsedda på grund av sina egna meriter och behöver inte åtfölja minsta blinkning från kanslihuset eller från andra politiker.

Det har numera blivit ganska vanligt att statsråd gör uttalanden i allehanda frågor, om hur man skall hantera frågor inom förvaltningen, här i kammaren och på annat sätt. Det tycker jag också är en olycklig utveckling. Förvaltningen skall vara styrd genom det regelverk som är bestämt, antingen i form av de lagar vi stiftar här i riksdagen eller genom de förordningar som regeringen utfärdar.

Jag är alltså emot en direktstyrning av förvaltningen, som jag menar bidrar till att frestelsen att politisera utnämningarna blir för stor för regeringen. Jag tycker det är en olycklig utveckling.

Anf. 64 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Anita Modin ansåg att den inställning vi visade här var "fruktansvärd skrämmande" och frågade om inte människor med partipolitiskt engagemang skall få jobba i statens tjänst.

Jo, alldeles självfallet. Parlamentarisk erfarenhet kan vara en utomordentlig merit i en lång rad sammanhang.

Vad jag reagerar mot är att det går fyra socialdemokratiska utnämningar på en borgerlig. Det, Anita Modin, utmanar alla matematiska sannolikhetskalkyler, att ett enda parti – som inte ens har en majoritet av väljarna bakom sig, vare sig i val eller opinionsundersökningar – skulle stå för en så svindlande stor del av kompetensen i Sverige.

Jag riktade mig inte emot att människor med partipolitisk bakgrund får jobb om de därutöver har kompetens. Jag riktar mig emot att man missbrukar utnämningsmakten på det sätt som sker.

Däremot är det fruktansvärt skrämmande för de människor som inte har rätt partibok, men är mera kompetenta men som därefter blir missgynnade.

Anita Modin råkade nämna Europarådet. Jag vet inte om det var så klokt av henne. Jag kan tala om för Anita Modin att jag har medverkat till att den högsta chefstjänstemannen i Europarådet är kvinna och socialdemokrat, f.d. socialdemokratisk minister. Jag har medverkat till att socialdemokrater har

fått bra jobb i Europarådet, och jag har inte varit med om att peta i väg någon socialdemokrat i några tjänstemannasammanhang i Europarådet.

Däremot har jag fått uppleva hur svenska socialdemokrater uppträtt när det gällt människor med annan politisk uppfattning som har sökt tjänster där nere. Det har varit en tarvlighet och ingenting annat, som jag inte ämnar gå vidare in på här. Det kan jag emellertid göra om Anita Modin vill ha knytningar inte bara till riksdagskollegor, utan även till tjänstemän i utrikesdepartementet.

Anf. 65 ANITA MODIN (s):

Herr talman! Jag skall självklart inte medverka till att Anders Björck skall behöva gå in på tarvligheter. Sådant skall vi inte hålla på med.

Anders Björcks matematiska kunskaper är tydligen inte helt korrekta när han kommer fram till att var fjärde som utnämns är borgerlig. Det får vi väl lämna därhän.

Jag måste däremot säga att det är trevligt att höra att Anders Björck har bidragit till utnämningen av denna chefstjänsteman som är kvinna, duktig, intelligent och kunnig. Det finns många socialdemokrater med dessa egenskaper, Anders Björck.

Anf. 66 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det tvivlar jag inte på. Vi skall säkerligen se till att de får jobb, och jag hoppas att en ny regering också låter dem behålla jobben. Det är inte dem vi diskuterar.

Om Anita Modin tycker att jag räknar fel får hon väl presentera sin lista och visa att det är lika många borgerliga som socialdemokratiska utnämningar. Den listan har vi inte sett.

Kammaren övergick till att debattera Statlig personalpolitik.

Anf. 67 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det är för de flesta människor en stor chock att förlora sitt arbete. Det upplevs för många som att förlora fotfästet i tillvaron och dessutom som en personlig skam – en fingervisning om att man inte duger.

Med den modell som regeringen använde för uppsägningar vid omstruktureringen av skoladministrationen, dvs. när alla anställda på SÖ avskedades, utsattes personalen för onödig oro i och med att alla sades upp. Med tanke på den diskussion som pågår om förändring av den statliga administrationen drogs även annan statligt anställd personal med i denna oro. Även det ansvariga statsrådets *sätt* att informera på är oetiskt. Personalen i fråga fick vetskap om planerna genom ett tal vid den socialdemokratiska partikongressen den 19 september. Generaldirektören och länsskolinspektörerna informerades inte förrän nästa dag. Först tre veckor senare informerades hela personalen. Ytterligare en månad senare avskedas samtliga. Ett sådant agerande väcker självklart stor uppmärksamhet och bestörtning både inom och utom skolöverstyrelsen.

Det är en händelse som ser ut som en tanke att det fyra månader senare från regeringen kommer riktlinjer om tillvägagångssättet vid strukturföränd-

ringar. Dessa är nämligen en välgörande uppstramning av hanteringen. Där ges synpunkter på att regeringsbesluten skall vara så tydliga att personalkonsekvenserna skall kunna bedömas och på hur information skall ges. Det förs också ett långt resonemang om hur uppgifter och personal vid en förändring av myndighetsstrukturen kan föras över utan att alla behöver sägas upp. Ett avsnitt behandlar också företrädesrätten vid nyrekrytering och återanställning.

Vid utskottets utfrågning ansåg visserligen civilministern att dessa riktlinjer nog borde ha kommit redan hösten 1989, när det s.k. skolprojektet presenterades i SÖs direktion. Han menade dock att det inte alls skulle ha påverkat behandlingen av personalen i den statliga skoladministrationen. Han menade också att denna hantering kan komma att upprepas i framtiden.

Jag är dock övertygad om att vi med dessa riktlinjer som grund definitivt inte hade fått uppleva att information om personalnedskärningar lämnats från talarstolen vid en partikongress. Jag är också övertygad om att man noggrannare hade prövat möjligheterna att undvika de massuppsägningar som nu ägde rum.

Denna övertygelse är bakgrunden till vår reservation nr 10. Vi hävdar där att riktlinjerna borde ha förelegat redan i oktober 1990. En sådan åtgärd hade besparat många människor flera månaders oro och upprördhet.

Herr talman! Utskottet kommer till precis samma slutsats, dvs. att riktlinjerna borde ha förelegat redan på hösten -89. Man avstår dock från att göra något tillkännagivande eller rikta någon kritik. Vad ett sådant underlåtande att agera kan leda till kan vi tydligt se i ärendet om kontroll och tillsyn över dentala material.

Herr talman! Jag hänvisar till denna reservation, men av känt skäl avstår jag från att yrka bifall.

Anf. 68 STURE THUN (s):

Herr talman! Utskottet har tagit upp den statliga personalpolitiken till granskning. Regeringen har vid olika tillfällen aviserat förändringar i den statliga administrationen, senast i årets kompletteringsproposition.

I oktober 1990 aviserade regeringen i en skrivelse till riksdagen att den statliga administrationen genom produktivitetsförbättringar och strukturella förändringar skulle reduceras med 10 % på tre år.

I utskottsbetänkandet tas upp de förslag till förändringar som föreslagits och redovisas det som genomförts.

Utskottet konstaterar att de strukturförändringar som förestår inom den statliga administrationen är mycket genomgripande. För de statligt anställda innebär det att det kan bli fristallning av en omfattning som inte varit vanlig i statlig verksamhet.

Civildepartementet lade – som Ylva Annerstedt sade – i början av mars i år fram riktlinjer för regeringskansliets arbete med strukturförändringar i den statliga administrationen. Dessa riktlinjer har på sedvanligt sätt varit föremål för MBL-förhandlingar.

Vidare konstaterar utskottet att regeringen i kompletteringspropositionen uttalar avsikten att minimera risken för en konflikt mellan regeringsformens och LAS regler i de enskilda fallen.

I de fall arbetsuppgifter överförs från en nedlagd till en nybildad myndighet bör regeringen besluta om särskilda förordningar som medger att personal som i den nedlagda myndigheten innehade i stort likartade arbetsuppgifter erbjuds anställning i den nya myndigheten. Personal som på så sätt får en ny anställning behöver inte sägas upp.

Utskottet uttalar att det enligt utskottets mening hade varit att föredra om civildepartementets riktlinjer förelegat redan då regeringen i oktober 1990 aviserade strukturförändringarna och då propositionen om ansvaret för skolan presenterades. Enligt utskottets bedömning skulle det i viss mån ha kunnat motverka den oro som kan ha uppstått bland statligt anställda efter det att skolöverstyrelsens hela personal blev uppsagd.

I övrigt föranleder inte granskningen någon erinran.

Det kan påpekas att kompletteringspropositionen i de här aktuella delarna behandlas i arbetsmarknads- och finansutskottet.

Herr talman! Till denna del av betänkandet är fogat en reservation av folkpartiet och vänsterpartiet med litet mer kritisk skrivning i avsnittet om riktlinjer för regeringskansliets arbete med strukturförändringar i den statliga administrationen. Jag bedömer det som nyanser och yrkar avslag på reservationen och bifall till utskottets anmälan.

Herr talman! Ylva Annerstedt sade att uppgiften om skolöverstyrelsens förändring första gången presenterades på partikongressen den 19 september 1990, men enligt de handlingar vi har fått och som finns fogade till utskottsbetänkandet presenterades det s.k. skolprojektet redan den 13 september av statssekreteraren m.fl. i SÖs direktion. Därefter förekom i SÖs direktion information om skolprojektets arbete fortlöpande cirka en gång i månaden. Därvid aviserades kommande omorganisation av den statliga skoladministrationen. Den 28 maj 1990 skedde en information där statssekreteraren aviserade kraftiga nedskärningar av skoladministrationen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets anmälan.

Anf. 69 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Sture Thun menar tydligen att detta var ett bra sätt att hantera den här frågan. Han menar att skillnaden i våra uppfattningar bara är nyanser trots att utskottet faktiskt säger att det hade varit bättre om dessa riktlinjer hade förelegat.

Civilministern hävdade emellertid i utfrågningen att dessa riktlinjer inte skulle ha spelat någon som helst roll för hanteringen av ärendet rörande skoladministrationen. Han menade också att det kan bli aktuellt med fler sådana här beslut.

Jag skulle vilja fråga Sture Thun om Sture Thun verkligen tycker att det är ett bra sätt att hantera frågan om den statliga personalpolitiken att dels genomföra sådana här massuppsägningar utan att i förväg ha gjort de analyser som riktlinjerna faktiskt tar upp, dels offentliggöra den här typen av kraftiga nedskärningar från talarstolen på en partikongress. Detta var nämligen vad som skedde. Dessförinnan hade inte några offentliga informationer givits om detta ärende. SÖs direktion hade inte på något sätt gått ut i massmedia med dessa uppgifter.

Anf. 70 STURE THUN (s):

Herr talman! Det viktigaste är enligt min uppfattning att berörd personal blir informerad. Jag menar att det var SÖs lednings skyldighet att informera personalen om vad som kunde förväntas i samband med att ledningen fick denna information från departementet.

Det finns väl inget ärende som kanske inte skulle ha kunnat handläggas bättre. Men om man läser utskottets skrivning och reservationen, märker man ju att det ändå är nyanser som skiljer.

Anf. 71 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Om nu Sture Thun instämmer i att ärendet kunde ha hanterats betydligt bättre, varför har Sture Thun då inte instämt i våra propåer om att riktlinjerna borde ha kommit tidigare?

Anf. 72 STURE THUN (s):

Herr talman! Jag har inte instämt i folkpartiets och vänsterpartiets reservation. Om Ylva Annerstedt läser i utskottets betänkande, kan hon se att utskottet skriver att det enligt utskottets mening självfallet hade varit att föredra att riktlinjer förelegat i oktober 1990. I reservationen står, att enligt utskottets mening borde riktlinjer för regeringskansliets arbete med strukturförändringar om den statliga administrationen självfallet ha förelegat redan i oktober 1990. Det är alltså inte så stor skillnad.

Anf. 73 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Sture Thun sade tidigare att detta självfallet hade kunnat hanteras betydligt bättre. Betyder det att Sture Thun tar avstånd från vad civilministern sade i vår utfrågning, nämligen att den här sortens hantering av nedskärningar i den statliga administrationen kan komma att upprepas?

Kammaren övergick till att debattera Vissa polisingripanden m.m..

Anf. 74 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! På grund av kammarens hårda arbetsbelastning för närvarande kommer jag att vara mycket kort.

Reservation 11 till KUs granskningsbetänkande i år har rubriken Polisingripanden i september 1989. Bakom reservationen står moderater, folkpartister och centerpartister i utskottet.

Vid olika tillfällen har uttalats att det för rättstillämpningen är av stor vikt att ändring av gällande rätt sker genom föreskrifter i lag eller genom motivuttalanden med anledning av ny eller ändrad lagtext och *inte* genom allmänt uttalande i lagstiftningsärenden som inte gäller det lagrum som uttalandet avser.

I proposition 1990/91:129 ger föredragande statsrådet sin syn på frågor om ingripanden vid allmänna ordningsstörningar. Även om det gäller en lagstiftningsfråga som ligger inom justitieutskottets beredningsområde anser vi att det finns anledning att erinra om de principiella skäl som talar mot att frågan om innebörden i ett lagrum avgörs genom uttalanden i ett ärende som inte gäller det lagrum som uttalandena avser.

Vi har fogat den här reservationen till KUs betänkande, men jag yrkar således inte bifall till den. Det betyder dock inte att inte vi reservanter helt och hållet ställer oss bakom den.

Anf. 75 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Grunden för detta ärende är civilministerns brev till polisen om polisens agerande i samband med VM-kvalmatchen i september 1989 och hans uttalande om eventuella behov av lagändringar. Granskningen har emellertid kommit att omfatta också justitieministerns agerande ett och ett halvt år efter de händelser som inträffade vid den fotbollsmatch som civilministern kommenterade. Under ett och ett halvt år förs alltså en diskussion om att polisen saknar fullgoda möjligheter att ingripa vid upplopp och våldsamheter i folkmassor.

JO granskar polisens agerande, och åtal väcks. Rikspolisstyrelsen skriver till regeringen och begär en lagändring så att polisens möjligheter att agera skall förbättras.

Därefter kommer en proposition som föreslår en ändring i rättegångsbalken när det gäller kontroller vid allvarliga brott och rymningar. Det märkliga är emellertid att hälften av propositionen upptas av ett helt annat ämne, som inte alls är föremål för någon lagändring, nämligen polisens möjligheter till ingripande vid allvarliga ordningsstörningar.

I olika sammanhang har vi uttalat att det för rättstillämpningen är utomordentligt viktigt att ändringar av gällande rätt sker genom föreskrifter i lag – vilket ju också Elisabeth Fleetwood underströk – eller genom motivuttalande som görs i anslutning till att man antar en ny eller en ändrad lagtext och inte genom allmänna uttalanden i lagstiftningsärenden som gäller helt andra lagrum.

I en rättsstat är det ett oavvisligt krav att motivuttalanden görs vid antagandet eller förändringen av en lag. Tolkningar i efterhand kan inte accepteras, vilket är vad som i princip görs i proposition 129.

Vid utskottsutfrågningen medgav justitieministern också att hennes uttalande och resonemang i propositionen kan ha betydelse som rättskälla, vilket de facto är att säga att motivuttalanden görs i efterhand. Hon säger klart och tydligt att dessa uttalanden kan ha betydelse som rättskälla.

Herr talman! I reservation nr 11 har vi tillsammans med moderater och centerpartister reserverat oss mot en sådan hantering. Det är bara att beklaga att socialdemokrater, kommunister och miljöpartister har så liten respekt för den svenska rättsstaten att de vill sopa den här hanteringen under mattan. Jag yrkar bifall till reservation nr 11.

Anf. 76 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Centerpartiet har avgett reservation i ärendet om polisingripanden i september 1989. Vi har gjort detta tillsammans med moderaterna och folkpartiet. Det är viktigt att understryka att vi inte tar ställning till det aktuella fallet, polisingripandet i september 1989. Huruvida det var rätt eller fel är föremål för prövning och JOs granskning. Rättsinstanserna får pröva detta i vederbörlig ordning.

Herr talman! Det är viktigt att ordning kan upprätthållas vid sådana här

tillfällen. För en fotbollsälskare måste det också vara angeläget att det blir ordning och reda i reglerna så att EM i fotboll kan genomföras i Sverige på ett betryggande sätt.

Ärendet gäller emellertid principerna för lagstiftningsarbetet. Med hänvisning till vad de två föregående talarna har sagt, vill jag bara understryka vad vi säger i reservationen mot bakgrund av att justitieministern inför utskottsutfrågningen har hänvisat till att vad som sägs i proposition 1990/91:129 kan ha ett visst värde som rättskälla. Vi understryker det principiellt viktiga i att innebörden av ett lagrum avgörs genom uttalanden i lagstiftningsärendet och inte som i det här fallet i ett lagstiftningsärende som gäller ett helt annat lagrum än det uttalandet avser.

Herr talman! Jag vill understryka att vi står fast vid vad som har anförts i reservationen, även om jag inte yrkar bifall till densamma.

Anf. 77 STURE THUN (s):

Herr talman! Den ursprungliga granskningsanmälan i detta avsnitt av utskottets granskning av regeringen avsåg civilministerns agerande i samband med polisens handlande med anledning av VM-kvalmatchen mot England på fotbollsstadion i Solna den 6 september 1989.

Anmälaren ville ha klarlagt om civilministerns tackbrev till polismyndigheten i Solna för dess insatser i samband med matchen samt uttalanden han gjorde i radio och TV på ett obehörigt sätt påverkat myndighetens handlande.

Polisen omhändertog ett större antal personer, de flesta engelsmän som kommit till Stockholm med anledning av fotbollsmatchen. Omhändertagande gjordes för att förhindra ordningsstörande uppträdande i större omfattning än som redan inträffat den dagen.

Som framgår av betänkandet föranleder inte utskottets granskning någon erinran med anledning av civilministerns brev och uttalande. Det bör framhållas att civilministern är ansvarigt statsråd för polisväsendet.

Med anledning av de massarresteringar som skedde den 6 september – och som skett några gånger tidigare – beslutade JO hösten 1989 att inleda en förundersökning om polisens handlande den 6 september. Brottsmisstankarna gäller olaga frihetsberövande eller myndighetsmissbruk, alternativt vårdslös myndighetsutövning. Förundersökningen i detta fall har inte avslutats.

Rikspolisstyrelsen begärde sommaren 1990 vissa lagändringar, bl.a. i polislagen, för att på ett bättre sätt kunna bemästra de ordningsproblem som kan uppstå vid större idrottsevenemang, t.ex. EM i fotboll som kommer att spelas i vårt land 1992.

Lagstiftningsfrågorna handläggs i justitiedepartementet.

I proposition 1990/91:129 gör justitieministern den bedömningen att någon lagändring inte behövs för att polisen skall kunna göra erforderliga ingripanden för att upprätthålla ordningen.

Den här frågan har tagit över den ursprungliga granskningsanmälan. Propositionen hänvisades av kammaren till justitieutskottet, och betänkandet med anledning av propositionen behandlades i kammaren i förra veckan. Justitieutskottet delade justitieministerns bedömning. Kammaren följde justitieutskottet.

Utskottet har vid granskningen diskuterat om den konstitutionella frågan om propositionen innebär att gällande rätt på detta område avses få ändrat innehåll. Enligt KU ankommer det på sakutskottet att göra den bedömningen, och så har skett som jag tidigare har framhållit.

Avslutningsvis, herr talman, gör KU uttalandet att regeringen är oförhindrad att – t.ex. i en proposition till riksdagen – lämna förklaring till att en lagändring inte är påkallad.

Med hänvisning till vad jag anfört om justitieutskottets betänkande och kammarens beslut i anledning av detta anser jag att några kommentarer till reservation i detta avsnitt inte erfordras.

Kammaren övergick till att debattera Hälso- och sjukvårdsfrågor.

Anf. 78 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Frågan om kontroll och tillsyn över tandlagningsmaterial har varit aktuell under många år. Ärendet har utretts av socialstyrelsen, vars rapport har remissbehandlats. Riksdagens socialutskott har vid upprepade tillfällen uttalat att det är angeläget och viktigt att en kontroll av dentala material kommer till stånd. Regeringen, slutligen, har såväl i ett par budgetpropositioner som i annat sammanhang aviserat att proposition i ärendet skall föreläggas riksdagen.

Just dessa klara utfästelser från regeringens sida har föranlett socialutskottet att avstå från att göra något tillkännagivande angående förslag från regeringen – ett sådant skulle ju komma. Utskottet förlitade sig alltså på att regeringen skulle stå för vad den utlovat.

Men ej heller i denna, som i så många andra frågor, har regeringen stått vid sitt ord. Någon proposition har således inte framlagts inför riksdagen, vilket är klart otillfredsställande. Att som försvar härför åberopa avsaknaden av ett tillkännagivande från riksdagen håller av redan angivet skäl givetvis inte. Det finns således anledning att rikta kritik mot regeringen för underlåtenhet i detta ärende.

Herr talman! När det gäller tandvårdstaxan vill jag till en början fastslå följande.

Tandvårdsförsäkringen infördes 1974. Samtidigt inrättades en särskild tandvårdsdelegation hos riksförsäkringsverket med uppgift att bereda frågor som gäller försäkringen, bl.a. tandvårdstaxan, som skall fastställas av regeringen. Riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, folktandvården samt tandläkarnas och tandteknikernas organisationer är företrädda i delegationen, där överläggningar äger rum. Några förhandlingar i vanlig bemärkelse är det således inte fråga om. Även om det ej föreligger något absolut tvång för tandläkarna att tillhöra tandvårdsförsäkringssystemet, så är det i praktiken närmast omöjligt för dem att stå utanför.

Det nu anförda utgör alltså bakgrunden till föreliggande ärende. Riksförsäkringsverket påstår sig i sina bedömningar av tandvårdstaxan för perioden den 1 juli 1990–30 juni 1991 ha utgått från de ändrade förutsättningar som förelåg i förhållande till beslutet om taxan för den då gällande perioden. Bl.a. skulle en avstämning av löne- och prisutvecklingen för 1989 och en be-

dömning för åren 1990 och 1991 ha gjorts. Mot bakgrund härav föreslogs en höjning med 6,4 % av tandläkarnas arvoden för den angivna perioden.

Riksförsäkringsverkets styrelse var för första gången i hithörande sammanhang inte enhällig i sin bedömning – två ledamöter reserverade sig. För första gången accepterades förslaget inte heller av vare sig Landstingsförbundet eller privattandläkarna. Konstateras kan därtill att konsumentprisindex för perioden beräknas öka med minst 10 % – den beräknade prisutvecklingen skall ju ligga till grund för bedömningen av arvodet.

Konstateras kan också att tandteknikernas arvoden för samma period höjdes med 7,4 %. Det fanns således uppenbarligen utrymme för en högre taxejustering. Denna högre procentuella höjning av arvodet skall också ses mot bakgrund av yttrandet: "Det kostar att inte vara överens." Yttrandet har enligt uppgift fällts av statssekreteraren i socialdepartementet och har inte dementerats, snarare ytterligare bekräftats. Tandteknikerna accepterade alltså det för dem lagda förslaget.

Herr talman! Uppenbart är att frågan om tandläkarnas arvoden för den innevarande perioden ej behandlades på ett tillfredsställande sätt. Handläggningen har brustit i objektivitet. Förslaget från riksförsäkringsverket hade så påtagliga brister att regeringen ej borde ha beslutat i enlighet därmed. Regeringen bär det yttersta ansvaret för beslutet, och det finns därför anledning att i detta sammanhang framföra kritik.

Herr talman! Av kända skäl ställer jag inget yrkande.

Anf. 79 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag tänkte ge några synpunkter på hanteringen av frågan om dentala material. Det här ärendet har varit aktuellt i sju år. Det var 1984 som socialstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att utreda vissa frågor om tandersättningsmaterial, ett uppdrag som också redovisades 1986.

I klartext handlar det ju om hur farligt amalgam är att ha i munnen. 1988 hade socialutskottet fått besked om att en proposition skulle komma från regeringen. I budgetpropositionen 1989 upprepades detta löfte, men ingenting hände.

I det ena betänkandet efter det andra har socialutskottet uttalat hur angeläget det är att lösa frågan om hur tillsyn och kontroll av dentala material skall gå till. 1988/89, 1989/90, två gånger och 1990/91 upprepar socialutskottet sina synpunkter – dock utan att göra några tillkännagivanden, därför att man av regeringen har duperats att tro att en proposition med förslag skulle komma när som helst.

Det är naturligtvis naivt av socialutskottet att så låta sig luras av regeringens försäkringar att man avstår från tillkännagivande. Då kan ju regeringen alltid hävda att den inte har fått någon skrivelse från riksdagen och därför inte vet om att socialutskottet har ansett att detta är ett angeläget ärende att lösa.

Nu är beskedet från regeringen att den inte tänker göra någonting, eftersom frågan diskuteras i EG. Detta är förvisso ett ihåligt argument. Om vi skulle avstå från att hantera eller fatta beslut i alla de frågor som diskuteras i EG, skulle vi bli fullständigt lamslagna – så mycket som är på gång där. Och när det gäller frågor om säkerhet och skydd för människors liv och hälsa

lägger EG sig inte alls i de nationella reglerna. Här kan vi mycket väl fatta beslut med en enda gång och lägga fram egna förslag.

Regeringens sätt att skylla på EG saknar i det här ärendet all relevans och speglar bara oviljan att lösa problemet med tandersättningsmaterial.

Återigen är det de borgerliga partierna som har reserverat sig. Den socialistiska majoriteten struntar i alla de människor som redan lider av amalgamförgiftning och bryr sig uppenbarligen inte heller om att försöka förhindra ytterligare lidanden genom att åtminstone kontrollera ytterligare användning av material för tandlagning.

Nog är det väl märkligt att ni tycker att mediciner måste genomgå en mycket rigorös kontroll innan man får godkänna och registrera dem men att tandläkarna skall få stoppa vad som helst i munnen på folk.

Anf. 80 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! KUs granskning av regeringens beredning av frågan om äldreomsorgens organisation kan enligt centerns uppfattning inte undgå kritik.

Resultatet av omorganisationen kan vi ännu inte överblicka, men förmodligen kommer det att visa sig – och har redan visat sig – att arbetet borde ha varit grundligare.

När riksdagen under 1988/89 års riksmöte godkände vissa riktlinjer för äldreomsorgen beslutades att ärendet skulle beredas i en särskild delegation. Det är viktigt att understryka att några beslut i huvudmannaskapsfrågan inte fattades vid det tillfället. I vissa uttalanden har det senare gjorts gällande att beslut om att förändra huvudmannaskapet fattades redan 1988/89.

Det är efter det att äldredelegationen hade avlämnat sin rapport som de märkliga turerna börjar. Direktiv har gått ut till Sveriges kommuner och landsting om att starta ett förberedelsearbete, göra kartläggningar och komma in med uppgifter m.m. Så mycket mer märkligt blir detta mot bakgrund av att direktiven till kommunsektorn grundas på beslut i den socialdemokratiska partistyrelsen.

Promemorian som gick ut med riktlinjer från socialdepartementet och de båda kommunförbunden har också brustit i demokratiskt hänseende. Frågan blev inte föremål för beslut i resp. förbundsstyrelser. Nu granskar KU inte ideella organisationer – det skall jag gärna medge – men KU har ett ansvar för att hävda den kommunala självstyrelsen. Kommunerna satte ju i gång ett arbete på grunder som inte var förankrade. Då regeringen vidtog dessa åtgärder fanns det inget riksdagsbeslut. Om reformen skulle godtas eller inte var högst osäkert. Först efter en lång tids överväganden i socialutskottet förelades riksdagen ett förslag. Detta förslag avvek på många punkter från propositionen, exempelvis i fråga om betalningsansvaret, friheten för kommunerna att organisera detta mellan sig och landstingen, resurserna för utbildning och information, m.m. Det arbete som kommunerna hade gjort var i stora delar inte aktuellt när riksdagens beslut fattades.

Att skiljenämnden också har fått ca 500 ärenden visar att beredningen varit dålig.

Regeringens handläggning av detta ärende kan inte undgå kritik, vilket framgår av vår reservation nr 12, som jag ber att få yrka bifall till.

Låt mig också i detta anförande ta upp frågan om dentala material. Den

kritik som framförts i reservation nr 13 hade inte behövt framföras om centern hade vunnit framgång i sitt yrkande i socialutskottet om ett tillkännagivande till regeringen. Det gjorde vi tillsammans med vänsterpartiet och miljöpartiet. Moderater och folkpartister har anledning att begrunda den godtrogenhet som de vid detta tillfälle visade regeringen.

Under riksdagsbehandlingen och utskottsbehandlingen har det, som framgår av betänkandena från socialutskottet och även av utskottsmaterialet här, gjorts tydliga utfästelser från regeringen om att man skulle vidta åtgärder och att en propositionen skulle läggas fram avseende kontroll och tillsyn av dentala material. Det hände emellertid ingenting. Jag utgår från att den eller de som har stått för utskottsskrivandet har förlitat sig på ganska konkreta ställningstaganden.

I och med att det inte har hänt något finns det anledning att framföra ny kritik, och det gör vi i vår reservation. I den delen står vi naturligtvis fast vid vad vi anför i reservationen, men vi kommer vid detta tillfälle inte att begära votering.

Herr talman! Jag har redan tidigare yrkat bifall till reservation nr 12.

Anf. 81 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Den 13 december 1990 beslöt riksdagen att en omfattande äldreomsorgsreform skulle genomföras. Reformen skulle träda i kraft i januari 1992. Kommunerna skulle få ett samlat ansvar för långvarig service och vård av äldre samt överta ansvar och drift från landstingen för sjukhem och långtidssjukvård.

I en gemensam borgerlig reservation riktas kritik mot det förberedelsearbete som gjordes innan riksdagsbeslutet i saken var fattat. Det är naturligt att ett långvarigt förberedelsearbete görs före en reform av så stor betydelse både för den enskilde och för kommunerna.

Äldreberedningen, som tillsattes redan 1980, har arbetat fram till 1987. I en proposition, "Äldreomsorgen inför 90-talet", redovisades riktlinjer inför det fortsatta arbetet. Bl.a. borde huvudmannaskapsfrågan beredas i en särskild delegation, hette det. I maj 1988 presenterade äldredelegationen förslag om vilka uppgifter som skulle överflyttas från landsting till kommuner, och ett slutdatum för ikraftträdandet föreslogs till den 1 januari 1992.

Efter en omfattande remissomgång informerades landsting och kommuner i en särskild skrivelse i februari 1990. Den hade utarbetats av socialdepartementet, Landstingsförbundet och Kommunförbundet. Man påpekade att ett visst förberedelsearbete redan nu borde påbörjas. Uppgifter borde samlas in om bl.a. vårddagar, vårdplatser och antalet nödvändiga tjänster. I juli 1990 kom ytterligare en promemoria till kommunerna utarbetad av socialdepartementet och de bägge kommunförbunden. Den 11 oktober framlades en proposition om ansvar för service och vård till äldre och handikappade.

Utskottsmajoriteten konstaterar att regeringen, innan den lägger fram en så genomgripande reform, måste göra en korrekt avvägning mellan motstridiga intressen, möjligheter för kommunerna att hinna planera och riksdagen att fatta ett självständigt beslut. Efter långvarigt utredande, som började med äldreberedningen 1980 och mycket omfattande remissrundor, som jag

tidigare påpekat, ansåg regeringen att vissa förberedelser borde vidtas i kommunerna för att reformen skulle kunna genomföras så enkelt och smidigt som möjligt och utan onödig tidsfördröjning. Utskottet har funnit att förberedelsearbetet var försvarligt med tanke på den tidpunkt då det utfördes samt då det inte hade föregripit riksdagens ställningstagande och beslut.

Jag övergår så till att tala om kontroll och tillsyn av dentala material. Riksdagens beslut skall meddelas regeringen i en särskild skrivelse. Socialutskottet har under lång tid framhållit att en offentlig kontroll av dentala material varit angelägen, men man har inte formellt givit regeringen detta till känna. En reservation med en sådan begäran har tvärtom avstyrkts av utskottet.

Regeringen har uppdragit åt socialstyrelsen och läkemedelsverket att bedriva en försöksverksamhet med registrering av biverkningar från dentala material. Man har således agerat i frågan. Regeringen har haft anledning att avvakta med en proposition i ärendet med tanke på att den kontrollordning som finns inom EG inte är tillräckligt preciserad. Om EGs kontrollordning blir precisare läggs en proposition fram i år.

Regeringen fastställer tandvårdstaxa efter beslut av riksförsäkringsverket för två år i taget. I juni 1990 fastställdes en höjning med 6,4 % för tandläkare, tandhygienister och tandsköterskor. Tandteknikernas arvoden höjdes med något mer, 7,4 %, för att man skulle kunna göra nödvändiga investeringar för tandtekniska arbeten.

Tandvårdsdelegationen hade gjort en förberedande bedömning och en avstämning av löne- och prisutvecklingen för 1989. Man hade också gjort en bedömning för 1990/91. Sveriges tandläkarförbund var inte ense med delegationen om denna bedömning. Två medlemmar i RFVs styrelse reserverade sig mot höjningen med 6,4 %. Nödvändig hänsyn till den allmänna löneglidningen på arbetsmarknaden hade inte tagits, ansåg man.

Regeringen har tagit ställning med underlag från RFVs majoritetsförslag. Ingen konstitutionell kritik kan riktas mot detta ställningstagande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 82 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 83 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Jag noterar att tiderna förändras. I granskningsbetänkadet 1976/77 ansåg socialdemokraterna att det var viktigt att reservera sig då ministrar hade gjort uttalanden i pressmeddelanden om vad regeringen avsåg att besluta i en viss fråga. Nu kan den socialdemokratiska partistyrelsen uttala sig om vad hela landets kommunala sektor skall göra. Det tycker man är rätt och riktigt. Jag vill fråga Catarina Rönnung om hon inte anser det viktigt att åtgärder som vidtas i en så övergripande fråga som det här gäller grundas på riksdagsbeslut i stället för beslut i den socialdemokratiska partistyrelsen.

Anf. 84 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Catarina Rönnung gör en stor affär av att socialutskottets behandling av frågan om dentala material inte i något fall har resulterat i ett tillkännagi-

vande till regeringen. Menar Catarina Rönnung att regeringen inte alls har anledning att läsa vad riksdagen skriver såvida det inte följs upp med en reservation? Jag vill gärna få ett svar på den frågan.

Anser vidare Catarina Rönnung att det är en bra hantering att regeringen – som den uppenbarligen har gjort ett flertal gånger – säger till socialstyrelsen: Lugna er, det kommer snart en proposition! Det är nämligen det besked som socialstyrelsen har fått, och man har trott på regeringens försäkringar. Jag frågar än en gång om Catarina Rönnung tycker att det är en bra hantering av en så allvarlig fråga som frågan om dentala material? Det handlar faktiskt om vad människor skall ha i munnen. Det gäller att förebygga giftskador och andra obehag som människor kan utsättas för, därför att det som tandläkarna stoppar i munnen inte har varit föremål för någon som helst kontroll eller tillsyn.

Sedan en rättelse. Catarina Rönnung inledde med att beträffande äldrefrågorna säga att det rörde sig om en gemensam borgerlig reservation. Det var det inte. Det är moderater och centerpartister som har reserverat sig på den punkten.

Anf. 85 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Naturligtvis skall riksdagsbeslutet ligga till grund för en så viktig och allvarlig fråga som en reform beträffande äldreomsorgen. Utskottsbetänkandet slog ju också fast detta och ingenting annat. Vi anser i alla fall att det var försvarligt att regeringen gav vissa instruktioner till kommunerna att utföra ett visst förberedande arbete av mera statistisk karaktär. Det skulle göras en analys av vilka tjänster man kunde ha i kommunen, hur stort vårdbehovet var, osv. En sådan analys skulle kanske kommunerna ha haft stor nytta av i sitt planeringsarbete, alldeles bortsett ifrån att regeringen ålagt dem att göra en analys. Det var i alla fall inte en åtgärd som på något sätt skadade kommunernas verksamhet.

Jag tycker att Ylva Annerstedt gick förbi en mycket viktig punkt i sitt anförande, nämligen att regeringen verkligen har sett till att socialstyrelsen samlar in data om skador som dentala material kan ha orsakat människorna. Det har alltså redan satts i gång ett arbete. Dessutom är det väl ganska bra att avvakta och se vad EG-kontroll-konstruktionen innebär, eftersom Sverige snart skall söka medlemskap. Det är viktigt att man då inte behöver ändra besluten.

Anf. 86 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Om det som Catarina Rönnung sade bara gällde ett statistiskt material fanns det förmodligen hos SCB eller någon annanstans. Då var det ju inte nödvändigt med de här omgångarna för kommunerna. Men det rörde sig ju om ett betydligt bredare remissarbete.

Catarina Rönnung sade i sitt anförande att det är viktigt att sådana här saker grundas på riksdagsbeslut, men det står faktiskt någonting annat i betänkandet. Här kunde man ta risken att föregripa riksdagens ställningstagande, vilket ledde till ett arbete i kommunerna som inte till alla delar var nödvändigt, när riksdagen så småningom fattade sitt beslut. På det sättet blev vissa saker inaktuella. Jag vill i detta sammanhang hävda den kommu-

nala självstyrelsen. Det som kommunerna skall åläggas uppifrån skall också grundas på konkreta beslut. Vi får väl anledning att återkomma till detta på måndag i nästa vecka då vi skall diskutera den nya kommunallagen.

Anf. 87 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Catarina Rönnung svarade faktiskt inte på några av mina frågor. Jag frågade om hon tycker att regeringen inte behöver bry sig om vad riksdagen uttalar, om det inte blir tillkännagivanden. Det skulle vara bra att få belagt hur regeringen ser på vad som står i de olika utskottsbetänkandena, dvs. om man behöver bry sig om ett uttalande endast då det är fråga om ett tillkännagivande.

När det sedan gäller EGs diskussioner på detta område vill jag framhålla att EG faktiskt bara har börjat. Vi vet ingenting om huruvida det över huvud taget blir något resultat. Skillnaden är faktiskt den att frågan har beretts sedan 1984, och regeringen har utlovat en proposition sedan 1988. Därför borde det alltså finnas underlag för konkreta förslag för någonting annat än försöksverksamhet.

Anf. 88 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Jag begriper inte det här, men det är kanske inte meningen. I socialutskottet fanns det en reservation, som c, v och mp stod bakom. Alltså röstade m och fp emot reservationen, liksom även s. Det var alltså så, att s, m och fp hindrade förslaget att gå igenom. Vad hände sedan? Nu har m, fp och c en reservation, därför att regeringen inte har gjort vad som står i den reservation som de röstade bort i socialutskottet. Man kunde åtminstone kräva av folkpartiet och moderaterna att de hade ställt upp på reservationen i socialutskottet och sett till att den hade tillstyrkts. Detta kan inte repareras genom att man i granskningsbetänkandet kritiserar regeringen för att den gjorde vad riksdagen uttalade när det röstades på det viset.

Kammaren övergick till att debattera Volvo-Procordiaaffären.

Anf. 89 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! I slutet av 1989 kom styrelserna för Procordia och Volvo överens om att bilda en ny, gemensam koncern med inriktning på läkemedel, bioteknik och livsmedel. Den nya koncernen skulle bildas genom att läkemedelsföretaget Pharmacia och livsmedelsföretaget Provendor AB skulle integreras med det statliga företaget Procordia. Affären innebar en nyemisson i Procordia, varvid Volvo blev delägare. Det var en utomordentligt bra affär för Volvo. Man kan säga bingo för Volvo.

Avtalet ledde till en proposition, som regeringen lade på riksdagens bord under första hälften av mars 1990. Motionstiden utgick den 29 mars. Oppositionspartierna hade olika invändningar mot propositionen och avtalet mellan staten och Volvo. Men vad vi den 29 mars inte visste var att Volvo dagen före till regeringen hade lämnat in en ansökan om befrielse från realisationsvinstsskatt. När näringsutskottet behandlade propositionen och de olika motionerna i april hade vi också en utfrågning med departementsledningen. Inte ens av departementsledningen blev vi informerade om att ansökan hade

kommit in. Inte heller fick vi veta hur regeringen tänkte agera. Med ledning av propositionen fattade riksdagen sitt beslut den 9 maj. Åtta dagar senare beviljade regeringen Volvo skattebefrielse. Och det rörde sig inte om något litet belopp. Jag tycker att det var ett mycket allvarligt och anmärkningsvärt förfaringssätt från regeringens sida. Eftersom näringsutskottet hade överläggningar med företrädare för regeringen, varvid vi diskuterade avtalet och anlade olika synpunkter, hade det varit rimligt om också regeringen hade sagt att Volvo hade kommit med en begäran om skattebefrielse när det gällde realisationsvinsten. Men i näringsutskottet sades det inte ett knyst om den ansökan som hade kommit in. Eftersom affären var så stor hade det varit rimligt att informera. Det var bingo för Volvo. Regeringen borde ha talat om att den fått en ansökan om skattebefrielse och att den skulle behandlas på det eller det sättet. Det hade varit ett renhårigt agerande från regeringens sida.

Jag vill fråga Catarina Rönnung varför hon, som nu skall försvara socialdemokraterna, inte kan inse att regeringen icke har spelat med helt öppna kort i denna fråga. Här fick utskottet behandla frågan, och så snart riksdagen hade fattat sitt beslut kom den extra godbiten till Volvo. Vi skall ha klart för oss att affären innebar att regeringen favoriserade landets största industriföretag bara med det avtal som medförde att Volvo blev delägare i Procordia. Några dagar tidigare hade regeringen lagt fram en proposition på riksdagens bord som innebar att man tog pengar från utvecklingsfonderna och begränsade satsningarna på de mindre och medelstora företagen. Ena dagen favoriserar man ett stort företag som Volvo, en annan dag tar man pengar från de små företagen. Det är en dålig närings- och industripolitik, och den blir ännu sämre när regeringen sedan favoriserar Volvo genom att ge företaget skattebefrielse, och gör det på ett sätt som är ganska flagrant.

Anf. 90 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! I dag diskuterar vi inte huruvida regeringen för en dålig näringspolitik eller inte, utan vi diskuterar om regeringen har handlat konstitutionellt korrekt i detta ärende.

Våren 1987 beslutade riksdagen att regeringen inte utan riksdagens godkännande fick medverka till att statens andel av röstetalet i Procordia sjönk under två tredjedelar av röstvärdet. När så styrelserna i Procordia och Volvo i december 1989 beslöt att gemensamt bilda en koncern med inriktning mot läkemedel, bioteknik och livsmedel och att betalning skulle ske genom nyemission i Procordia, var det dags för regeringen att begära riksdagens godkännande. En viss omvandling skulle ske av A- och B-aktier, och statens andel av röstetalet skulle sjunka under två tredjedelar. Proposition i ärendet beslutades den 8 mars. Den 9 maj godkände riksdagen affären.

Regeringen har befogenhet att utan riksdagens hörande enligt en bestämmelse i 35 § kommunalskattelagen medge befrielse från beskattning av realisationsvinst, om en från allmän synpunkt önskvärd strukturrationalisering annars skulle förhindras.

Den 28 mars, långt efter att propositionen hade avlämnats, ansökte Volvo om befrielse från realisationsvinstskatt och värdepappersskatt i fråga om avyttringen av aktier i Provendor och Pharmacia. Den 17 maj biföll regeringen

ansökningen, men bara delvis. Skattebefrielse skulle utgå på vinsten vid avyttringen av aktierna i Provendor.

Centern i KU har ingen konstitutionell anmärkning att rikta emot förfarandet i sig, varken affären Volvo–Procordia eller skattebefrielsen. Däremot riktar man, som enda parti, kritik mot att inte riksdagen har informerats om att en ansökan om befrielse från beskattning av realisationsvinst förelåg från Volvo när riksdagen behandlade ärendet.

Majoriteten konstaterar att det faktum att en ansökan om skattebefrielse förelåg hos regeringen inte har haft någon som helst betydelse för riksdagsbeslutet att statens ägarandel i Procordia skulle minska.

Riksdagen är till för att fatta beslut i saker som angår den, inte för att bli allmänt informerad eller informerad om vilka ansökningar om skattebefrielse regeringen möjligen kommer att fatta ett positivt beslut om i en framtid. Informerat i denna sak blev så småningom hela svenska folket genom vår fria press.

Anf. 91 PER-OLA ERIKSSON (c)

Herr talman! Catarina Rönnung sade att svenska folket blev informerat i frågan tack vare att vi har en fri press. Det är för väl att vi har det! Menar Catarina Rönnung att man inte skulle ha lämnat ut information om vi inte hade haft en fri press, om vi hade haft en press som hade varit kontrollerad av regeringen? Man kan nästan dra den slutsatsen av det hon sade i slutet av sitt anförande.

Vi riktar ingen kritik mot det konstitutionella agerandet. Regeringen har rätt att behandla dessa frågor. Det är regeringens uppgift att säga ja eller nej till en ansökan om skattebefrielse vid realisationsvinst. Det vi har anledning att rikta kritik emot är den bristande informationen från regeringen i denna fråga. Det var inte så, som Catarina Rönnung sade, att ansökan från Volvo kom in till regeringen långt efter det att propositionen hade lagts fram. Propositionen lades fram i mitten av mars. Motionstiden gick ut den 29 mars. Ansökan kom in dagen innan motionstiden gick ut. Om vi inte hade fått information då, hade regeringens företrädare kunnat informera näringsutskottet om hur det förhöll sig med ärendet och hur man tänkte agera. Då hade riksdagen kunnat bedöma affären i dess helhet.

Det var redan med det avtal som fanns mellan Volvo och Procordia en mycket bra affär för Volvo. Den blev ännu bättre, med det beslut som regeringen sedan fattade.

Anf. 92 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag tycker inte att man kan begära att regeringen skall informera riksdagen om beslut som den i framtiden skulle kunna komma att fatta. Informationen om vad regeringen så småningom har kommit fram till är ingenting som undanhålls medborgarna i ett fritt land. Informationen kommer ut till alla, till medborgare i allmänhet och även till riksdagsledamöter.

Regeringen har ingen konstitutionell skyldighet att springa till riksdagen med småfrågor och tala om vad man eventuellt skall besluta om. Regeringen hade ju inte ens en gång fattat ett formellt beslut. Det gjordes inte förrän senare i maj.

Anf. 93 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag vet inte vad Catarina Rönnung lägger för betydelse i ordet småfrågor. Det handlade här om en skattebefrielse på miljoner kronor. När Sveriges största industriföretag, som har fått ett bra avtal med staten, dessutom som en extra dusör får en ordentlig skattebefrielse, räknar Catarina Rönnung det som en liten fråga, som regeringen enligt hennes sätt att se inte har anledning att informera näringsutskottet om, eftersom näringsutskottet just arbetade med det avtalet. Det är ett ganska avslöjande synsätt, som visar förakt för riksdagen och det utskott som skall arbeta med en stor och viktig fråga.

Anf. 94 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Vad som har varit viktigt för konstitutionsutskottet att reda ut är om beslutet om en kommande skattebefrielse på minsta sätt hade någon relevans för det formella beslut som riksdagen fattade om att statens andel av röstetalet i Procordia skulle minska till under två tredjedelar. Det är det vi skall ta ställning till. Här har vi kommit fram till att det var två helt olika saker och att regeringen enligt kommunalskattelagen har fria händer att fatta beslut om att medge skattebefrielse.

Kammaren övergick till att debattera Fast förbindelse över Öresund.

Anf. 95 HUGO ANDERSSON (c):

Herr talman! Denna del av granskningsbetänkandet handlar om den fasta förbindelsen över Öresund och den handläggning som har varit med anledning av den frågan. I sak har detta ärende debatterats mycket intensivt under många år. Så kommer förmodligen att ske även efter det beslut i sakfrågan som riksdagen har att fatta under nästa vecka.

I dag gäller det granskning av regeringens handläggning av frågan. Vi har i reservation nr 16 anmärkt på den ur miljöhänseende bristfälliga prövningen från regeringen i denna fråga.

Frågan har utretts många gånger i sak. Man kan konstatera att utredningsuppdraget i den senaste vändan när det gäller en fast förbindelse över Öresund gavs den 20 juni 1984 till dåvarande kommunikationsministern. Sedan dess har arbetet pågått. Det har förhandlats och utretts under nära sju år. Det resulterade i att regeringen i våras, den 23 mars, skrev ett avtal med danska staten och där slog fast hur man skulle kunna hantera frågan om en fast förbindelse. Det har i sin tur resulterat i att riksdagen har en proposition på sitt bord och ett betänkande med anledning av den, som kommer att behandlas i nästa vecka.

Det är ganska egendomligt att man under en utredningstid på sju år kan undgå att efterhöra de andra intressenternas synpunkter på denna fråga, vilket man de facto har undgått att göra. Det verkar nästan som om man plötsligt i en ambition att vara handlingskraftig avslutar utredandet, skriver ett avtal och en proposition, för att så att säga få frågan ur världen.

Samtliga länder runt Östersjön har naturligtvis rätt att ha synpunkter på hur man hanterar en av deras utfartsvägar från Östersjön, om man ser till sjöfarten. Det är också oomtvistat att det blir en miljöpåverkan i Östersjön

av brobygget. Att man då inte ens försöker leva upp till de krav som ställs i den nordiska miljöskyddskonventionen från år 1974 är märkligt, tycker vi.

Vi vet att Östersjön är ett hotat hav. Bottnarna är redan döda i stora områden på grund av syrebrist. En minskning av salthalten, som kan bli följden av ett brobygge, omöjliggör reproduktion för vissa fiskarter. Det går säkert att räkna upp flera tänkbara miljökonsekvenser av brobygget. Vi tycker att det är egendomligt att inte övriga länder som har intressen i Östersjön och dess miljö och i Öresund som sjöfartsled får rätt att yttra sig i frågan. Man gör i stället detta till en affär mellan Sverige och Danmark.

Herr talman! Från centerns sida anser vi att regeringen inte på ett fullödigt sätt har berett frågan om en fast förbindelse över Öresund.

Anf. 96 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Öresundsbron, som vi skall fatta beslut om nästa vecka, är det största byggnadsprojektet någonsin i Norden. Projektets miljöpåverkan och andra resultat av detta bygge har varit – och kommer säkert att vara – föremål för diskussion.

Av den anledningen är det av största vikt att KU granskar hur beslutsprocessen har gått till och vilket beslutsunderlag man har haft. Det var därför som vi lämnade in en anmälan i den här frågan.

Vi menar att utskottets granskning har varit bristfällig. Granskningen borde ha fått fortsätta i höst för att man skulle kunna reda ut om regeringen har hanterat den här frågan som den borde ha gjort. Då kunde man ha rätat ut de frågetecken som finns i kanten.

Jag ser med tillfredsställelse på att centern ändå har kunnat dra vissa slutsatser utifrån den granskning som redan har skett, även om den är bristfällig. Vi i miljöpartiet kan i och för sig dra samma slutsatser som centern, men vi hade velat se att granskningen hade fortsatt till hösten, så att vi eventuellt hade kunnat dra andra slutsatser.

Det är anmärkningsvärt att centern har reserverat sig mot att regeringen inte har miljöskyddsprövat ärendet på det sätt som borde ha skett. Vi har reserverat oss mot att granskningen inte får fortsätta till hösten. Alla övriga partier anser att regeringens handläggning är helt korrekt.

För att anknyta till debatten som jag tidigare i dag hade med Rolf L Nilson, är det också anmärkningsvärt att vänsterpartiet anser att det inte behövs en vidare granskning i denna fråga och att man anser att beslutet om förberedelsen för detta projekt är helt korrekt. Vi har inte kunnat dra dessa slutsatser och beklagar därför utskottets skrivning. Tack.

Anf. 97 SÖREN LEKBERG (s):

Herr talman! Utskottet har gått igenom frågan om regeringens befattning med projektet att bygga en bro över Öresund. Det var miljöpartiet som anmälde frågan.

I likhet med många andra talare kan jag konstatera att frågan om fasta förbindelser över Öresund har diskuterats under mycket lång tid. I modern tid har den diskuterats vid åtskilliga tillfällen här i riksdagen. I det här sammanhanget vill jag passa på att erinra om att riksdagen redan 1952 fattade

beslut om att undersökningar borde inledas om fasta förbindelser över Öresund. Det fördes en mycket intensiv debatt i den här frågan under 60-talet, en debatt som så småningom utmynnade i att riksdagen 1973 fattade beslut om att godkänna en överenskommelse mellan den danska regeringen och den svenska regeringen om att det skulle byggas en vägbro mellan Köpenhamn och Malmö samt en järnvägstunnel mellan Helsingör och Helsingborg. Denna överenskommelse ratificerades visserligen inte, men den ledde fram till att man på båda sidor av sundet fortsatte med utredningarna. Man presenterade också ett betänkande 1978.

Som omnämns i utskottets betänkande bemyndigade regeringen chefen för kommunikationsdepartementet 1984 att tillsätta en delegation som skulle förhandla med en dansk delegation och på det sättet utarbeta ett förslag till en överenskommelse om fasta förbindelser över Öresund. Denna delegation har levererat betänkanden. Den har också fått tilläggsdirektiv att pröva nya alternativ i form av borrade järnvägstunnlar, etappindelning etc.

Det hela slutade med att det i år har kommit till stånd en överenskommelse mellan de båda regeringarna, vilken har lett fram till att regeringen har presenterat en proposition för riksdagen. Denna proposition har remitterats till trafikutskottet.

I trafikutskottet har man gjort en saklig bedömning av beslutsunderlaget. Nästa vecka kommer kammaren att fatta beslut om trafikutskottets betänkande som behandlar propositionen om en kombinerad väg- och järnvägsbro över Öresund.

Herr talman! För att spara tid vill jag sammanfattningsvis säga att efter den granskning som vi har genomfört kan vi konstatera att det inte har framkommit någonting som ger anledning till ett uttalande från utskottets sida.

Slutligen vill jag instämma i det inlägg som inledde den här debatten i förmiddags, då Rolf L Nilson konstaterade att man i frågor av den här typen måste skilja mellan sakpolitisk kritik och konstitutionell kritik. Konstitutionsutskottets uppgift är att granska regeringens agerande utifrån konstitutionella synpunkter. När det gäller de sakpolitiska frågorna kan vi ha olika uppfattningar om brobyggande och fasta förbindelser över Öresund, men det är en fråga som i första omgången skall diskuteras i trafikutskottet och sedan här i kammaren. Det är ingenting som konstitutionsutskottet har anledning att lägga sig i.

Med det anförda yrkar jag på godkännande av utskottets anmälan under detta avsnitt.

Anf. 98 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Sören Lekberg berör över huvud taget inte den viktigaste frågan, nämligen om regeringen har tagit otillbörlig hänsyn och låtit sig otillbörligt påverkas av industriintressena så att miljöintressena har blivit satta på undantag. Det är vad det handlar om. Sedan må vi ha olika åsikt när det gäller om bron skall byggas eller inte. Frågan är: Har förberedelserna och ställningstagandena från regeringens sida skett på ett korrekt sätt? Det var för att få denna fråga utredd som vi ville ha en fortsatt granskning.

Behandlingen i riksdagen har ju fortsatt på samma sätt. Trafikutskottet

Granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Fast förbindelse över Öresund

har handlagt propositionen och jordbruksutskottet har inte yttrat sig – återigen samma märkliga hantering. Tack.

Anf. 99 HUGO ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Sören Lekberg sade att det har varit en mycket långvarig debatt omkring detta med en förbindelse över Öresund, både här i riksdagen och i andra offentliga sammanhang. Det är i och för sig riktigt, men det förtar ju inte regeringens ansvar att se till att en framlagd proposition är underbyggd på ett fullödigt sätt.

Efter Sören Lekbergs inlägg kvarstår vår kritik, eftersom han inte direkt kommenterade det förhållandet att man inte har uppfyllt den nordiska miljöskyddskonventionen från 1974. Detta har inte beretts tillräckligt i propositionen och därför kvarstår vår kritik.

Anf. 100 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Herr talman! Miljöpartiets och Claes Roxberghs synpunkt att det vid beredningen av ärendet skulle kunna misstänkas att någonting otillbörligt kan ha förekommit är ganska anmärkningsvärd. Denna fråga har diskuterats offentligt i tjugotalet år. Det är remarkabelt att misstänka att det vid sidan av denna öppna, breda och offentliga debatt skulle ha förekommit någonting konspiratoriskt.

Regeringen har lagt fram en proposition. Under utskottets granskning har vi kunnat följa hur ärendet har arbetats fram och hur det har avancerat från bemyndigandet till en överenskommelse och fram till en proposition till riksdagen som har behandlats av trafikutskottet. Det är i trafikutskottet som man har att bedöma om det finns ett tillräckligt underlag för att riksdagen skall kunna fatta beslut.

Jag vet inte om trafikutskottets betänkande har bordlagts en gång här i kammaren. Men enligt vad jag har erfarit har trafikutskottet behandlat just de miljömässiga frågorna och varit till freds med det underlag som finns i propositionen.

Underlagets omfattning är en fråga som skall diskuteras i kammaren nästa onsdag. Det har inte med den konstitutionella debatten att göra.

Anf. 101 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Vi är medvetna om att det har bedrivits ett intensivt lobbyarbete när det gäller hela ScanLink-projektet och bron. Från denna utgångspunkt vore det inte alls orimligt att utskottet lade ned litet mer tid på att granska denna fråga ordentligt.

Anf. 102 HUGO ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Sören Lekberg sade i ett tidigare inlägg att man måste skilja mellan sakfrågan och den konstitutionella granskningen av handläggningen. Det tycker jag är riktigt. Nu vill jag påstå att Sören Lekbergs senaste inlägg talade mest i sakfrågan.

Jag vill ställa en fråga till Sören Lekberg: Är det ändå inte rimligt att man frågar övriga intressenter runt Östersjön hur de ser på en fast förbindelse

mellan Sverige och Danmark via Öresund innan man startar detta bygge och innan man skriver färdigt propositionen?

Anf. 103 SÖREN LEKBERG (s) replik:

Herr talman! Först vill jag till Hugo Andersson säga att den reservation som centerpartiet har fogat till betänkandet är litet märklig om man tittar närmare på den. Men jag kan förstå att centern kanske har haft en del opinionsmässiga problem av regional karaktär som har gjort att man har skrivit denna reservation.

När det gäller de olika konventioner som Hugo Andersson pekar på berörs de i trafikutskottets betänkande. Såvitt jag vet har även trafikutskottet i detta sammanhang begärt in yttrande från utrikesutskottet. Dessa frågor är alltså helt utklarade.

Claes Roxbergh talade om att utomstående intressenter på ett otillbörligt sätt skulle ha påverkat regeringen. Jag tycker att det är en mycket underlig debatt med tanke på den process som har förevarit denna fråga. Som jag sade i mitt tidigare anförande har denna fråga diskuterats under många år. Och den har också varit föremål för beslut i riksdagen. Riksdagen sade faktiskt ifrån 1973 och godkände en överenskommelse om fasta förbindelser över Öresund. Att Claes Roxbergh nu påstår att det under den senaste tiden har förekommit något otillbörligt vid sidan av och i smyg är märkligt.

Rolf L Nilson, som representerar ett parti som i och för sig är kritiskt mot bron, sade tidigare att det i viss mån var en paranoid världsbild som man hade i den här frågan.

Talmannen anmälde att Hugo Andersson och Claes Roxbergh anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 104 VIOLA CLAESSON (v):

Herr talman! Vpk var det första partiet i riksdagen som tog upp P G Gyllenhammars och Round Table-gruppens förslag ScanLink. Sedan 1985, när olika delar av det enorma projektet fått skarpare konturer, har vi konsekvent arbetat för att stoppa planerna. Vår motivering har varit entydig: Av hänsyn till miljön och för att spara energi måste järnvägsbyggandet prioriteras på bilismens och motorvägsprojektens bekostnad. Därför kräver vänsterpartiet att trafikens infrastruktur skall förändras i en ekologiskt genomtänkt riktning. Vi tror på ett alleuropeiskt järnvägsnät men avvisar ett EG-styrt motorvägssystem.

I dag kan ingen i kammaren påstå att ScanLink inte har ett direkt samband med alla de delprojekt som lanserats under annat namn av regeringen. Och alla vet att Öresundsbron är nyckeln till ScanLink. Just nu handlar det om handläggningen, och det är detta som är den konstitutionella frågan.

Herr talman! Jag är starkt kritisk till regeringens sätt att sköta denna fråga. När jag först startade debatten här i kammaren hösten 1985 förnekade regeringens representanter sitt intima samarbete med ScanLinks och Round Table-gruppens lobbyister.

I interpellationsdebatten sade den då nyvalde kommunikationsministern Sven Hulterström att regeringen aldrig diskuterat ScanLink och att man inte

ens haft anledning att göra det, detta trots att dåvarande finansministern, Kjell-Olof Feldt, bevisligen hade rest till ett OECD-möte redan 1984 och öppet pläderat för ScanLink-satsningar.

Jag hoppas att jag får en debatt med Sören Lekberg sedan. Det vore därför bra om han hörde på de konkreta exempel som jag nu tar upp.

En röd tråd i vår kritik har gällt exportindustrins maktfullkomlighet samt regeringens undfallande och odemokratiska spel utanför de folkvalda församlingarna. Viktigt utredningsmaterial, som den s.k. tunga gruppen ledd av Erik Åsbrink på finansdepartementet hade ansvaret för, hemligstämplades först efter det att jag hade efterlyst det som riksdagsledamot.

När tidningen Arbetet innan dess, den 14 januari 1984, spräckte den dittills "topphemliga, men detaljerade plan som utarbetats på Volvo", som det stod i artikeln, var det bara fyra dagar kvar till dess att regeringens egen utredning om Öresundsbron skulle presenteras. Enmansutredaren Lennart Johansson hade redan räknat ut att en bro mellan Malmö och Köpenhamn inte skulle bära sig ekonomiskt. Han nämndes också i denna artikel. Han hade inte en aning om vare sig Volvos planer eller begreppet Scandinavian Link. Och han visste inte att det på finansdepartementet fanns helt nya ambitioner som gällde så mycket mer än en Öresundsbro.

Enligt dessa uppgifter var Volvos egen styrelse inte informerad. Det var däremot dåvarande kommunikationsminister Curt Boström samt två av regeringens departementssekreterare som fått insyn i planerna under tystnadslöfte. Den ene bör enligt min uppfattning har varit nuvarande biträdande finansministern, Erik Åsbrink, dvs. den man som såg till att regeringen satte hemligstämpel på det utredningsmaterial som jag senare krävde att få ta del av. Vid min första kontakt med Erik Åsbrink sade han att han hade slängt materialet i papperskorgen. Senare gav Erik Åsbrink ytterligare och varierande besked innan hemligstämpeln användes på utredningsmaterialet.

Dåvarande industriministern Thage G Peterson kommenterade det topphemliga projektet på följande sätt i en intervju 1984: I Nordiska rådet diskuteras just nu att tillsätta en framtidsgrupp för nordiskt samarbete. En av de drivande krafterna bakom den idén har varit Volvochefen P G Gyllenhammar.

Detta tycker jag var öppet och rakt på sak.

Volvos makt över Sverige och regeringen är ju uppenbar. Jag tyckte därför att det fanns en viss logik i att skriva en "interpellation" till dr Gyllenhammar 1985 samtidigt som jag riktade en formell interpellation till statsminister Olof Palme. Jag ville veta hur de båda såg på ScanLink-projektet. Volvochefen svarade först. Han berättade att han på de nordiska statsministrarnas begäran skulle leda en grupp med uppdrag att utreda projektet. Sven Hulterström, som svarade i statsministerns ställe på interpellationen, uppgav som jag redan nämnt att regeringen inte ens haft anledning att diskutera projektet. Och detta sagt nästan två år efter tidningen Arbetets avslöjande. Jag vill även säga att tidningen Arbetets uppgifter inte på någon punkt dementerades.

Jag kan dra två slags slutsatser av detta. Antingen ljög kommunikationsministern i debatten, eller också var fortfarande bara ett fåtal ministrar i re-

geringen invigda och involverade i projektet hösten 1985. Båda alternativen är enligt mitt sätt att se på demokratin förkastliga.

Men det finns ytterligare en dimension av projektet, inkl. Öresundsbron, som regeringen försökt tiga ihjäl. Det gäller de elektroniskt avancerade Prometheus- och DRIVE-projekten som numera betalas både ur EG-kommissionens kassa och av svenska skattebetalare sedan senare hälften av 80-talet. I dag koncentreras de svenska ekonomiska resurserna på "försöksområde Västsverige".

Om bil- och elektronikindustrin, regeringen och riksdagsmajoriteten får chans att fullfölja sina projekt betyder det att det de kallar för den intelligenta bilen på den intelligenta vägen först skall lanseras i Västsverige. De hoppas enligt handlingarna på att en andra utvecklingsvåg för bilismen i Sverige skall stimulera den ekonomiska tillväxten. Men det sker i så fall till priset av en påskyndad ekologisk kollaps.

Svenska folket har aldrig fått information och inte tillfrågats om de vill ha automatiserade bilkonvojer, autopiloter i sina bilar och satellitövervakad trafik. Jag ser detta som en fascistoid teknologi. Den kommer i allra högsta grad att kränka individens integritet. I vissa militärstrategers händer skulle centralsystemet som är kopplat till projekten bli ännu farligare för olika grupper och individer. Men i aningslöshet, okunnighet eller i sin tillväxtfanatism låter beslutsfattare projekten och miljarderna rulla.

Jag tycker att det här är en skandal. Det har hittills varit omöjligt att få till stånd en vettig debatt i kammaren om denna teknologi. Jag uppmanar de som känner det minsta ansvar att sätta sig in i det material som numera faktiskt finns tillgängligt.

En av de forskare som var involverad på ett mycket tidigt stadium i vägverkets m.fl. förstudier till Prometheus och DRIVE påpekade redan 1985 för tidningen Ny Teknik att en av finesserna med Scan Link och Öresundsbron var att de skulle byggas för att utnyttja avancerad elektronik. I vänsterpartiets motion om Öresundsbron kräver vi papperen på bordet. Vårt yrkande gäller därför att riksdagen måste få full insyn vad gäller sambanden mellan Round Table-gruppens krav, ScanLink, Öresundsbron och statens engagemang i Prometheus- och DRIVE-projekten. Regeringen har aldrig presenterat sin helhetssyn, Sören Lekberg. Men bit för bit, för att använda Curt Nicolins ord, genomdrivs ändå ScanLink, Öresundsbron, Prometheus och DRIVE. Beslutsprocessen i sin helhet måste synas i sömmarna.

Vår kritiska inställning till såväl projekten som regeringens handläggning är väl känd för alla riksdagsledamöter. Därför blev jag bestört när jag fick se hur frågan har behandlats i konstitutionsutskottets granskningsbetänkande. Att vänsterpartiet inte finns med på reservation nr 17 är en grov miss. Min uppfattning är att det är en milt formulerad reservation. Men den kräver en grundlig utredning av regeringens och enskilda statsråds roll i beslutsprocessen. Det är minst sagt ett befogat krav.

Majoriteten anser i sin skrivning: "Vad som hittills förekommit rörande regeringens befattning med frågan om en fast förbindelse över Öresund ger inte anledning till något uttalande från utskottets sida." Det betyder att majoriteten, inkl. Bo Hammar och Rolf L Nilson i föredragningen här, samtidigt avvisar vänsterpartiets, miljöpartiets och centerns uppfattningar i de

partimotioner om Öresundsbron som vi skall behandla nästa vecka här i kammaren. En viktig del av vänsterpartiets kritik handlar om att regeringen inte har beaktat konsekvenserna för övriga Östersjöländer. Den aspekten finns med i båda reserverationerna till granskningsbetänkandets avsnitt om Öresundsbron.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 17. I andra hand kommer vänsterpartiet att rösta för reservation nr 16.

Till sist vill jag ställa frågan: Anser Sören Lekberg att det som jag har beskrivit på mitt sätt är en bra modell för hur stora projekt i detta land skall handläggas?

Anf. 105 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Jag tackar Viola Claesson för hennes besked om att vänsterpartiet stöder vår reservation när det gäller den fortsatta granskningen.

Jag har inte påstått att regeringen har gjort något fel. Jag har endast sagt att det finns skäl att misstänka. Därför vill vi ha en fortsatt granskning. Det borde inte vara ointressant även för regeringspartiets företrädare att få denna sak granskad, utredd och ur världen. Jag säger inte att det är något fel, men det finns misstankar som behöver skingras. En fortsatt granskning behöver inte vara till nackdel för regeringen, om det inte finns några problem.

Anf. 106 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Med anledning av vissa inslag i Viola Claessons anförande, bl.a. passusen om att det är en stor miss att vänsterpartiet inte finns med på miljöpartiets reservation, vill jag hänvisa till mitt inledande anförande i förmiddags.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag framhålla att det inte är fråga om någon miss i den betydelsen att det skulle vara ett förbiseende. Ställningstagandet bygger på det granskningsarbetet som konstitutionsutskottet har gjort. Där har vår ledamot Bo Hammar deltagit och kommit fram till att han såsom representant för vänsterpartiet är till freds med konstitutionsutskottets behandling. Han har funnit, som jag sade i förmiddags, att det som står i miljöpartiets reservation tyvärr saknar substans och mer har karaktären av insinuationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Talmannen meddelade att propositioner först skulle ställas beträffande envar av de frågor som berördes i de reservationer som fogats till betänkandet, och till vilka bifall under överläggningen yrkats, och därefter i ett sammanhang på övriga upptagna frågor.

Ny chef vid statens råd för byggnadsforskning

Beslöts med 206 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 103 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 3 av Anders Björck m.fl.

Det svenska fältsjukhuset i Gulfkriget

Beslöts med 276 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 34 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 4 av Bo Hammar och Per Gahrton.

Statsministerns brev till Iraks president

Beslöts med 177 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 132 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 5 av Anders Björck m.fl.

Regeringens praxis i asylärenden

Beslöts med 236 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 74 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 6 av Birgit Friggebo m.fl.

De ensamma asylsökande barnens situation

Beslöts med 231 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 77 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 7 av Birgit Friggebo m.fl.

Direktavvisningar till Polen under 1990

Beslöts med 237 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 73 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 8 av Birgit Friggebo m.fl.

Polisingripanden i september 1989

Beslöts med 179 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 131 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 11 av Anders Björck m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Äldreomsorgens organisation

Beslöts med 210 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 98 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 12 av Anders Björck m.fl.

En fast förbindelse över Öresund

Beslöts med 252 röster att godkänna utskottets anmälan i förevarande del. 25 röster avgavs för godkännande av anmälan i reservation 17 av Hans Leghammar. 32 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Utskottets anmälan godkändes.

Utskottets genom de nu fattade besluten godkända anmälan lades till handlingarna.

5 § Redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1990/91:KU43 Regeringens skrivelse med redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen (skr. 1990/91:15).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

6 § Naturresurslagen – miljökonsekvensbeskrivningar m.m.

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1990/91:BoU18 Naturresurslagen – miljökonsekvensbeskrivningar m.m. (prop. 1990/91:90 delvis).

Anf. 107 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! I bostadsutskottets betänkande nr 18 behandlas vissa frågor med anknytning till naturresurslagen. Bl.a. föreslås införandet av miljökonsekvensbeskrivningar.

Vi från moderata samlingspartiets sida accepterar att naturresurslagen nu finns som ett faktum och att den har en viss funktion att fylla. Men jag vill dock slå fast att denna lag inte är någon förbudslag. Det finns en del som har för sig det, men så är inte fallet. I NRL skall avvägningar göras mellan motstående intressen, mellan det allmänna och enskilda, mellan att bygga eller inte, osv. I det hänseendet är det bra att veta i förväg vilka konsekvenserna blir av olika ingrepp och exploateringar. Vi hälsar med tillfredsställelse att miljökonsekvensbeskrivningar nu skall införas.

Däremot är vi inte riktigt tillfredsställda med regeringens och majoritetens beslut att inte följa upp motionsyrkandena från bl.a. vårt håll om att nollalternativ skall utredas och lagfästas. Vi har skilt oss i den frågan, och det har föranlett en reservation från bl.a. vår sida. Vi tycker att frågan om nollalternativredovisning är så viktig att den bör regleras i lag.

Herr talman! En annan punkt som också tas upp i en reservation från vår

sida är frågan om fritidsbebyggelse. I det här fallet gäller det på skärgårdsöarna. När NRL antogs gjorde riksdagen ett uttalande om att man skulle vara beredd att göra förtätningar och kompletteringsbyggnader när det gäller fritidshus i bl.a. skärgården. Men så har det inte blivit i verkligheten. Det tycker vi är felaktigt och beklagligt. Det är förvånande att socialdemokraterna inte tar hänsyn till ett riksdagens uttalande. Därför har vi funnit anledning att reservera oss på den punkten.

Slutligen har vi en viktig fråga som har varit en följetong i riksdagen under många år, nämligen Emån. Sista kapitlet skrivs nu i denna långa följetong. Under många år har vi från moderaternas sida hävdat att det skall kunna gå att pröva Emån enligt vattenlagen. Många skäl och argument har förts fram att Emån inte skall byggas ut, att ingreppen blir för stora och naturmiljön förstörs, den unika malen kan hotas osv. Nu har situationen dock blivit en annan genom att vattenfallsägaren Sydkraft har tagit tillbaka sin ansökan om utbyggnad. Då tycker vi i det här läget att Emån inte skall byggas ut. Från moderat sida har vi inte samma krav som andra partier att skaffa nya elproduktionsanläggningar, eftersom vi anser att kärnkraften skall finnas kvar så länge den är säker och ekonomiskt försvarbar. Därför bör Emån kunna bevaras. Utskottet är i detta fall glädjande enigt. Socialdemokraterna ansluter sig till frågan, och jag utgår också från att riksdagen fattar det beslutet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 8 och 19 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 108 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Folkpartiet liberalerna vill hävda att naturresurslagen som nu har varit i kraft i fyra år behöver ses över. På grund av tidsbristen skall jag inte motivera med någon längre utläggning utan bara konstatera att vi vill ha denna översyn som vi har pekat på i vår reservation. Jag yrkar bifall till reservation 1.

När det gäller miljökonsekvensbeskrivningar anser vi att det är mycket viktigt att miljökonsekvensbeskrivningar införs som en del av det bedömningsunderlag som behövs för en lokalisering av olika verksamheter. Vi accepterar som en övergångslösning det som är föreslaget i propositionen. Men vi anser att så snart som det lagtekniskt är möjligt skall ett krav på miljökonsekvensbeskrivningar tas in i en särskild MKB-lag. Därför vill jag yrka bifall till reservation 3.

I propositionen anges att det i en miljökonsekvensbeskrivning normalt skall kunna redovisas ett nollalternativ. Vi håller med om att det är bra att regeringen anser att det är nödvändigt att ett nollalternativ redovisas. Men det hade varit bättre om det med hjälp av en lagfästning blir en skyldighet att redovisa nollalternativ. Därför yrkar jag bifall till reservation 8.

Vi menar också att det skall vara ett krav att miljökonsekvensbeskrivningar skall påfordras enligt PBL. I många kommuner görs redan så, men inte i alla kommuner. Vi tycker att det är oerhört viktigt att detta lagfästs i plan- och bygglagen, vilket vi har redovisat i vår reservation 12. Jag yrkar bifall till reservation 12.

Folkpartiet liberalerna har i många år kämpat för att rädda de få rinnande vatten och vattendrag som finns i vårt land. Vi har i olika reservationer moti-

verat varför. Jag kommer inte att yrka bifall till dessa. Men, herr talman, vi står naturligtvis bakom alla de reservationerna som har med olika vatten och vattenområden att göra.

Herr talman! Jag vill slutligen omnämna att vi vid en eventuell votering också står bakom reservation 22.

Anf. 109 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Eftersom kammarens tidsschema är pressat kommer jag att korta ned mitt anförande. Men jag vill börja med att säga att vi i likhet med folkpartiet vill ha en översyn av naturresurslagen. Vi ställer likaså upp på de tankegångar på miljökonsekvensbeskrivningar som är framförda i propositionen och i betänkandet. Från centerns sida har vi i flera år vid upprepade tillfällen framfört önskemål om miljökonsekvensbeskrivningar.

Jag vill ta upp ett avsnitt som är betydelsefullt, men som mina företrädare i talarstolen inte har hunnit tala om, nämligen ett avsnitt i betänkandet som behandlar det ekologiska byggandet. När jag talar om ekologiskt byggande menar jag inte bara den ekoby-rörelse som håller på att växa fram. Jag ser det som ett mycket vidare begrepp, helt enkelt allt samhällsbyggande för en god miljö. Tyvärr har den propositionen med rubriken En god livsmiljö som började diskuteras i går morse ingen helhetssyn på samhällsplanering och bebyggelsestruktur. Propositionsskrivarna har i stället mera ägnat sig åt att diskutera och lägga fram förslag på olika dellösningar. Helheten saknas.

Det räcker inte enbart med vackra ord i naturresurslagens första paragraf, utan basen i en ekologisk grundsyn måste vara ett kretsloppstänkande. En långsiktig god hushållning med naturresurserna innebär för det första att vi så långt möjligt använder förnybara resurser. De förnybara resurserna är förnybara just därför att de ingår i ett kretslopp med solen som drivkraft. För det andra måste vi mycket kraftigt minska användningen av ändliga resurser. För att göra detta måste vi sluta kretsloppen och återföra ämnena till naturens kretslopp eller till ny användning.

Vår nuvarande resurshantering innebär att vi hämtar resurser från en plats, fördelar och använder. Till sist får vi en mängd restprodukter som hamnar som sopor på soptippen eller som utsläpp i luft och vatten. För att kunna genomföra slutna kretslopp måste vi alla hjälpas åt. Det är de enskilda hushållens insatser som är avgörande. Som en första viktig åtgärd är det nödvändigt att ändra på den nuvarande blandade sophanteringen. Vi måste källsortera soporna. Alla som arbetar med samhällsplanering måste också ta ett större ansvar att åstadkomma samhällsplanering och bebyggelsestruktur i en god miljö och som samtidigt underlättar för de enskilda hushållen att aktivt medverka i ett kretsloppstänkande.

Det finns mycket mer att säga om begreppet ekologisk grundsyn, men jag vill till slut fastslå att det är viktigt med ett resursbevarande och miljöanpassat boende. Vi i centern vill verka för en bra boendemiljö och arbeta för ett boende och en bebyggelseplanering som hushållar väl med naturens resurser och som mycket bättre än hittills anpassas till det ekologiska systemet.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna 12 och 25. Jag står självfallet bakom samtliga reservationer som centerpartister har fogat till betänkandet.

Anf. 110 JAN STRÖMDAHL (v):

Herr talman! I det här ärendet behandlas naturresurslagen i allmänhet och miljökonsekvensbeskrivningar i synnerhet. Jag menar att frågan om ekologiskt byggande faktiskt redan har behandlats, i bostadsutskottets betänkande nr 12. Den har slunkit med här därför att man inte kunnat göra en riktig boskillnad i hanteringen. Jag skall här koncentrera mig på naturresurslagen och miljökonsekvensbeskrivningarna.

Alla är överens om önskvärdheten och angelägenheten av att man genomför ordentliga miljökonsekvensbeskrivningar inför alla beslut som rör miljön i vid bemärkelse. Men då skall man också vara medveten om att miljökonsekvensbeskrivningen i sig inte är någon ny planform eller något nytt institut i lagstiftningen, utan ingår i beredningen av olika sådana här ärenden.

Vi tycker att den lagtekniska form som regeringen här har föreslagit är bra och riktig, alltså att man tar in bestämmelserna om miljökonsekvensbeskrivningar som ett nytt kapitel i naturresurslagen. Genom att naturresurslagen har kopplingar till i princip all annan miljölagstiftning skall man också vid beslut enligt denna övriga miljölagstiftning göra miljökonsekvensbeskrivningar. Dessutom har det särskilt påpekats i en del av de här miljölagarna att miljökonsekvensbeskrivningar skall göras.

Vi har några principiella invändningar. Dels tycker vi inte att alla miljölagar är instoppade under naturresurslagens paraply – det gäller bl.a. beträffande skötsellagarna –, dels tycker vi framför allt att beslut enligt plan- och byggnadslagen obligatoriskt skall fattas på grundval även av miljökonsekvensbeskrivningar, och kravet på sådana bör skrivas in. Regeringen har också funderat på detta, men har sedan stannat vid att man inte vill skriva in detta krav, även om man håller med om att det vore riktigt – ungefär så står det faktiskt i propositionen.

Vi menar att detta skall vara en regel och att undantag skall göras vid smärre beslut, om detaljbygglov osv., där man uppenbarligen inte behöver miljökonsekvensbeskrivningar.

När det gäller naturresurslagen i stort håller vi med om och ställer oss bakom reservation nr 1, där det krävs en översyn av hela naturresurslagen. Den översynen kommer också såvitt jag förstår att göras i den utredning som nu ser över hela miljölagstiftningen. Den utredningen har ju i uppdrag att ta in naturresurslagen i en miljöbalk. I samband därmed gör man också denna översyn och funderar bl.a. över om lokaliseringskapitlet, kap. 4, även fortsättningsvis skall ingå i naturresurslagen eller om det skall läggas vid sidan av denna.

Vi står fast vid vår uppfattning att naturresurslagen bör få en klarare bevarandeprofil. Det är de ekonomiskt svagare bevarandeintressena som behöver ett lagstöd. Exploateringsintressena är starka nog ändå. De behöver inte samma starka lagstöd som intressena av att bevara och försvara naturresurserna.

Slutligen vill jag notera att vi är överens om att ytterligare en älv, Emån, skall föras in i naturresurslagens älvskyddsavsnitt. Vi kan väl då se fram emot att det nästa år blir dags för Voxnan och Hårkan.

Anf. 111 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Vi har från miljöpartiet de grönas sida länge krävt att miljökonsekvensbeskrivningar skall genomföras före alla större exploateringar. Syftet med dessa beskrivningar är flerfaldigt:

- dels gäller det att få fram ett beslutsunderlag som tydligt talar om vilka konsekvenser den tänkta exploateringen får för miljö och natur, på såväl kort som lång sikt,
- dels gäller det att ta fram alternativ till den tänkta exploateringen. Dessa alternativ bör omfatta såväl nollalternativ som alternativa satsningar med minsta möjliga miljöeffekt. Dessa kan då ställas mot den tänkta exploateringen,
- dels gäller det att åstadkomma en offentlig diskussion om den tänkta exploateringen, dess effekter och vilka alternativ som finns till hands. En viktig del i detta är offentliga utfrågningar,
- dels gäller det att ställa tillräckliga kvalitetskrav på miljökonsekvensbeskrivningen. Dessa krav bör ställas och kontrolleras av en oberoende miljömyndighet.

Den typ av miljökonsekvensbeskrivningar som regeringen och nu utskottsmajoriteten föreslår uppfyller emellertid inte dessa fyra grundläggande krav. I stället föreslås nu en förvanskad och urvattnad variant av miljökonsekvensbeskrivningar, vars funktion närmast verkar vara att legitimera miljöförstörande exploateringar inför en kritisk miljöopinion.

Från miljöpartiets sida anser vi att dessa fyra krav måste uppfyllas. Vi anser också att krav på sådana miljökonsekvensbeskrivningar skall införas i plan- och bygglagen. Översiktsplaner bör, enligt vår mening, alltid innefatta trovärdiga miljökonsekvensbeskrivningar av föreslagna exploateringar och förändringar. Dessutom bör miljökonsekvensbeskrivningar kunna ingå i propositioner, utredningar osv.

En annan huvudfråga i betänkandet gäller naturresurslagens fortsatta ställning och utformning. Vi anser att naturresurslagen skall tas in i en miljöbalk. Vi anser också att den skall kompletteras med stringenta kravregler och tydlig vägledning för avvägningar mellan olika intressen. Även ersättningsbestämmelserna bör ses över, liksom inom PBL och viss annan miljörelaterad lagstiftning. Syftet med de här kraven är att få en mer miljömedveten samhällsplanering, att ge naturvården en starkare ställning och att slå vakt om naturresurserna på ett effektivare sätt.

Det kan inte vara rimligt att man gör som i exemplet ScanLink, där man som ett alternativ till ett vägbygge ställde förstöring av en oersättlig dalgång. Dessutom var det vägbygget som tilläts vinna.

Det finns många andra saker inom NRL som borde förbättras, men med tanke på min korta taletid skall jag inte gå in på dem. Jag vill dock även nämna något om älvarna. Vi i miljöpartiet anser att utbyggnaden av älvar och vattendrag skall vara ett avslutat kapitel. Det lilla som finns kvar av orörda strömmande vattendrag är så värdefullt ur naturvårdssynpunkt att det skall få förbli outbyggt.

Vi står naturligtvis bakom alla de reservationer vid betänkandet som vi har skrivit under, inte mindre än 26 av totalt 35, men vi lär knappast få majo-

ritet vid votering om dem. Vi har fått med oss andra partier på två reservationer, nr 1 och 12, och dem yrkar jag bifall till.

Anf. 112 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Först en betraktelse över de gångna årens NRL-debatter.

Det är i det närmaste 20 år sedan jag första gången satt i min riksdagsbänk borta vid Sergels torg och med stort intresse lyssnade på debatten om den fysiska riksplaneringen. Jag var då relativt nyvald ledamot av Sveriges riksdag. Jag var djupt imponerad av den debatt som fördes vid det tillfället. Det var en lång och tidsödande debatt, kryddad med ingredienser av både framtidstro och ödesmättade förutsägelser om en dyster och mörk framtid. Ideologier och skilda synsätt bland riksdagspartiernas företrädare avspeglades i den debatten – som omfattade inte mindre än 400 sidor i riksdagstrycket.

Samma dag offentliggjordes opinionsundersökningar som utsåg det borgerliga blocket till regeringsbildare. Med inte mindre än 50 % av väljarkåren bakom sig hade man rena julafton, för att inte säga hallelujastämning, i det borgerliga lägret. Det fanns segervittring hos Bohman och kompani den dagen. Det skulle dröja ytterligare en valperiod innan en borgerlig regering tillträdde.

Åren har gått, och efter två årtionden kan vi börja summera resultaten av NRL.

Efter att ha sysslat med dessa frågor under en lång följd av år kan jag konstatera att det var bra – för att inte säga nödvändigt – att politikerna tog tag i dessa frågor och att vi fick en lagstiftning som gjorde det möjligt att på ett mycket tidigt stadium väga olika intressen inom den fysiska riksplaneringen mot varandra. Föga anade jag vid det tillfället att jag långt senare skulle ges förtroendet att bli en av de många som skulle vara med om att forma miljöfrågorna och NRL på 90-talet.

Den debatt som fördes i början av 1970-talet präglades av koncentrationstänkande och stordriftens fördelar. Det fanns en och annan som tidigt insåg vikten av att en diskussion kom till stånd om var våra framtida industriella satsningar skulle ske. Olof Palme var en av dessa framtidspolitiker med stort engagemang i miljö-, natur- och framtidsfrågor.

Under 1960-talet hade vi debatten om Vindelälven, där Nancy Erikssons linje segrade till sist. Det var ett nej till en utbyggnad av Vindelälven. Under 1970-talet mötte vi debatten om utbyggnaden av Mellan-Ljusnan. Den ena älvsträckan efter den andra följde i debattens spår med efterföljande demonstrationer och krav på stopp för utbyggnad. Sölvbacka strömmar och den i samband därmed uppslitande striden minns säkert många än i dag. Beslutet innebar att statsmakterna fick punga ut med betydande ersättningar till ägarintressen och exploatörer för utebliven, förväntad utvinning av energi samt för redan igångsatta förberedelsearbeten för att bevara Sölvbacka strömmars brus.

Namn som vi mött i debatten i samband med älvutbyggnader är Hårkan, Långan, Sölvbacka, Strängsforsen, Ammerån, Västerdalälven, Emån, Laisvall, Råneälven m.fl. Många av dessa vattendrag, för att inte säga de allra flesta, är för närvarande skyddade under NRL. Opinionen fanns och finns starkt förankrad bland ortsbefolkningen för att skydda forsarna och fallen

mot utbyggnad. Miljövännerna vann de allra flesta striderna, och vi kan i dag konstatera att vattenmassorna, fiskarna och fallen finns bevarade för framtida generationers båtnad.

Visionärt och framsynt tog politikerna sig an frågan om framtidssatsningar för att i möjligaste mån undvika konflikter. Det var en ständig kamp mellan å ena sidan miljö- och naturintressena och å andra sidan nedsmutsande näringar och industrianläggningar, typ raffinaderiet i Brofjorden. Olof Palme sade följande i debatten den 15 december 1972 – kammaren hade dessförinnan avslutat föregående dags arbete tidigt på morgonen, kl. 4.04. Det var senare tidiga morgnar på den tiden, herr talman:

"Vårt ansvar gäller också miljön. En bättre miljö är en väsentlig del av levnadsstandarden. --- Vi skall hushålla med mark och vatten också därför att vi skall ta hänsyn till kommande generationer. Vi skall inte skaffa oss fördelar i nuet på efterkommande generationers bekostnad. --- Därför skall värdefull natur skyddas. Attraktiva rekreationsområden skall göras tillgängliga för alla medborgare. Spekulation i mark- och naturtillgångar skall motarbetas."

Herr talman! Det är tänkvärda ord, som förgrundsgestalten bakom NRL, Olof Palme, då myntade. Orden, kraven och förväntningarna möter vi alltjämt 20 år senare. Nya orosmoln tornar upp sig, och miljövännerna kräver snara åtgärder.

I början av 1970-talet fanns det en kravlista på kontroversiella lokaliseringar. Riktlinjer saknades för hur samhället skulle hantera dessa frågor. Det fanns åtskilligt med brännbart stoff i den debatten, och regionalpolitiskt tunga skäl för och emot dessa avgränsningar var svåra att praktiskt hantera.

I pressen och i den dåvarande politiska debatten återkom ofta frågan om var de framtida industrisatsningarna främst skulle äga rum. Debatten gällde i lika hög grad var miljö- och naturarealer och deras bevarandevärden kunde skyddas. Detta var en början till naturresurslagen. Det var grunden till förarbetena för den lagstiftning som vi i dag kan skörda frukterna av. Svante Lundkvists ord där han säger följande är tänkvärda: "Hur vi hushållar med mark och vatten blir av avgörande betydelse för i vilken miljö vi och våra efterkommande skall leva."

Jag tycker vi skall vara stolta över det som uträttats under årens lopp och sända en tacksamhetens tanke till Olof Palme, Svante Lundkvist, Hans Gustafsson m.fl. De var banérförare som väckte frågan och röjde väg för oss andra. Nu går vi vidare med miljökonsekvensbeskrivningar, som ger oss ett betydligt bättre beslutsunderlag.

Det finns invävda konflikter när det gäller industriell utveckling å ena sidan och miljö och kultur å andra sidan. De olika intressena måste ges klara spelregler.

Kampen har gett resultat. Det är inget att sticka under stol med. Statsmakterna har tydligare än tidigare tagit sitt ansvar när det gäller beslut om anläggningar som påverkar miljö i särskilt hög grad. Riksdagens ansvar har stärkts i dessa fall. Skyddet av kontroversiella älvsträckor har förstärkts. Miljöintressena har, steg för steg, förstärkt sina positioner. Vi kan till kommande generationer överlämna en bättre natur och miljö. Arvet förpliktar. Nu går vi vidare.

Så ett par ord om bostadsutskottets betänkande. Utskottet tillstyrker regeringens förslag när det gäller frågan om miljökonsekvensbeskrivningar. Vi säger också att vi undantar Emån från vattenkraftsutbyggnad.

Många av reservationerna är gamla bekanta, och argumenten känns igen från tidigare debatter. Jag skall avstå från att mera utförligt redogöra för majoritetsskrivningarna och bara göra några kommentarer.

Miljökonsekvensbeskrivningarna finns med som en röd tråd i alla inlägg som har gjorts här. Det är egentligen inte stor skillnad mellan reservationerna och majoritetens skrivning, som nu både miljöpartister och andra anser vara så urvattnad. För övrigt fortsätter vi ju jobbet i miljöskyddskommittén, där jag själv deltar. Jag kan lova mina meddebattörer att det är en ganska livlig debatt i den kommittén, där alla partier finns representerade.

Vi avvisar ett obligatorium vad beträffar beslutsunderlag i samtliga ärenden, samtidigt som vi inte alls tror på nollalternativet. Det är att köpa sig fri, en köpslagan som vi inte ställer upp på.

Den sista reservationen som jag skall kommentera är reservation 24. Den gäller om huvudälvarna skall kallas huvudälvar eller nationalälvar.

Regeringens beslut om att säga nej till Laisvallsprojektet bekräftar att förarbetena till naturresurslagen alltjämt är intakta och ligger fast. Enligt min personliga uppfattning är och förblir huvudälvarna för all framtid skyddade. Frågan måste komma tillbaka till riksdagen oavsett vilken regering som sitter, och jag har svårt att inse att en annan majoritet i kammaren skulle förändra NRL. Man kräver dessutom inget förstärkt grundlagsskydd.

Reservationen är mest munväder, mina vänner på motsidan. Vi tycker att huvudälvarna har tillräckligt skydd för att bevaras åt framtida generationer.

Många av de frågor som reservanterna har aktualiserat är redan uppmärksammade eller på annat sätt i olika sammanhang berörda. Myndigheter, departement och kommuner är involverade i miljöprocessen på ett helt annat sätt än tidigare. Miljöskyddskommittén, med bred parlamentarisk förankring, fortsätter sitt arbete med utökade direktiv, osv.

Det våras för miljön. Låt oss blicka framåt. Det finns engagemang. Det finns vilja och tro på framtiden. Tillsammans skall vi klara det här för kommande generationer.

Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 113 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Ett par korta synpunkter. Jag skall inte gå in på Magnus Perssons historiska betraktelse utan hoppar fram direkt till ett aktuellt ärende och vill säga att vi i centern gläder oss åt att socialdemokrater och moderater har ändrat sig när det gäller Emån. Det tycker vi är bra.

Vi har från centerns sida också sagt att vi ser fram emot att miljöskyddskommittén blir färdig med sitt arbete. Jag vet att den är parlamentariskt sammansatt och att Magnus Persson är en av ledamöterna där. Jag hoppas att ni kommer fram till bra förslag.

Anf. 114 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag kan i och för sig instämma i Magnus Perssons påstående att reservationen om nationalälvar är tandlös. Det intressanta är naturligtvis

att grundlagsskydda älvarna, och det har vi krävt i andra sammanhang. Men det kan ju vara ett visst symbolvärde ändå i ordet nationalälv.

Vad beträffar miljökonsekvensbeskrivningar tycker jag att det finns skäl att ställa frågan: Är det en bra lösning att sjöfartsverket gör sina egna miljökonsekvensbeskrivningar och att verket självt bedömer kvaliteten hos dem?

Och slutligen: Varför detta motstånd mot att skydda Hårkan, Voxnan uppströms Edsbyn, osv.? Vi behöver inte den kraft som vi kan få ut där i alla fall.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

7 § Miljöavgifter, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU24 Miljöavgifter, m.m. (prop. 1990/91:90 delvis).

Anf. 115 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! För att vinna tid vill jag bara hänvisa till vad de moderata företrädarna anförde om ekonomiska styrmedel i gårdagens debatt om miljöpolitiken.

För att vinna ytterligare tid, inskränker jag mig också till att yrka bifall till reservation 1 vid skatteutskottets betänkande 24.

Anf. 116 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Det här är en hjärtefråga för miljöpartiet. Vi vill ha ett grönt skattesystem. Vi vill ha en grön BNP. Vi vill miljörelatera hela systemet.

Av totalt 26 reservationer till det här betänkandet har vi avgivit 13. Vi vill införa fler miljöavgifter, i huvudsak föreslagna av miljöavgiftsutredningen. Vi har inte fått stöd från något annat parti för någon enda reservation. Jag avstår därför från att yrka bifall till dem, men självfallet står vi bakom allihop.

Anf. 117 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Med anledning av gårdagens långa och mycket ingående debatt om miljöpolitiken konstaterar jag att även miljöavgifter behandlades i olika debattinlägg. För att inte upprepa dem och i onödan belasta kammaren hänvisar jag till utskottets betänkande SkU24, som jag till alla delar yrkar bifall till. Jag yrkar således avslag på reservationerna.

Anf. 118 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag tycker att detta är ett viktigt betänkande, men jag vill också hänvisa till den debatt som var i går. Vi i centern avstod från att motionera i januari när det gällde miljöavgifter med tanke på miljöpropositionen. Därför har alla våra yrkanden och krav behandlats i jordbruksutskottet och

behandlades i gårdagens debatt. Jag vill därför göra den här markeringen, men tänker inte göra något ytterligare inlägg.

Anf. 119 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Gårdagens debatt gav svar på många frågor, dock inte på alla. Vi har dock här att ta hänsyn till den tidsbrist som uppstod på grund av att debatten ändå gav en allsidig belysning av de ideologiska skiljelinjerna. Jag vill därför också ta de hänsyn som därmed erfordras och inskränka mig till att yrka bifall till den reservation som folkpartiet står bakom under mom. 1 och mom. 22, dvs. reservation nr 2. Jag står naturligtvis bakom övriga reservationer som vi har skrivit på, men avstår här från att yrka bifall till dem.

Anf. 120 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Ibland får man vänta länge på debatten, och ibland går det mycket fort. Det är väl bra. Jag skall också försöka bidra till att inte förlänga debatten i onödan, eftersom vi hade en lång debatt om miljöfrågorna i går. Jag vill bara ta upp två reservationer som jag vill yrka bifall till. Det är reservationerna 20 och 24. De handlar om skatt på reklam och förpackningar. Det finns undersökningar som visar att upp till 45 % av det pris som vi betalar på varorna ligger på reklam och förpackningar. Därför vill jag yrka bifall till dessa två reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

8 § Miljöklasser för nya fordon

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1990/91:SkU25 Miljöklasser för nya fordon (prop. 1990/91:156).

Anf. 121 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Jag hänvisar även i detta betänkande till gårdagens debatt och till vad de moderata företrädarna anförde om ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken. När det gäller miljöklasser för nya fordon har vi moderater avvisat propositionens förslag, eftersom det inte är EG-anpassat. Med det vill jag yrka bifall till reservation 1 i detta betänkande.

Anf. 122 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Jag vill verkligen beklaga den tidspress som vi känner och som gör att denna viktiga fråga för miljön, för industrin och för transporterna kommer att behandlas på detta ganska summariska sätt i kammaren. Vi har haft flera invändningar mot såväl förslagets innehåll som dess hantering.

Vi menar att det har ägnats alldeles för litet uppmärksamhet åt behovet av att EG-anpassa såväl själva miljöklassningen som provmetoderna, mät-

metoderna och godkännandesystem. Vi har uttryckt detta i två motioner som bär folkpartiets namn. De som händelsevis råkar vara intresserade av våra invändningar och närmare belysning av frågeställningarna kan jag bara rekommendera att ta del av motionerna. Jag vill därför här inskränka mig till att yrka bifall dels till reservation nr 2 som innebär ett avslag på propositionen, dels till reservation nr 3 som belyser certifieringssystemet.

Anf. 123 GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Detta betänkande om miljöklasser för fordon följer i princip samma linje som ett tidigare betänkande om bränslen, dvs. man indelar i miljöklasser utifrån påverkan på miljön. Vi kan ju ha olika uppfattning om nivåer, differenser mellan klasser osv., men det är viktigt att visa att detta ändå är rätt väg att gå för att stimulera fram alternativ till en bättre miljö.

I vissa avseenden har vi emellertid en avvikande uppfattning. Vi anser t.ex. att man även skall ha en s.k. elitklass, som ligger över klass 1, för framtidens teknik och för att stimulera fram ny teknik som ännu inte är riktigt prövad. Vi står naturligtvis bakom samtliga reservationer där vi finns med, men jag yrkar endast bifall till reservation 11.

Anf. 124 MAGGI MIKAELSSON (v):

Herr talman! Jag skall bli mycket kort även när det gäller detta betänkande. Jag vill yrka bifall till två reservationer. Det är reservationerna 9 och 12. Jag kan hålla med Görel Thurdin om att det är bra att man inför dessa miljöklasser och att vi är på rätt väg.

Vi tycker att det är fel att inte ta med arbetsfordonen. Den ena av våra reservationer gäller detta. Arbetsfordonen svarar för en stor del av kväveoxidutsläppen, faktiskt för en nästan lika stor del som de tunga fordonen. Vi tycker att regeringen skulle ha kommit med ett förslag där också.

Jag vill dessutom yrka bifall till reservation 12 som handlar om en särskild nollklass eller elitklass, vad man nu vill kalla den, för särskilt miljövänliga fordon. I övrigt står vänsterpartiet bakom de reservationer som vi har undertecknat i det här betänkandet.

Anf. 125 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Detta med miljöklasser är utmärkt, men givetvis bör man även ha en klass för sådana fordon som inte har miljöfarliga utsläpp. Vi föreslår att denna skatteklass noll inrättas, och att denna klass medger total befrielse från fordonsskatt. Detta handlar reservation 13 om, till vilken jag yrkar bifall. I övrigt står jag bakom de andra reservationer som jag har skrivit på. Jag skulle kunna diskutera dem under senare delen av kvällen.

Anf. 126 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Regeringens förslag bygger på ett förslag från miljöavgiftsutredningen som faktiskt samlade en bred majoritet i utredningen. Det fick stöd av nästan samtliga remissinstanser.

Herr talman! Även här vill jag därför hänvisa till utskottets betänkande SkU25, till vilket jag yrkar bifall. Jag yrkar således avslag på reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

9 § Trafik och miljö

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1990/91:TU30 Trafik och miljö (prop. 1990/91:90 delvis).

Anf. 127 JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Trafik och kommunikationer är någonting i samhället som egentligen är positivt. Samtidigt är det viktigt att minska de negativa sidor trafiken har, det gäller bl.a. miljöfrågorna.

Vi moderater anser att det är viktigt att hela transportsystemet förändras i miljövänlig riktning. Det gäller flyget, sjöfarten och vägtrafiken. Men, och det är ett viktigt men, miljö och transporter hänger intimt ihop med andra, övergripande områden och nationella ekonomiska problem.

Ta Sverige som ett exempel. Alla kurvor pekar åt fel håll. Det är inte bra för trafiken, det är inte bra för miljön. Problemet med varsel och arbetslöshet är intressant inom trafikområdet, som i storleksordningen 380 000 människor är beroende av för sin utkomst. Det handlar om det europeiska perspektivet, samarbetet med EG, och det handlar sist men inte minst om ekonomisk tillväxt.

Fru talman! Jag tog med mig en liten modellbil här i talarstolen. Den är grön, men det skall inte symbolisera någonting med miljön i första hand. Det är en bilmodell som inte längre tillverkas: en Trabant. Den fanns i det forna DDR, Östtyskland. Den var, och är fortfarande, en miljökatastrof när den rullar på vägarna. Den har gammal teknik. Man till och med blandar in olja i bensinen, vilket gör att det blir en smärre Lützendimma av avgaserna när denna bil kör fram på vägarna. Den är ett resultat av ett samhälle som styrts av planhushållning, brist på tillväxt och brist på teknisk utveckling. Det har varit negativt för miljön.

Varför tar jag Trabanten som exempel? Jo, i det forna DDR fick man köa i många år för att få en bil. Den kostade flera årslöner. När man väl fick den här bilen skötte man den som ett spädbarn. Man såg till att om något gick

sönder reparerades det, man putsade och fejade och var så mån om den som man någonsin kunde vara.

Vad har det med Sverige att göra? Faktum är att den svenska bilparkens genomsnittsålder i dag är densamma som den var i DDR innan muren revs. I Sverige är fyra av tio bilar äldre än 10 år, precis som det var i DDR.

I Västtyskland är bara två bilar av tio äldre än 10 år. Det visar att vi i Sverige måste göra någonting för att få en föryngrad bilpark, fler bilar med katalytisk avgasrening som tar bort 90 % av de skadliga avgaserna.

Fru talman! Jag har en son, Erik, som är två och ett halvt år. Han skulle bli väldigt glad att se kurvor över den svenska nybilsförsäljningen och den svenska tillväxtutvecklingen. Han älskar rutschkanor.

Men det finns få anledningar att vara glad över dessa kurvor. Båda dessa kurvor, nybilsförsäljningen och tillväxtkurvan, dyker brant ned. Det innebär att mycket viktiga miljöförbättringar försenas. Det vill vi moderater ändra på.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 13.

Anf. 128 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Jag kommer kanske inte att i så stor utsträckning beröra rutschkanor, men i övrigt instämmer jag gärna i de synpunkter Jan Sandberg framförde på Trabant och det östtyska kollapsade systemet.

Att människor och gods kan färdas effektivt och snabbt mellan olika landsdelar är närmast en självklarhet i en välfärdsstat och en förutsättning för fortsatt utveckling. Men trafik förorsakar miljöförstöring. Listan kan göras lång: utsläpp av föroreningar från både bilar och fartyg och flygplan, buller och vägar och järnvägar som skär sönder värdefulla naturområden.

Grundläggande för synen på trafikens miljöpåverkan måste vara gränsen för vad naturen tål. Eftersom vi sannolikt överskrider den gränsen nu är en viktig trafikpolitisk uppgift att göra trafiken miljövänlig. Det är samtidigt en svår uppgift. Vi måste lösa den utan att göra avkall på människors frihet. Ansvaret åvilar alla i samhället. Ytterst är engagemanget och ansvarstagandet för miljön alltid personligt. Varje trafikant måste alltså tänka på att använda transportmedlen på rätt sätt. För att ha chansen att göra det erfordras också information. Det är bakgrunden till vår reservation 21.

Vi kan också med politiska beslut skapa bättre förutsättningar och ange färdriktningar, dock inte lösa alla problem. Men det politiska ansvaret kan också bäras på olika sätt. Det finns ett behov – upplevt och verkligt – som tar sig uttryck i önskemål om individuella transporter. Då heter verktyget bil. Bruket av bil för med sig problem. I fokus för denna debatt står miljöproblemen, men även olyckor och andra samhällsekonomiska och företagsekonomiska problem finns.

Å ena sidan kan då den oansvarige utmåla det oöverstigliga hotet av en miljökatastrof, och därpå servera lösningen att säga nej. Det är slagordsmässigt och ser ut att gå lätt att få gehör för. Det är samtidigt att låtsas som om inga problem vore förbundna med det ställningstagandet.

Detta är opportunismens triumf.

Å andra sidan kan man – som jag som folkpartist gärna gör – hävda att vi politiker måste ta på oss ansvaret att både öppna möjligheten för människor

att åka bil om de så vill och samtidigt lösa miljöproblemen. Det är svårare. Det ger inga slagordsmässiga rubriker och snabba opinionsklipp. Men jag hävdar att det faktiskt är den lösning de flesta människor vill ha.

Fru talman! Alla transportformer påverkar miljön. Ett av problemen är de stora utsläppen av farliga ämnen i Sverige. Transportsektorn bidrar med huvuddelen av dessa utsläpp. Det tillkommer också buller och andra problem. På initiativ av folkpartiet liberalerna har riksdagen som bekant beställt en aktionsplan mot buller.

Mycket talar för att miljön skulle vinna på att fler person- och godstransporter överfördes till järnväg, förutsatt att tågen drivs med el. Även sjöfarten har sin plats i sammanhanget, då avgasutsläppen per tonkilometer blir små.

Men när detta är sagt, måste också sägas att bilen är en av de uppfinningar som betytt mest för enskilda människors frihet. Bilen ger flexibilitet. Med dess hjälp löser man en mängd problem. Den sparar tid. Det är inte underligt att personbilen står för den helt övervägande delen av persontransportarbetet i Sverige. Personbilen kommer också i framtiden att utgöra ett väsentligt inslag i trafikbilden.

Men utvecklingen står inte stilla. Den tekniska utvecklingen går framåt, och då kan vi ställa skärpta avgasreningskrav. När alla bilar har katalysator kommer bensindrivna fordon att stå för endast 10 % av alla utsläpp av cancerframkallande ämnen i tätorterna. Det är naturligtvis betydligt mindre än i dag.

Vi kan steg för steg införa skärpta restriktioner, skärpta nivåer för vad som skall vara tillåtna utsläpp. Jag tror faktiskt att vi också kommer att få uppleva möjligheten att få alternativ utan utsläpp. Utvecklingsarbetet pågår som sagt, och det går mycket snabbt för närvarande.

Jag vill dock också understryka hur viktigt det är att vi i Sverige i det arbetet samordnar oss med EG, med USA och med Japan, för att få en bättre miljö totalt globalt – EG, USA och Japan utgör naturligtvis väldigt stora områden och har betydligt fler bilar än vi – men också för att vi skall kunna få en billig produktion och en teknisk utveckling som alla får ta del av.

Jag vill, fru talman, också något beröra frågan om vilka miljövinster som faktiskt kan göras genom en rationell vägstruktur. Bättre vägar har positiva miljöeffekter. Transportavstånden förkortas, stadsmiljöer blir renare, trafiken flyter jämnare och utsläppen minskar. När man diskuterar detta måste man komma ihåg att det inte är 1980-talets bilar som skall trafikera 2000-talets vägar. Det kommer andra bilar att göra. Folkpartiet liberalerna menar därför – det har vi sagt flera gånger – att bra vägar är bra för miljön och dåliga vägar är dåliga för miljön.

Jag vill avslutningsvis säga några ord om sjöfarten. Jag avser att yrka bifall till vår reservation 32. Mot bakgrund av det vill jag framhålla att sjöfarten faktiskt tillhör ett av de mer miljövänliga trafikslagen. Vi har i flera fall pekat på detta. För en tid sedan var jag – tillsammans med företrädare för de båda andra borgerliga partierna – i Trollhättan för att studera utvecklingsmöjligheterna för kustnära sjöfart och dess del i ett integrerat transportarbete i ett framtida EG-samarbete för Sveriges del. Det lovar gott, och det gör också att sjöfarten kan räkna med att få gehör för sina ståndpunkter och synpunk-

ter. Det ger en möjlighet att transportera stora mängder gods på ett förhållandevis miljövänligt sätt. Mot bakgrund av detta yrkar jag, fru talman, bifall till reservation 32.

Anf. 129 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Det var ju en stor miljöpolitisk debatt här i går. Det var ju meningen att det betänkande som vi nu behandlar skulle ha kommit in i det sammanhanget. Att debattera detta nu, något dygn senare, känns därför ungefär som att kasta in jästen efter degen.

Låt mig ändå konstatera att trafikpolitiken är ett strategiskt område för att i stort klara miljöpolitiken. Trafiksektorn svarar för en mycket stor del av de miljöskadliga utsläppen både i vårt land och internationellt. En miljövänlig trafik är därför en förutsättning för att samhällets miljömål i stort skall kunna uppnås.

Vägtrafiken – lastbilar, bussar och bilar – står för en betydande del av dagens miljöförstöring. Ungefär 40 % av koldioxidutsläppen och 60 % av kväveoxidutsläppen kommer från vägtrafiken. I storstädernas gatumiljöer svarar trafiken för 90 % av luftföroreningarna.

Det är mot denna bakgrund som det är nödvändigt att ganska radikalt förändra trafikpolitiken i Sverige. Genom krav på bättre teknik, ekonomiska styrmedel, kraftig satsning på järnvägen och en effektivare kollektivtrafik kan en sådan omläggning ske. Vid sidan av de krav som samhället ställer på medborgarna måste också människorna själva bli medvetna och ta ansvar för att förbättra miljön. Det handlar t.ex. om att medvetet försöka undvika onödigt bilåkande. De miljöskadliga utsläppen från trafiksektorn är både ett hälsoproblem och ett miljöproblem.

Det är framför allt i tätorterna som trafiken utgör en hälsorisk. På 125 mil gator och vägar, i framför allt storstadsområdena, överskrids riktvärdena för luftkvalitet. I en svensk gatumiljö står, som jag sade, bilarna för mer än 90 % av luftföroreningarna. Eftersom utsläppen sker i andningshöjd är dessa föroreningar relativt sett mer skadliga än motsvarande utsläpp från fasta utsläppskällor.

När det gäller de mer direkta miljöskadorna handlar det om ökad försurning genom kväveoxidutsläppen, som också leder till övergödning av sjöar och hav. Koldioxidutsläppen är ju, som vi alla vet, en av de viktigaste källorna till den s.k. växthuseffekten, som ju är ett av de allra största globala miljöhoten. Till detta kommer korrosionsskador och vittring av byggnader och värdefulla kulturskatter osv.

Fru talman! Vi måste alltså radikalt lägga om trafikpolitiken för att klara miljömålen. Principerna för en sådan ny miljöpolitik skall enligt centern vara: Utbyggnad av kollektivtrafiken med kraftig satsning på järnvägen, utveckling av kombitrafiken för godstransporter, utveckling av sjöfarten, utveckling av miljövänliga motorer och biobaserade bränslen, krav på bättre reningsteknik och bilfria stadskärnor. Sverige måste dessutom verka internationellt för att dessa principer också skall slå igenom globalt.

Från centerns sida har vi i både motioner och reservationer utvecklat vår syn på hur vi skall göra trafiksektorn mer miljövänlig. Jag utvecklar därför inte detta just nu.

Centern står naturligtvis bakom alla reservationer som vi undertecknat, men jag nöjer mig med att i detta sammanhang yrka bifall till reservation 2.

Anf. 130 VIOLA CLAESSON (v):

Fru talman! "Hur mår Sverige?" Så heter en bilaga till den miljöproposition som regeringen flera år innan den låg på riksdagens bord gjort förhandsreklam för. Enligt bilagan mår Sverige miljömässigt inte bra.

Hur mådde Sverige när regeringen lagt fram sin miljöproposition? Av de få tacksamma reaktioner som presenterats i massmedia framgår det att det var industriledare och bilindustrin som var gladast för att Birgitta Dahl vill vänta med krav på bilismen och utsläpp tills EG sagt sitt.

Jag skall ge regeringen ett erkännande. Den börjar att bli bättre på att analysera och katalogisera de miljöproblem som finns. Men den har inte tagit några rejäla steg för att åtgärda problemen. Den saknar helt enkelt en strategi. Regeringen är alltför rädd att gå emot starka exportintressen, t.ex. bilindustrin. Ändå går det inte att på något annat område få så kraftfulla och relativt snabba miljöförbättringar som det går att få på trafikområdet. Med riktiga satsningar kan man också spara stora mängder energi och rädda människoliv genom att trafiksäkerheten ökar. För detta behövs en helt annan transportstruktur än dagens. Detta har Birgitta Dahl talat om i flera år. Hon har talat om det i debatter som jag själv har haft med henne, t.ex. interpellationsdebatter. Men när det kommer till kritan ser vi varken någon strategi eller några förslag till ny transportstruktur.

I stället för att begränsa trafikökningen och minska trafiken inom de mest miljöförstörande områdena, bilismen och flyget, vill regeringen inrikta sin politik enbart på att förbättra fordonstekniken. Regeringen föreslår däremot inga konkreta förbättringar på detta område. Detta trots att man i det material som utkom i samband med propositionen konstaterar att "det finns väsentligt bättre fordonstekniska lösningar att tillgå än de som för närvarande används".

Fru talman! Vissa saker har regeringen dock drivit igenom och andra har de nästan hunnit driva igenom före valet. Regeringen har beslutat att lägga ned persontrafiken på den 105 mil långa inlandsbanan. Jag får fortfarande telefonsamtal från förtvivlade människor som trodde att något positivt ändå skulle hända efter riksdagens senaste beslut. Men det har det inte gjort.

Om inte alla kvinnoförbundskvinnor, broderskapare och trafikutskottets socialdemokrater – som jag vet egentligen är emot en Öresundsbro – visar civilkurage i sista stund kommer moderater och folkpartister att göra gemensam sak med regeringen för att fullborda ScanLink och Öresundsbroprojektet. Detta är ett av de största beslut som riksdagen på mycket lång tid har att ta ställning till. Jag tror att det framför allt är dessa två trafikpolitiska beslut som många människor kommer att minnas av socialdemokratins senaste mandatperiod. Jag beklagar att regeringen gjort flera reträtter från de löften som Birgitta Dahl och andra har givit.

Vänsterpartiet anser att Sverige måste demonstrera en framsynt miljöinriktning på trafikområdet genom att, i stället för att avvakta EG, omgående flytta fram sina positioner. Om vi visar att skärpta miljökrav är genomförbara visar vi naturligtvis bättre för andra länder att de också har den möjlig-

heten. Det gör vi om vi går i spetsen, och vi har råd att gå i spetsen, menar jag.

Jag skall ta ett annat exempel som går åt alldeles galet håll. Regeringen har – återigen med hänvisning till EG – när det gäller tunga landsvägstransporter t.o.m. föreslagit åtgärder som innebär en ytterligare ökning av miljöproblemen. Trots enorma kostnader i ökat vägslitage, förvärrade utsläpp och olycksrisker samt en orimlig konkurrenssituation för SJs godstransporter anser regeringen att Sverige skall tillåta ytterligare höjda drivaxels- och boggitryck för långtradare. Vänsterpartiet anser att Sverige skall ta steg i motsatt riktning, dvs. sänka högsta tillåtna tryckgräns. Jag vet att miljöpartiet har samma uppfattning. Vi har tillsammans med miljöpartiet argumenterat och arbetat för denna fråga.

Vi tror också att det äntligen skulle vara dags att begränsa långväga godstransporter genom att stoppa transporter över ett visst antal mil. Trots det kommer det att finnas både personbilstrafik och tung trafik kvar. Sådan trafik kommer alltid att finnas, men vi måste minska den. De fordon som är kvar måste göras så miljövänliga och tekniskt fulländade som det någonsin går. Företrädare för regeringen har själva sagt att vi med den i dag kända tekniken skulle komma en bit. Men jag hoppas att alla de bilentusiaster och andra som brukar komma till tals här i kammaren äntligen har fattat att vi inte ens med den mest fulländade teknik som i dag går att använda klarar att åtgärda de här problemen på ett riktigt sätt.

Jag misstänker att ledamöterna i trafikutskottet inte bara har fått transportforskningsberedningens material, utan att de också har läst det. I materialet ingår en skrift som heter Ett miljöanpassat transportsystem, som jag vet att i varje fall en representant från varje parti har fått en särskild föredragning om hos transportforskningsberedningen. Där finns det klartext, och det är ett mycket omfattande utredningsarbete som ligger bakom. Man säger i materialet följande: Den svenska vägtrafikens koldioxidutsläpp är för närvarande drygt 17 miljoner ton per år – detta bygger tydligen på uppgifter från 1989 och kanske också från 1990. Till skillnad från utvecklingen avseende kväveoxider, kolväten och kolmonoxid kommer inte koldioxidutsläppen att påverkas av den beslutade skärpningen av emissionskraven för vägfordon. Utsläppen stiger därmed i stort sett i takt med trafiktillväxten.

Samma sak kan sägas om kväveutsläppen, även om de kan åtgärdas med katalysatorer. Men det finns ingen chans att komma i närheten av de mål på detta område som har lagts fast av riksdagen om man inte minskar bilismen. Just detta är också transportforskningsberedningens slutsats.

Jag blev då ganska häpen när jag lyssnade till kommunikationsministern i debatten om infrastrukturpolitiken, en av de större trafikpolitiska debatterna under våren. Georg Andersson tror faktiskt att det med den teknik som finns, t.ex. katalysatorer, skulle gå att komma till rätta med trafikens miljöproblem. Georg Andersson sade i debatten följande: Om tio år har vi nått ett stort steg på vägen mot en renare bil – detta är också det argument som har använts för att bortförklara miljökonsekvenserna av byggandet av Öresundsbron. Vi har hört det alldeles nyligen. Georg Andersson sade vidare: De mål som inte kan uppnås med dagens teknik kommer att klaras med morgondagens. Nya bränslen, förfinad förbränningsteknik och bättre

design kommer sammantaget att leda till att fordonens miljöpåverkan har minskat radikalt.

Detta är ett felaktigt påstående, enligt den expertis och de forskare som bl.a. har tagit fram materialet åt transportforskningsberedningen. Dessa experter ser inte en sådan ljusning som Georg Andersson ser och som många kärnkraftsanhängare har sett och vilket gör att de hoppas på att allt skall lösa sig på bästa sätt genom ny teknik. De förstår alltså inte vad transportforskningsberedningen har sagt, dvs. att det inte förrän en bra bit in på 2000-talet kan finnas sådana tekniska lösningar som räcker till för att tillåta trafiken att öka såsom den gör i dag.

Fru talman! Jag förstår att många här har bråttom, eftersom de skall i väg på annat. Finns det inte tid och något större engagemang till debatt, känns det inte heller särskilt meningsfullt att stå här och debattera.

Den viktigaste reservationen, som jag vill yrka bifall till, handlar om en strategi för en bättre miljö på trafikområdet, och det rör mom. 1. Vi har dessutom en rad andra reservationer, som jag faktiskt måste yrka bifall till. Det är reservationerna 6 och 11. Vi stödjer också miljöpartiets reservationer 19 och 29 – det är en miss att vi inte i betänkandet står med på dessa. I övrigt står jag naturligtvis, precis som mitt parti, bakom samtliga de reservationer vi har fogat till betänkandet, ensamma eller tillsammans med andra partier.

Anf. 131 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Det vore mig fullständigt fjärran att undandra mig någon debatt med Viola Claesson med den debatteknik hon normalt och även i kväll visar prov på. Hon nämnde bl.a. att folkpartiet m.fl. så småningom kommer att fullborda ScanLink och Öresundsbron. Jag vill påpeka att det är först nästa onsdag som frågan om Öresundsbron kommer upp till debatt. Vad som i övrigt kommer att behandlas, vet väl egentligen bara Viola Claesson. Men åtminstone jag kommer då i debatten att hålla mig till Öresundsbron.

Viola Claesson nämnde också i sitt anförande att den tekniska utvecklingen nu har nått dithän att den inte är tillfredsställande. Vi i folkpartiet liberalerna tror faktiskt på en teknisk utveckling som kommer att fortsätta. Som jag också nämnde i mitt inledningsanförande kommer vi att nå dithän att det också kommer att vara möjligt att välja fordon som inte släpper ut några emissioner. Den här utvecklingen skall vi bejaka och på sikt ställa upp på.

Skillnaden är fantastisk mellan den regleringsideologi som Viola Claesson och riksdagens kommunistiska parti står för å ena sidan och den som åtminstone folkpartiet liberalerna står för å den andra. Detta visar sig inte minst i den reservation som Viola Claesson ställer sig bakom och som handlar om att tunga godstransporter över 20–30 mil skall stoppas genom tvingande lagstiftning. Där går en ideologisk obönhörlig skiljelinje mellan Viola Claessons parti och andra partier, som inte är kommunistiska.

Anf. 132 VIOLA CLAESSON (v) replik:

Fru talman! Anders Castberger får då till det som vanligt! Han sade en sak som var riktigt uppfriskande. Han nästan lovar att han kommer att rösta emot Öresundsbron och att kanske också andra gör det vid omröstningen

nästa vecka. Det är helt fantastiskt! Jag skulle vilja ha ett klarläggande från Anders Castberger. Kan vi verkligen hoppas på detta? I så fall kanske vi t.o.m. kan hoppas på kvinnoförbundarna, broderskaparna och trafikutskottets socialdemokrater, som gång på gång på socialdemokratiska partikongresser har deklarerat att de är emot bron, men som nu med partipiskan över huvudet tydligen tvingas administrera igenom beslutet. Har Castberger samma civilkurage som jag hoppas att många i den här kammaren skall ha nästa vecka, är det bara att gratulera Anders Castberger. Då tror jag också att det finns hopp om att kunna rädda miljön.

Anf. 133 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Viola Claesson påstår att jag får till det, men det är ju ingenting emot hur Viola Claesson får till det. Hur vad jag sade kan missuppfattas så till den milda grad, att Viola Claesson får det till att folkpartiet liberalerna helt plötsligt skulle vara motståndare till Öresundsbron, det begriper jag inte. Men på det här viset får ju Viola Claesson en extra Öresundsbro-debatt. Vad jag lovar på onsdag, är att efter en – hoppas jag – saklig debatt komma till den slutsats jag hittills har varit fullständigt övertygad om, nämligen ett ja till Öresundsbron. Jag har hittills inte svävat på målet i något avseende, och jag är ganska övertygad om att Viola Claesson och övriga som eventuellt kommer att vara motståndare inte heller då kommer att kunna presentera argument som får mig på andra tankar.

När dessutom Viola Claesson antyder att jag på något sätt egentligen skulle tycka något annorlunda, att jag på grund av något slags partipiska skulle vara för Öresundsbron, kan jag med gott samvete förklara för Viola Claesson att jag är en av dem som under hela tiden ivrigast har pläderat för Öresundsbron inom mitt parti. Det är alltså inte så att någon har piskat upp mig för att jag skall tycka på det sätt jag tycker, tvärtom.

Anf. 134 VIOLA CLAESSON (v) replik:

Fru talman! Det är då desto värre, Anders Castberger. Det var ett mycket bra klarläggande, och det är bara att beklaga att Anders Castberger har intagit den här positionen. Frågan om de miljöproblem som uppstår när biltrafiken ökar vill Anders Castberger lösa med hjälp av teknik som inte finns men som kanske kommer. Det är så det brukar låta i den här typen av debatter från folkpartiet.

Anf. 135 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Att miljöanpassa trafiken måste ändå anses vara en av de stora utmaningarna i det moderna samhället. Det gäller att energieffektivisera den och göra den säkrare. Det här var ett av de utlovade huvudsyftena med årets miljöproposition.

Jag skall inte repetera den miljöstatistik som Elving Andersson drog upp tidigare. Den återfinns i protokollet. Men jag vill i procenttal peka på vad vi måste göra åt de olika luftföroreningar som han tog upp. Vi menar att miljömålet för kväveoxidutsläppen, som till 60 % kommer från bilismen, måste minskas med minst 50 % och helst mer till sekelskiftet. För att klara vad naturen tål måste utsläppen ner till 70 %, så det här måste fortsätta. Kol-

väteutsläppen består till större delen av okända ämnen, varav många är mycket hälsofarliga och förmodligen även ger helt oväntade effekter på miljön. Vi vet dock redan att de bidrar till skogsdöd och andra skador. Kolväteutsläppen måste minskas med åtminstone 75 %. Hälften av dessa utsläpp kommer från biltrafiken. Man kan fortsätta räkna upp ett antal olika miljöproblem som entydigt pekar på att man inte klarar miljöproblemen med befintlig teknik.

Precis som Viola Claesson sade har transportforskningsberedningen gjort en ganska grundlig utredning kring det miljöanpassade transportsystemet. Det är faktiskt den första utredning beredningen har gjort själv. Den brukar annars bara fördela pengar. Det är då stötande att höra olika debattörer låtsas som om dessa fakta i målet inte fanns. Det är naturligtvis en arrogant attityd till miljöproblemen. Det betyder egentligen att man offrar en hel del miljö. Man bryr sig inte så noga om att skogstillväxten i södra Sverige redan har börjat avta och att man förmodligen förlorar miljarder skogskubikmeter per år.

Koldioxidproblemen har framför allt moderaterna blåst upp mycket kraftigt. Det är den enda miljöfråga de driver, fast de driver inte ens den. När det gäller trafiken vägrar man helt att göra något. Katalysatorer hjälper inte mot koldioxidutsläpp. Vi vet att dessa utsläpp måste minska med åtminstone 85 % till år 2015 om man skall kunna klara av att inte öka den växthuseffekt vi redan kommer att få.

Fru talman! I det här betänkandet framförs en mängd olika krav. Vi har inte mindre än 21 reservationer fogade till betänkandet av totalt 35. Jag skall kommentera några av de problemområden som jag tycker är väsentliga.

Ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken, som också var ett av de utlovade huvudsyftena med miljöpropositionen som det inte blev så mycket av, är i allra högsta grad intressanta när det gäller trafiken. Det är framför allt i det s.k. kostnadsansvaret som vi återfinner dessa styrmedel på trafikens område. Bensinskatten och andra skatter på olika trafikslag skall nämligen sättas på ett sådant sätt att varje trafikslag täcker sina samhällsekonomiska kostnader. I kilometerskatten finns därför i dag en miljöavgift för kväveoxidutsläppen på 15 kr. per kg kväveoxidutsläpp inbakad. Motsvarande avgift för energianläggningar är 40 kr. per kg. Detta är naturligtvis ologiskt. Det är inte underligt att miljöavgiftsutredningen har föreslagit att denna avgift åtminstone bör höjas till 25 kr. för att på sikt höjas till 40 kr.

I det förra betänkandet som debatterades här i kammaren föreslog man i stället i snitt en 10-procentig sänkning av kilometerskatten – precis tvärtom. Detta görs trots att analys efter analys av de samhällsekonomiska kostnaderna för trafiken visar att just den dieseldrivna tunga vägtrafiken inte betalar sina samhällsekonomiska kostnader. Denna trafik betalar ca 70 % av sina kostnader. Det betyder att man åtminstone skulle behöva höja kilometerskatten med 30 % för att komma i balans med järnvägen, som man har satt till 100 % i dessa beräkningar.

Det här betyder också att man systematiskt gynnar och subventionerar vägtrafik framför järnvägstrafik. Det är en av de främsta förklaringarna till att järnvägstrafiken har haft det besvärligt under många år. En annan förklaring är naturligtvis att man inte har investerat i järnvägen. Jag skall nu inte

gå in på investeringar eftersom vi har haft en lång debatt om dem tidigare. Ensidiga investeringar på ett visst trafikslag innebär dock att man subventionerar det ena trafikslaget gentemot det andra. Så är det. Vägtrafiken subventioneras, och järnvägstrafiken tvingas leva under mycket knappa ekonomiska omständigheter.

Det finns även andra förslag, t.ex. miljörelaterade landningsavgifter för flyget. Flyget är det trafikslag som jämte vägtrafiken släpper ut mest luftföroreningar och som dessutom är det i särklass mest energislösande transportmedlet. Flyget betalar dock inte energiskatt, vilket görs på bensin, diesel och andra bränslen. Det är litet märkligt. Vi har därför föreslagit att man åtminstone skall justera landningsavgifterna så att man får ut medel den vägen. Det är ett problem att vi har skrivit på en konvention, vilket vi inte lär kunna göra så mycket åt, som innebär att vi inte kan lägga på direkt skatt på bränslet. Däremot kan vi lägga skatten på landningsavgifterna, och vi kan utforma dem på annat sätt. Det bör man göra. Miljöavgiftsutredningen pekar på att den möjligheten finns.

Vi menar också att de direkta miljökraven på trafiken måste ökas. Man utnyttjar inte den potential som finns att hålla nere utsläppen. De flesta katalysatorer klarar betydligt lägre gränser än dem som gäller och planeras gälla till år 1995. Man kan komma ned i hälften av de planerade utsläppen genom att använda befintliga katalysatorer på vissa bilmodeller, som vem som helst kan köpa till normalt pris i dag. Att man inte tar vara på det här visar bara att man inte är särskilt angelägen. Det borde vara självklart.

För att lösa problemen på längre sikt måste man dock byta bränsle. Man kan få ned utsläppen på betydligt lägre nivåer genom användning av biobränsle, möjligen vätgas och eldrift. När det gäller eldrift beror det naturligtvis på hur man producerar el. Det finns en rad miljövänliga möjligheter.

Vi menar också att dessa avgaskrav skall gälla alla trafikslag. I dag är arbetsfordon i princip undantagna, sjöfarten har inga direkta krav, osv. Här måste man forcera arbetet.

Man måste också skärpa prövningen av trafikanläggningar. Trafikanläggningar såsom Öresundsbron, stora vägar och flygplatser utgör miljöfarlig verksamhet och skall prövas som sådan. Om utsläppen är oacceptabla med hänsyn till koldioxidproblematiken – som t.ex. vid Arlanda – finns det ingen anledning att tillåta det. Det finns en paragraf om tillåtlighet i miljöskyddslagen. Det är oacceptabelt att öka koloxidutsläppen. Det har riksdagen fattat beslut om.

Kommunerna måste få mycket större möjligheter att påverka trafiken, framför allt inne i stadskärnor. Av de luftföroreningar vi inandas i en stadskärna kommer ungefär 90 % från trafiken. En stor del av dessa är giftiga ämnen som vi inte vet så mycket om. Men många ämnen känner vi till och vet att de är giftiga och påverkar framför allt barnen, som dessutom har näsan närmare avgasrören. Det leder till hälsoskador: astma, allergier, kanske cancer osv.

Vi anser därför att kommunerna måste ha rätt att förbjuda viss biltrafik, t.ex. sådana bilar som inte klarar vissa avgaskrav eller bilar som inte drivs med de för miljön bättre dieselkvaliteterna. Att tillåta enbart bilar som drivs med biobränslen skulle rent av kunna vara ett alternativ.

Anledningen till att vi vill att kommunerna skall få denna utvidgade rätt att påverka trafikens miljöeffekter i stadskärnorna är att det är svårt för riksdagen eller regeringen att detaljreglera sådant. Man vet bäst på lokal nivå hur man bör göra. Därför bör vi ge kommunerna den möjligheten.

Jag vill också kommentera talet om att nya, bättre och stora vägar skulle lösa miljöproblem. Det gör de inte. Det finns hur mycket empiriskt material som helst som entydigt visar att om man bygger nya stora vägar så ökar man miljöproblemen, kanske inte exakt just där man har byggt vägen men på andra ställen och på litet längre sikt. Dessa vägar genererar nämligen ny trafik och skapar nya problem. De sänker också trafiksäkerheten och skapar även sociala problem, eftersom underlaget för kollektivtrafiken försämras och de som inte har bil – en tredjedel av Sveriges befolkning – får svårare att ta sig fram. Det får även regionalpolitiska effekter osv. Nya och stora vägar är alltså ingen universalmedicin.

Fru talman! Jag har som sagt fogat ett antal reservationer till betänkandet. Det är en som jag är särskilt mån om, reservation nr 4, som handlar om en annan trafikpolitisk strategi. Till denna reservation yrkar jag bifall.

Anf. 136 JARL LANDER (s):

Fru talman! Jag skulle i likhet med Elving Andersson vilja börja mitt anförande med att erinra om den långa miljödebatt som vi hade i går. Det känns litet urvattnat att nu återigen ta fram samma argument som i går, som vissa debattörer gör.

Vi måste emellertid något behandla trafikutskottets betänkande nr 30, eftersom trafik och miljö, såsom en del talare sagt och som även vi på vårt håll anser, är en för framtiden mycket viktig fråga.

Detta betänkande om trafik och miljö innehåller många förslag om hur vi skall kunna åstadkomma en miljöanpassad trafik, oavsett om det gäller landsvägs- eller järnvägstrafik, luft- eller sjöfart – ja, kort sagt hur hela trafikområdet skall kunna bli miljövänligare.

År 1988 fattade riksdagen beslut i stora övergripande trafikfrågor. Det skedde när vi behandlade proposition 1987/88:50 med titeln Trafikpolitik inför 90-talet. I den nu föreliggande propositionen påminner regeringen oss om vad som blev det övergripande målet för trafikpolitiken efter riksdagsbehandlingen 1988. Det målet är att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall erbjudas en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga kostnad. Var vi än bor i detta avlånga land skall vi ha tillgång till trafiksäkra, resurssnåla och miljövänliga transportmedel för våra grundläggande transportbehov. Trafikförsörjningen skall ske på ett sådant sätt att vi bibehåller och helst förbättrar den regionala balansen. Därför måste vi ha tillgång till både personbilar, bussar och snabbtåg, till dieseldrivna lastbilar och eldrivna godståg, till både flyg och sjöfart och kanske mycket mer. Vi kan alltså inte generellt säga nej till vissa transportslag enbart på grund av att de kanske inte är så miljövänliga som andra eller så kostnadseffektiva som eventuella alternativ, när de ur samhällsekonomisk synpunkt uppfyller våra behov.

Mycket har gjorts på trafikens område sedan miljömedvetenheten blev så pass stor att vi förstod att trafiken är en av de största miljöförstörarna. De

som i den här debatten säger och kanske också annars ofta hävdar att den socialdemokratiska regeringen inte lägger fram några konkreta förslag till förbättringar eller ställer några krav på ny teknik har nog inte tagit del av vad som hänt ute i samhället under de senaste 20 åren vad det gäller trafik och miljö. Jag erkänner att behovet av åtgärder är stort på trafikens område. Många miljöstörande fordon skulle man vilja skrota bort från trafikarbetet. Utskottsmajoriteten anser dock att de åtgärder som regeringen föreslår är tillräckliga för att uppnå ett delmål när det gäller att klara det framtida transportbehovet utan att vi äventyrar framtiden för kommande generationer. Men då är det viktigt att det konstruktiva arbete som pågår med att skapa miljöanpassade transportsystem intensifieras i enlighet med regeringens proposition om en god livsmiljö. I det sammanhanget är trafikens kostnadsansvar en mycket viktig utgångspunkt.

Fru talman! Som vanligt när utskottsbetänkanden skrivs har det i detta fall från olika håll förts fram helt olika synpunkter på hur problemen skall lösas, bl.a. genom en detaljstyrning av samhällsutvecklingen. Utskottsmajoriteten anser att riksdagen skall lägga fast riktlinjerna – ange hur högt vi skall lägga upp ribban, inte hur vi skall ta ansatsen för att kunna ta oss över ribban.

Fru talman! För att spara ytterligare tid åt kammaren hänvisar jag till de argument som utskottsmajoriteten anför på s. 12, 13 och 14 i betänkandet och till den kammardebatt som vi hade under gårdagen. Eftersom ett flertal av de förslag som läggs fram i reservationerna redan har behandlats i andra betänkanden från utskottet eller i betänkanden från andra utskott under innevarande riksmöte begränsar jag mig till det sagda och yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 137 VIOLA CLAESSON (v) replik:

Fru talman! Jag vill ställa två frågor till Jarl Lander. Jag skall ställa dem så tydligt som möjligt, så att han kan svara så enkelt och kortfattat som möjligt.

För det första: Vilka konkreta förslag finns i regeringens proposition och utskottsmajoritetens betänkande för att minska bilismens koldioxidutsläpp?

För det andra: Tror Jarl Lander inte på transportforskningsberedningens rapport, som både jag och Roy Ottosson har berättat om och hänvisat till i våra inlägg från talarstolen?

Anf. 138 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Fru talman! Det var ett väldigt allmänt tal som Jarl Lander höll. Frågan är vad han menar med sina litet svepande formuleringar. Det låt på honom som om någon i riksdagen skulle ha sagt nej till något trafikslag. Jag måste fråga: Vem har gjort det? Jag har under dessa tre år inte sett någon göra det.

Jarl Lander tyckte inte att vi skulle tala om hur vi skulle ta oss över ribban, bildligt talat! I går blev jag kritiserad av andra företrädare för socialdemokratin för att inte tillräckligt i detalj tala om hur vi skall ta oss över olika ribbor.

Jarl Lander hade mest svepande formuleringar för att slippa diskutera en svår fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

10 § Ändring i jordförvärvslagen m.m.

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1990/91:JoU26 Ändring i jordförvärvslagen m.m. (prop. 1990/91:155).

Anf. 139 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Centern har yrkat avslag på den proposition som ligger till grund för jordbruksutskottets betänkande 26. Det gör vi i likhet med flera remissinstanser av vilka jag skall nämna några. Så har t.ex. lantbruksstyrelsen sagt att man anser att utredningen, som ligger till grund för detta förslag, har sådana brister att dess förslag inte kan ligga till grund för ändringar i jordförvärvslagen. Skogsstyrelsen anser att en eventuell översyn av jordförvärvslagen bör anstå till dess konsekvenserna av de nära förestående livsmedelspolitiska och regionalpolitiska besluten kan överblickas. Statens jordbruksnämnd anser att utredarens antaganden och slutsatser på flera punkter är alltför dåligt underbyggda. Statens lantmäteriverk säger likaså att utredningen drar många och alltför onyanserade slutsatser på områden där det närmast föreligger ett behov av fortsatt forskning.

Denna kraftfulla kritik som förs fram mot utredningen är enligt centerns mening välmotiverad. Efter en så kraftig kritik från remissinstanserna borde inte förslaget läggas till grund för en proposition i ämnet.

Skulle inte det yrkande som vi har ställt i reservation 1 vinna riksdagens bifall, yrkar vi i andra hand på förändringar i föreliggande förslag. Bl.a. gäller det i fråga om utländska medborgares förvärv. I propositionen framhålls enbart att ett ökat utländskt ägande kan leda till problem för skogsindustrin. Men enligt vår mening riskerar emellertid också ett ökat utländskt ägande att föra med sig en minskad hänsyn till naturvården. Detta ägande är nämligen ett fjärrägande där ägaren inte kan följa skogens utveckling på samma sätt som en ägare boende i bygden kan göra. Dessutom kommer med stor sannolikhet köptrycket att komma från utländska storföretag. Därmed riskeras också det enskilda ägandet, som i dag dominerar det svenska skogsbruket. Detta vore enligt vår mening en olycklig utveckling för den samlade skogsnäringen. Flera undersökningar visar att det enskilda skogsbruket i flera avseenden sköts bättre än det bolagsägda och statliga.

Vid de pågående EES-förhandlingarna diskuteras också utländska förvärv av fast egendom. Det gäller både fastigheter och mark. Vi anser det viktigt att de nordiska länderna har en samordnad förhandlingsstrategi på detta område. Annars kan det bli så att det land som har den minst restriktiva lagstiftningen får det största efterfrågetrycket. Det kan bl.a. innebära en utarmning av landsbygden genom ökat fritidsboende i stället för permanent boende, som så många säger sig vilja eftersträva.

I propositionen föreslås också att bestämmelserna om boplikt bara skall gälla de områden som i dag får glesbygdsstöd. Det innebär enligt vår uppfattning att den föreslagna boplikten bara får begränsad betydelse. Om lagen skall förstärkas som regionalpolitiskt instrument så bör den, som vi har föreslagit i vår motion, utformas så att boplikten gäller hela landet. För skogsfastigheter anser vi att boende i bygden är ett tillräckligt krav.

I propositionen behandlas naturligtvis också juridiska personers förvärv. I samband med 1987 års förändringar i jordförvärvslagen gavs juridiska personer på orten visst företräde till förvärv av fastighet. Enligt vår uppfattning leder ett enskilt ägande till att fastigheten sköts på ett bättre sätt. För en positiv utveckling på landsbygden är det enskilda ägandet väsentligt. Familjejordbruk som bedrivs i bolagsform tycker vi skall behandlas som enskilt ägande.

För att boplikten skall få någon direkt verkan måste den kunna villkoras av myndighet. Myndigheten bör få befogenhet att vid vite kräva villkorsuppfyllelse. Detta vites storlek bör anknyta till fastighetens taxeringsvärde. Det skall utgå årligen till dess villkoret är uppfyllt och vara så stort att det ger kännbara ekonomiska effekter.

Fru talman! Jag står bakom samtliga reservationer som har undertecknats av centerns företrädare i jordbruksutskottet, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservationerna 1 och 6.

Anf. 140 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Det svenska jordbruket är statt i förändring, och självklart måste samhällets lagstiftning och andra styrmedel anpassas till denna förändring. Därför tycker vi att det är rimligt att det framläggs ett förslag till förändringar i jordförvärvslagstiftningen. Till skillnad från föregående talare har vi funnit att den utredning som ligger till grund för propositionen pekar på många väsentliga brister och problem med den nuvarande jordförvärvslagstiftningen. Man säger t.ex. att lagstiftningen faktiskt har motverkat sina syften och inte bidragit till att underlätta för dem som bor i glesbygd att bli kvar där. Däremot har den förhindrat dem som bor i staden från att flytta ut på landsbygden. Anledningen är naturligtvis att det som framför allt lyftes fram i den tidigare lagstiftningen var strukturrationalisering av jordbruket, att göra jordbruksföretagen till effektiva och lönsamma företag. Det ledde till att deltidsjordbruk eller annat bruk av fastigheterna inte betraktades som lika angeläget. Vi välkomnar alltså den förändring som innebär att man ser positivt på deltids- och fritidsjordbruk.

Det som enligt vår mening kan ställa till med problem med denna förenklade lagstiftning är de processer som gör att det är svårt att upprätthålla en levande landsbygd. Det ligger en stor fara i att ett stort antal jordbruksfastigheter säljs till personer som främst har för avsikt att använda dem som fritidsfastigheter eller under en mycket begränsad tid på året. Förslaget i propositionen, som innebär att man i det som befinieras som glesbygd skulle ge företräde för dem som vill bo och bruka en fastighet, har vi inte ansett vara tillräckligt. Vi vill att den principen skall gälla i hela landet. Vårt förslag innebär i själva verket en förenkling i förhållande till förslaget i propositionen. Vårt förslag innebär att man tillämpar en enda princip i hela landet. Den som vill bo och bruka ges företräde medan övriga förvärv skall prövas.

När man i dag talar om att bruka en fastighet måste man anpassa definitionen av begreppet till den förändrade livsmedelspolitiken. Det bör betonas att det finns många andra utvecklingsvägar för jordbruket än det traditionella livsmedelsproducerande jordbruket. Detta måste naturligtvis också återspeglas i tillämpningen av principen bo och bruka.

I propositionen lyfter man fram glesbygdsproblemet mycket, och det är viktigt. Men det finns också en annan aspekt på detta, t.ex. den som rör det tätortsnära jordbruket. Ett sådant exempel är jordbruket i Stockholms län där jordbruksfastigheterna i mycket hög grad kan vara utsatta av mekanismen att bli uppköpta för andra ändamål. Det kan också medföra stora prisökningar. Nu tar man bort prisprövningen och frånhänder sig därmed ett instrument för att hålla tillbaka prisutvecklingen. Vi delar i och för sig uppfattningen att prisprövningsinstrumentet har varit svårt att hantera. Men vi menar att om man har en bo- och brukarprincip som gäller i hela landet, kommer den också att få effekter för t.ex. jordbruket i Stockholms län eller i andra delar av landet där det finns ett starkt tryck för ökad turism och ökad användning av fritidsfastigheter. Det kommer nämligen att ge företräde för dem som har för avsikt att bo kontinuerligt på fastigheterna.

Fru talman! Jag vill därför särskilt yrka bifall till reservation nr 7. I övrigt står vi från vänsterpartiets sida naturligtvis bakom de reservationer som vi har undertecknat.

Anf. 141 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att citera skalden Erik Axel Karlfeldt. Han skrev en dikt 1917, Till en jordfördärvare. Jag citerar de två sista stroferna.

"Men den som hejdar växtens fart
och lägger jord igen
begår en synd av grövre art
än den som dräper män.

Gå annorstädes hän och driv
ditt spel till slemt fördärv
men skona markens gröna liv
för dina lustmord, järv!"

Vilka är det då som begår lustmord på den svenska jordbruksmarken i dag? Jag menar att det i första hand är socialdemokraterna och folkpartiet. Men alla partier som deltog i 1990 års jordbruksuppgörelse är medansvariga. De är också medansvariga till den betydande förtvivlan och bitterhet som råder i mycket stora grupper av jordbrukare runt om i Sveriges land i dag.

Miljöpartiet har en annan jordbrukspolitik, en politik som vill samarbeta med jorden långsiktigt, som vill utnyttja jorden. Vi vill ha ett ekologiskt sunt jordbruk där på sikt konstgödning och kemiska bekämpningsmedel skall elimineras. Det kräver i sin tur ett gränsskydd och en avgifts- och skattepolitik som gör ett sådant bruk möjligt.

Odlingsmark och skog hör till mänsklighetens oskattbara tillgångar som svarar för huvuddelen av mänsklighetens behov av föda. De är tillgångar som ur moralisk synpunkt måste anses tillhöra hela mänskligheten och skall utnyttjas med ansvar inför både nu levande och kommande generationer. Det är därför aldrig likgiltigt för världssamfundet eller för det enskilda landet hur dessa naturtillgångar förvaltas.

Trots uppodlingsförsök har tillgången på jordbruksmark per invånare i

världen minskat för varje år under det senast gångna decenniet. Sedan 1981 har den absoluta jordbruksarealen minskat. Dessutom minskar på grund av försaltning och andra skador produktiviteten. IVL beräknar att svensk jordbruksmark har förlorat värden för 90 miljarder under efterkrigstiden.

De lagar som reglerar bruket av odlingsmark och skog måste ta hänsyn både till brukarens och till samhällets intressen. Samhället måste då fattas i vid mening och inkludera andra folk och kommande generationer.

Det finns i vår kultur en tendens att översätta våra erfarenheter från industriell produktion till alla livets områden. Eftersom det är rationellt att tillverka motorer i stora fabriker, har många trott att det är rationellt att utbilda barn i stora skolor. Man har trott att jordens bruk kan jämställas med industriell produktion, trots att det rör sig om oerhört komplicerade biologiska processer, där människan har medverkat och påverkat sedan årtusenden. Detta synsätt har legat bakom det sovjetiska kolchossystemet – jordbruk som industri.

Det finns också i vårt land liknande föreställningar om att jorden och skogen kan brukas lika bra med anonymt, storskaligt ägande i aktiebolagsform. Hela den statliga politiken på jordbruksområdet under efterkrigstiden har varit starkt influerad av tanken att jordbruk kan likställas med industri. Sådant tänkande har präglat jordförvärvslagen, vars främsta syfte har varit att skapat rationella brukningsenheter. Enligt miljöpartiets uppfattning är detta ett materialistiskt, kortsiktigt och okunnigt betraktelsesätt. Erfarenhetsmässigt har, enligt miljöpartiets mening, storskaligt jordägande av stat, kommun och stora bolag och andra storägare oftast visat sig vara mindre ansvarsfullt och mindre effektivt än ägande i måttlig skala, där ägarna eller ägaren själv deltar i jordens bruk.

Enligt miljöpartiets samhällssyn är det väsentligt att undvika att jorden blir föremål för spekulativt ägande av människor som inte betraktar jorden som något annat än en kapitalplacering. Likaledes är det inte acceptabelt att ett jordbruk behandlas som en fritidsbostad för förmögna personer, som har helt andra huvudsysselsättningar och intressen än jordbruk.

Med bo- och brukarplikt löser man många av de problem som jag har antytt här. En del andra reservanter oroar sig för att det svenska jordbruket skall köpas upp av utländska kapitalister som vill ha sina gårdar som fritidsbostäder, kanske som jaktmarker. Miljöpartiet menar att utlänningar är välkomna, om de vill bo och bruka den mark som de förvärvar. Det skulle vara intressant att veta vad centern och vänsterpartiet menar i sina reservationer nr 4 och 5. Där pekar man på problemet med utländska förvärv, men anger såvitt jag kan se inte någon som helst lösning. Man skall bara tala om för regeringen att detta är ett problem. Det vet ju många att det är.

Jag skall inte i detalj gå in på hur miljöpartiet vill införa och tillämpa bo- och brukarplikt. Det framgår tydligt och detaljerat av våra motioner.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

Anf. 142 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Om Lars Norberg hade varit kapabel att läsa innantill hade han i vår reservation nr 5 kunnat läsa att vi säger att det utan en stark bo- och brukarplikt finns risk för att fastigheter köps upp som kapitalplacering.

Det framgår ävenledes av de andra reservationer som vi har avgett till detta betänkande, att det är så vi ser på saken. Det tycker jag inte hade varit alltför svårt att ta reda på för Lars Norberg, om viljan hade funnits.

Men den egentliga anledningen till att jag begärde replik var inledningen till Lars Norbergs anförande, som faktiskt gjorde mig upprörd. Jag blir upprörd över att anklagas för mord på landsbygden. Som Lars Norberg förmodligen vet är processen med utslagning av små jordbruk inte någon ny företeelse som har inträtt efter det att riksdagen förra året beslutade om en ny livsmedelspolitik. Den processen har i hög grad varit en effekt av den jordbrukspolitik och det regleringssystem som vi hade tidigare.

Jag är fullt medveten om att den omställning som det svenska jordbruket nu befinner sig i är mycket svår och leder till stor oro i jordbrukarleden. Jag tror dock, efter att noggrant ha studerat miljöpartiets motioner på detta område, att bönderna skulle ha betydligt större anledning till oro och vånda om det skulle ha blivit så illa att riksdagen beslutat om en jordbrukspolitik i enlighet med de motionerna. Jag tror definitivt inte att det skulle ha lett till någon som helst måluppfyllelse av de mycket vackra ambitioner som Lars Norberg i talarstolen gav uttryck för.

Anf. 143 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Jag har mycket väl läst igenom vänsterpartiets reservation beträffande utlänningars förvärv och vet att vi på den punkten har samma linje, nämligen att bo- och brukarplikt över hela landet skulle lösa stora delar av detta problem. Men vänsterpartiet säger i sin reservation att det uppstår stora problem om bo- och brukarplikt inte införs. Jag frågar då hur vänsterpartiet tänker lösa problemen om bo- och brukarplikt inte införs. Det står nämligen inte i reservationen.

Nedläggningen av stora delar av svensk jordbruksmark är allmänt erkänd som en följd av det beslut som fattades 1990, nämligen att man kommer att lägga ned ungefär en halv miljon hektar jordbruksmark. Den kommer att planteras igen eller användas för andra ändamål. Miljöpartiets uppfattning var att man i stället skulle ha ett mindre intensivt jordbruk och utnyttja större delen av denna åkermark för odling av livsmedel. Det kommer sannolikt att kosta något mer med en extensiv odling. Därför måste gränsskyddet anpassas till den situationen. Vi anser att det är det ekologiskt och biologiskt sunda på sikt.

Anf. 144 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Av utskottets behandling av ärendet att döma blir det förmodligen så att vårt förslag inte vinner kammarens gehör. Vi kommer alltså att hamna i just den situationen att bo- och brukarplikt inte gäller i hela landet.

Lars Norberg frågade vad vi i vänsterpartiet skall göra åt den saken. Jag returnerar frågan: Vad tänker miljöpartiet göra åt detta faktum? Man kan naturligtvis i andra avseenden bedriva en politik som bidrar till att stimulera en levande landsbygd och uppmuntrar människor till att bosätta sig på landsbygden. I övrigt får man försöka att motverka att jordbruksfastigheter bara uppköps i spekulativt syfte.

Med vår reservation avser vi naturligtvis inte att det skulle vara speciellt

sämre om det är utländska medborgare som spekulerar än om det är svenska medborgare som gör det. Det har vi definitivt inte avsett.

När det gäller den övriga stora jordbrukspolitiska debatten är det inte precis läge att ta upp hela den diskussionen nu när vi egentligen diskuterar jordförvärvslagstiftningen. Vi får ju tillfälle att återkomma till diskussionen om gränsskyddet och dess betydelse redan i nästa vecka, så jag skall nog inte ge mig in på någon längre debatt just nu.

Jag vill bara upprepa det som jag tidigare sade. Om man försöker bedöma de sammantagna konsekvenserna av de motioner som miljöpartiet har presterat på det jordbrukspolitiska området, kan jag bara konstatera att ett genomförande av den politiken skulle ge upphov till en mycket större oro och vånda inom det svenska jordbruket, eftersom miljöpartiets jordbrukspolitik skulle leda till mycket stora problem och svårigheter när det gäller att upprätthålla ett fungerande, levande och effektivt jordbruk.

Anf. 145 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Det är ledsamt att höra att Annika Åhnberg anser att ett biologiskt och i stort sett giftfritt jordbruk skulle kunna leda till så oerhörda problem. Vår förhoppning i miljöpartiet är att ett sådant jordbruk skall minska problemen på många områden i livsmedelsproduktionen. På sikt är ett biologiskt och giftfritt jordbruk det enda försvarliga.

Anf. 146 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Fru talman! Vi hade i går en intensiv debatt om jordbruksutskottets ärenden, under vilken det framgick hur belastat utskottet hade varit. Det var likadant förra våren, när vi diskuterade en avreglering av jordbruket. Vi sade då att man måste gå in på andra lagstiftningsområden.

När vi nu behandlar proposition 155 om en ändring i jordförvärvslagen är detta en följd av den avreglering som det beslutades om förra året. Jag vill bara hänvisa till utskottets skrivning. Den är väl avvägd i förhållande till den lagstiftning och de beslut som vi har antagit om en avreglering av jordbruket. Jag yrkar avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Till Lars Norberg vill jag säga att det är intressant att – som jag har gjort under de senaste tre åren och detta är kanske min sista debatt under denna treårsperiod – lyssna till miljöpartiets företrädare. Var har ni varit under dessa tre år? Ni har aldrig ställt några krav i vare sig utredningsarbetet eller utskottet. Men här i kammaren kommer ni fram med hur ni vill att det skall vara. Jag vill bara säga till Lars Norberg att genomsnittsarealen för de svenska jordbruken är drygt 30 hektar. Det går inte att påstå att de svenska jordbruken är några stora jordbruk.

Det skulle vara mycket intressant att föra en debatt med miljöpartisterna, men ni finns aldrig med när diskussionerna förs. Ni vill föra den debatten här i kammaren, men då känner vi andra oss pressade av tidsnöd. Men kom gärna in i debatten i utskott och utredningar, så skall vi sakligt nagelfara era alternativ.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 147 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Jag har tyvärr inte haft nöjet att medverka i jordbruksutskottet, men jag har förstått att det har varit väldigt ont om debattid även där.

Vi försöker att klargöra våra ståndpunkter i motioner när det gäller både jordbruks- och miljöfrågorna. Jag hoppas att Håkan Strömberg inte anser att det har varit någon brist på motioner och klarlägganden från vår sida i fråga om jordbrukspolitiken.

Anf. 148 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Fru talman! Det är inte brist på motioner, utan det är brist på nya alternativ. Alla förslag som ni har fört fram har prövats, men Lars Norberg säger att han inte har haft nöjet att delta. Men era stolar står ju ständigt tomma. Det skulle vara intressant om ni ändå hade ambitionen att fylla platserna med den kunskap som ni – när ni kom in i riksdagen – sade att ni hade. Ni skulle visa att miljöpartiet var ett alternativ. Vi har inte sett detta alternativ.

Anf. 149 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Miljöpartiet har en plats i varje utskott. Det vore intressant att höra av Håkan Strömberg hur många gånger som vår plats i jordbruksutskottet har stått tom. Jag undrar om jag kan få siffran, eller åtminstone en ungefärlig siffra. I det utskott som jag är ledamot av vet jag inte att miljöpartiets plats har stått tom någon gång.

Beträffande våra yrkanden och motioner innehåller dessa det alternativ som vi nu talar om. Bo- och brukarplikt införde miljöpartiet i sitt partiprogram 1984, eller om det möjligtvis var 1983. Detta krav har funnits med sedan dess.

Så snart vi kom in i riksdagen började vi att motionera om att bo- och brukarplikt skall gälla, och det är vad diskussionen här i kväll handlar om.

Anf. 150 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Fru talman! Det är riktigt att er plats i jordbruksutskottet inte har stått tom, men det gäller också att fylla den med innehåll. Jag var med i den jordbrukspolitiska arbetsgruppen och där stod miljöpartiets plats tom vid de allra flesta sammanträden.

Anf. 151 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Fru talman! Under en ganska lång följd av år har moderata samlingspartiet motionerat och fört fram förslag om en förenkling av jordförvärvslagen.

Sören Wiberg har som ensamutredare sett över detta lagkomplex. Han har på ett förtjänstfullt sätt visat att lagen inte har uppfyllt de mål som den var tänkt att uppfylla. Det är alltså en dålig lag som inte har fungerat.

Om man vill komma till rätta med jordförvärvslagen kan man gå två vägar. Den ena vägen är att konstatera att lagen inte har fungerat, att den är ganska tandlös och att man därför lika gärna kan ta bort den. Den andra vägen är att konstatera att jordförvärvslagen har fungerat på ett tillräckligt bra sätt, och att man därför bör gå in och reglera ytterligare.

Alltså: reglering föder regleringar.

Det är de alternativ som man har haft. Som tur var lade Sören Wiberg fram förslag om att man skulle avreglera mera.

Håkan Strömberg åberopade här tidigare propositionen. I den sägs att det med en ändrad livsmedelspolitik ställs krav på lantbrukarna att de skall agera som företagare. Om lantbrukarna går med på detta, skall de också få möjligheter att inom vissa ramar agera som företagare. Det fordrar då, om vi skall ut på en fri marknad, också ökad frihet att handla med mark, som utgör en av produktionsresurserna.

Den lagstiftning som har gällt fram till nu har inte tagit hänsyn till att det finns både ett köpar- och ett säljarintresse. Jag skall inte utveckla detta närmare, för det tillåter inte min taletid. Men jag vill bara säga att nuvarande lagstiftning inte har lämnat utrymme för marknadsinstrumenten, utan den har i stället fört med sig en oacceptabel inblandning i affärerna av utomstående.

Bo- och brukarplikt hör till regionalpolitiken. Jag tror att man borde fundera väldigt noga över vad en sådan plikt kan innebära. I de verkliga glesbygdsområdena, där man skulle ha bo- och brukarplikt, måste man i så fall se till att de som bor där har försörjningsmöjligheter. Då skall vi driva landsbygdspolitik, och visserligen kan jordbrukspolitiken utgöra en del av denna, men då måste man se till att de människor som bor i de verkliga glesbygdsområdena har möjligheter att pendla osv. Jag tror att beskattningen har en betydligt större inverkan på boendet i glesbygden än vad lagstiftningen har. Därför avvisar vi det regionalpolitiska resonemang som förs i propositionen.

När det gäller de mest utsatta områdena i det här landet från arrenderingssynpunkt, främst Kopparbergs län, har jag också svårt att begripa hur man med jordförvärvslagstiftningen skall kunna lösa arrenderingsproblemen. Jag har svårt att tro att det går. Vi ställer oss avvisande till detta, eftersom det är onödigt.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation 2, där vi drar gränsen för förvärvsprövning mellan fysisk och juridisk person. En enskild persons köp skall inte förvärvsprövas. Däremot vill vi hålla fast vid den gamla regeln att det för juridiska personer skall gälla samma förvärvsprövning som i dag.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 152 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Mot bakgrund av det som Sven Eric Lorentzon sade om att man vill inskränka lagens tillämpningsområde har jag litet svårt att förstå varför man i så fall inte anser att vänsterpartiets förslag är ett steg i rätt riktning. Vårt förslag innebär en ytterligare inskränkning av de fall där det behövs en förvärvsprövning. Om man i hela landet har principen att den som har för avsikt att bo och bruka en fastighet ges företräde, dvs. får köpa fastigheten utan prövning, innebär det att man begränsar lagens tillämpningsområde. Det borde väl vara tilltalande med tanke på de moderata ståndpunkterna. Jag har litet svårt att förstå logiken i resonemanget.

Anf. 153 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Vi från miljöpartiet har inte yrkat avslag på förslaget om lagen, men vi har yrkat på att en utredning skall tillsättas om bo- och brukar-

plikt som skall mynna ut i ett lagförslag om detta. Det är mycket möjligt att det är som Annika Åhnberg säger, nämligen att man i det lagförslaget förmodligen kan ta bort den prövningsplikt som föreligger om man i stället får en bestämmelse som innebär att den som köper jorden skall bo på den och bruka den.

När det gäller Sven Eric Lorentzons inställning till jorden såsom en kapitaltillgång som man kan få skaffa och sälja utan att ha något större ansvar för den, kan jag bara konstatera att vi har en annan syn på ägandets ansvar än Sven Eric Lorentzon.

Anf. 154 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Fru talman! Det som Sven Eric Lorentzon tog upp framför allt när det gäller skattelagstiftningen i fråga om jordförvärv vet vi är eliminerat genom den nya skattelagen.

När det sedan gäller strukturförändringarna är jordförvärvslagen ett instrument. Men jag säger inte att den i alla delar är ett avgörande instrument för att underlätta strukturförändringar. Men den innebär en möjlighet att lugna ner detta genom att man har undantag på dessa områden.

Detta är förmodligen sista gången som jag debatterar med Sven Eric Lorentzon. Eftersom han har sagt att han nu skall lämna riksdagen – för oss andra är det kanske mer osäkert – vill jag tacka honom för hans tid i utskottet och hans intressanta debatter i kammaren. Jag vet att Sven Eric Lorentzon ofta är mycket påläst och kunnig. Vi har inte alltid haft samma syn på saker, men det har ändå funnits en kamratanda, och jag respekterar Sven Eric Lorentzons kunskaper och åsikter. Jag vill tacka honom för det som han har lärt mig och för hans vänskap. Och jag önskar honom lycka till med det som han kommer att syssla med i fortsättningen.

Anf. 155 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Fru talman! Jag hade inte tänkt, och har heller inte förberett mig för, att gå in i en djupare ideologisk debatt om jordförvärvspolitiken.

Annika Åhnberg sade att man kan ha förvärvsprövning i hela landet. Men min logik säger mig att på det sättet som jag har upplevt förvärvsprövning hitintills är större delen av förvärven släktförvärv och går utanför förvärvsprövningen. Dessutom anser jag att detta ger för stort utrymme för godtycke.

Jag skall ge Lars Norberg ett exempel, som jag har berättat om många gånger tidigare när jag har varit ute och talat, men även Lars Norberg kan behöva höra detta.

I min hemby fanns ett äldre par. De hade fyra barn, två flickor och två pojkar. De lade ned allt som de tjänade på ungarnas utbildning, och det gjorde de jättebra. Barnen utbildade sig till ingenjör, lärare och sköterska. Denna man och kvinna var helt utslitna och hade begärt undantag från ATP, eftersom de inte hade haft råd att vara med – man kunde ju begära undantag. De blev erbjudna ett mycket bra pris av grannens son för sin fastighet. Han hade en villa nere i byn och ville flytta hem till granngården och hjälpa sin far. Alla skulle tjäna på detta. Men dessa äldre människor blev nekade att

sälja fastigheten därför att priset var för högt. De fick sänka priset. Nu är detta några år sedan, och jag tror inte att de skulle blivit nekade i dag.

Då säger jag så här: Denna familj som hade slitit och släpat hela sitt liv hindrades av myndigheterna att ta ut sin välförtjänta pension. De såg ju sin fastighet som en pension.

Herr Norberg, jag undrar vilket samhälle som ni i miljöpartiet vill ha om allt detta skall prövas. Då kommer sådana som herr Norberg och andra miljöpartister att sitta och reglera vem som bor var. Jag beklagar detta, och jag önskar inte landsbygden att hamna i en sådan situation igen. Jag tror mycket mer på frihet och marknadskrafter, vilket är ett ont ord för många, men jag tror att marknadskrafterna i detta sammanhang sköter detta betydligt bättre än andra.

Anf. 156 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Det är inte så att vi från vänsterpartiet älskar regleringar för deras egen skull och för att vi så gärna vill att samhället skall lägga sig i precis alla delar av människors liv. Men ibland kan alternativet, dvs. de fria marknadskrafterna, vara ännu värre. Och det tycker vi i det här fallet.

Sven Eric Lorentzon har redogjort för ett enskilt fall. Och jag kan hålla med honom om att konsekvenserna var mycket olyckliga. Men det finns oerhört många fall där avsaknaden av reglering och de fria marknadskrafternas tillämpning också leder till mänskliga tragedier. Det svåra är just att göra avvägningen, balansgången. Jag har från moderat håll inte hört något förslag eller någon syn på hur man skall komma åt de problem som denna lagstiftning är avsedd att komma åt. Hur menar moderaterna att man från samhällets sida skall försöka vara med och i någon mån ge företräde för dem som vill bo på landsbygden och bruka en jordbruksfastighet, eller är det fullkomligt ointressant? Skall man från samhällets sida inte på något sätt försöka bidra till att upprätthålla en levande landsbygd? Vad denna lagstiftning handlar om är inte att förbjuda andra typer av förvärv utan att man undantar de som vill bo och bruka från förvärvsprövningen, men man prövar de andra förvärven. Jag undrar hur man från moderat sida i stället vill åtgärda dessa problem.

Anf. 157 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! När man genomför bo- och brukarplikt upphör ju all prisreglering. Då tar marknaden över så att jorden kommer att värderas efter dess produktionsförmåga av dem som är villiga att bo på och bruka fastigheten. Den principen är förfärligt enkel, Sven Eric Lorentzon. Det är en marknadsekonomisk princip. Det enda som är viktigt är att jordens värde sätts efter dess bruksvärde och inte efter rekreationsvärde eller spekulationsvärde. Därigenom förpliktar sig den som förvärvar en fastighet också att bo på och bruka den. Detta hade väl även gällt det gamla parets köpare om han som bodde i villan i byn hade varit villig att som deltids- eller heltidsjordbrukare ta över. Då hade det varit helt i i sin ordning.

Men vi har aldrig kommit med några förslag om prisreglering i detta sammanhang. Tvärtom kan detta innebära att all prisreglering avskaffas, eftersom jorden blir värderad efter det som den verkligen skall användas för. Vi

har alltså en mycket stark känsla för jordens värde såsom det absolut mest livsnödvändiga för alla människor som bor i detta land och alla människor som bor på denna planet.

Anf. 158 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Fru talman! Det finns ingen anledning att föra någon ytterligare debatt om detta. Förvisso vill jag hemskt gärna att folk bor på landsbygden. Jag bor själv på landsbygden, och har förmånen att besitta en släktgård. Få människor vet vad tradition, ägande och brukande innebär såsom en bonde som har fått ta över släktgården.

Jag blir litet illa berörd av att bli missförstådd, men det är väl jag som uttrycker mig dåligt. Visst vill vi att folk skall få bo på landsbygden. Men jag tror inte att man åstadkommer det med denna lagstiftning. Jag tror att man åstadkommer det genom att stimulera folk. Och jag ber er att fundera på detta. Det finns nämligen en uppenbar risk att man så att säga leder in folk att bosätta sig på landsbygden där de inte kommer att ha möjlighet att försörja sig och sin familj. Jag varnar för det.

Som Lars Norberg säger försvinner prisprövningen, vilket jag tycker är riktigt. Det finns nämligen ingen byråkrat som kan sätta marknadsvärdet, man kan knappt sätta bruksvärdet, eftersom det inte finns två bönder i det här landet som är lika. Vi har olika metoder, vi ser olika på detta, och vi värderar sakerna olika. Jag är hemskt glad över att prisprövningen i alla händelser försvinner. Äntligen kan man få sin fastighet värderad, och det får man främst genom en köpare som är intresserad.

Fru talman! Jag tänker inte inlåta mig på någon längre debatt, utan jag slutar med detta.

Anf. 159 BENGT ROSÉN (fp):

Fru talman! Jag ber om överseende för att jag inte fanns i kammaren när behandlingen av detta betänkande inleddes. Kl. 17.30 bedömde jag att jag kunde bevista ett sammanträde fram till kl. 20.00. Men efter vad jag förstår har det gått undan i talarlistan under denna tid.

Såsom andra talare har utvecklat tycker även vi från folkpartiet liberalerna att det nu är dags att avveckla byråkratin också kring förvärv av jordbruksfastigheter. Riksdagen fattade förra året ett beslut om en femårig omställningstid, varunder jordbruket skall avregleras och marknadsanpassas. När lantbrukarna därmed skall likställas med andra företagare, är det naturligt att de även efter eget gottfinnande får förvärva och försälja de fastigheter som företagen bedrivs på och inte behöver ta hänsyn till att statsmakten skall avgöra vem som får köpa.

Precis som regeringen har föreslagit tycker vi att man skall behålla en prövning för juridiska personer. Vi tycker även att man i särskilt ägosplittrade områden, där länsstyrelsen har antagit en strukturplan, skall behålla jordförvärvsprövningen. Jag tänker då i första hand på skogsområden med väldigt smala skiften, som omöjliggör en rationell skogsskötsel. I övrigt vill vi inte ha några inskränkningar för fysiska personer.

Jag vill med detta yrka bifall till vår reservation 3.

Jag tar inte detta tillfälle i akt att tacka Sven Eric Lorentzon, eftersom jag hoppas att få möta honom i debatt här i kammaren i nästa vecka.

Anf. 160 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Jag begärde ordet på nytt med anledning av det replikskifte som jag tidigare hade med Lars Norberg. Replikmöjligheterna gav mig inte tillfälle att bli klar med den diskussionen. Med anledning av Lars Norbergs sista replik vill jag tillägga att jag och vänsterpartiet i väldigt hög grad delar uppfattningen att ett ekologiskt anpassat jordbruk, det som kallas alternativ odling, är oerhört viktigt. I dag kan man säga att det är en nisch, som det brukar heta med ett modeord, inom jordbruket, eftersom det omfattar ungefär 40 000 hektar av de 2,9 miljoner hektar åker som finns.

Jag håller helt med om att detta i framtiden måste bli den bärande delen i jordbruket av de skäl som vi har talat om. Jordbruket måste ha ett fungerande kretslopp. Man skall inte ständigt behöva tillföra energi utifrån och göra jordbruket beroende av detta.

Frågan är hur man kommer dit. Det räcker inte med att säga att vi vill att jordbruket skall finnas i hela landet, att det skall vara lönsamt i hela landet och att det skall vara ekologiskt anpassat. Det handlar även om den ganska mödosamma processen att hitta de metoder som möjliggör detta. Där tycker jag att miljöpartiets politik brister: inte i ambitionen, som jag delar, men i metoderna.

De motioner som jag har haft tillfälle att studera innebär sammanfattningsvis en oerhört hård detaljstyrning och reglering av det svenska jordbruket och en tvångsanpassning till det ekologiska lantbruket. Det måste ändå vara en process, som sträcker sig över tiden och som bygger på att de svenska jordbrukarna ansluter sig till dessa tankar, därför att de vill bruka jorden på detta sätt. Därvidlag har vi skilda meningar. Vi tror inte att det svenska jordbruket skulle överleva den mycket hårdhänta omställnings- och detaljregleringsprocess som miljöpartiet vill leda det in i. Därför tycker jag att det är minst sagt övermaga av miljöpartiet att anklaga alla andra partier för att bedriva mord på det svenska jordbruket och den svenska landsbygden, medan miljöpartiet skulle vara den stora räddaren. Riktigt så enkelt är förhållandet faktiskt inte.

Anf. 161 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Det är glädjande att vi är överens om de långsiktiga målen. Det borde kunna leda till en fruktbar diskussion också om medlen. Sedan 1950-talet har svenskt jordbruk förlorat ungefär 700 000 hektar genom nedläggningar, igenplanteringar, förbuskning osv. Nu väntar man sig att ytterligare 500 000 hektar skall tas bort ur livsmedelsproduktionen.

Vår uppfattning är att större delen av jordbruksmarken bör användas för livsmedelsproduktion. De medel som vi har anvisat är kraftigt höjda avgifter på konstgödning och bekämpningsmedel, som sedan skall återföras till jordbruket. Det är en viktig metod. Sedan konstaterar vi naturligtvis att vi har ett klimat som gör att en fullständigt öppen världsmarknad för jordbruket är en omöjlighet, om vi över huvud taget vill ha ett jordbruk i detta land. Vi får

se till att det finns ett sådant gränsskydd att vi kan upprätthålla jordbruket i landet och utnyttja denna resurs.

Beklagligtvis är världsmarknaden sådan just nu att många fattiga människor inte har råd att köpa den mat som de behöver. Att i den situationen säga, okej, de har inte råd att köpa vår mat och alltså skall vi lägga ned vår jordbruksmark, tycker vi är ett grundläggande fel.

De förslag som vi har lagt fram tycker jag inte antyder någon hög grad av detaljreglering. Avgiften på konstgödsel och bekämpningsmedel är en ganska normal statlig styråtgärd av samma karaktär som dem som redan finns. Jag förstår inte riktigt vad Annika Åhnberg menar med att vi vill detaljreglera. Det är intressant att höra från vänsterpartiet, som normalt anses vara det parti som vill detaljreglera mest, denna anklagelse att vi i miljöpartiet står för detaljreglering. Vi vill använda så generellt verkande medel som möjligt i vår politik.

Anf. 162 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Lars Norberg tycks ha fördomar om vänsterpartiet, men jag har inga förhoppningar om att i detta replikskifte kunna ändra på dem. Men jag vill gärna uppmana honom att noggrant studera sitt eget partis jordbruksmotioner.

Såvitt jag vet finns det inget parti i den svenska riksdagen som förordar att vi skall ha en helt fri och öppen handel utan något gränsskydd när det gäller livsmedel. Detta tror jag att Lars Norberg har missuppfattat. I det globala perspektivet har man i stället i en lång rad undersökningar konstaterat – och jag delar denna uppfattning – att det största hindret för tredje världens länder att utveckla sitt jordbruk och delta i en livsmedelshandel på rimliga villkor är just den höga graden av subventioner och skydd som industriländerna har för sitt eget jordbruk. Vill man göra tredje världens länder en tjänst, bör man se till att de får möjlighet att handla med livsmedel på rimliga villkor.

Man har nyligen av andra skäl två gånger efter varandra ganska kraftigt höjt miljöavgifterna på bekämpningsmedel och handelsgödsel. Jag delar uppfattningen att man skall ha miljöavgifter. När man så småningom avskaffar prisregleringsavgifterna på dessa produkter, bör de överföras till en miljöavgift. Om man i detta läge går in för ytterligare höjningar av miljöavgifterna, är det inte alls säkert att detta får en styrande effekt i den riktning som miljöpartiet föreställer sig, nämligen att jordbrukarna hux flux slutar med dessa produkter och i stället omedelbart ger sig in på alternativ odling. Det kan få helt andra effekter. Det kan leda till att man i stället över huvud taget ger upp jordbruket, men det var inte detta som vi ville uppnå.

Anf. 163 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Rom byggdes inte på en dag. Omställning av svenskt jordbruk kan inte heller ske på en dag. Men det gäller att börja och komma i gång med omställningen till ett ekologiskt sunt jordbruk. Om jag är rätt underrättad, har vänsterpartiet alldeles nyligen uttalat att det accepterar ett sänkt gränsskydd i år trots den överenskommelse som träffades i jordbruksuppgörelsen förra året. Detta kommer nog att leda till ytterligare svårigheter och ytterligare nedläggningar av jordbruksmark.

Anf. 164 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Som jag förut sade kommer riksdagen redan i nästa vecka att få tillfälle att diskutera gränsskyddet. Jag tror att det är bättre att vi återkommer till denna debatt i det sammanhanget.

Vi från vänsterpartiet menar att en livsmedelspolitik måste vara till nytta både för konsumenter och för producenter. Därför tycker vi att gränsskyddet skall förhålla sig till de inhemska prisnivåer som man får efter den avreglering som man fattade beslut om förra året i fullt medvetande om att den skulle leda till ett prisfall. De effekterna skall föras fram och komma även konsumenterna till godo.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

11 § Prövningsförfarandet vid ansökan om vapenfri tjänst

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1990/91:FöU9 Prövningsförfarandet vid ansökan om vapenfri tjänst (prop. 1990/91:169).

Anf. 165 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Ett enigt försvarsutskott föreslår att riksdagen antar ett av regeringen framlagt förslag om ändring i lagen om vapenfri tjänst.

Ett större ansvar kommer att läggas på den enskilde värnpliktige. Hittills har en utredare försökt komma underfund med om den värnpliktiges motvilja mot att lära sig använda vapen är så stark att han skall beviljas vapenfri tjänst. Med det förslag, som vi nu skall göra till beslut, kommer en värnpliktigs ansökan om vapenfri tjänst att bifallas på den vapenfries egen försäkran om han – som det står i lagtexten – kan antas ha en sådan allvarlig personlig övertygelse rörande bruk av vapen mot annan som är oförenlig med värnpliktstjänstgöringen.

Värderade talman! Detta är en väldig framgång för de vapenfria tjänstepliktiga. De har ofta känt sig kränkta och missförstådda av nitiska utredare. Nu sätts den värnpliktiges egen ärlighet i första rummet.

Även för folkpartiet liberalerna – och våra föregångare i Sveriges riksdag – är det här ett historiskt ögonblick.

Tusentals svenska män har dömts till fängelse, därför att deras eget samvete hindrat dem från att bära vapen. Denna konflikt mellan staten och den enskilde har ofta diskuterats i riksdagen.

Den första motionen i ämnet väcktes redan 1898 av Jacob Byström – en av det svenska frisinnets stora pionjärer i riksdagen. Sedan dess har frisinnade, liberaler och folkpartister gång på gång föreslagit mer humana villkor för dem som av samvetsskäl inte vill utbilda sig i vapens bruk. Via ett antal förbättringar under årens lopp har vi nu nått ända fram, som man brukar säga.

Jag ser att på läktaren sitter folkpartisten Sven Gavlevik. Han har utanför riksdagen i en mängd tidningsartiklar pläderat för bättre behandling av de

vapenfria tjänstepliktiga. Även för honom måste försvarsutskottets betänkande vara ett synnerligen välkommet dokument.

Jag vill inte att mitt inlägg här skall uppfattas som att jag slår mig för mitt bröst och endast berömmer folkpartiet liberalerna för ett enhälligt utskotts betänkande om förfarandet vid ansökan om vapenfri tjänst. Ni har nog ändå förståelse för att jag med stor glädje fullföljer en 93 år lång kamp för de vapenfria med att yrka bifall till försvarsutskottets hemställan i betänkande 1990/91:FöU9.

Värderade talman! Jag vill sluta med att citera ur två olika skrifter för att beskriva dem som vägrar bära vapen. Så här står det bl.a. i Jacob Byströms motion – nr 32 i Sveriges riksdag 1898: "Vidare bör erinras derom, att dessa personer icke i något som helst afseende äro farliga för samhället. De äro fredliga medborgare, som icke gjort sig skyldiga till laster och brott. De lefva ett fromt lif och vilja vara trogna undersåtar. De vörda Konungen och älska fäderneslandet, men de hålla före, att de kunna visa Konungen sin vördnad och fosterlandet sin kärlek utan att lära sig vapnens bruk."

Det var alltså 1898.

En modernare version har Tage Danielsson skrivit. Först citerar han dåvarande justitieminister Lennart Geijer:

"Min bestämda uppfattning är att frihetsberövande i någon form bara kan försvaras med rena skyddssynpunkter. En del människor måste på något sätt tas om hand för att vi skall kunna skydda oss från dem. Det gäller yrkesmässigt bedriven brottslighet, narkotikalangare, grova våldsmän, osv."

I ett upprop med anledning av att en hungerstrejkande vapenvägrare släpptes ur fängelse skriver Tage Danielsson:

"Lås era dörrar! Friden är slut!
Vapenvägrarn har sluppit ut!

Upptrappa kampen mot ickevåldsverkare!
Skaffa poliserna muskelförstärkare!

Tänk om han kommer där, kristen och galen,
och vägrar anfalla folk på Centralen!

Tänk om han gör sig oskyldig till dråp,
orånar gummor och oblåser skåp!

Tänk om han ickevåldför sej på tjejer!
Sätt'en i buren igen, Lennart Geijer!

Mot en sån där kan man inte va snäll.
Somliga måste man sätta i cell.

Humanitet, i princip, är försvarlig,
men denne man är ju samhällsofarlig!

Stoppa den brottsliga galenskapen:
skyldig till oinnehav av vapen!

Sätt honom åter på slangmatsdieten!
Han är en fara för osäkerheten."

Värderade talman! Kampen för en respektingivande behandling av vapenvägrare är förd till ett lyckligt slut.

I detta anförda instämde Lars Norberg (mp).

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

12 § Sotningsverksamheten

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1990/91:FöU10 Sotningsverksamheten (prop. 1990/91:161).

Anf. 166 HANS LINDBLAD (fp):

Fru talman! Om det föregående ärendet innebär att ett av de principiellt viktigaste besluten under det här riksmötet fattas efter nästan hundra års kamp för respekt för individen som nu har förts till sitt slut, är det här ett litet mera prosaiskt betänkande. Det handlar om sotning.

Även här kan man tänka litet bakåt i tiden. Jag hävdar att vårt sotningsväsende egentligen är ett slags kvarleva av skråväsendet. Man kan säga – det gäller den offentliga sektorn – att det som finns har ett oerhört övertag mot någonting nytt. Att någonting finns är det starkaste argumentet för att det skall finnas kvar.

Frågan ställdes inte minst här i riksdagen för ett antal år sedan: Behövs sotning? Då sade man i riksdagen att man inte visste det, men att man skulle kunna låta verken undersöka saken. Hade man velat införa någonting hade det naturligtvis inte räckt som argument, men när man skall ta bort någonting måste man först veta om det behövs.

Det har tagit nu ett halvt årtionde för att utreda detta, vilket skett med hjälp av en myndighet och naturligtvis av representanter för sotarna. Man har kommit fram till att det nog är bra med sotning. Det går inte att säga att det skulle bli fler bränder om man inte hade sotning, men sotning är förmodligen bra. Det är naturligtvis svårt över huvud taget i det politiska arbetet att ompröva saker, eftersom det är ett så oerhört trögt system och det som finns har ett så oerhört övertag.

Nu föreligger alltså en fyrpartireservation, som i ett avsnitt utgår från en enskild motion av Barbro Sandberg och som gäller sotning. Man skriver i reservationen "att regeringen bör pröva möjligheten att låta det reglerade kravet på sotning – – – utgå ur räddningstjänstlagen – – –." Det innebär inte att man vet om sotning är bra eller inte. Men det får man bedöma. Det finns väldigt mycket som kan vara bra när det gäller att undvika bränder – hur folk uppträder, olika material osv. Det finns mycket att göra där. Sotning är en av många åtgärder, och den får vägas mot andra. Det naturliga är att försäkringsbolagen betonar att det är viktigt med sotning och att det påverkar premierna. Det blir förmodligen så nu att vi sätter in väldigt mycket resurser på sotningssidan. Hade pengarna satsats på annan brandförebyggande verk-

samhet, hade det förmodligen varit bättre. Detta innebär alltså inte att sotning skall upphöra, utan det får ankomma på de människor som bor i och äger hus att ordna saken tillsammans med försäkringsbolagen. Det behövs inte någon speciell lagstiftning om detta.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservation 2.

Anf. 167 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Jag är sannolikt inte den rätte att för det första replikera Hans Lindblad och för det andra att yrka bifall till utskottets hemställan vad avser momenten 1 och 3. Om jag likväl gör det, så gör jag det på den, som vi moderater tycker, tämligen goda grunden att när det gäller folkpartiets reservation 1 tycker vi ungefär lika. Men vi har uppriktigt sagt i vår grupp inte diskuterat de praktiska konsekvenserna av att helt privatisera räddningstjänsten i denna del. Det för, fru talman, med sig att jag inte är beredd att stödja den, även om jag för övrigt delar denna synpunkt.

Hur det nu blir, fru talman, med yrkandet angående moment 2 vet jag inte. Rimligen kommer ingen att yrka bifall på den punkten, men vi får väl se hur det blir när propositioner ställs på detta i morgon. Det vore intressant att erfara en situation där ingen de facto har yrkat bifall på en punkt, men där möjligen reservationen, med den enkla logik som skulle ha gällt i annat sammanhang, kan bli bifallen av kammaren utan att någon har yrkat bifall till densamma.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

13 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1990/91:FöU12 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

14 § Handel och tjänster på värdepappersmarknaden

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU37 Handel och tjänster på värdepappersmarknaden (prop. 1990/91:142).

Anf. 168 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Det pågår en modernisering och en omstrukturering av lagstiftningen på värdepappersområdet. Man kan säga att det är ett resultat av värdepapperskommitténs arbete, där den nya insiderlag som trädde i kraft i

februari i år är det första steget och det som föreslås i det här betänkandet om handel och tjänster på värdepappersmarknaden det andra steget. Ett tredje steg följer.

Det handlar alltså om en modernisering, en uppfräschning av verksamheten, en anpassning till internationella regler, anpassning till förändrad teknik, dvs. i huvudsak en datorisering av verksamheten. Det har visat sig vid behandlingen att det egentligen bara är representanter för vänsterpartiet och miljöpartiet som delar de farhågor eller förbehåll som värdepapperskommittén uttryckt i samband med att man lagt fram sitt förslag.

Jag skall nöja mig med att kortfattat referera några avvikande uppfattningar.

Vi, men inte utskottsmajoriteten, föreslår att det nu existerande förbudet om blankning skall bibehållas. Oäkta blankning, en annan företeelse i den här branschen, är inte lagreglerad – den är inte tillåten men inte heller förbjuden. Vi föreslår att det införs lagregler som förbjuder blankning.

Det är viktigt att det finns betryggande säkerhet i samband med handel av värdepapper. Vi framför synpunkter i en reservation att det skall vara möjligt för fondkommissionär och clearingorganisation att avsluta sådana kundkonton där säkerhetskraven inte är uppfyllda.

Slutligen blir det med föreliggande förslag möjligt för fondkommissionär att handla för egen räkning parallellt med att man handlar för kundernas räkning. Det har påpekats att detta bäddar för intressekonflikter, som majoriteten i och för sig anser vara hanterbara och kunna motverkas med den typ av redovisningssystem som finns. Vår uppfattning är att tilltron till handeln och möjligheterna för kunderna att bli rättvisst behandlade samt undanröjande av intressekonflikter bättre sker genom att det inte tillåts för fondkommissionärer att bedriva handel för egen räkning.

Med tanke på att jag är ensam på någon av reservationerna och har glädjen att dela de flesta med Lars Norberg i miljöpartiet är sannolikheten för att finna majoritet i kammaren relativt liten. Jag säger som man numera brukar säga att jag står fast vid mina åsikter, men nöjer mig med att yrka bifall till reservation 5 om fondkommissionärs rätt att bedriva handel för egen räkning.

Anf. 169 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag skall villigt medge att miljöpartiet har begränsade kunskaper när det gäller handel med pengar.

Inom partiet har vi i allmänhet ganska god tillgång till expertis. I nya partier finns ofta starkt inslag av folk från den akademiska världen som ser att det behövs någonting nytt på den politiska fronten.

Vi har många lärare i miljöpartiet. Det är ganska naturligt. Lärarna ser på lång sikt, och de ser barnen och undrar hur deras framtid skall te sig. De blir oroliga. De stöder miljöpartiet. Vi har också många läkare. Det är också naturligt. De ser de skador människor får av miljön, arbetsmiljön, droger och annat. Vi har många ingenjörer. Det är också ganska naturligt, tror jag. Ingenjörer ser teknikens möjligheter att förbättra samhället på ett miljövänligt sätt. Jag undrar vilken annan riksdagsgrupp som kan skryta med att ha 20 % utbildade vid tekniska högskolor.

Men vi har ont om bankfolk. Man kan diskutera varför. Vi saknar därför den omfattande detaljkunskap som vi gärna hade velat ha när vi behandlade denna typ av fråga. Det är en kunskap som jag tror moderaterna väldigt lätt kan skaffa sig. Men vi tror att vi förstår de övergripande principerna. Regeringens förslag är en omfattande liberalisering av värdepappershandeln. Från miljöpartiets sida anser vi att det är ett dåligt förslag, som dessutom läggs fram vid en illa vald tidpunkt.

Sverige förlorade 15 miljarder kronor 1990 på kreditförluster på finansmarknaden på grund av alltför spekulativa affärer i aktier och fastigheter. Då skall det bli lättare för fondhandlare att utvidga sin verksamhet, ge krediter, införa blankning, osv! 15 miljarder förlorade man förra året. Det är drygt en procent av bruttonationalprodukten.

Det talas väldigt mycket om den ekonomiska tillväxten. Här har man spekulerat bort en procent av bruttonationalprodukten, medan vi under de gångna 20 åren, under 1970 och 1980-talen, har haft en tillväxt på i genomsnitt 1,5 % om året.

Men reaktionerna har inte varit starka, i varje fall inte från riksdagens sida. Kreditförlusterna fortsätter i år, som sviter efter de spekulationer som ägde rum på 1980-talet. Statens bank hade det första tertialet i år förlorat över en miljard, liksom man gjorde förra året under samma tertial. Nya förluster dyker upp i de stora sparbankerna.

Det är förvisso icke tid för liberalisering och ökande utrymme för spekulation och försök att tjäna pengar på andras arbete, varken på finansmarknaden eller bland värdepappersföretag.

Rolf L Nilson har ju i detalj redogjort för innehållet i de flesta av reservationerna, och jag står faktiskt bakom samtliga reservationer i betänkandet. Jag yrkar bifall till reservation 4 och 5. Den senare reservationen saknar tyvärr mitt namn.

Anf. 170 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Detta betänkande från näringsutskottet behandlar förslag till nya lagar om handel med finansiella instrument och om värdepappersrörelse.

Dessa två nya lagar innebär att tre lagar på området kan upphävas.

Till grund för förändringarna på värdepappersområdet ligger främst värdepappersmarknadskommitténs arbete, och det kom till under 1980-talet före de stora finansiella krascherna, så det hade ingenting med dem att göra, Lars Norberg.

Detta – som Rolf L Nilson var inne på – är ett andra steg i en planerad förändring av hela regelsystemet på värdepappersområdet. Ett första steg togs i februari med den nya insiderlagen, och ett tredje aviseras i höst för börs- och clearingverksamheten.

Som framgått av tidigare inlägg finns fem reservationer fogade till betänkandet. Reservationerna har en delvis annan syn på blankning vid handel med värdepapper. Man förespråkar ett förbud, samt menar att det i lagen bör införas rätt för fondkommissionär att avsluta eller neutralisera ett konto om inte säkerhetskraven är uppfyllda.

Utskottsmajoriteten anser i likhet med regeringen att tidigare betänklig-

heter mot blankning försvunnit i och med att fondbörsen blivit större och att man skapar förutsättning för effektivare prissättning.

I den nya lagen införs bestämmelser för handeln med optioner och terminer. Den väg som föreslås i propositionen – att det i avtalet skall preciseras säkerhetskrav och de påföljder som kan komma i fråga vid avtalsbrott och även när konto bör avslutas – anser utskottsmajoriteten tillräcklig och avstyrker således reservationerna.

De farhågor som det ges uttryck för i reservation 4 anser utskottsmajoriteten överdrivna och avstyrker därmed reservationen.

Reservation 5 av vänsterpartiet – det var en av de reservationer som man yrkade bifall till – berör den risk för intressekonflikt som kan uppstå om fondkommissionärer ges möjlighet att handla för egen räkning. Även här anser utskottsmajoriteten att det är tillräckligt att tillstånd lämnas först efter prövning i det enskilda fallet. Reservationen avstyrks.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer som fogats till detta betänkande.

Anf. 171 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Leif Marklund säger att detta betänkande är grundat på en proposition och att denna i sin tur är grundad på en utredning, som genomfördes före de finansiella kriser som jag hänvisade till i mitt anförande. Det hade i så fall funnits möjlighet för regeringen och utskottet att tänka sig för ytterligare en gång om detta var rätt tidpunkt att införa en sådan liberalisering av fondkommissionärernas verksamhet. Propositionen lades, som sagt, efter det att dessa klara problem på finansmarknaden hade uppstått. Vi har i dag en ganska omfattande kunskap om de problem som har rått, det slarv som har förekommit och de friheter som man ganska ofta har tagit sig på de finansiella marknaderna.

Jag vidhåller alltså att detta var en mycket illa vald tidpunkt. Den gamla lagstiftningen var bättre än den nya. Det fanns därför ingen anledning att skynda fram med dessa förslag.

Anf. 172 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Lars Norberg har under sin tid i riksdagen upptagit denna kammares tid med ganska många inlägg. Han har kämpat väl. Men jag måste säga att jag blir mer och mer fundersam över miljöpartiets framtidsinriktade modeller.

Lars Norbergs modell kan – vad jag förstår – i nästan alla frågor sammanfattas med att det var bättre förr. Jag måste ställa en fråga till Lars Norberg: Syftar miljöpartiet till att återgå till ett stamsamhälle? Är det en så lång tillbakagång som miljöpartiet vill ha? Jag kan inte tolka Lars Norbergs inlägg i de flesta sammanhang på något annat sätt.

Det handlar faktiskt om att anpassa även värdepappersmarknaden till nuet och den verklighet som vi lever i. Det gäller att anpassa oss till länderna runt omkring oss, eftersom de finansiella rörelserna kommer att bli mer och mer internationella. Det gäller att ge systemet en spänstigare modell, men även att sätta in regleringar där det behövs.

Anf. 173 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Det är möjligt att jag i någon mån är konservativ och att vi vill gå försiktigt fram. Vi har oroats en hel del av den yra som även företrädare på den socialdemokratiska kanten har talat om – finansvalpar, börsyra osv. Detta inträffade i mitten på 1980-talet. Det var då yran var som värst och priserna på konst, fastigheter m.m. var som högst. Detta uppmuntrade den socialdemokratiska regeringen, samtidigt som den uttalade sin bekymran över yran på börsen och finansvalparnas verksamhet. Vi har nu sett en hel del av följderna. Detta borde mana till en viss konservatism och försiktighet i stället för att bara säga att vi måste hänga med. Man skall i stället bedöma om det är just nu som vi måste hänga med. Måste man alltid anpassa sig, eller kan man möjligtvis påverka och styra verkligheten efter de långsiktiga behoven?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

15 § Verksamheten i Studsvikskoncernen, m.m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1990/91:NU48 Verksamheten i Studsvikskoncernen, m.m. (prop. 1990/91:184).

Anf. 174 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Miljöpartiet har alltsedan riksdagsinträdet 1988 regelbundet motionerat om en nedtrappning av verksamheten och en begränsning av de statliga anslagen till Studsvik. Våra huvudyrkanden har varit att den kärntekniska forskningen och utvecklingen skulle begränsas till sådant som är relevant för kärnkraftsavveckling och slutförvaring. Utgångspunkten är att kärnenergin är en miljömässigt och moraliskt förkastlig verksamhet som bör avvecklas både i Sverige och internationellt. Utifrån detta bör statsmakterna agera.

I vår motion 1988/89:N5 – i anslutning till regeringens förslag till den s.k. Studsvikslagen – yrkade vi att avgifter från kärnkraftsproducenterna för att ta hand om avfall, huvudsakligen från Ågesta och Studsvik, skulle fastställas till 1 öre/kWh. Detta skulle ha möjliggjort att avfallsfrågorna kunnat lösas relativt snabbt. Nu sparas och produceras avfall som man inte tycks ha en aning om hur det skall tas om hand.

Det är i och för sig tillfredsställande att regeringen nu insett att någonting bör göras åt Studsvik AB och att man inte bara kan fortsätta att täcka förlusterna genom årliga mångmiljonanslag. Forskningsanslag borde ju beviljas av forskningsansvariga myndigheter och ej direkt av riksdag och regering. Det framgår att regeringen och miljöpartiet de gröna inte har samma moraliska och miljömässiga värderingar när det gäller kärnenergin. De praktiska slutsatserna blir då vitt skilda.

Miljöpartiets syn på kärnenergin grundar sig på en samlad värdering av

hela den kärntekniska verksamheten, från uranbrytning till bomber, reaktorer och slutförvar av utbränt kärnkraftbränsle. Det är hela detta verksamhetsområde som den gröna rörelsen i alla länder vill avveckla.

Försöken att försvara den kärntekniska verksamheten med att den skulle vara ett alternativ till fossilbränsleanvändningen och en räddning undan koldioxidproblematiken avvisar vi som okunnigt önsketänkande eller medvetet vilseledande. Det finns bara ett ansvarsfullt handlande i dessa energifrågor, nämligen att drastiskt minska fossilbränsleanvändningen och att avskaffa kärnkraften. Det går att göra utan att landet råkar ut för nöd och fattigdom – om man bara vill. Miljöpartiet har sedan riksdagsinträdet 1988 regelbundet framställt konkreta förslag på hur detta skall gå till.

Eftersom verksamheten i Studsvik är inriktad på vidareutveckling av kärnenergin bör huvuddelen av verksamheten avvecklas. Den är i statens ägo, och det står staten fritt att lägga ned den. Det är upprörande att staten år efter år fortsätter att subventionera kärnkraftsindustrin. Den har faktiskt ekonomiska resurser att stå på egna ben.

Vissa delar av Studsvik kan motiveras med hänsyn till den kunskap som bör finnas för att ta hand om kärnenergins avfall när kärnenergin avvecklas senast år 2010. Det finns dock enligt vår uppfattning ingen bra lösning på avfallsproblemet, men det gäller att välja den minst dåliga lösningen. Dessa delar bör vara tillgängliga och öppna för insyn och ägas av staten men finansieras av de fonder för kärnkraftsavfallets hantering som finns.

De delar av verksamheten som inte sysslar med kärnenergi bör ombildas till ett statligt utvecklingsbolag. Vi har inom miljöpartiet kunnat konstatera att det finns ett stort behov av en halvindustriell verksamhet där man kan utveckla miljövänlig teknik fram till användbara och utprovade prototyper. Det gäller främst komponenter, maskiner och anläggningsdelar inom energiområdet, inriktade på energieffektivisering och tillförsel, omvandling och användning av förnybar energi. Det kan gälla utveckling av bränsleceller, batterier och mycket annat inom energiområdet. Det kan gälla projekt på mer kort sikt, av typen hybridbilar, biogas, vindenergi, eller på längre sikt, såsom bränsleceller och vätgasteknik.

Vi avvisar regeringens förslag att låta Studsvik AB ingå i Vattenfallskoncernen inkl. förvaltandet av fastigheterna. Vi har i flera tidigare motioner krävt att Vattenfallskoncernen skall delas upp, slås sönder och till stor del utförsäljas. Det är vår grunduppfattning. Med den omläggning av verksamheten i riktning mot teknikutveckling på ett tämligen brett fält – bl.a. inom fordonstekniken – som vi föreslår, är det under alla omständigheter olämpligt att låta Vattenfall bli huvudman.

Den kärntekniska verksamheten, inkl. R 2-reaktorn, som inte är nödvändig med hänsyn till kärnkraftsavvecklingen, skall läggas ned. Det framgår av propositionen att för universitetsforskningen behövliga tjänster billigare kan köpas i utlandet. Den resterande nödvändiga kärnenergiverksamheten skall finansieras av fonden för omhändertagande av kärnavfall. Verksamheten bör överföras till statens kärnkraftsinspektion och organiseras som dess forskningsavdelning. Lokaler för verksamheten hyrs av Studsvik AB.

Studsvik AB skall vara ett av staten helägt bolag för forskning och utveckling inom energirelaterad teknik i vid bemärkelse. Inriktningen skall vara

industriell utveckling och forskning inom energi- och transportområdena med syfte att ta fram forskningsresultat och prototyper som utnyttjar eller främjar energieffektivitet och ekologiskt sunda energialternativ.

Bolaget skall fortsättningsvis sortera under industridepartementet och samarbeta med det nya näringspolitiska verket, med programrådet för ett avfallssnålt samhälle – som vi vill utvidga och ombilda till Delegationen för ekologisk teknik –, med transportforskningsberedningen, etc. Det särskilda programråd för Studsvik som inrättades år 1990 bör omorganiseras med hänsyn till de förändrade arbetsuppgifter som här föreslagits.

Man kan inte vänta sig att verksamheten vid bolaget skall vara självbärande. På sikt kan man hoppas på att verksamheten delvis kan finansieras av licenser och royalty på nyutvecklade produkter, men till en början måste man utgå ifrån att den finansieras dels genom uppdragsforskning, dels genom forskningsanslag – huvudsakligen inom energiforskningsanslaget – samt dels genom anslag för större konkreta utvecklingsprojekt.

Herr talman! Jag står givetvis bakom de reservationer där mitt namn förekommer men nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 175 BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas, som framgått av tidigare talare, en proposition om omstrukturering av verksamheten i Studsvikskoncernen samt tre motioner. Ett övergripande mål är att den nuvarande verksamheten skall delas upp på tre delar, som var och en skall ges de ägarförhållanden och andra förutsättningar som är mest lämpliga för resp. del.

Bakgrunden är bl.a. koncernens ekonomiska svårigheter, som främst är kopplade till den överdimensionerade fastigheten. Samtidigt måste under lång tid framöver reaktorn och övriga kärntekniska verksamheter skötas under stort ansvar och med stor kompetens. En del skall avse kärntekniska anläggningar, som bl.a. innefattar R 2-reaktorn. En annan del skall gälla verksamhet som är kommersiellt utvecklingsbar, huvudverksamheten i den nuvarande koncernen. Den tredje delen omfattar fastigheterna, med bl.a. byggnader för icke-kärnteknisk verksamhet.

Avsikten med uppdelningen är att man för varje del skall kunna uppnå en lämplig framtida struktur och ägarbild.

Utskottsmajoriteten tillstyrker propositionen i dess helhet.

I motion N124 yrkar motionärerna dels avslag på propositionen, dels på andra riktlinjer för omorganisationen. Även motionärerna som står bakom motion N126 yrkar avslag på propositionen. Motionerna följs upp av reservationer från centern, vänsterpartiet och miljöpartiet.

Utskottsmajoriteten delar regeringens uppfattning att den direkta statliga ägarrollen bör minskas så långt som möjligt. Kraftproducenterna kan i det här sammanhanget vara lämpliga ägare, eftersom det i allt väsentligt är fråga om sådan verksamhet som man betalar för, dvs. dekontaminering, omhändertagande av avfall, m.m. Vid de överläggningar som förts har det kommit fram att det finns goda förutsättningar för ett övertagande.

Utskottsmajoriteten menar att det också är ägarens och tillsynsmyndigheternas uppgift att avgöra hur länge verksamheten och driften av R 2-reaktorn skall pågå.

Ur sysselsättningssynpunkt är verksamheten viktig för Nyköpings kommun.

Utskottsmajoriteten delar också regeringens uppfattning att en ägarförändring i fråga om R 2-reaktorn inte kommer att påverka kärnsäkerheten eller strålskyddsnivåerna.

Det är också angeläget att den kommersiellt utvecklingsbara delen ges möjlighet att utvecklas och att den kompetens som finns tas till vara.

Motionerna avslås därför förslagsvis.

I motion N125 yrkar motionären att de kommersiellt utvecklingsbara delarna säljs på ett sådant sätt att det kan finnas konkurrens mellan olika köpare. Även denna motion följs upp av en reservation.

Regeringen har uppdragit åt Vattenfall att ansvara för omstruktureringen. De fackliga företrädarna har förordat att den nya ägaren skall ha en sådan ställning att kundernas förtroende för bolagets kompetens och opartiskhet kan behållas. Utskottmajoriteten delar denna uppfattning.

Vi anser också att det i det uppdrag som Vattenfall har fått ingår att göra en affärsmässig bedömning vid försäljningen och att då flera köpare kan komma i fråga. Därför föreslås avslag även på denna motion.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och avslag på reservationerna.

Anf. 176 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Barbro Andersson talar om att reaktorn skall skötas. Vår uppfattning är att den skall avvecklas. Man provar för närvarande höganrikat bränsle från militära förråd i USA, och det utbrända bränslet lagras, eftersom det inte finns någonstans att sända det tillbaka. Detta är ett av många skäl till att verksamheten borde avbrytas.

Vattenfall bör enligt vår uppfattning vara ett bolag som sysslar med elektricitet och elektrisk kraft. Studsvik däremot borde kunna var en mycket mera mångsidig forskningsanläggning inom den statliga företagsvärlden. Bekymret är ju att Barbro Andersson har en helt annan grundläggande syn på kärnkraften än jag, något som egentligen är svårbegripligt, eftersom industriminister Rune Molin så sent som i förra veckan här i kammaren sade att kärnkraften skall vara avvecklad år 2010. Det gick han personligen i god för – i varje fall var det hans personliga övertygelse. Det skulle vara roligt om man i olika delar av den statliga verksamheten kunde se någonting av denna målsättning. Varför skall vi driva en forskningsanläggning för en verksamhet som skall avvecklas inom 19 år? Denna verksamhet skall inte utvecklas, utan den skall avvecklas. Att med statliga medel understödja den här verksamheten är att kasta goda pengar efter dåliga. Verksamheten bör avvecklas så snart som möjligt med undantag för, som jag sade, det som har med kärnkraftsavvecklingen att göra. Den verksamheten är jag helt övertygad om styrs bäst av en statlig myndighet såsom kärnkraftsinspektionen, som har en god överblick över vad som krävs i det avseendet.

Anf. 177 BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! Vattenfall är ett företag som borde syssla med elektricitet, säger Lars Norberg. Jag anser att Vattenfall är ett företag som sysslar just med elektricitet.

Det är riktigt att Rune Molin sade att kärnkraften skall avvecklas till år 2010. Det är ett riksdagsbeslut som står fast, och jag har ingen annan uppfattning i den frågan. I själva avvecklingen kan Studsvik spela en viktig roll. I Studsvik bedrivs inte enbart kärnkraftsforskning utan även en del medicinsk forskning. Därför bör verksamheten få fortsätta tills vidare.

Anf. 178 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Det är möjligt att det finns några små inslag av medicinsk forskning, som man varken i propositionen eller vi i vår motion har tagit ställning till. När det gäller Vattenfall var vi överens om att det är ett företag som skall syssla med elektrisk kraft. Vi anser dessutom att Vattenfall skall delas upp i flera olika företag. Studsvik är däremot en forskningsresurs som redan i dag används för betydligt mer mångsidiga ändamål, såsom utveckling av gasgeneratorer och förbränningsteknik. Det borde kunna ske i ännu större utsträckning. Jag har en lång lista på goda forskningsområden som Studsvik kunde ägna sig åt.

Jag värnar också om sysselsättningen i Studsvik, men jag värnar inte om den så mycket att det motiverar att man fortsätter med en utveckling på kärnenergiområdet, som eventuellt kan bli till stöd för ABB Atoms exportplaner. Den verksamheten anser jag också borde avvecklas.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 5 juni.)

16 § Kammaren åtskildes kl. 21.33.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 9 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 14 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 23 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 39 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 41 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 67 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 97 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.56,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 14 § anf. 168 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Tisdagen den 4 juni

1 § Justering av protokoll 1
2 § Förnyad bordläggning 1
3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 31 maj och den 3 juni 1
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU13
Jordbruksutskottets betänkande JoU30
Utrikesutskottets betänkande UU19
4 § Granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning 8
Konstitutionsutskottets betänkande KU30
Debatt
Regeringen och regeringsarbetet allmänt 8
Anders Björck (m)
Förste vice talmannen (om debattordningen)
Birgit Friggebo (fp)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)
Rolf L Nilson (v)
Claes Roxbergh (mp)
Olle Svensson (s)
Olovlig avlyssning m.m. 29
Anders Björck (m)
Kurt Ove Johansson (s)
Birgit Friggebo (fp)
Krigsmaterielexport samt Sverige och Gulfkriget 36
Anders Björck (m)
Birgit Friggebo (fp)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)
Bengt Hurtig (v)
Paul Ciszuk (mp)
Kurt Ove Johansson (s)
Ingela Mårtensson (fp)
Claes Roxbergh (mp)
Utlänningsärenden m.m. 50
Ingela Mårtensson (fp)
Jan-Olof Ragnarsson (v)
Ragnhild Pohanka (mp)
Ulla Pettersson (s)
Utnämningspolitik m.m. 66
Anders Björck (m)
Birgit Friggebo (fp)
Anita Modin (s)
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)

Statlig personalpolitik 78
Ylva Annerstedt (fp)
Sture Thun (s)
Vissa polisingripanden m.m. 81
Elisabeth Fleetwood (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Bengt Kindbom (c)
Sture Thun (s)
Hälso- och sjukvårdsfrågor 84
Hans Nyhage (m)
Ylva Annerstedt (fp)
Bengt Kindbom (c)
Catarina Rönnung (s)
Tredje vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)
Claes Roxbergh (mp)
Volvo-Procordiaaffären 90
Per-Ola Eriksson (c)
Catarina Rönnung (s)
Fast förbindelse över Öresund 93
Hugo Andersson (c)
Claes Roxbergh (mp)
Sören Lekberg (s)
Viola Claesson (v)
Rolf L Nilson (v)
Beslut 100
5 § Redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen 102
Konstitutionsutskottets betänkande KU43
Beslut 102
Beslut om uppskjuten votering 102
6 § Naturresurslagen – miljökonsekvensbeskrivningar m.m. 102
Bostadsutskottets betänkande BoU18
Debatt
Bertil Danielsson (m)
Siw Persson (fp)
Birger Andersson (c)
Jan Strömdahl (v)
Roy Ottosson (mp)
Magnus Persson (s)
Beslut skulle fattas den 5 juni
7 § Miljöavgifter, m.m. 110
Skatteutskottets betänkande SkU24
Debatt
Karl-Gösta Svenson (m)
Roy Ottosson (mp)
Bo Forslund (s)
Görel Thurdin (c)

Anders Castberger (fp)
Maggi Mikaelsson (v)
Beslut skulle fattas den 5 juni
8 § Miljöklasser för nya fordon 111
Skatteutskottets betänkande SkU25
Debatt
Karl-Gösta Svenson (m)
Anders Castberger (fp)
Görel Thurdin (c)
Maggi Mikaelsson (v)
Gösta Lyngå (mp)
Bo Forslund (s)
Beslut skulle fattas den 5 juni
Ajournering 113
Återupptagna förhandlingar 113
9 § Trafik och miljö 113
Trafiksutskottets betänkande TU30
Debatt
Jan Sandberg (m)
Anders Castberger (fp)
Elving Andersson (c)
Viola Claesson (v)
Roy Ottosson (mp)
Jarl Lander (s)
Beslut skulle fattas den 5 juni
10 § Ändring i jordförvärvslagen m.m. 125
Jordbruksutskottets betänkande JoU26
Debatt
Stina Gustavsson (c)
Annika Åhnberg (v)
Lars Norberg (mp)
Håkan Strömberg (s)
Sven Eric Lorentzon (m)
Bengt Rosén (fp)
Beslut skulle fattas den 5 juni
11 § Prövningsförfarandet vid ansökan om vapenfri tjänst 138
Försvarsutskottets betänkande FöU9
Debatt
Carl-Johan Wilson (fp)
Beslut skulle fattas den 5 juni
12 § Sotningsverksamheten 140
Försvarsutskottets betänkande FöU10
Debatt
Hans Lindblad (fp)
Arne Andersson i Ljung (m)
Beslut skulle fattas den 5 juni

13 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden 141
Försvarsutskottets betänkande FöU12
Beslut skulle fattas den 5 juni
14 § Handel och tjänster på värdepappersmarknaden..... 141
Näringsutskottets betänkande NU37
Debatt
Rolf L Nilson (v)
Lars Norberg (mp)
Leif Marklund (s)
Beslut skulle fattas den 5 juni
15 § Verksamheten i Studsvikskoncernen, m.m..... 145
Näringsutskottets betänkande NU48
Debatt
Lars Norberg (mp)
Barbro Andersson (s)
Beslut skulle fattas den 5 juni

gotab 98961, Stockholm 1991